MIHAI RĂDULESCU

TRISTEȚI ŞI GRATII

COPIII DEȚINUȚILOR

M-a impresionat nespus soarta copiilor din contemporaneitatea lui Charles Dickens, aşa cum a fost ea reflectată în opera acestuia. Poate că efortul său de a scoate în evidență profunda nedreptate ce se făcea fraților noştri mai mici va fi fost prea accentuat şi din această pricină a condus cititorul la o îndepărtare de subiect, datorată prea siluitei compătimiri, că problema socială a fost rezolvată sau ba. Aceasta nu înseamnă că şi scriitorii au avut îngăduința morală de a demite, de a renunța la scrutarea realității în căutarea nenorocirilor pândind copilăria, urmări ale unei legislații oarbe. A renunța la această îndatorire înseamnă a îngădui mutilarea sufletească (pe puțin) a noilor generații.

Din păcate atitudinea față de copii nu s-a îndreptat. Ba, poate că lucrurile s-au acutizat. Ceea ce nu înseamnă că nu tot prin literatură avem acces la dramele şi tragediile copilăriei contemporane. Numai că accesul nu se preschimbă într-o desbatere zguduitoare ce să provoace modificarea organică a atitudinii față de urmaşii noştri.

Nu este de mirare că foştii deținuți politici sunt aceia care dezvăluie una dintre cele mai odioase jigniri aduse celor fără cuvânt în societatea adulților. Ca scriitor, sunt dator să aud glasul tuturora; mai ales al celor ascultați de prea puțini.

Mă voi opri asupra scrierii lui Victor Leahul: "Starțun, între temniță şi vecie" (Roman, Editura Muşatinia, 2006). Ea se încheie cu o scurtă narațiune zguduitoare: "Milica", ce cuprinde mărturisirile fetei astfel numite de autor (pentru motive binecuvântate îi ascunde identitatea). E orfană, fără a fi una. Copil fiind, părinții i-au fost ridicați de nişte ofițeri şi le-a pierdut definitiv urma. Ofițerii au încredințat-o unei bătrâne necunoscute şi o vizitau frecvent, folosind-o ca prostituata lor personală. Spovedania i-o

face autorului în tren, la vârsta de şaisprezece ani (“dar ştiu din experienţă toate secretele unei femei măritate”... p. 421). Cei doi o aşteaptă în gară, cu jeepul de servici, să o conducă în patul desfrânării lor.

Culmea odiosului nu a fost atinsă. Memorialistul s-a pomenit căutat de ea pe şantierul unde îşi câştiga pâinea, ca fost deţinut lipsit de perspective. - “Am venit să vă rog să-mi daţi cheia de la cameră!” - “Ce treabă ai mata cu cheia de la camera mea?” - “M-a trimis domnul locotenent N să dorm la noapte la dumneavoastră” (p. 424). Stupefiat, Victor Leahul a descusut-o pentru a afla în final că i se dăduse fetei sarcina să se culce cu el. De ce bănuieşte cititorul că i s-a propus asta? Deoarece era vorba despre o minoră. Iar dacă purtarea celui ce zăcuse zece ani de condamnare prin temniţe, plus încă treizecişişase de luni administrativ, nu se lăsa pradă unor noi acuzaţii politice, acuzarea morală era mult mai bine venită pentru securitate, căci pângărea imaginea aceluia care fusese cu adevărat un erou.

Nu trebuie să se mire cititorul de astfel de întâmplări. Am folosit pluralul deoarece îmi amintesc de una dintre primele cărţi publicate de editura mea Ramida, intitulată “Un strigăt la barieră”. Era scrisă de fiica unui alt erou: colonelul Arsenescu. Când a rămas singură cu bunica ei, datorită optimismului, dârzeniei şi eforturilor bătrânei, nu şi-a părăsit şcoala. Ba s-a lăsat atrasă de literatură, scriind tot timpul liber, visând să publice ea însăşi, după modelul poeţilor şi prozatorilor iubiţi. Simţea că avea un mesaj deosebit de comunicat conştiinţei oamenilor: acela al copilului devenit orfan datorită politicii. Dar nu era numai atât. Ea mai trebuia să strige un adevăr. Însă vârsta şi prudenţa o împiedicau a deschide buzele pentru a se apăra acuzând. Era căutată la şcoală de securişti care îi cereau să accepte să se mute într-o garsonieră ce i-ar fi pus-o la dispoziţie, pentru a deveni ‘femeia’ lor. Întreaga sa adolescenţă a trebuit să-şi consume energia luptându-se cu propunerile lor neruşinate şi cu ameninţările, în strădania de a nu-şi pierde puritatea şi tăria de caracter a celui ce ştia cât de odioşi erau ispititorii săi.

Şi pentru că ne aflăm în lumea cărţilor, şi în aceea sfântă, în Vechiul Testament, găsim cazul la fel de indignant al bătrânilor ce au ispitit-o pe Suzana. Spre cinstea lor, trebuie să le acordăm că erau departe de a fi fost securişti şi că nu împleteau vicierea propusă cu degradarea morală definitivă a familiei luptătorilor pentru libertate.

Să nu se creadă că băieţii deţinuţilor politici au fost scutiţi de atari înjosiri. Am publicat “Bucuriile şi mâhnirile Părintelui Sisoe din Boteni”. Fiului acestuia, liceist, i s-a ridicat dreptul de a mai dormi la cămin şi de a-şi mai potoli foamea la cantina şcolară, după arestarea părintelui său. Elev excelent, Mihail rămânea până la închidere în clubul de şah al oraşului, făcându-şi temele acolo şi furând somnul pe câte un colţ de masă, până ce un medic, odinioară rival politic al tatălui său, a auzit de necazul băietanului şi i-a oferit un garaj unde să se adăpostească.

De ce s-a ajuns la situaţia aceasta? Fiindcă, adolescentul era scos de la ore, condus sub un pod, unde dârdâia de frig, şi îndemnat să devină turnător. Copiii fratelui locotenentului Toma Arnăuţoiu (mort prin împuşcare) au fost crescuţi la o grădiniţă M.A.I. şi au făcut armata într-un regiment combatant al ministerului de interne.

Ce deducem din aceste exemple ce se pot înmulţi la nesfârşit? Securitatea nu lupta numai cu răzvrătiţii împotriva comunismului, ci urmărea distrugerea numelui lor. Schimbau istoria. Ce alt mijloc mai potrivit exista pentru a fi atins acest scop? Mai potrivit? Nici unul. A preschimba fiicele deţinuţilor politici în prostituate la dispoziţia şlobanilor securişti şi pe băieţii aceloraşi în vânzători de neam constituiau reuşite model.

Unde sunt romanele, dramele, cercetările sociologice, psihologice, ce să aducă în fața judecății popoarelor aceste crime împotriva nu a umanității (cu acestea ne-am obişnuit), ci a COPILĂRIEI omenirii? Unde?! Scriitorii români, ei înşişi s-au vândut. Ieri au tăcut şi au mințit pentru bani, iar astăzi tac şi eventual mint din indiferență. Dar scriitorii străini care să pună degetul pe rană unde sunt? Nicăieri, pentru că nu le pasă de omenire. Ăsta este adevărul. Ieri s-au vândut Uniunii Sovietice, iar astăzi banilor aceia ciudați care au distrus cultura franceză, americană, făcându-le roabe sexualității şi violenței asiatice (altă Asie decât aceea sovietică... Una mai prăjită de soarele părinților noştri Adam şi Eva...)

Dacă procesul comunismului nu se judecă astăzi, el va fi cerut de generațiile copiilor noştri şi ale copiilor copiilor noştri. Iar acelor mutilatori de copilărie li se va arde cu fierul roşu cheful de a mai profita, conştient şi cu tehnică de anchetatori vrăjmaşi omenirii, de a mai profita, spuneam, de inocență în folosul băloaselor lor instincte de fiare.

LA SĂHĂDENI

Seară de testare. Puiu a adus o sticlă din ultima sa producție. Vin de pere. Acum vreo lună a înaintat spre degustare vinul de piersici. Puiu, alias Romulus Polimen Stoica este foarte mândru de producțiile sale de vinuri de soiuri puțin cunoscute. Pe bună dreptate: este bucureştean şi nu podgorean.

Poate vă întrebați cum de acest bărbat frumos, agreabil, încă tânăr, cu simțul umorului, cu preocupări extrem de variate, dublate de un har al omeniei mai rar întâlnit, în sfârşit căsătorit cu o distinsă ingineră, care i-a dăruit o podoabă de fecior, la rândul său părinte, poate purta un nume atât de ieşit din comun. Romulus ca Romulus; este firesc ca un urmaş al romanilor, cum suntem toți, să se numească Romulus. Dar Polimen?

Se pare că tatăl său, un jandarm chipeş cum se întâlnesc foarte rareori, îl convinsese pe primarul Buzăului, cu care avea oarece legături de prieteşug, să-i fie naş copilului nou născut. Intențiile mari ale părintelui cu acest băiat erau hrănite de multe şi poate nepotrivite visări. Aşa încât, chiar dinainte de botez, îl însoți cu mintea până la absolvirea liceului şi a facultății. Drept care, îi alesese un naş potrivit unor atari perspective mărețe, să-i fie sprijin şi încurajare odraslei, mai ales când aceasta avea să iasă din copilărie şi ar fi dus lipsa unui îndrumător mai cunoscător decât tătâne-su al căilor domneşti. Va să zică acel primar răspundea de prenumele fistichiu, menit pe semne să atragă atenția asupra omului ieşit din comun.

- "Interesant a fost tatăl tău. Unde trăiați pe timpul acela?"

- "Jandarmul" - glăsui într-un stil impersonal Puiu, un stil ce mă miră nițel - "îşi făcea datoria în comuna Săhădeni, nu departe de Mizil. Era la sfârşitul războiului. Cel de a trecut. Ruşii înaintaseră vârtos în țară..."

- "Dacă erau la Mizil, armistițiul se declarase..." l-am întrerupt.

- "Numai că sovieticii nu-l confirmaseră. Şi tot înghițeau hulpav pământ, vin şi țuică."

- "N-au părăsit oamenii satul, în calea lor?"

- "Dimpotrivă. Când copii, puşi iscoade să pândească duşmanul dacă vine au ba, zburară într-un suflet cu vestea cea bună, notabilitățile erau pregătite în cele mai faine

vestminte, cu colacii calzi scoşi atunci din cuptoare, toți fercheşi şi parfumați cum scrie la carte.

- “Ce amuzant...!”

- “Amuzant, zici? Stai să vezi...!”

M-am strâns în scaun, întinzându-mi picioarele cât mai departe, să-mi fie mai comod.

- “S-au adunat, cam înghesuiți unii-n ceilalți. Se bucurau, dar erau şi puțin îngrijorați. Încă nu mai primiseră oşti sovietice în satul lor. Deoarece maşinile şi tancurile făceau praf, cucoanele, preoteasa, învățătoarea, moaşa, se retraseră cu delicateță un pas. Însă, deîndată, soții lor le traseră de coate înapoi, rămânând cu zâmbetele încremenite pe fețe, ca scrise din brici. Noii veniți se opriră într-un nor înecăcios alb, pentru care nu ei, ci ceilalți purtau vina, deoarece nu civilizaseră din timp drumurile sălbatice săhădene. Primarul ieşi din rând, îşi scoase pălăria, îşi şterse obrajii cu o batistă cât un cearşaf şi rosti cuvântul de bun venit. Notarul, spuse şi el două vorbe. Părintelui, când să rostească o binecuvântare blajină şi solemnă, i se impuse tăcerea cu un gest ferm, deloc politicos. Iar pe taică-meu l-au îndemnat către sediul jandarmeriei, care ne era şi casă. Maică-mea se repezi să le deschidă uşa. Pe urmă, colonelul o împinse într-o parte, să nu cumva să intre şi dânsa, că aveau treburi serioase. Mama ne luă creştetele, mie şi al fratelui meu, şi ni le împinse cu podurile palmelor în materialul aspru al fustei albastru către negru, să nu cumva să crâcnim. La un timp, cei câțiva ofițeri ieşiră din local, se suiră în ‘otomobil’, cum îi ziceam, şi plecară fără bună ziua. Hai, mai gustați!” mă îndemnă cu paharul ridicat. I se uscase gura.

Apoi:

- “Dacă a intrat mama, că tata nu mai ieşea, l-a văzut. Era tăiat de sus până jos cu o sabie din alea căzăceşti. Îl făcuseră două bucăți. Ambele zăceau pe podea, într-un lac de sânge, cum fuseseră despicate.”

- “Cumplit! Dar de ce?”

- “Doar ți-am spus că era jandarm.”

Tace cât tace şi:

- “A trebuit să plecăm de acolo, după ce au ajutat-o oamenii să-l îngroape, că singură mama ce să poată...?”

- “Şi ce ați făcut după aia?”

- “Ce să facem? Am venit în Bucureşti. Mama era de aici, avea casă. În schimb, nu avea nici slujbă, nici meserie. Am trăit o foamete cumplită ani de zile. Dar asta-i altceva.”

Iarăşi bea, dus pe gânduri. Îl imit. Vinul este foarte aspru. Nu i-a pus zahăr deloc, mi-a explicat.

- “Când aveam peste treizeci de ani, mama mi-a spus: “Trebuie să-l aducem pe tata.” - “Mergem să-l aducem”, am încuviințat. Au ajutat-o localnicii şi i-au găsit groapa. Au săpat până au dat de mormânt. Mama, mi-a strigat: - “Vino să-l vezi pe tata!” Ce să mă duc? N-am vrut. Ce să văd? Un craniu, o falcă, nişte oase... Acela, tata? Am băgat de seamă că nu putrezise chipiul, nici icoana de pe piept. Şi era de carton, domnule! De carton şi nu putrezise!...L-am adus în Bucureşti. Dar n-am vrut să mă uit la el.”

Îl privesc îndelung. Nu-i cer nici o lămurire în legătură cu ce l-a împiedicat s-o facă. Însă constat că insistă asupra acestei răceli sufleteşti cu un regret pe care nu-l poate reprima.

Leg de această povestire cumplită diverse alte izbucniri ale lui, din alte întâlniri: “Am mințit, domnule, la liceu, la facultate, pe unde am fost angajat...! Nu aveam voie să spun că pe tata l-au omorât ruşii! Nici că a fost jandarm! Mințeam, mințeam, cu o frică imensă că aveau să mă prindă şi să se încheie cu ingineria mea... Ca să scap de obsesia asta, ca să ajung şi eu între oameni, că lucram la Luciu-Giurgeni, auzi...!”

Cum să nu-l aud? În lagărul de la Luciu-Giurgeni m-am îmbolnăvit de febră tifoidă, cu o lună înainte de termenul eliberării mele din detenție...

- “...m-am făcut şi membru de partid! În cele din urmă m-au trimis şi la Ştefan Gheorghiu, că ajunsesem director... Şi eu nu l-am văzut pe tata când i-a schimbat mama locul!”

De data aceasta ridic eu paharul şi-mi ascund privirile în el, adulmecând lichidul trandafiriu şi plăcut mirositor.

COLEGA DE BANCĂ A MAMEI

Firesc ar fi să încep această povestire cu o incursiune în Brăila, acel port al copilăriei mamei, să povestesc despre curtea familiei sale, atât de mare încât cei trei copii, o fată şi doi băieți, se pierdeau unul de altul, când se jucau de-a baba oarba sau de-a v-ați ascunselea; despre atelierul de boiangerie al bunicului, umplând cu aburi usturători acelaşi teren unde se afla şi casa; despre calfele şi ucenicii lui; despre chefurile sale din Insula Mare, de la cari revenea în trăsură, îmbrățişat cu ceilalți petrecăreți, chiuind şi hăulind, pe când altă trăsură, împovărată cu lăutari cântând unul în brațele ăluilalt, îi urma din aproape, toate acestea după ceasurile trei dinspre ziuă şi după patru ceasuri. Ar trebui să pomenesc prima zi de şcoală a mamei; şi barca construită cu mâinile lor de unchii mei, când abia intraseră în adolescență. S-ar cuveni să o descriu pe Getuța, colega ei de bancă până-ntr-a doua primară. Câte întâmplări n-ar fi potrivite în această istorisire? Deoarece şi despre Getuța va fi vorba mai departe, şi despre Balta Brăilei şi despre atâtea alte locuri şi mistere comune copilăriei mamei mele şi acelor ani ai mei din lagăre.

Dar nu o voi face, pentru că nimic precis nu ştiu despre anii copilăriei sale. Iar despre bunicul, pe care l-am iubit mai mult ca pe toți adulții întâlniți, nu ştiu bine decât următoarele. Mă îndreptam către locuința colegului de facultate în apartamentul căruia mă aşteptau patru haidamaci să mă aresteze. Dăduse prima ninsoare şi l-am întâlnit, la ieşirea din strada Stelea Spătarul în prelungirea Căii Văcărești. Niciodată n-am ştiut cum se numea cu adevărat acea bucată de stradă. Purta, bunicul, în acea după amiază, o scurtă de ştofă groasă şi grosieră, roasă la capătul de jos al mânecilor. Era întunecoasă la culoare, însă una certă nu mai avea de mult. Mi-a fost milă că nu purta un palton ca lumea. Avea, dar nu-l purta. Era luxul lui.

L-am întâlnit pe 4 noiembrie 1956, imediat după prânz. Se pornise să ningă pentru prima oară în acel an. Ne-am zărit aproape în aceeaşi clipă. Venea dinapoia mea, pe Stelea Spătarul. Eu soseam de pe cealaltă cale. Văzându-l, am făcut câțiva paşi către el. - “Tată-mare!” L-am sărutat pe obrazul stâng. Ca deobicei, mă înțepă. Ori se rădea rareori, ori briciul nu-i mai era ascuțit de săptămâni întregi. Deşi obrajii mei erau delicați, cum

sunt încă la douăzeci de ani, şi tatălui meu îi reproşam orice neradere care să mă fi jenat când îl îmbrăţişam, cu bunicul era altceva. Îmi plăcea aşa. - ”Ce mai faci, Mieluş?” Continua să mă alinte, deşi, după împlinirea a paisprezece ani, cerusem întregii obşti familiale să renunţe la acest apelativ. Mi se părea jignitor la vârsta mea. Propuneam în locul lui numele meu de botez. - “Tată-mare, pe la un prieten...” - “Bine-bine. Du-te. Să nu-ţi fie frig”. El nu ştia că de cum urma să însereze, ceea ce se preschimbă rapid în beznă, în acea perioadă a anului, securiştii se pregăteau să mă zăvorească într-o carceră metalică, în curtea Ministerului de interne, unde urmau să mă care. Şi să mă lase în acel coteţ vertical de fier preţ de vreo trei ore: cel mai cumplit frig pe care cred că l-am îndurat vreodată. Nici eu nu ştiam nimic despre acest viitor apropiat.

Gata să plec, - “Mieluş, mai stai puţin.” Am revenit doi paşi. - “Se vorbeşte că studenţii pregătesc ceva... Eşti cuminte?” Fără să aştepte un răspuns: “Nu te amesteca. Nu-i pentru tine. Gândeşte-te la mămica, ce ar însemna pentru ea... Numai pe tine te are...” Era un bătrân falnic, cu o statură impunătoare, cu un chip tăiat ca al romanilor. Voinic şi flexibil, lăsa impresia durităţii, fiind de fapt pâinea lui Dumnezeu. În privirile lui albastre citeam întreaga-i dragoste părintească pentru propria-mi mamă. Se împleteau acolo mila, cu rugămintea şi cu încrederea în mine. Am ezitat. Trebuia să-l mint. Nu-l puteam lăsa să se roadă în sinea sa. A doua zi urma să afle totul. Până atunci nu mai era mult. A doua zi trebuia să aibă loc demonstraţia noastră de la coada Calului. Atunci va să se aleagă viaţa de moarte. - “Nu te teme, bunicule. Nu mă amestec.” Mă piroanea cu privirile, mă scociora cu vârfurile lor ascuţite, să afle adevărul. De fapt, cred că-l cunoştea, pentru că nici bunicul meu nu era un laş. Şi el ar fi hotărât la fel ca mine. Dar amândoi trebuia să ne ascundem taina până şi de noi înşine. - “Nu. Nu. Nu mă amestec.” Cu această minciună, m-am întors pe călcâie şi m-am grăbit, înfundându-mi bărbia în lodenul verde, să dispar din preajma sa cât mai repede.

Fulguia leneş, ca la un început de iarnă.

După eliberare, mama mi-a pus în vedere să nu o refuz. Intenţiona să invite la noi la masă o familie cu care înnodase legături de amiciţie, după condamnarea mea. Pe doamnă o reîntâlnise după un lapsus de patruzeci de ani aproximativ. Era fosta Getuţă (acum o Getă cam grasă, cam răguşită, cu pieile cam atârnând, cam vulgară. Altfel, om tare cumsecade şi sufletist, după spusele mamei). Colega ei de bancă din primele două clase primare. Nepoata unui tapiţer brăilean, unul Constantinescu. Acesta, proptit de impunerea comuniştilor la putere, se proţăpise director general al penitenciarelor. Va să zică, în linii mari, lui îi datorasem toate necazurile întâmpinate prin temniţe. Geta, nepoata preferată, fusese curtată de un avocat, pe nume Tiron. Constantinescu i-a făgăduit ‘să-l facă om’ şi vrednic de familia ei. L-a împins inspector în aceeaşi direcţie.

Când a aflat mama evoluţia destinului ei, şi-a şoptit cu veselie că nimic mai bun nu i se putea întâmpla. Gândea că avea cel mai de încredere om pentru a primi veşti despre feciorul ei. Mai mult, sub protecţia inspectorului, fecioru-său avea să prospere, bănuia. Ba, dacă-l punea la socoteală şi pe unchi, probabil că fiul ei urma să fie eliberat cât de curând... Nodul din gât îi pieri şi fusese înlocuit de o inimă cât şapte ce începu să bată în locul celei vechi şi ostenite.

Sărmană naivă! Biată mamă! Ai oblojit perechea sa în casa ta timp de patru ani şi la nimic nu ţi-a slujit. Cât despre bărbaţi, pe unul şi pe celălalt i-am zărit tanţoşi, o singură dată în patru ani, prin curtea unui lagăr... Cel dintâi legănându-şi grăsimile, al

doilea ținuta agreabilă. Făceau parte dintr-o comisie numeroasă şi străbăteau în paşi aproape de fugă spațiul amplu unde noi, păduchioşii, i-am fi putut ataca, se speriau! Atât.

Mai mult, atunci nu ştiai încă, mamă - ai aflat-o târziu de tot: pe când eu organizam demonstrația la Universitate. Tiron, la o beție în familie, i-a trântit în față unchiului soției că bună inspirație aveau ungurii de-i beleau pe grangurii partidului lor. Unchiul, acela care îl făcuse om, a scos un urlet de fiară înjunghiată, şi revolverul şi, dacă nu se agățau de osânzele-i tremurătoare toate muierile de față, cu siguranță l-ar fi împuşcat peste fața de masă. Aşa că, de unde puterea Getei să mă scoată de la munca silnică ce o efectuam?

Iar acum trebuia să le răsplătesc amiciția cu care o trataseră pe maica mea, la masă cu ei, să ciocnim şi să ne urăm viață lungă şi succes în carieră!

Când a ieşit la pensie Tiron, l-au făcut responsabil de stradă.

Mult mai târziu, am aflat şi aventura fostului tapițer. Avea o fată. S-a îndrăgostit de un elvețian. Acesta a venit s-o răpească, neexistând altă soluție de a se însura cu ea. L-au prins şi nu l-au omorât, pentru că era iubit de fată. L-au suit în avionul de înapoiere şi l-au expediat în patrie. Acest tratament urma să-l guste şi Majestatea Sa Regele Mihai I, de la viitorul său mare prieten Ion Iliescu. S-a mai strecurat helvetul încă o dată sau de două ori în Bucureşti, dar a fost găbjit de fiecare dată şi aruncat peste graniță, ca un pachet cu zdrențe. Ultima oară, nu ştiu cum, şi-a luat femeia.

Aşa s-a încheiat cariera directorului general al penitenciarelor. Apoi, partidul a cedat spațiul său locativ unui alt tovarăş; ceea ce a însemnat o mare nenorocire; mobila fiindu-i făcută la comandă la fabrica penitenciarului Aiud, pe măsurile încăperilor, a trebuit să-şi cumpere alta, pentru întregul apartament de două camere ce i s-a oferit în fundătura țigănească a Teiului.

Când m-am eliberat, prima mea întrebare l-a privit pe tata mare. Mi s-a răspuns că dăduse într-o manie religioasă. S-a cuvenit să fie internat într-un azil de bătrâni. A murit acolo.

BRIDGE-UL ROMANCIEREI

Nu împlinisem 18 ani. Eram student auditor la Institutul de Teatru şi Cinematografie "I. L. Caragiale". Cu mare aplecare şi pentru farmecele sexului frumos, trebuie să recunosc că mai mult către acesta mă îndemna inima decât către pregătirea profesională.

Nu aveam încă experiența femeilor fatale. Or, apariția profesoarei de istoria teatrului a constituit o astfel de întâlnire. Iar ceea ce spun acum echivalează cu sintagma de mai mare interes în contemporaneitate: 'o întâlnire de gradul zero'.

Într-adevăr, zguduitoare, năucitoare, zdrobitoare a fost urcarea sa pe podiumul de unde ne domina pe cei în jur de o sută studenți din amfiteatru. Pentru a ne putea îmbrățişa cu privirile pe toți câți eram înghesuiți în fața ei, cu mai multă şi mai precisă percepere a locului său în spațiu decât colegii dânsei, care ni se adresau conform orarului, nu luă loc înapoia catedrei, adică ținând picioarele ascunse în cutia acesteia, ci îşi trase scaunul

alături de respectiva mobilă şcolară. Şi în vederea demonstrării faptului că nu o impresionam deloc, adică n-o intimidam prin numărul nostru, îşi dispuse pulpă peste pulpă cu mare lejeritate. Ele fiindu-i bogate, iar poziţia lor propice, doamna profesoară ni le arăta, evitând umbrirea poalelor, hăt complete şi adânc.

Tulburat profund, după ore m-am îndreptat către locuinţa romancierei Cella Serghi, care avea bunăvoinţa să mă încurajeze pe calea literelor, invitându-mă adesea la dumneaei acasă pentru o scurtă bârfă de câteva ceasuri. Era o adultă pe care o amuzam cu stânjeneala stârnită de gura ei slobodă. Cu cât îmi vădeam jena mai dihai, cu atât mă împingea în acea zonă a ruşinării nestăpânite, căutând cu nerăbdare spectacolul penibil ce i-l ofeream al nepriceperii de a evita atacurile sale neruşinate.

Pe când îi povesteam ce era nou în viaţa mea, brusc îmi acordă toată atenţia. Ajunsesem la a-i menţiona cele ce se petreceau la Institut. Nu cred că era cea dintâi oară când abordam acest subiect, însă de data aceea cuvintele mele îi treziră o amintire vivace.

- "N-o aveţi profesoară pe Maria Vlad?"

Golanii o şi botezaseră cu familiaritate: 'Coana Miţa'.

Am explodat cu entuziamante aprecieri virile ale superbelor picioare ce le expunea gratuit, dar şi cu imprecaţii necenzurate la adresa atitudinii morale adoptate de cadrul didactic femel. Conlocutoarea mea râdea cu poftă. Hohotele sale revărsau o vulgaritate urcând în ea din cea mai pierdută copilărie, o vulgaritate plină de haz şi carnalitate chiar şi la vârsta dumisale trecută binişor de mijlocul vieţii. Era o persoană orgolioasă, lipsită de delicateţe, decisă a se impune cu orice preţ, ca şi când superioritatea îi era limpede pentru oricine şi nu îngăduia îndoieli. Îşi scotea întruna calităţile în evidenţă şi era permanent gata să-ţi dea peste nas, trăsături ce nu se maturizaseră atunci când scrisese luminoasa "Pânză de păianjen". Deşi aţi constatat lipsa mea de reţinere în a o portretiza, sper că nu vă lăsaţi rău impresionaţi de ea. Mi-am îngăduit implicarea personală sentimentală reprobabilă de mai sus, scontând să pot recupera trăirile adolescentului ce eram în acele clipe. Astăzi regret necruţarea mea de atunci. În nici un caz nu mi-era permis să judec cu atâta asprime o doamnă în a cărei casă mă aflam cam fără drepturi, ci doar prin bunăvoinţa sa de a se interesa de subsemnatul. Însă aveam şi eu slăbiciunile mele de neiertat.

- "'Miţa' îi spuneţi?! Miţa Vlad?! Şi-a găsit naşul! Ştii că este o scriitoare de mare viitor?! Abia a revenit de la Paris, unde i-a obţinut familia o bursă, şi s-a şi impus cu un roman privitor la un subiect arzător: colectivizările!...

Cella Serghi era foarte atentă să-şi manifeste apartenenţa la gândirea şi simţirea epocii sale şi lăuda, cu un ton al glasului mai înalt decât firesc, tot ce era lăudat şi de 'Scânteia', oficiosul partidului. Aceasta de faţă cu mine care îmi îngăduiam o atitudine politică mult prea slobodă pentru gustul unui arivist în cursul escaladării pripite a noii scări a valorilor, cum era. Dealtfel nu se deosebea prin astfel de atitudini de restul şleahtei de scribălăi puşi pe trai bun, pâinea cea de toate zilele şi icrele negre cotidiene atârnându-le de o cât mai izbutită corupere a propriului caracter.

În timpul crizei de veselie al cărei provocator şi martor eram, trăsăturile sale îşi redobândiseră oarecum urme mai evidente ca deobicei ale defunctei sale prospeţimi, pe când încerca să semene cu steaua amfiteatrului unde se desfăşura cursul de istoria teatrului. Acelaşi contur oval lunecător, tinzând către rotund, al capului; aceeaşi frunte înaltă şi reflectând razele; acelaşi nas uşor aquilin al neamului vechi testamentar din care proveneau ambele; aceeaşi gură senzuală. Dispăruseră miile de cute mărunte ale fanării

obrajilor, pentru a fi înlocuite de chemătoare riduri ale veseliei răutăcioase. Mi se părea (sau să mă fi amăgit eu?) că în expunerea rapidă a biografiei esențiale a celeilalte descifram şi o vagă invidie că propria-i mamă o târâse prin portul Constanța şi nu o expediase şi pe dânsa la Paris? Să trecem peste aceasta şi să o urmărim cum o urca pe profesoara mea pe piedestalul laudei excesive, o boia cu vopselurile apetitului, o târnosea în altarul chemării exaltate la dragoste şi mă ademeni să o întâlnesc în salonul unui terț, să-mi fac (în propunerea ispititoarei) amantă din ea.

Am priceput pe dată că nu eu eram acela pentru care se făceau pregătirile alcovului princiar, ci 'Mița' Vlad urma să cadă în plasa întinsă de 'păianjenul' vorbitor, otrăvicios, dinainte-mi. Puteau exista multe motivări ale capcanei ce o pregătea romanciera. O invidie scriitoricească față de abia intrata în arena editurilor, care şi dobândise credit şi succes. Gelozia omului de litere abia absolvent de liceu (oare atât de mult?) față de omologul său angajat în învățământul superior. Ura bătrâneții față de tinerețe, a fostei fete sărace față de fosta fată bogată, ura urâțeniei față de frumusețe. Pofta rîncedă a femeii trecute, trezită de posibilitățile celei abia mature de a captiva interesul tineretului.

La fel de plauzibil era ca lucrurile să fi stat altminteri. Vreau să spun că intriganta de lângă mine să fi fost codoaşa celei abia sosite din Oraşul Luminilor, franțuzită care nu găsea suficientă junețe în mediul frecventat, pentru a-şi satisface nevoia de împrospătare a vitalității personale.

Indiferent de mobilul ce o îndemna să acționeze ca atare, m-am pomenit invitat în casa unui medic meloman, dimpreună cu un asistent de la catedra de limbă italiană, cu un critic literar estet, reprezentând societatea pe ducă şi cu o serie de anonimi amatori de saloane culturale. Trebuie ştiut că asistentul menționat îmi era, în acele timpuri, prietenul cel mai apropiat, iar Cella Serghi era încunoştințată asupra acestei relații pe care mă bizuiam. Am bănuit că a tras astfel sforile încât să nu mă aflu singur în fața mâncătoarei de studenți, temându-se, plănuitoarea, că timiditatea inerentă vârstei mele m-ar fi împiedicat să folosesc la maximum oferta ce aveam să primesc.

Că s-a datorat prezenței prea înaltului, limfaticului şi delicatului meu prieten şi dascăl întru limba lui Aligheri, ori altei pricini, nu am respins atacurile catifelate ale aceleia care ne dezvăluia secretele istoriei teatrului. A doua zi dimineață mă aflam în apartamentul modern de la parterul unei vile în stil florentin din strada Batiştei, amplasată la colțul de vizavi de clădirea fastuoasă a Ambasadei Americane unde, până nu de mult, urmasem cursurile primelor două clase ale Liceului Francez, după care a fost desființat de comunişti.

Surpriza îmi fu mare, căci doamna profesoară nu mă aştepta în desabillé, cum aş fi preferat pentru a reduce aşteptarea prea dureroasă pentru sufletul meu nestăpânit, ci înconjurată de vreo doi-trei bărbați. Este adevărat că, dacă nu putea fi numit desabillé acoperământul trupului său, era un fel de robe de chambre cu o tăietură despicată pe partea dreaptă a trupului, un fel de şliț deschis ce cobora de pe mijlocul şoldului până-n pământ, făcând o amplă fereastră în catifeaua de culoarea cheagului de sânge, o fereastră ale cărei canaturi se deschideau şi se închideau şi prin care întreg piciorul i se răcorea la fiece pas făcea. Şi gazda n-a stat o clipă jos, cât am rămas acolo să mă uit liniştit la pulpa ei preț de două-trei ceasuri.

Prezența soțului în aceeaşi încăpere cu noi, pe un fel de miniscenă pe stânga uşii de intrare, preocupat să facă desen tehnic pe colile albe prinse pe un stativ, nu mă

stânjenea prea tare, deoarece nu eram nici singurul, nici primul bărbat dintre cei de față, pentru care doamna profesoară făcea concesia de a i se arăta. Mai curând aş spune că aceştia mă stânjeneau. Oricât se strădui gazda să mă facă a mă simți bine, să mă îmboldească a vorbi, să mă pună pe picior de egalitate cu ceilalți amici, rezultatul străduniei sale fu nul: nu am mai frecventat nici locuința, nici cursurile ei.

Trecură anii. De data aceasta eram student de-adevăratelea: filolog. Arestat într-al doilea an al facultății, se dovedi că nu aveam bosa studiilor universitare - prea mă lepădau iute şcolile superioare.

La capătul condamnării, adică peste vreo trei ani şi o mulțime de luni, aruncat într-o brigadă de pedeapsă, în colonia Luciu-Giurgeni, m-am pomenit că toți deținuții, în afară de noi 24 inşi certați cu regulamentul de ordine interioară, primeau dreptul de a expedia cărți poştale (primele din istoria noastră) şi, în continuare, pachet din partea familiilor. Bacul, unde dormeam întreaga colonie, se umpluse cu nenumărate cutii şi cutiuțe din materiale plastice de diverse culori pastelate, cu săpunuri fine, cu aspect stârnitor de amintiri dintre cele mai intime, dublat de miresme îmbătătoare. Au ajuns toate deodată, deoarece corespondența îngăduită a fost expediată în acelaşi timp. Ele fură însoțite şi de o mână de noi condamnați, sosiți de-a dreptul din Jilava direct aici pe malul Dunării, apăruți întâmplător odată cu ele, indivizi care încă nu-şi predaseră hainele la magazie, arătând ei înşişi ca scoşi din cutie, în ochii unor rupcegoşi jegoşi şi vărgați cum eram. Dintre bunurile acestora, în primul rând mi-au izbit închipuirea prosoapele pufoase, vopsite conform celor mai pretențioase vise ale noastre, şosetele noi, batistele încă întregi, chiloții fini sau indispensabilii de jerseu şi abia pe urmă pantofii sau bocancii, paltoanele, puloverele, pantalonii, cămăşile, elemente vestimentare ce ştiam că vor dispărea în câteva zile, înghițite de interdicțiile vieții penitenciare şi respectiv din coloniile de muncă.

Unul dintre noii veniți îmi păru a avea o figură de intelectual. Vă dați seama ce sete de viață cerebrală mă chinuia. M-am apropiat de el, încercând a lega o prietenie cu care să-mi bucur lunile următoare (vreo două) rămase până la prezumptiva mea eliberare. Neavând experiența puşcăriei necesară pentru a deveni prevăzător peste poate (cum eram cu toții, din temerea de turnători), bărbatul îmi povesti de la bun început că se afla condamnat datorită unei amice scriitoare în casa căreia juca bridge. Aceasta nu avusese de lucru şi li se plânsese de puterea cenzurii, cea din urmă împiedicând-o să realizeze capodoperele la care aspirase atunci când începuse a scrie. Amănunțise în ce constau intruziunile ideologiei şi interdicțiile penibile şi ridicole ale vigilenței partinice, tăieturile masive din materia romanelor, efectuate de redactori, impunerea pomenirii aşa zisului aport cultural al partidului sau participarea lui ca fruntaş în edificarea unei lumi noi, pasămite mai bună, acuzarea, de loc adevărată, a vieții anterioare zilei de 23 august 1944 şi toate celelalte pe care le ştiți mai bine ca mine. Rezultatul acestei prezentări fu că unul dintre prietenii aflați atunci de față se înființă de-a dreptul la securistul de servici şi dădu un raport complet asupra celor discutate în grupul lor. Drept care, au fost toți cei de față arestați în aceeaşi noapte.

- "Cine era scriitoarea?" am întrebat, ca unul cât de cât preocupat de literele contemporane.

- "Eh, scriitoare... Aşa-i place să se numească. E fiica unui magnat al zilelor de ieri, susținător pe atunci al partidului, fată de bani gata, trimeasă de tat-su la Paris, să studieze la capitalişti, când nouă ne îmbuiba capul, dându-şi pe față aplecarea roşie, cu

superioritatea culturii socialiste, o femeie pentru care literatura constituia un moft. Şi mai şi făcea pe grozava că scrie neinteresant din pricina piedicilor ideologice!..."

- "Totuşi, cine este?" am insistat, iritat că nu dezvăluia numele impostoarei.

- "Nu aveți de unde s-o cunoaşteți. N-a publicat decât un singur roman: despre colectivizări. Una Maria Vlad."

Frumusețea profesoarei mele, bucuria ei de a fi admirată, de a stârni pasiunile tinereşti, jocul său de-a viața palpitantă, se năpustiră asupra mea, din străfundurile memoriei unui abia ieşit din adolescență, care suspinasem mult în fața imaginii sale imprimate cu fierul roşu în carnea nopților mele de anțărț. Evreul cu chip de intelectual (o greşeală a naturii, căci nu era cărturar, ci cartofor) din fața mea nu pricepea de ce mă întristasem. Nu i-am mărturisit că o cunoşteam pe şefa lotului din care făcea şi el parte. În nici un caz în ce condiții avusese loc acea cunoaştere. Mi-a mai comunicat, la cererea mea gâfâită de angoasă, că frumoasa dăscăliță avea o pedeapsă cu câțiva ani mai lungă decât a mea.

Am izbutit să mă văd ajuns şi în libertate. Reținusem datele de eliberare ale multor colegi de temniță, de soarta cărora eram interesat. Printre aceştia, scriitoarea şi soțul său. Cel din urmă se elibera la trei ani după mine. L-am vizitat. Cu acel prilej, m-am edificat asupra datei fixe când urma să apară şi soția sa. Mai erau vreo doi sau trei ani. Doream să o văd neapărat. Poate pentru a-i reaminti triumful ei de odinioară, ca scriitor aparent adulat atunci când eu nu aveam voie nici să public şi când Ovidiu Crohmălniceanu, tartor al literaturii române, după ce m-a cunoscut, i-a spus Cellei Serghi că nu aveam ce căuta în paginile vreunei reviste, fiind un reacționar incurabil, la şaiprezece ani!... Sau, ca să fiu mai sincer, fiindcă nu uitasem încă, silueta sa de lângă catedră...

Ceasul întâlnirii sosi mult mai degrabă decât era de aşteptat, datorită unei bincuvântate eliberări a tuturor deținuților politici din țară. Deîndată ce mi-a parvenit ştirea decretului salvator, am încercat să o văd.

Şi am văzut-o.

Ce vă pot spune? Arăta, pur şi simplu ca o femeie ieşită din puşcăria pentru politici. Cum deabia vorbea, deşi pricepea că aveam datele necesare înțelegerii sale, ambii am preferat să tăcem. Apoi a fost cumpărată de Israel.

PROFESORUL MEU

Sub influența numelui său cu sufix polonez, poate, îi consideram şi mustăcioara perie, aspră, tăiată scurt, de culoarea spicului de grâu copt, una a descendentului vreunui pan rătăcit prin Basarabia. Tonsura lui presupunea o cărare mult retrasă spre dreapta țestei, meşele lungi din partea cealaltă căzându-i, uneori, pe frunte, într-o aparentă dezordine, ceea ce-i conferea un aer misterios. Nasul i se subția brusc, ca strâns într-un cleşte de atârnat rufe. Către vârful lui, nările îi deveneau tot mai transparente şi gata pregătite să vibreze la cele mai uşoare modificări ale aerului înconjurător. Ele îşi dezvăluiau tainele interiorului mereu umed, pe care batista îl tampona când şi când. Pomeții osoşi îi erau pictați cu vinişoare subțiri, de culoarea sângelui, imaginea cărora străbătea pielea impermeabilă dar străvezie. Cred că bărbieritul îi provoca suferințe în

fiece dimineaţă, pentru că obrajii îi păreau zilnic vag jupuiţi de lamă. Îmi sugera figura unui Edgar Allan Poe, ori a altui poet damnat. Era plăcut, ca elev în clasa a IX-a, să-ţi înscrii profesorul de limbă engleză într-o galerie de un rafinament romantic, alături de poeţii decadenţei, de simbolişti, de romancierii goticului, de expresionişti şi mai ştiu eu ce amestecam cu ştiinţa mea incompletă şi nesigură într-aceeaşi oală.

De la prima întâlnire era drapat, ca la toate cele următoare, ani de zile, într-un costum bleu-marine întunecos, croit cu elegantă măiestrie. Pe sub mânecile vestonului se iveau manşete cu butoni de aur, cele dintâi mai strălucitoare decât însuşi metalul rar aplicat pe ele. Ţinuta aceasta nu se potrivea posturii de profesor pentru şcolile medii, cu atât mai mult cu cât nu era dator învăţământului liceal decât cu jumătate de normă. Acelaşi port, exagerat pentru lumea noastră balcanic comunistă, l-a caracterizat întreaga-i viaţă, confundabilă, dealtfel, de la un moment dat înainte, numai cu catedra universitară.

Era, de pe când l-am cunoscut, asistent la Filologie. Susţinea un seminar de istoria literaturii engleze, unde mă invita şi pe mine, o metodă excelentă de a determina copilul, abia intrat în clasele ciclului mediu, să aleagă aceeaşi carieră cu el, mai târziu. Cred că m-a iubit. Mă invita la el acasă. Dacă mă chema în preajma sărbătorilor de iarnă sau de primăvară, îmi oferea şi un pahar de vin cu un buchet ameţitor, alături de o felie de cozonac. Mi-a mărturisit că pasiunea pentru muzica lui Richard Wagner l-a impulsionat să compună şi el o operă, din care unele arii le scrisese, ca şi unele pasaje orchestrale. Libretul constituia o adaptare personală a baladei "Mioriţa". Mi-a executat pagini din viitoarea lucrare lirică. Mai admira un compozitor: pe Johann Strauss.

Astfel am descoperit că scria şi versuri. Mi-a împrumutat un caiet, umplut până la ultima pagină, pe când fusese elev, cu poeme înşiruite ordonat pe hârtie cu creionul. Mi-e ruşine s-o mărturisesc, l-am rătăcit prin rafturile bibliotecii mele şi nu l-am mai găsit niciodată. O foarte vagă amintire îmi şopteşte că poeziile aveau un aer baladesc şi mi se păruseră cam greoaie ca ritm şi culoare a sunetelor.

Deoarece eram avid să aflu cât mai multe despre yoga şi ştiinţele oculte, mi-a făcut confidenţe dintre cele mai îndrăzneţe. Practicase hatha-yoga. Mi-a împrumutat un al doilea caiet, acoperit de acelaşi scris, cu litere mari, armonioase, lizibile, tot în creion negru, unde se aflau descrise sumă de asane şi o brumă de sfaturi din domeniu.

Se ocupase cu hipnotismul şi cu spiritismul. Intrând în transă, punea pe hârtie texte dictate de către spirite, texte aşternute de la dreapta la stânga şi din josul paginii către ultimul rând de sus. Când se isprăvea şedinţa, nu le putea descifra decât privindu-le în oglindă şi citindu-le invers. A încercat să ne facă a ne prăbuşi pe spate pe mine şi pe un coleg târât după mine la el acasă (în virtutea precupărilor de acest ordin, pe care le împărţea cu mine), iar noi ne-am prefăcut că ne chema o forţă misterioasă să ne lăsăm de-a-ndaratelea. În schimb, istorisirea lui privind pedepsirea unui sergent major, un Moş Teacă al instrucţiei sale de teterist, ce-i chinuise nelimitat pe ostaşii asupra cărora avea putere, ne înflăcără închipuirea.

Atunci când exagerările cazone ale insului depăşiseră puterea de suportare a recruţilor, profesorul meu, şi el în front, cu bocancii îngropaţi în noroi, cu hainele mocirlite, cu faţa spălată de ploaia rece a unui noiembrie câinos, se concentră. Îi ceru plutonierului din faţa lor să se arunce cu burta la pământ într-o băltoacă dintre cele mai urâte de tinerii aflaţi în puterea lui. Iar odată căzut în zeama de pe jos, ajunsă aproape de punctul îngheţării, să facă cincizeci de flotări.

În privința unui camarad batjocoritor a cărui ironie devenise dureroasă pentru hipnotizorul regimentului, cu atât mai mult cu cât nu-l putuse niciodată supune prin voință, atunci când a izbutit să se încordeze până la a-l adormi, i-a comunicat că urma să-l pedepsească pentru a-l fi înjosit în fața frontului. Pedeapsa era că avea să-i taie brațul cu fierăstrăul. Mimă mişcările acestei unelte în partea opusă cotului celuilalt. Urletele victimei dovedeau că cele ce se petreceau nu erau glumă. Finalmente, îi spuse că-i arunca antebrațul desprins hrană câinilor. Făcu gestul azvârlirii departe a ciotului. Urmă un strigăt jalnic după membrul de care era deposedat hipnotizatul. Hipnotizorul îi propuse să-l ierte şi să-i înapoieze brațul, dacă recunoştea în fața tuturora că fusese hipnotizat şi că puterile camaradului său erau inegalabile. Odată ce făcu aceasta, hipnotizorul se depărtă nițel de el, se aplecă, pasă-mi-te să-i culeagă brațul din glod şi i-l potrivi, cu două-trei masaje, închipuind lipirea în acelaşi loc de unde fusese fierăstruit.

Astfel de istorisiri îi atribuiră, în închipuirea mea, puteri nelimitate şi mă făcură tot mai dornic să-l cunosc şi mai mult. Acaparase întreaga mea curiozitate asupra celor ce a-şi fi putut afla despre viața noastră pe pământ. Nu mai exista nimeni şi nimic să-mi fi oprit pe loc râvna de a cunoaşte, atâta timp cât îl aveam pe el la îndemână pentru a-i răscoli trecutul şi gândirea.

Fusese cooptat într-o comisie întrunită în vederea traducerii operei dramaturgice complete a lui William Shakespeare. Era compusă din scriitori şi tehnicieni. Prin 'tehnicieni' se înțelegea specialişti în limba engleză. Nu ştiu dacă acesta era termenul ce-i desemna cu adevărat. Ideea însă a fost respectată. Numai că, între cei din urmă, profesorul meu strălucea. Nu i-au trebuit multe intervenții în discutarea tălmăcirilor realizate de cei în drept ca să i se încredințeze şi lui una sau mai multe traduceri, deşi părerea lui Tudor Vianu, aflată mai târziu, fusese că era numai un excelent grămătic.

Izbuti să obțină, printr-un anticar pe picior, ediția princeps a Dicționarului Academiei, tocmit de Bogdan Petriceicu Haşdeu, până la termenul "bărbat", şi toate celelalte cărți necesare deprinderii sinonimelor şi antonimelor limbii române. Nu m-ar fi mirat dacă-mi spunea că le învăța pe de rost. Nu l-ar fi depărtat prea mult de stilul său de a studia în adolescență. La liceul ale cărui cursuri le urmase, limba străină obligatorie fusese germana. Aceasta îi displăcuse profund în anii aceia. Sau poate numai dascălul care o preda îl îndepărtase de ea. Alegerea studiilor universitare îi fu determinată şi de scârba stârnită de un atare îndrumător. Optase pentru geografie, din patimă; iar pentru limba engleză, cu scopul de a-i demonstra profesorului cu care era în litigiu că nu se pricepea nici la psihologie, nici la pedagogie, când îi repeta cu dușmănie că nu era în stare să învețe o limbă străină.

Problema ce trebuia rezolvată era că nu cunoştea boabă de engleză. Iar examenul de admitere presupunea stăpânirea limbii. Nu găsi altă soluție decât să învețe ca pe apă dicționarele englez-român şi român-englez. Până ce fu dator să se înfățişeze pentru testarea cunoştințelor, se pare că izbutise să fie as, în răspunsul mitraliat la orice întrebare pusă în domeniu de prieteni. Aceasta îl conduse la câştigarea concursului. Însă, voi adăuga, pentru uzul acelora care s-ar lua după el: a doua zi după examen nu mai reținea decât jumătate din cuvintele tocite pe deasupra. Iar a treia, i se înjumătățise din nou bagajul de termeni câți îi rămăseseră agățați de pereții rezervoarelor lexicale ale creierului. Până să înceapă cursurile anului I, ajunsese să se bizuie numai pe câteva sute de vocabule. În aceste condiții avu loc începutul demonstrației sale.

Slavă Domnului că rezistă acestui regim forțat de învățătură. Era de aşteptat să nu-i poată face față. Pe la 14 ani, datorită şi experiențelor oculte savârşite, un accident îl condusese la Socola. Despre ce a fost vorba?

Din spirit de aventură, îşi construise din lemn şi tablă metalică, ceea ce numea un avion, pe crăcile vânjoase şi sigure ale unui nuc din livadă. Îl dotase cu aproape toate cele necesare confortului civilizat. Printre alte performanțe tehnice, se bucura şi de lumină electrică în 'carlingă', constructorul aeroplanului să-şi facă lecturile de noapte fără a irosi timpul să descindă din ea pentru a ajunge la masa de lucru din odaia lui ori în pat. Fiind un tânăr foarte disciplinat, îşi inventase un adevărat protocol al viețuirii în nava aeriană. Printre altele, exista un singur loc pe unde pătrundea în ea. Nimeni în afara de el nu avea voie să-l folosească. Punea palmele de o parte şi de alta a unei ieşiri-intrări anume lăsate libere, se sălta pe ele şi... ateriza în interior.

Unul dintre amici, insuflându-l duhul farselor, montă acolo, la dreapta şi la stânga, capetele celor două conductoare electrice aduse sus, pozitiv şi negativ, ca unul care-şi făcuse corect toate temele la fizică. Pe urmă se puse la pândă, să se bucure netulburat de spectacolul provocat.

Când realizatorul avionului trecu la fapte, podul palmelor i se lipi de lemn şi începu să se zgâlțâie din toți rărunchii, până ce şocul electric îl zvârli la pământ, de la o înălțime de cinci-şase metri. Rezultatul fu internarea în ospiciu.

Înțelegeți de ce afirm că fusese un mare noroc să reziste tensiunilor acelei pregătiri sălbatice, într-o perioadă când nici măcar nu era format pe deplin. Dealtfel, nu fac alta decât să preiau propria sa opinie.

Interesul ce i-l purtam era evident. Se manifestă prin sugestia de a nu se opri la transpunerea în limba noastră a două-trei piese, ci de a purcede la traducerea integrală a dramaturgiei Marelui Brit. Era ideea sigură în construirea unui nume, a tatălui meu, care cunoştea calea, dar nu fusese niciodată în stare să o pună în practică, pentru pricini ce nu le voi discuta aici. Poate ca răspuns la acest imbold, m-am pomenit că, o dată m-a invitat la el acasă cu un alt scop decât povestirea bucuriilor şi necazurilor formării sale. Ştiind că îmi încercam uneltele ca poet, îmi propuse să trec la traducerea Sonetelor shakespeareene. Ca tehnică de lucru, îmi şi copiase unul dintre ele, încredințându-mi respectiva hârtie. Mă asigură că atunci când se împărțise tezaurul de limbă engleză, responsabilii cu organizarea uitaseră de sonete. El urma să prezinte comisiei lucrarea mea, să o susțină, drept care, socotea, aveam să fiu ales şi eu printre cei mai mari scriitori ai momentului, înjugați la realizarea acelei opere monumentale.

Numai că profesorul nu mă cunoştea suficient, nu era intimul orgoliului şi prostiei mele. Aveam nişte 'teorii' în temeiul cărora îmi clădeam existența de 'creator'. Una dintre ele ținea seama de totala libertate necesară procesului de creație; deci, excludea, fără excepție, ideea subjugării minții şi sufletului de către personalitatea altui poet. Ca toți mucoşii, mă temeam că firava mea structură psihică avea să se clatine viguros sub bătaia viscolelor produse de verbul shakespearean. Poate că, de fapt, nu greşeam. Numai că influența unui geniu, dacă ai şi tu o cât de cât de subțire personalitate, nu te poate împinge decât către dezvoltare. Şi aşa, fără să mai insist, am pierdut şansa de a mă înscrie în rândurile acelei mărețe pleiade de traducători. Refuzul meu de a-mi pleca fruntea în dreptul geniului tragediei şi dramei cele mai zguduitoare ale omenirii a constituit preludiul unui şir de nenorociri. Din acestea nu aveam să ies la lumină decât peste

aproximativ douăzeci de ani, când tot lui William Shakespeare urma să-i închin teza mea de doctorat, din care nu am publicat inițial decât “Shakespeare - un psiholog modern”.

Împăcarea cu Shakespeare mi-a adus pe urmele ei, împăcarea cu profesorul.

Eram supărat cu el? Eu, poate da; el în niciun caz.

Ce se petrecuse între noi?

Ieşind din închisoare (una dintre nenorocirile la care am făcut aluzie), am hotărât să iau legătura cu profesorul. Cineva din casa sa, la întrebarea mea jenată privind posibilitatea de a-i face o vizită (jenată, deoarece ştiam că a fi primit, ca recent slobozit din temniță, într-o casă de român, se preschimba într-un pericol amenințător pentru acea familie), mi-a răspuns cu o mare ezitare: “Desigur... dacă aveți servici...” Nu i-am făcut o vină acelei persoane din aceea că-mi cântărea vechea mea prietenie pentru dascălul ce mă formase în raport de acceptarea mea în pâine de către un serviciu de cadre. Avea dreptate să-şi apere persoana şi, mai ales, familia. Însă peste sufletul meu s-a lăsat un zăbranic de doliu.

Aceasta m-a determinat să nu mă prezint la admiterea la Universitate, de unde fusesem arestat: mă temeam că voi fi trântit la examenul de admitere, de către foştii mei profesori. Îi bănuiam terorizați de securitate, pentru a nu da notă de trecere nici unui fost deținut politic. Aşa că mi-am îndreptat visele către Institutul Pedagogic. Culmea, comisia de admitere era compusă tocmai din profesorul meu şi o fostă colegă de-a mea. Spre ruşinarea propriei mele frici, mi-au acordat o medie suficientă pentru dobândirea unei burse, deşi trecuseră şapte ani de la căderea mea în hăul uitării. Deci temerea fostului deținut era mai mare decât realitățile cu care mă confruntam. La capătul studiilor acolo, am primit, cu mari dificultăți, încuviințarea de a le continua în anul patru la Universitate.

Profesorul meu, ale cărui cuvinte le sorbeam mai deplin decât ale oricărui alt dascăl, ne vorbi la un curs despre cuvintele denumite: ‘false friends’ (prieteni falşi). Ele au aceeaşi formă, cu aproximație, atât în engleză, cât şi în limba română, înțelesurile acestea opunându-se între ele. A adăugat că era un capitol nedefrişat al lexicologiei engleze şi că era aşteptat poate unul dintre studenții din fața lui să înceapă a cerceta fenomenul. Căutam de mult timp o zonă unde, muncind, să nu risc concurența, pentru a-mi fi mai luminos scoasă în evidență calitatea muncii.

Purtam o veche simpatie unui fost asistent, acum lector, pe nume Andrei Bantaş. Odinioară, ne întâlneam la concerte de muzică de Bach, la clubul Union Jack, centru cultural de pe lângă ambasada engleză, situat acolo unde astăzi se găseşte sediul central P.N.Ț.C.D. Socoteam că era cel mai deschis dintre profesorii ceva mai tineri. Aşa că i-am solicitat o întrevedere, pentru a discuta cu el ideea unei cărți. Şi i-am vorbit despre ‘false friends’. M-a întrebat cum vedeam construită lucrarea. Punctul meu de vedere l-a convins. Ziua următoare a depus propunerea la Editura Ştiințifică şi peste vreo două săptămâni ne-am pus pe lucru. La capătul verii, dactilograma lucrării a încăput pe mâinile profesorului meu. A făcut un referat foarte încurajator, punând umărul să fiu lansat. Cartea a apărut în jurul Crăciunului următor, iar colegii mei cu un an mai tineri au trebuit să învețe după ea.

Am insistat atât de mult asupra acestei întâmplări, fiindcă ea va da strălucire alteia, peste vreo alți zece ani, când bunătatea profesorului meu va ieşi învingătoare a încăpățânării mele de a nu mai vedea pretutindeni decât comunişti ascunşi. Era o sechelă a închisorilor prin care trecusem.

Succesul (însoțit de lovituri sub curea date de decana acelui moment, care mi-a tăiat bursa, sub pretextul că aveam alte câştiguri: în domeniul editorial) m-a încurajat să propun aceluiaşi Andrei Bantaş o nouă carte, una de învățat limba engleză singur. Aici o scrântisem, iar Andrei Bantaş nu şi-a dat seama ce eram pe cale să înfăptuim. M-a lăsat să redactez cel dintâi volum. Acesta a mers la acelaşi referent ce-mi fusese atât de binevoitor. Nici n-au trecut trei zile şi şi-a predat referatul. Era foarte pornit împotriva manuscrisului meu. Mai mult, a şi divulgat, în încheierea lecturii referatului, că eram student, ceea ce fusese cu grijă tăinuit cu prilejul celei dintâi colaborări cu editura. După ce m-a ruşinat pentru lipsa mea de experiență pedagogică, plecând, i-a atras atenția şefei de secție că la sfârşitul săptămânii respective urma să predea spre tipărire lecțiile de limba engleză susținute la radiodifuziune.

Ce se petrecuse de mi s-a învârtit cu 180° roata sorții? Păşisem pe un teritoriu tabu. Numai profesorul meu şi cu un prieten de-al său publicaseră o carte de învățat limba engleza singur, din care se trăseseră în jur de şaptesprezece ediții până atunci, deşi era deosebit de dificultoasă pentru începători. Cum îndrăzneam eu să le încalc teritoriul vânătorii? Când ieşi în fața unui rechin, chiar dacă ți se pare că-ți zâmbeşte tot te înghite curând.

Candidarea mea la admiterea la doctorat, la profesoara Zoe Dumitrescu-Buşulenga, mi-a dat încederere în descoperirea făcută pentru a da strălucire acelei ocazii. Găsisem o figură de stil nesemnalată de nimeni altul. Norocul meu a fost să-l întâlnesc pe profesor, la câțiva ani de la cele relatate. Nu mai aveam mult până să-mi apară cartea în care dezvoltam teoria mea (am citat-o mai sus, aceea despre Shakespeare). M-a ascultat cu aceeaşi atenție dintotdeauna. Cum era specialist în stilistică (susținea un astfel de curs), îmi confirmă necunoaşterea figurii de stil până în acea clipă. - "Trebuie să te grăbeşti să-i dai un nume. Acum e la modă 'dihotomia'." - "Ce-i aia?" - "E un termen din botanică. Poate că ar mai trebui să-i adaugi ceva. Vezi în dicționar ce înseamnă exact şi pe urmă gândeşte-te cum să-l faci mai limpede. Bravo, ai dreptate." Eram fericit. Dar când mai şi adăugă: -"Când îți apare volumul?" - "Trebuie să iasă de la o zi la alta." - "Luptă-te să nu întârzie. Pe data de... are loc primul simpozion universitar național Shakespeare. Să ai atunci măcar vreo treizeci de exemplare gata. Vino cu ele." - "Mi-o prezentați dumneavoastră?" - Cu cel mai mare drag."

Am descoperit că şeful catedrei de limbă şi literatură engleză de la universitatea din Cluj, căruia, ca gazdă, i-am dat un exemplar cu autograf, a susținut un referat despre ea. Lansarea a vut loc înainte de ridicarea cortinei pentru un recital de sonete, în limba engleză şi în traducere românească. Cozile pentru o amărâtă de semnătură a autorului nu se mai isprăveau. Mai toți universitarii din țară mă întrebau cum de părăsisem lingvistica pentru literatură. - "Dar n-am fost niciodată lingvist!" protestam. - "Noi, de la apariția Capcanelor vocabularului englez, predăm studenților după ea."

A fost un mic triumf. Iar prezentarea făcută de profesorul meu mi-a pregătit acest triumf cu generozitate.

Ziua următoare m-a invitat să facem câțiva paşi împreună. Era un soare ostenit, străin.

- "Mihai dragă, la lupta dumitale de a răzbi împotriva tuturora şi a toate, nu-ți lipseşte decât un lucru ca să învingi împotrivirile ce vor continua să fie înverşunate. Îți

spun, ceea ce eu, neavând pe nimeni să mi-o spună la timp, am suferit din pricina neştiinţei şi continui să sufăr. De aceea nu pot depăşi un anumit prag profesional. Vezi bine că rămân mereu prodecan. Mai departe, drumul îmi este închis. Trebuie să intri în partid. Fără asta nu vei izbuti mai nimic în viaţă."

Tot ce admirasem la acest om, care mi-a fost îndrumător în viaţă, prieten şi părinte, se prăbuşi pe dată. Am văzut în el omul mic, binevoitor, dar împingându-mă către ruşinarea de mine însumi, către distrugerea de mine însumi. Din arestarea mea el nu pricepuse nimic? El nu înţelesese că îmi jertfisem, la douăzeci de ani, libertatea, conştient de ce făceam, că mi-am jertfit-o pentru ca să dispară tocmai astfel de intruziuni ale analfabetismului în existenţa culturală a naţiei? După ce pierdusem patru ani din viaţă (pe care, dealtfel, îi socoteam cel mai mare câştig al meu), voia să-mi plec genunchii, în loc de a continua lupta?

Moravurile viermilor îşi săpaseră făgaş şi prin sufletul celui mai bun profesor ce mi-a fost dat să întâlnesc vreodată.

DON LAZZARIO

Până la vârsta admiterii în universitate, Răzvan nu mai văzuse bărbat cu picioare atât de lungi. După aceea, avea să mai întâlnească unul: la Jilava. Ştiţi cum erau de lungi? În aşa fel încât cu o singură călcătură insul străbătea doi paşi deodată. Nu erau picioare; erau picioroange, prăjini. Iar cracii pantalonilor, bleumarine pe puncte, ai purtătorului, nu se puteau obişnui cu adăpostirea unor atari crăcane şi de aceea erau totdeauna boţiţi. E adevărat că, mai târziu, Răzvan a aflat că dom' profesor nu era căsătorit; mai mult, camera de servici pe care o închiriase în Bucureşti, cu chiu cu vai, nu-i era împodobită cu nici un suflet femeiesc. Părinţii îi îmbătrâneau însinguraţi în provincie. Astfel încât nădejdea călcării hainelor şi rufelor o cam punea în sineşi, că nici salariu prea mare nu avea, ca asistent universitar, pentru a-l pierde cu aruncarea lui în braţele cuiva care să-l îngrijească.

Această înfăţişare ieşită din comun, împletită cu maniera sa de a-şi menţine privirile fixate poetic pe tavanul sălii de curs, când nara cursanţilor o prea frumoasă legendă din istoria literaturii italiene sau din vieţile poeţilor, pictorilor şi muzicienilor, îl apropiase de o imagine posibilă a lui Don Quichotte de la Mancha. Iar cum studenţii anului I (cărora le preda limba italiană) nu se prea împiedicau în cunoaşterea clară a originii personajului mitic adus la lumina conştiinţei de Cervantes, l-au proiectat, cu ţurloaie cu tot şi cu intrarea în transă pe parcursul predării, l-au proiectat, ziceam, asupra chipului caricaturizat al hidalgoului spaniol. 'Don Lazzario' fu porecla cu har ce-i fusese aplicată de Răzvan Bucurescu, bobocul care-l descoperise cât era de bun profesor şi de ridicol. Sintagma 'Don Lazzario' trecu din gură în gură şi nu se mai opri niciodată din alintarea batjocoritoare a dascălului acesta ciudat. Iar prietenia dintre cei doi se întări pe zi ce trecea.

Satisfacţia lui 'Don Lazzario', provenind de la junele său amic, fu amplificată de aceea că bucureşteanul, poet recunoscut de toate cadrele facultăţii de litere, îi aprecia propriile lui versuri vetuste, declamative şi niciodată publicate. Aşa încât, în momentul

când tânărul îi solicită misterios cheia odăii sale de la mansardă, mărturisind că insistase să o conducă acolo o colegă de an - şi ea mare admiratoare a lui Păsări-Lăţi-Lungilă, scoase pe dată obiectul cerut şi i-l încredinţă. Îl ştia pe buclucaşul mânuitor de ritmuri moderne ca pe un Don Juan înrăit, căruia el însuşi îi facilitase o aventură cu una dintre preparatoarele catedrei. Îşi închipuia că şi de data aceasta, Cassanova dâmboviţeanul se afla la o bătaie din palme de împlinirea uneia dintre izbânzile sale erotice, pentru aceasta lipsindu-i numai 'ogeacul', cum se fandosea tineretul în exprimare, folosind un jargon ţigănesc.

Numai că aşteptările îi fură melancolic înşelate. Faptul că vorbiseră despre Savana îi deşteptase profesorului amokul. Se socotea demult amorţit, în stare de hibernare, din punct de vedere sexual. Acum, imaginarea făpturilor adolescentine în aşternutul său, şifonându-i-l umed, îl zgudui într-atâta încât se gândi serios că s-ar fi putut şi dânsul înfrupta din acelaşi măr roşu întunecos al păcatului. Când auzi că Savana îşi susţinuse dorinţa de a-i vizita încăperea, unde muncea şi se odihnea, prin aceea că voia să-i lase în dar o vasă de flori, omagiu al nevinovăţiei sale admirative, avu adânci mustrări de cuget pentru felul său anterior de a o judeca, mustrări fireşti la un bărbat nerealizat cu anii, care, din pricina aceasta, îşi închipuie că a ajuns, în timp, un infam obsedat. Remuşcările sale îl determinară să-l iscodească pe Răzvan asupra sentimentelor studentei faţă de seniorul de la catedră. Împinse interesul său către ideea perspectivelor maritale şi se delecta fantazând asupra acestei teme. Uluit, abia acum se lumină Răzvan asupra insistenţelor fetei de a fi condusă în acel altar al seriozităţii. Hotărî să-i ajute din tot sufletul să întocmească un nou cuplu marital. Probabil depuse un zel prea mare, iar Don Lazzario deveni suspicios, dacă nu chiar gelos, şi întreaga panoramă se prăbuşi la picioarele cele lungovane, ca un teatru de marionete de la bâlci, cu prilejul mutării în alt colţ al ţării a pehlivanilor şi mânuitorilor de sfori.

Această desumflare a aspiraţiilor de îmburghezire ale dascălului nu slăbi prietenia celor doi. Aşa că arestarea studentului constitui o lovitură crudă pentru profesor.

Dorul de acesta, unicul personaj matur admis în intimitatea pieptului cvasi adolescentin al lui Răzvan, fu curând temperat de întâlnirea altor studenţi, din afaceri aşa-zis politice, necunoscuţi lui din libertate. E vorba despre un bolnav t.b.c., internat într-un sanatoriu. Purta corespondenţă cu unul dintre colegii săi de grupă. Strecura printre rânduri destule invective privitoare la momentul istoric prin care treceau. Numele unui alt profesor de limba şi literatura italiană, deschis cu înţelegere nedumeririlor acestor doi tineri, apărea destul de frecvent în paginile lor, şi de potrivit acuzărilor securităţii. Căderea în mâinile unor turnători a mănunchiului de scrisori a condus la arestarea celor trei.

Colegul de catedră al lui Don Lazzario, şi bun prieten cu acesta, îşi punea toate nădejdile în mărturia lui, pentru a dovedi că era victima unor bănuieli nedrepte, că era cunoscut ca bun cetăţean şi un dascăl recunoscut a se dedica sufletelor tinere în derivă, pentru ridicarea acestora şi transformarea lor în spirite utile societăţii.

Numai că mărturiile aduse de amicul lui Răzvan îl acuzară pe nefericitul prieten al lui Don Lazzario, înfundându-l în fel şi chip. Cum aceasta consona perfect cu instructajul ce i se făcuse înainte de a intra în sala de judecată, după încheierea procesului, Don Lazzario a fost chemat de forul competent şi uns ataşat cultural pe lângă ambasada noastră la Roma.

Anii trecând, pedeapsa lui Răzvan atingându-şi capătul, eliberarea sa coincise cu intrarea în câmpul muncii ca horticultor la Parcul Circului de Stat. Într-o zi, îl întâlni pe stradă pe Don Lazzario, revenit şi el din Occidentul putrid pe plaiurile binecuvântate ale blândei ţări natale. Se înghesuiră ambii în Pobeda profesorului (era un obicei necunoscut al civilizării fostului său dascăl şi înaintării sale în grad) şi se puseră pe vorbit despre femei. Don Lazzario dobândise o nemulţumire nouă: era supărat din pricina lungimii picioarelor sale, pentru că îl împiedicau să facă amor în limuzină. Căci locuia în vila socrului, dimpreună cu soaţa-i legitimă, iar aventurilor extraconjugale, a căror uzanţă o dobândise în patria fascismului, nu avea unde să le dea curs.

În cele din urmă, preumblarea lor împreună se încheie în casa pe care o împărţea cu aleasa inimii sale. Răzvan fu prezentat acesteia, ba chiar ea îşi puse obrazul şi-l recomandă unei edituri unde, în cele din urmă, i se publică cea dintâi traducere.

După vizita de rigoare făcută să aducă mulţumiri pentru intervenţia norocoasă, Răzvan nu mai voi să frecventeze acea casă, fiindcă doamna ajunsese să facă aluzii incomode la tipul de răsplată la care spera din tot trupul.

Anii trecură după alţi ani. Veni Revoluţia. Se intemeiară instituţii noi cu oameni vechi.

Într-o zi de duminică, Răzvan fu invitat la o întrunire dedicată lansării unei cărţi privitoare la Italia. Adunarea avea loc chiar la Catedra de limbă şi literatură italiană. Când să intre în hallul Universităţii, Răzvan îl întâlni pe Don Lazzario. Se aşezară alături în sală. Povestiră câte povestiră şi, la un moment dat, fostul său profesor îi spuse cu un ton dezamăgit: - "Ştii că nu mai sunt primit în sala asta a catedrei şi în nici o sală de seminar sau de curs? Am venit acum de dor. Foştii mei studenţi m-au dat afară de aici. Sunt atât de lipsiţi de criterii...! Confundă viaţa mea particulară cu ştiinţa şi cu experienţa mea didactică. Pot ei să conducă studenţii, aşa cum o făceam noi?" Scoase un sunet de dispreţ. "Nu m-au dat numai pe mine afară, ci şi pe Balaci!" explică el plurarul victimizării folosit. "Auzi, noi şi colaboraţionişti!..." Alexandru Balaci, după ce comunismul fu răsturnat (în sfârşit, aşa cum a fost răsturnat...) adoptase un aer de sfânt, complet străin lui anterior. Nu mai voia sa impună efigia unui învingător, ci medalia unui ales al lui Dumnezeu.

Răzvan nu i-a mai întâlnit nici pe unul, nici pe celălalt.

Sărmanul Don Lazzario... Răzvan era sigur că dascălul său fusese victima ambiţiei nevestei alese: doamna nu agrea viaţa tihnită, modestă şi lipsită de perspective a universitarului. A făcut ce a făcut şi l-a lansat pe orbita câştigătorilor. Iar el, folosindu-se de picioarele sale lungi, a putut ţine pasul.

PROFESOARA

– "Aşa cum mă vedeţi, sunt licenţiat în automatică."

Nu era mândru de el: era responsabilul unui magazin necăutat de clienţi. Cu toate acestea, în dugheana lui găseai aproape tot ce aveai nevoie, iar el era mândru de aceasta. Dar nu era mândru că trebuia să se ocupe cu aşa ceva.

Prăvălia era atât de neînsemnată încât nu puteai să-i vezi firma – şi-aşa banală, roşu cu litere albe – şi îngustă, decât dacă te uitai în direcţia ei dintr-un anumit unghi. Ascunsă imediat după un colţ, părea o intrare a locatarilor dintr-un bloc vechi. În interior,

nimic din ce era expus nu-ți atrăgea atenția, dacă nu ştiai dinainte ce căutai. Lipsa de atractivitate a rafturilor, ca şi lipsa de vocație negustorească a vânzătorului, transformau dugheana într-un spațiu cenuşiu şi mohorât.

– "Sunt licențiat în automatică. Dar unde să lucrez? Există un număr redus de posturi în branşă. Bine că am găsit expedientul ăsta."

Avea capul rotund, copleşit de chelie. Pavilioanele urechilor depăşeau măsura obişnuită. Din adâncul lor ieşeau la iveală câteva fire de păr negru. Celelalte trăsături ale sale – nu neplăcute, dealtfel – se pierdeau în anonimat. Un anonimat ce-şi împrumuta, parcă, de la locul său de muncă, tonul general. Era o persoană îngrijită. Într-adevăr, părea să-şi depăşească poziția. Dar dacă n-ar fi spus-o el, nu ştiai încotro să-ți îndrepți închipuirea pentru a-i descifra pregătirea. Mai ales unghiile lui curate şi roze trădau grija față de cum arăta.

Clienta îşi aminti că soțul dumneaei ei îi povestise despre un taximetrist cu care stătuse de vorbă nu demult. Tot absolvent al facultății de automatică era. Apoi îi veniră în minte cei cinci-şase colegi de la aceeaşi specializare care, luându-şi diploma, deschiseseră un comerț cu pantofi de damă. Le mergea bine punând un genunchi pe ciment pentru a ajuta doamnele şi fetişcanele să probeze încălțămintea de import elegantă.

– "Şi eu sunt doctor în fizică atomică şi am o pensie de trei milioane jumătate", spuse dânsa. Adăugă lămuritor: "Din învățământ."

– "Când eram elev, eram trimis la toate olimpiade de fizică", reluă cuvântul bărbatul, cam fără legătură alta decât spusele femeii. "Am ajuns şi la faza pe țară! Şi ce să vezi!? Locuiesc pe aici prin cartier şi am părinții înmormântați în cimitirul de după colț. M-am dus să-i vizitez, acum trei săptămâni. Cine credeți că cerşea pe aleele dintre morminte? Profesoara mea de fizică, datorită căreia am participat la toate olimpiadele!..."

– "Parcă eu am mai mult?..." oftă doamna, cu gândul că nenorocita aceea nu se putea descurca cu pensia de mizerie.

Oftă şi vânzătorul.

– "Va să zică nu aveți ce caut?" reveni conlocutoarea la nevoia ce o adusese în prăvălie.

– "Nu. Îmi pare rău. Dar mai treceți."

– "O să mai trec. Bună ziua."

ICONARUL

Mă aflam într-o fostă casă de cultură devenită sector P.N.Ț.C.D. Începusem o campanie personală în acest partid, susținând o dată pe lună o adunare literară. Încercam să-i ademenesc pe membrii lui la bucuriile lecturii, creindu-mi astfel clienți ai editurii şi asociați întru susținerea ideilor cele mai înaintate, socoteam, pentru salvarea Patriei. Aşteptam încheierea unei alte reuniuni pentru ca, odată cu izbucnirea aplauzelor, să mă şi năpustesc asupra microfonului şi să lansez invitația de rigoare. Oamenii, amabili totdeauna şi doritori de cultură, nu mă refuzau. Soseau la timp şi mă ascultau cu drag.

Va să zică, în acea dimineață, pândeam ultimile fraze ale vorbitorului, pentru a trece la invitația mea. Se deschise uşa vestibulului. Am văzut intrând un bun prieten din lagărul de la Salcia. Eram de o vârstă, eu student la filologie, el la arhitectură, odinioară,

înainte de arestare. Acum situațiile noastre nu se diferențiaseră semnificativ. Eram lector de limbi moderne la Institutul Teologic de Grad Universitar, fără alte perspective. El, un sărman bolnav de nervi, pensionat definitiv medical din poziția unui arhitect strălucit. Şi el fără perspectivă

Traseul vieții sale o luase razna de mai mult timp. La câțiva ani după eliberare se căsătorise cu o stareță celebră, dată afară din monahism, după o îndelungată şi umilitoare detenție politică. Se ocupau împreună de spiritism. Apoi a înşelat-o într-un chip penibil, cunoscut de toată lumea. A mai făcut şi altele pe care nu are rost să le înşir astăzi aici. Finalmente a divorțat, continuând să mănânce la fosta soție, deoarece nu-şi simțea chemare de bucătar. Ea era şi producătoare de bani, fiind foarte îndemânatică, harnică, energică şi înconjurată de obştea din timpurile sale de glorie, risipită prin țară. El a decăzut, bizuindu-se numai de pensia primită de la stat.

Deoarece dedicase Bisericii întreaga sa viață, din copilărie, minus anii lubrici menționați, am auzit că hotărâse să se înfățişeze candidat la admiterea la Institutul Teologic. Fu respins la examenul medical.

Nu-l mai văzusem de ani şi ani. Şi, acum, iată-l deschizând uşa vestibulului din acel sediu P.N.Ț.C.D.

Avea într-o sacoşă de piață câteva icoane pe care le scoase dimpreună şi le înfățişă ca pe o marfă primului domn ieşit în calea sa.

– "Mi-ar face plăcere să cumpăr o icoană, domnule arhitect", căci aşa se recomandase pentru a-şi susține mai cu spor producția. "Dacă ar fi pictate de mână. Ar fi chiar o cinste pentru mine să mă închin în fața operei dumneavoastră", îi spuse deosebit de politicos. "Dar acestea sunt reproduceri lipite pe un carton cam subțire şi tăiat neregulat. Doar aici, pe margine, recunosc o contribuție personală, prin colorarea unui fel de ramă, nu? Am dreptate?"

Colegul meu îşi purta şi prin boală onestitatea ce-l caracterizase dintotdeauna. Nu părea jenat, aşa cum arată oamenii prinşi în culpă. Recunoscu direct:

– "Aşa e. Sunt reproduceri lipite. Nici n-am avut suficient carton pentru toate. Vedeți, am fost dator să lipesc şi două, şi trei bucăți, ca să creez o bază pentru icoană."

– "În acest caz, ce ați făcut dumneavoastră personal? Le-ați lipit, da?" i se adresa ca unui copil.

Celălalt era încurcat. Îşi dădea seama de situația falsă în care intrase. Încercă, fără prea multă încredere:

– "Şi rama..."

– "Aşa e. Ați colorat şi rama."

Tăcură amândoi. Prietenul meu nu se clintea din loc, privind în jos, spre pantofii scâlciați şi colbuiți. Celălalt pricepea că avea de-a face cu un bolnav aflat în mare nevoie.

– "Nu pot cumpăra. Însă pot să vă ajut."

Îi întinse câteva bancnote; nu multe. Străinul le luă. Mulțumi. Se întoarse şi ieşi.

GERMANA DUPĂ GRATII

Să fi avut vreo şaisprezece ani când am cunoscut, într-un mediu de intelectuali în

clandestinitate, un actor care apucase să strălucească pe scenă la o vârstă nu prea depărtată de a mea, cea de atunci, adică îşi cucerise până la douăzeci de ani un public fidel. Când l-am întâlnit, avea cu două decenii mai mult.

Tineretului din zilele noastre îi vine foarte greu să înţeleagă de ce am ales să denumesc membrii acelui cerc cu sintagma: "intelectuali în clandestinitate". Motivul e simplu. Aceia la care mă refer - o pătură largă din rândurile românimii - nu aveau acces la o poziţie socială potrivită statutului lor de elită. Un singur exemplu este suficient pentru a proba asta. L-am aflat chiar de la obiectul istorisirii de faţă, mult mai târziu. Constantin Noica, în loc să-şi dăruiască neamului cugetarea, era obligat să-şi câştige pâinea cea de toate zilele meditând elevi în Câmpulungul domiciliului său forţat. Între timp, comoara lui filosofică rămânea îngropată pentru majoritatea concetăţenilor.

Aidoma lui, îşi târau existenţele în anonimat mii de cugete curate. Refuzau amestecarea cu viitura sulfuroasă emanată de sub gloduri odată cu eruperea primitivismului în România. Când aveai norocul să întâlneşti unul dintre aceştia, hrana spirituală oferită de el îţi întreţinea forţele îndelung, oriunde te-ar fi proiectat necazurile oprimării sociale.

Actorul pomenit mai adineaori îl frecventa pe Noica săptămânal în târgul patriarhal devenit o temniţă ceva mai slobodă pentru prietenul lui Mircea Eliade. Se nevoia în trenul înţesat şi cu autobuzul prăfos, pentru a deprinde puţină înţelepciune de la cel din urmă.

Alintatul rampei ieşea dintr-o detenţie umilitoare, cum aveam s-o suport şi eu patru ani mai târziu - ceea ce rămânea atunci încifrat în taina viitorului. Nu numai că încercase să treacă frontiera (spre Ungaria), împreună cu cel mai drag prieten, nu numai că petrecuse şase luni la Budapesta, fără nici un fel de act şi depinzând, cât priveşte hrana şi adăpostul peste noapte, exclusiv de relaţii umane întâmplătoare, dar mai şi ajunsese ulterior până la Viena, pe atunci încă ocupată de sovietici. Nu era capătul aventurii celor doi amici aflaţi în căutarea libertăţii. Elanul le fu stăvilit de arestare. Readuşi din ţară-n ţară şi din închisoare-n închisoare, îşi petrecură cei mai frumoşi ani ai tinereţii în lagărele morţii de la Canalul Dunăre-Marea Neagră, datorită dorului pomenit de actor întru apărarea sa, la Tribunalul Militar: - 'Domnule Preşedinte, am douăzeci de ani şi n-am văzut încă nici una dintre marile catedrale ale lumii!…'

Numele lui Ion, spuneam, era celebru. Cu rolul de debut, interpretat înainte de absolvirea Conservatorului, stârnise entuziasmul presei de specialitate şi al publicului. Îl reţinusem de copil, din informaţiile obţinute de la tatăl meu, mare amator de spectacole de calitate, ceea ce izbutise a face şi din mine. Alături de nevoia de a-mi petrece serile în stal, răpit de patimile risipite între arlechini, dăruită mie, părintele meu îmi încredinţa şi multe amintiri din existenţa sa de fidel frecventator al sălilor de teatru.

Astfel deprinsesem stima pentru Ion înainte de a fi apucat să-i judec singur darul. Şi iată că acum, la vârsta celor mai pure entuziasme, îl însoţeam, la despărţirea de gazdele noastre comune, pe străzile înnoptate ale Capitalei, înfruptându-mă dintr-o lecţie esenţială, pe care am avut norocul s-o primesc de la el atunci.

Să mai fi urcat în bătaia reflectoarelor îi era interzis. Nu ştiu cum îşi dobândea masa zilnică, nici hainele, nici cum îşi pingelea încălţările. În schimb, mi-a încredinţat că se pregătea să scrie un roman. Această lucrare avea să prilejuiască reîntâlnirea noastră, de peste vreo patru ani, sub betoanele Jilavei. Pe timpul confesiunii sale - aşa cum o păţim cu toţii şi fără greş - nu puteam întrezări din ea ce dezvoltare o aştepta şi nici ce pondere

se pregătea să aibă în însăşi soarta mea. Ecoul ei răsună până-n clipa de faţă în destinul meu, căci pe ea o transform acum în mărturie, nu? Suntem datori a recunoaşte că jocul acesta al misterelor, prin păienjenişul cărora ne strecurăm zilele, iluminate parţial, în anumite momente de elecţie, posterioare lor, când cortina se ridică asupra unor legături congruente nesesizate la vreme, este fascinant. Măcar pentru lectura propriei noastre poveşti, aşa cum urmează să ne fie explicitată când această deconspirare intră în planul iconomiei de Dincolo, şi tot merită să trăim, oricât de insuportabilă ni s-ar părea târâtrea zilelor de la un eşec la altul.

Ceea ce a avut o mare influenţă în formarea mea, din spove- dania acelei seri - lecţia menţionată - a fost că, în vederea muncii ce-l aştepta, Ion învăţa pe de rost "Dicţionarul Limbii Române Candrea-Şăineanu". În plus, a împrumutat de la mine "David Copperfield", în versiunea originară engleză - cu care limbă se familiariza pe atunci - pentru a cerceta mijloacele exprimării în naraţiune de la sursa ei însăşi.

Mi s-a oferit pe această cale cea mai pragmatică pildă privitoare la seriozitatea cu care se cuvine să se pregătească doritorul de a se exprima prin scris. Niciunul dintre profesioniştii condeiului contactaţi de mine ulterior nu mi-a mai dat un exemplu atât de folositor în meseria, pe care, până la urmă, am îmbrăţişat-o: să cunoşti intim materia în care îţi ciopleşti visul şi să ţi-l clădeşti folosind drept temelie operele elaborate de înaintaşi. Fie ca aceste două sfaturi să folosească cititorilor mei, dacă eu nu m-am ştiut înfrupta cum se cade din ele.

Adunasem doi ani de însingurare prin penitenciare, doi ani de meditaţii asupra a ce eram, a ce urmăream să devin, asupra limitelor mele, asupra puţinătăţii înzestrărilor cu care fusesem dotat, asupra scurtimii şi neprevăzutului anilor ce mă mai aşteptau, asupra idealurilor în numele cărora merita să fi făcut efortul de a supravieţui, doi ani de confruntare cu mine însumi într-un tribunal interior permanent. Îmi fusesem procuror şi judecător fără cruţare şi nu istoveam să-mi analizez trecutul, prezentul şi perspectivele, în nădejdea că în orice fiinţă umană se putea găsi un material obedient faţă de legile perfecţionării, deci şi în mine.

Nu avusesem şansa să întâlnesc încă, în lumea deţinuţilor, acel individ sperat cu arsura sufletului, care să-mi devină socratele, lumina, şi al cărui discipol să mă fi declarat fără reticenţă. Când, într-o bună zi sau noapte, la o nouă amestecare a condamnaţilor, ce îi arunca pe toţi din celulele lor în altele, traumă scornită să te sminteasscă, într-un iad în care numai ritmica egală cu ea însăşi a ceasurilor mai era umană şi doar prieteniile născute între gratii te mai spijineau, uşa de fier masiv îl introduse în hala unde mă aflam pe acest mentor fugar al adolescenţei mele. În acea clipită am ştiut că Dumnezeu îşi întorsese faţa cea bună către mine, că etapa de curăţire de zgura cotidianului nechibzuit mi se încheiase şi că eram promovat în ciclul superior al acestor universităţi chinuite, ciclul formării intelectuale.

Prezenţa lui Ion între noi se făcu simţită curând printr-o tonificare a răbdării şi curajului tuturora, printr-o motivare mai temeinică a ţinutei morale şi a demnităţii patriotice (a nu se confunda cu demnitatea egotistică), printr-o sete, generalizată până la cvasianalfabet, de cultură; printr-un respect reciproc adâncit; şi, să numesc simţământul de-a dreptul: printr-o dragoste, necunoscută anterior celui mai mare număr dintre noi, pentru noblețea făpturii umane, reprezentată de fiecare om în parte.

Nu era primul ins întâlnit de noi, începătorii într-ale detenţiei, care-şi efectua al

doilea stagiu în beciurile comunismului. Însă era cel dintâi din care respira forţa unui caracter inconfundabil. Dacă este adevărat că sărbătoarea Cincizecimii, când se aniversează Pogorârea Duhului Sfânt peste Apostoli, simbolizează şi desemnează, în istoria devenirii psihologice a omului, acceptarea distincţiei dintre personalităţi ca pe o realitate a existenţei socio-istorice a omenirii, cum îmi vine să cred, dacă este adevărat că de atunci încoace, pentru întâiaşi dată în istoria umanităţii, creştinismul este acela care încoronează personalitatea ca pe comoara individuală cea mai de seamă, la fel este de adevărat că Ion îşi făurise o personalitate unică, ce ne domina cu strălucirea ei pe noi, toţi intelectualii ceştilalţi, mărunţii şi orbeţii ezitând între a fi sau a ne stinge într-o masă cenuşie, indistinctă şi amorfă.

Să ne amintim cuvintele din "Faptele Apostolilor", fiindcă majoritatea cititorilor nici măcar n-au răsfoit "Biblia" şi nu se lămuresc la ce anume fac aluzie:

“Şi când a sosit ziua Cincizecimii, erau toţi împreună în acelaşi loc.

"Şi din cer, fără de veste, s-a făcut un vuiet, ca de suflare de vânt ce vine repede, şi a umplut toată casa unde şedeau ei.

"Şi li s-au arătat, împărţite, limbi ca de foc şi au şezut pe fiecare dintre ei.

"Şi s-au umplut toţi de Duhul Sfânt şi au început să vorbească în alte limbi, precum le dădea lor Duhul a grăi.

"Şi erau în Ierusalim locuitori iudei, bărbaţi cucernici, din toate neamurile care sunt sub cer.

"Şi iscându-se vuietul acela, s-a adunat mulţimea şi s-a tulburat, căci fiecare îi auzea pe ei vorbind în limba sa.

"Şi erau uimiţi toţi şi se minunau zicând: Iată. Nu sunt aceştia toţi care vorbesc galileieni?

"Şi cum auzim noi fiecare limba noastră, în care ne-am născut?

"Parţi şi mezi şi elamiţi şi cei ce locuiesc în Mesopotamia, în Iudeea şi în Capadocia, în Pont şi în Asia,

"În Frigia şi în Pamfilia, în Egipt şi în părţile Libiei cea de lângă Cirene, şi romani, în treacăt, iudei şi prozeliţi,

"Cretani şi arabi, îi auzim pe ei vorbind în limbile noastre despre faptele minunate ale lui Dumnezeu!

"Şi toţi erau uimiţi şi nu se dumireau, zicând unul către altul: Ce va să fie aceasta?”

Pentru prima oară împrumutându-li-se acel ceva străin de lumea noastră, cei doisprezece Apostoli ai lui Hristos, izbuteau să parcurgă calea inversă: de apropiere de lume. Formaţi deopotrivă şi dimpreună de acelaşi Învăţător, odată cu plecarea Lui materialnică dintre dânşii, le-au crescut aripi ce le înlesniră, fiecăruia altcumva, zborul şi într-aiurea. Independenţi, deveniră simultan şi altfel, adică Duhul Sfânt le sintetiză personalităţile. Numai prin mijlocirea acestora ei se putură adresa tuturora şi fiecăruia în parte, pe limba sa. Ştiut este că nu va mişca nici individul, nici mulţimile, altceva decât personalitatea.

Şi asta făcea Ion. Pe el îl ascultau vorbind savantul şi muncitorul cu palma. Şi ambii îl şi înţelegeau. Cu el voiau să se asemuiască bătrânul şi copilul. Pacea lui îi odihnea pe zbuciumatul pe dinafară şi pe zbuciumatul pe dinăuntru. Pentru fiecine avea de rostit cuvântul capital. Reluând textul scripturistic: "Şi toţi erau uimiţi şi nu se dumireau, zicând unul către altul: Ce va să fie aceasta?"

Era un adevăr elementar, dar nevăzut: limba ca de foc a Personalității şedea pe creştetul său.

Ce îl deosebea oare de noi? Gravitatea chipului? Ştia la fel de bine să râdă cu poftă. Deslipirea de cele materiale? Era şi el, ca şi noi, îndemnat să mănânce cu foamea nu a stomacului, ci a tuturor celulelor dezlănțuite. Revolta împotriva bestialității ce ne supunea? Prudența şi înțelepciunea îi trasau linia de conduită. Oare plimbarea zilnică de la un capăt la celălalt al cuştii noastre de beton, efectuată în jur de două ceasuri dimineața şi de o oră după-amiaza, cu mâinile la spate şi în tăcere netulburată să fi fost aceea ce-l singulariza? Nici vorbă. O practicau, fără numita regularitate, până şi colegii vitregiți de doxă.

Aşa cum mi-am dat seama în multe prilejuri că stau lucrurile în cazul a mai tot omul nepereche, ceea ce-l smulgea din rândurile noastre şi ne impresiona nu putea fi arătat cu degetul. Era un aer aparte, o luminiscență interioară ponderată ce emana din pielea lui subțiată de inaniție şi vânătă, luminiscență pe care doar Lazăr, poate, o mai fi răspândit-o, după învierea sa din morți. Era liniştea împăcării cu sine şi cu destinul. Era cumințenia aceluia care ajunsese să se cunoască şi să-şi țină el însuşi cureaua zăbalei în pumn. Era aşezarea întru perfecționarea de sine. Era stăpânirea elementelor dezlănțuite al căror ring îl reprezintă oceanul nostru lăuntric. Iar astfel de definiri nu le confereai lesnicios altor inşi, oricât de elevați.

Vor rămâne până la moartea mea de nerepetat serile acelea când, adresându-se unui auditoriu alcătuit din toți locatarii vărgați ai camerei, ne amănunțea, într-un serial reluat de la o zi la alta, dramele ibseniene.

Ele nu erau expuse după planul conceput de dramaturgul scandinav, ci, mult îmbogățite, erau reinventate să încapă în veşmintele a tot atâtea romane. Aflam ştiri despre împrejurările naşterii personajelor, despre copilăria lor; ne familiariza cu înclinațiile lor, cu evenimentele formative, jocurile sau lecturile obsesive, înmugurirea gusturilor mărturisibile sau prohibite. Firul povestirii se menținea pe aceeaşi direcție, fără abatere; ori, dimpotrivă, se răsucea în jurul lui însuşi; se înnoda şi se deznoda; se încâlcea şi se descâlcea; se dubla; se tripla; răsărea iarăşi limpede, unic şi curgător; brusc, se opintea, cu prejudecare şi savantă dozare a surprizei; te lăsa cu pofta clarificării neîmplinită, atât cât să-ți deştepte curiozitatea amorțită; apoi te agăța de sine şi te târa cu viteză amețitoare pe pante psihologice lunecăcioase, periculoase, într-un desfrâu al divulgării unor intimități coapte la soarele bezmetic plutitor al subconştientului, pentru a te izbi, pe neaşteptate, de registre contabiliceşti ale familiei; pentru a te implica în discuții seci asupra impozitelor şi veniturilor; pentru a te introduce în ariditatea legislațiilor din secolul al noăsprezecelea; de unde te strecura în suave sensibilități feminine; în moleşeli cu dantele; în sclipiri de cercei şi ale colierelor de perle.

Imi era evident că actorul meditase la aceste piese cu minte de regizor, care nu cunoaşte doar partea, cum i se întâmplă interpretului distribuit, ci întregul. Mai constatam că atunci când se îndemnase să redacteze un roman, nu greşise în opțiunea sa: era născut pentru acest gen literar.

Cele ce ascultam dădeau seamă de creațiile lui Ibsen în aceeaşi măsură în care comunicau creația proprie a lui Ion. Ar fi putut fi publicate cu numele lor alăturate, aşa cum se obişnuieşte în compoziția muzicală, unde uneori se dublează anumite piese pentru pian, de pildă, cu varianta lor închinată orchestrei, scrisă de altcineva îndrăgostit de lucrările de bază, cum s-a petrecut cu perechile de compozitori: Mussorski-Ravel, Bach-

Bussoni, Bach-Stokovski, Brahms-Schönberg. Nu afirma Isidor Ducasse - cel rămas cunoscut în literatură sub pseudonimul le comte de Lautréamont - că intenționa să rescrie operele celor mai de seamă poeți francezi?

Bine că veni vorba despre acel roman pomenit mie cândva. Lui îi datora Ion a doua sa întemnițare (mi se pare că am pomenit ceva despre asta). Culmea este că i-o datora fără să o fi dorit el, fără să o fi dorit eu, fără să fi avut el cunoştința de ce-i aducea viitorul, fără să fi avut eu cunoştință de asta. Am făcut această paralelă deoarece împrejurările pentru care fusesem eu vânat de Securitate dăduseră naştere altor împrejurări înrudite, ce conduseseră la prinderea lui, deşi orice legătură dintre noi era întreruptă de patru ani de zile, astfel încât, cred că, nici măcar numele meu nu şi-l mai amintea. Cel mai de necrezut este că numele noastre nu fuseseră asociate în nici un fel în anchetă, nu ştiusem unul de arestarea celuilalt, ci căzusem ambii întruna şi aceeaşi plasă foarte largă întinsă de Destin.

Scrierea sa evoca "reeducările" studențeşti de la penitenciarul din Piteşti. Odată încheiată, o încredințase lecturii critice a unui amic. Acesta, căutat de Securitate, pentru că îl cunoştea pe unul dintre conducătorii mişcării studențeşti în care mă găseam implicat, oamenii ei dădură, pe neaşteptate, şi peste manuscrisul lui Ion, pe noptiera cititorului său.

Răsfoindu-l, ofițerii binecuvântară clipa descoperirii lui, căci datorită acestuia puteau deschide încă un dosar militar penal. Actorul primi o condamnare de opt ani, dacă-mi aduc bine aminte.

Care va să zică, subiectul conversației noastre inițiale redevenise sângeros de actual.

Transferul talentului de la arta interpretării scenice la aceea a prozatorului a constituit doar debutul unor modificări structurale ce au avut loc în psihicul lui Ion.

În perioada cât am împărțit acelaşi spațiu sufocant, dimpreună cu alți vreo şaptezeci-optzeci de deținuți, el îşi consuma foarte mult din rezerva sa de energie - şi aşa pe terminate, după cum era situația noastră a tuturora -, în vederea conceperii unor sonete.

Genul poeziei scurte se potrivea ca o mănuşă creației literare, în situația noastră specială. Am istorisit cu alt prilej - şi nu numai eu - condițiile compunerii de versuri în celulă. Totuşi, în eventualitatea că unul dintre cititorii paginilor de față nu a luat cunoştință încă de această activitate în puşcărie, sunt dator să trec din nou în revistă descrierea ei, pentru ca nimeni să nu rămână neştiutor în privința a ceea ce a însemnat abrutizarea celor condamnați la o detenție, oficial denumită "corecțională", adică menită să îndrepteze oamenii pe o cale 'superioară' aceleia apucate anterior, care nouă purtare să-i fi adus la linia de conduită acceptată de societate.

Această 'linie' preconiza absoluta interdicție de a munci cu capul. Bănuiesc că s-a ajuns la o atare hotărâre din temerea de inteligență a regimului. Doar cugetarea putea surprinde minciunile îndesate în tot discursul şefului de stat, conform căruia era diriguită țara; contradicțiile flagrante dintre automăgulitoarele afirmații privind bunăstarea şi progresul neamului şi jalnica mizerie înghițită de membrii lui dimineața, la prânz şi seara şi în orice minut al zilei şi de a doua zi; amenințările pitulate în sfornăitoarele fraze despre libertate; discrepanța dintre îngustimea de vederi cu care era condusă țara, dar şi ultimul dintre atelierele cele mai modeste, şi lărgimea aceloraşi vederi, aşa cum apărea la cei din subordine, doritori să dobândească statutul uman de care se bucuraseră părinții şi

bunicii lor, între cele două războaie mondiale, înainte de fi fost România vândută Uniunii Sovietice. Doar inteligența era capabilă de comparații, de analize, de sinteze, de activitatea migăloasă şi istovitoare depusă întru căutarea adevărului, în noianul de falsificări, de surogate, de remodelări ale lui. Iar inteligența se ascuțea prin frecuşul cu cărțile şi cu scrisul. Să interzicem acestea definitiv! şi-au spus opresorii - şi aşa puşi în inferioritate prin absența oricărei brume de carte la ei.

Nu este de mirare că cea mai îndrăgită lozincă urlată de neocomuniști pe străzile Bucureştilor, atunci când doctrina odioasă se zbătea să rămână spânzurată de putere, personificată de Ion Iliescu şi de ciracii lui, nu este de mirare că răsărea în răgetele de troglodit ale duhului rigolelor ce o silabiseau cu cuvintele: NOI MUNCIM, NU GÂNDIM! Este rezultatul firesc al strădaniei victorioase de spălare a creierelor timp de o jumătate de secol, depusă de către dictatura roşie.

Dar să nu ne depărtăm de închisori şi lagăre. Orice tipăritură sau manuscris erau socotite acolo materiale explozive. Ba chiar şi în libertate: am fost acuzat, cu prilejul procesului meu, a fi citit o ştire din ziarul "Munca", editat de sindicatele conformiste - altele nici nu existau -, un ziar cumpărat de la cel mai banal chioşc de tutun şi presă, de pe cea mai banală uliță din cel mai banal cartier. Iar un medic de penitenciar, ofițerul M.A.I. dr. Paraschiv, a fost condamnat deoarece a lăsat la îndemâna unui pacient în zeghe de la Jilava o pagină dintr-o altă gazetă oficială.

Cel care se temea de propriile-i publicații cu cât mai vârtos va fi fost înfricoşat de cele ce ar fi putut caligrafia un "duşman al poporului", adică noi. De aceea, hârtia, tocul şi creionul erau abolite, cât ne privea. Ele rămâneau uneltele autocraților în haine kaki, care nu le foloseau decât pentru înregistrarea proaspeților căzuți după gratii şi a eventualelor pedepse interne ce le reveneau acestora, ca şi uneltele pentru zgârierea numelor acelora dintre păguboşii condamnați care lunecau, din nebăgare de seamă, în gropile comune şi fără cruce.

Însă setea de învățătură nu se lasă intimidată cu una, cu două. Industria tăbliților de scris era înfloritoare, în rândurile noastre. Se produceau trei sorturi: din cioburi de geam, din fulgi de săpun şi din tălpile bocancilor. Acelea din geam şi săpun erau portative, celelalte 'la purtător'. Tăblițele pe geam se obțineau prin umectarea bazei materiale cu o peliculă subțire de săpun şi presărarea, deasupra ei, a unei doze mici de praf de D.D.T. Cele menționate pe locul doi presupuneau o tehnică de producție mai elaborată. Se pregăteau fulgi de săpun, prin scărmănarea unui calup cu un blacheu sau cu o coadă de lingură metalică, ascuțite pe ciment, prin frecare. Fulgii erau frământați, după o umezire uşoară, până ce se transformau într-o pastă modelabilă, când li se dădea o formă prismatică, cu grosime foarte mică; pe suprafața acesteia se presupunea că trebuiau să încapă între douăzeci şi o sută de rânduri, scrijelate miniatural, cu vârful bine ascuțit al unei aşchii de lemn sau al unui ac întocmit dintr-un capăt de sârmă. Al treilea caz era acela al udării temperate a tălpilor bocancilor şi a acoperirii ei cu acelaşi universal valabil D.D.T. Cu astfel de mijloace îşi mențineau trează mintea aceia care, înainte de a fi fost popriți reprezentaseră fala neamului românesc sau - copii fiind la arestare - nădăjduiseră să ajungă cărturari. Şi nu numai aceştia. Te impresiona numărul mare al indivizilor fără multă şcoală, deşi adulți, care se dedicau acolo sporirii de cunoştințe.

Am plecat în acest excurs de la conceperea sonetelor lui Ion. El nu utiliza nici unul dintre cele trei tipuri de tăblițe. Conform unei vechi tradiții a poeților, 'scria' în minte. Forma fixă a poe- melor ce-l atrăgeau îi înlesnea memorarea lor atât timp cât erau

încă nefinisate, cât şi după desăvârşirea întregului. Paşii egali ai solitudinii sale ar fi putut fi cântăriţi în aurul rimelor dibuite şi mai ales al ideilor lui tăioase, implacabile. Era o poezie rece. Se adresa cugetului şi nu inimii. Tragicul şi-l extrăgea tocmai din cerebralitate. Iar tragic exista cu prisosinţă în frazele purificate de orice propensiune afectivă, de orice înduioşare, de orice surâs aşezat într-o postură incomodă pe undeva pe la picioarele Melancoliei.

Ion, în conformitate cu noua situare la care era supus de îm- prejurările sale, izbutise să-şi reorienteze talentul actoricesc şi să-i facă flacăra să ardă pe alt altar.

Pentru a şti cu ce succes o izbutise, se cuvine să afle cititorul că nu la mulţi ani după eliberarea sa, un volum de sonete semnate de el trona în vitrinele librăriilor şi s-a epuizat cu celeritate.

Ion va rămâne un semn de întrebare pentru psihologii dedicaţi cercetării creativităţii umane, care, precum se vede, nu este stăvilită de nici o condiţie, oricât de vitregă.

Impiedicat aflându-mă şi eu să continui a ‘investiga cultura, ştiinţa şi civilizaţia omenirii’ - atât de pretenţios îmi denumeam activitatea inconştientă cu care mă înscriam între mediocrii generaţiei, mi-am găsit timpul, în sfârşit, de a-mi satisface curiozităţile cu privire la tot ce nu surprinsesem în libertate, recte Omul. Numai că-mi lipsea instrucţiunea sistematică în mai toate domeniile. Dacă până la arestare socotisem că atârna în balanţa neştiinţei mele programa idioată şi incompetenţa profesorilor, acum îmi dădeam seama, cu obidă, că o şcoală, oricât de dezechilibrată, şcoală rămâne. Mi-era dor de învăţătură, în baza unui program regulat şi metodic.

Cititorul a înţeles că, până la întâlnirea cu Ion, nu avusesem norocul convieţuirii cu vrun ins pe care l-aş fi putut alege profesor. Mai mult, Ion se deosebea de toţi ceilalţi şi prin ucenicirile lui pe lângă Noica. Este uşor de priceput cu câtă naivă ardoare i-am solicitat să mă coopteze între elevii săi.

Cu o rigoare ce mi-a satisfăcut vanitatea, în loc să purceadă la desfăşurarea întinderilor misterioase ale înţelepciunii veacu- rilor şi mileniilor, mă înhămă la carul de asalt născocit de propriul său maestru, filosoful numit. Anume, îmi ceru să mă obişnuiesc, iniţial, cu limba germană, ce urma să-mi devină unealtă de lucru, după eliberare, şi al cărei scop imediat era să-mi asigure exerciţiile de elasticizare a organului gândirii, marcat vizibil de tendinţa spre anchilozare şi atrofiere, printre alte pricini datorită şi hranei mizerabile şi monotoniei existenţei duse.

A învăţa limbi străine a fost dintotdeauna nu numai ceva des- tul de uşor pentru mine, dar şi ceva agreabil. Nu ţelul final mă atrăgea în această îndeletnicire, adică a le vorbi şi a citi cărţi fără ajutorul traducerilor, ci mirarea prostesc jubilantă în faţa cuvintelor noi şi stranii sau în faţa topicii inedite şi inexplicabile şi a unei gramatici propunând soluţionări nemaiauzite ale problemelor iscate de încordarea gândului sub jugul expresiei. In orice limbă de învăţat întrezăream mai mult decât un vocabular de ştiut pe de rost; zăream, dincolo de acesta, strădania omului de a se înţelege pe sine însuşi - deşi nu cred că spun adevărul, intuiam, totuşi, şi ceva din asta... -, strădania lui de a înţelege lumea unde s-a născut şi de a comunica. Aflasem că, pentru Goethe, învăţarea unei limbi străine presupunea lărgirea conştiinţei. Observându-l pe Ion, devenit peste noapte sonetist, mi-am zis că mi se oferea şi mie prilejul unui transfer de personalitate, al unei replămădiri îmbogăţite a mea însumi. Care va să zică, mă atrăgea azbuchia

nemțească.

Eu însumi, semănând cu Învățătorul meu la măsurarea coridorului dintre paturile celulei, mi-am prelungit-o pentru a avea răgazul să-mi repet cele zece cuvinte impuse a fi învățate pe de rost. Mi le proiectam pe ecranul minții. Le fixam în memorie, ba închipuindu-mi-le scrise de mână, ba la maşina de scris, ba ti- părite. Mă jucam cu ele, străduindu-mă să înjghebez mici pro- poziții. Clădeam cu ele întrebări şi răspunsuri scurte, consemnări cu privire la traseul plicticos străbătut, la peisajul uman din dreapta şi din stânga, la evenimentele de ieri, de astăzi şi plauzibil a se fi petrecut mâine.

Fiece regulă de gramatică, deîndată ce-mi era explicată, îmi punea la dispoziție scheletul unei ziceri, pe care-l îmbrăcam la iuțeală cu vorbe însuşite recent. Iar atunci când extinderea cunoştințelor asimilate nu-mi mai permitea exprimări inedite, înlocuiam vocabulele cu semne algebrice, potrivite schemelor gramaticale. Trudeam, dar mă şi distram de minune.

Pe deasupra, îmi regăsisem optimismul, dintr-o simplă operație aritmetică. Ea era: dacă rețin zece cuvinte pe zi, într-o lună voi stăpâni trei sute, iar în douăsprezece luni - trei mii şase sute cincizeci. Aflasem întâmplător că un cioban se descurcă în viață cu patru sute-patru sute cincizeci de cuvinte din limba maternă. Intelectualul se pare că foloseşte din aceeaşi numai trei mii de cuvinte. La capătul a trei sute şaizeci şi cinci de zile, câte numără un an, aş fi posedat cu şase sute cincizeci de cuvinte mai mult decât îi sunt necesare unui intelectual mediu de origine germană pentru a se exprima. Perspectivele îmi erau foarte încurajatoare.

Numai că Ion pretindea de la ceilalți cât pretindea şi de la sine însuşi. Iar în materie de disciplină intelectuală era extrem de sever. Se născuse cu un baston de mareşal în raniță. Nu el era omul care să-mi îndulcească pilula amară a învățăturii. Socotea travaliul cu mintea esențial, drept care îți ordona să-l ataci frontal, indiferent de starea ta de spirit momentană, de putințele şi neputințele tale, de pregătirea pentru efort sau de lenea ta - de ce nu i-aş zice pe nume?

Or, şi eu mă socoteam poet. Ca atare, înscriam pe primul loc al procupărilor mele lupta cu potrivirea cuvintelor pe calapodul simțămintelor şi al muzicii lăuntrice a 'Misterului'. Această activitate nu era de colo. Chinuitoare până şi nopțile, se asemuia - mă flatam - cu şlefuitul lentilelor, cu care se îndeletnicise unul pe nume Spinoza.

Ştiam prea bine că nu mă deosebeam prin aceasta de maestrul meu: ca şi mine, şi el stihuia. Doar că strădania i se concentra în a izbândi într-o performanță banalizată - mă fuduleam ca broasca râioasă de se umfla în fabulă - de mii de alți poeți ai lumii, adică să înghesuiască ideea în două catrene şi trei terține, conform modelului general acceptat al sonetului.

Mai aventuros ca el - îmi închipuiam, poleidu-mă de sus până jos în vanitate -, eu căutam forme şi exprimări inedite, pe cari le croiam cum mă tăia capul.

Nu mi se părea deloc treabă de nimica să clădesc 'forme romboidale' sau 'triughiulare'! Nici să dau glas unor 'golănii', pasă-mi-te încă 'nemaivăzute' în literatura noastră, intitulate cu jenă: "CU SCUZELE DE RIGOARE".

Imi încercam dibăcia şi cu modelarea de gazeluri, glosse şi, bineînțeles, sonete, forma de lied şi câte şi mai câte. Nici mie nu-mi era viața uşoară. Astfel încât asprimile belferului meu improvizat îmi cădeau uneori greu, mai ales când 'mă chinuia inspirația'...

Apoi, despărțindu-mă foarte de curând de banca elevului - frecventasem puțin

timp şi facultatea - eram încă destul de obişnuit cu tertipurile pedagogice ale catedrei şi le duceam dorul. Mă dedasem la zâmbetul mieros ce se străduia să-mi câştige bunăvoinţa; la excursul prin aprecierea filmelor de pe piaţă, cu care mi se recapta atenţia fugită; la bancul - oricât de afumat - introdus ca bobul de piper în ghiveciul ce clocotea în tigva de lângă tabla neagră; la isteţimea expunătorului de a se da drept mai prost decât ascultătorii săi; la slăbiciunea unora dintre domnii profesori de a prefera să le fie admirată freza sau croiul vestonului şi nu ştiinţa. Ion, ţi-ai găsit! era un ascet al combustiei spirituale; îşi refuza recurgerea la atari momeli ieftine. Eram în stare să constat şi să apreciez ţinuta sa. Dar rutina îmi şoptea că a mă fi dat în bărci alături de dascălul meu intra între drepturile mele de şcolar. Cum el persevera în refuzul scăderii de tensiune a actului sacerdotal al lecţiei, treptat mi-a devenit antipatic.

Am crezut că descopeream secretul liniştii sale aparente: izbutea să-şi menţină echilibrul în relaţiile cu obştea deoarece îşi vărsa nervii - pe care-i aveam toţi - asupra mea sau a altor învăţăcei privaţi. Ceea ce ar fi fost sporadice explozii, agitaţie sau înălţare a vocii se preschimba în delectarea permanentă de a strivi câte o personalitate - deseori abia în curs de formare - ce i se oferea, ca mielul la junghiere, de bunăvoie.

Când ajunse să-mi ceară a învăţa câte cincizeci de cuvinte pe zi, am cârtit. Când trecu la a-mi porunci asimilarea unei sute, m-am încontrat pe picioarele dinapoi şi am refuzat într-un astfel de mod încât nu mai încăpea nici o discuţie. Aşa am pus capăt studiului.

Trecând prin viaţă strâmb, ca să judec lucrurile drept, cum n-a spus-o Odobescu, Ion era cel care avusese dreptate. Nimeni nu putea ghici cât mai aveam de rămas împreună. Exista posibilitatea ca şi peste noapte să apară caraliii, să zbiere la noi să ne facem bagajele şi să ne împrăştie care-ncotro, prin alte camere, după cum intra în disciplina temniţelor. Mi-ar fi stricat oare ca acea clipă a despărţirii să mă fi surprins în postura vorbitorului unei noi limbi străine? Pentru a face acest salt, mi s-ar fi cuvenit să-i fi dat ascultare lui Ion, să mă fi supus efortului solicitat şi, cu orice preţ, să fi vârât capul în jug.

Pe de altă parte, eu avusesem dreptate. Adică acea forţă a subconştientului ce i se opunea. Când sosi temuta mutare a noastră în celule necunoscute, un inginer Butu, întâlnit în proaspăta mea reşedinţă, mă rugă să-l învăţ limba engleză, stăpânită de mine destul de substanţial. După ce i-am predat cam trei sute de cuvinte, n-am mai putut smulge nici unul în plus dintr-o memorie supraostenită. Eram, s-ar fi spus, sfârşit. Alături de traumele psihice suferite, alături de subţirimea substanţelor nutritive din mâncare, sunt sigur că a atârnat întru prostirea mea şi surmenajul provocat de Ion. Insă aceasta fu o revelaţie de mai târziu.

Pentru moment sunt dator să continui a povesti despre relaţiile iscate între noi.

Incheierea lecţiilor insinuă în sânul perechii de protagonişti ce eram un soi de răceală. Nu ne mai retrăgeam pe marginea patului său, ori al meu, pentru a discuta. Nu mă mai căuta, să-mi recite ultima poezie creată. Aceeaşi atitudine şi din partea mea. Nu mă mai iniţia în tainele elaborării unui spectacol de teatru. Nu-i mai împărtăşeam impresii provocate de universitarii şi oamenii de cultură cunoscuţi până să fiu arestat. Nu mai analizam împreună cărţile citite cândva de ambii.

Devenise ciufut. Se izolase. Orgoliul bumbăcit îi respira înciudat prin toţi porii pielii uscate şi galbene. Ţepeneala arborată îl făcea să semene tot mai tare, slab cum era,

cu caricatura unei statui cu aerul bronzurilor lui Giacometti. Retragerea sa din viaţa socială a comunităţii noastre în zeghii nu reprezenta ceva nou pentru ăilalţi. Îl ştiau până la ultimul a fi fost o făptură aparte, care se adăpase şi mai înainte mai mult din sine însăşi. Rareori deţinut să fi îndrăznit vreodată a-i fi tulburat meditaţiile hamletiene. Aceasta nu însemnează că drama evidentă în mijlocul căreia respira s-ar fi înalţat talaz de nestrăbătut între el şi colegi. Dimpotrivă. Dacă firea îl oprea să se adreseze cel dintâi cuiva, ea nu-i punea nicicând un nod în gât când altul îl imboldea să schimbe vorbe cu el. Un surâs plin de amabilitate îi inunda seceta obrajilor supţi şi Ion se dedica acelui conlocutor cu pacienţă. Acum lucrurile nu mai şedeau la fel. Îi crescuseră ghimpi jur împrejur. Şi pricepeam că decepţia provocată de mine îi otrăvise sufletul.

Nu suportam să-i fi rănit pacea în halul acela, oricât de copilăroasă îi era îmbufnarea. Mă durea să-l văd învârtindu-se ca un leu jigărit într-o cuşcă de menajerie păduchioasă, târându-şi ultimile zile ale înfometării, pe cimentul viitoarei noastre morţi unanime. Mă chemau cugetările ce-l frământau şi care parcă urlau de caznele tăcerii. Mă înduioşa încăpăţânarea ce-l gâtuia. Îl contemplam ceasuri întregi, zile întregi, cum îşi târşâia bocancii fără şireturi prin încăpere, ameţit de lungimea prea scurtă a ‘promenadei’ noastre întinse de la oblonul ce căptuşea permanent fereastra până la uşa ghintuită. Ştiam că era unicul său remediu împotriva insomniilor. Mai ştiam că a-i fi întins mâna, frăţeşte, însemna să-i ofer un medicament ce să-i înlocuiască solitarele curse, acum nerodnice.

Într-o bună zi, cu inima mustind de generozitate, i-am ieşit în cale şi i-am spus:

- "Iartă-mă. Sunt ostenit. Nu pot face faţă să învăţ cum ai vrea tu. Dacă reduci numărul de cuvinte, reiau studierea germanei. Îmi lipsesc lecţiile tale."

Remarcând ce efect miraculos avu cedarea mea, am adăugat:

- "Îmi lipseşte groaznic prietenia ta."

Recunoaşteţi că ambii ne regăseam împinşi iarăşi în adolescenţă.

Poate că cititorul îşi închipuie că aceasta a schimbat metoda de predare adoptată de Ion a limbii germane. Dacă da, este cazul să afle că n-a modificat-o nici cu o iotă. Actorul a rămas acelaşi tiran. Iar eu acelaşi ins rebel, putoare şi încăpăţânat prosteşte.

Noul ciclu al lecţiilor fu întrerupt brusc la ceasul unui prânz blestemat.

La sunetul vizetelor celorlalte camere, care se deschideau şi rămâneau astfel îndelung; la izbiturile gamelelor sau castroanelor metalice şi ruginite ce se auzeau păcănind pe coridor, vase trântite în mâna şefilor deţinuţilor, să le înmâneze mai departe; la pocnetul aceloraşi vizete, când erau închise; la mirosurile vagi de aburi fierbinţi de mâncare, bărbaţii în haine vărgate se aşezau în ordine, unul după celălalt, luând-o din dreptul uşii înapoi.

Va sa zică, în faţa uşii se proptise şeful camerei, ajutat de unul-doi flăcăi vrednici, doritori de activitate, de a fi utili sau de a-l linguşi pe primul numit: puteai oricând avea nevoie de bună- voinţa lui la o adică - o schimbare a patului, un supliment de ciorbă, apărarea ta în caz de conflict cu vrun alt deţinut.

În sfârşit, se auzi zăvorul sărind, iar uşiţa metalică fu îmbrâncită în lături. Vaporii împuţiţi năvăliră înăuntru. Valuri de lături în clocot ţâşneau din strachinele de tablă zvârlite de caraliu. Labele şefului se înroşiră de arsuri. Coada înfometaţilor se micşora văzând cu ochii. Veni şi rândul lui Ion şi al meu. Ne înşfăcarăm porţiile şi ne retraserăm pe marginea patului său, de unde ne ridicasem.

Până să se răcească puţin zeama, Ion îmi verifică asimilarea ultimelor cuvinte

predate. Neputându-şi înfrânge firea, depăşise şaizeci şi tindea, în mod clar, să urce iarăşi la sută. Fie că mă ajunsese vlăguirea, datorită prea marii încordări pe care mi-o impunea fierii; fie că-n ziua aceea mă adâncisem mai mult în rememorări şi mai puțin în învățătură; ori că la acea oră stomacul mă preocupa mai straşnic decât treburile minții, m-am încurcat o dată, m-am opintit de două ori, am pocit un verb sau un adjectiv a treia oară; în loc să vorbesc nemțeşte, nechezam, mugeam, răgeam.

Iar Ion, nici una, nici alta, văzu verde şi, fără să cârâie 'păzea!' cum îşi ținea gamela în poale, o înşfăcă de dedesubt şi zvârrr! cu ea de perete, deasupra unicii uşi, chiar sub tavan. Noroc că se închisese vizeta. Dacă gestul ar fi fost făcut cu câteva minute mai devreme, risca să-l împroaşte cu porcăriile apoase din ea pe însuşi 'domnul' sergent major. Şi atunci să te ții bal!

Oricum, fapta lui, care nu lua seama nici la foame, nici la prudență, era foarte pe aproape de a fi stârnit o pedeapsă exemplară, putând cu uşurință fi interpretată ca o răzvrătire împotriva nivelului mizerabil al mâncării, ori împotriva sistemului de distribuire a ei sau ca cine ştie ce altă gogoriță periculoasă ce putea conduce la multe zile de izolare şi la administrarea unei pedepse corporale soră cu moartea, drept represalii.

Culmea fu că mai nimeni din hală nu se arătase a fi înregistrat cele petrecute, atât erau de adânciți oamenii în sorbit. Dacă rețineți uitarea de orice altceva dovedită de dulăul din lanț când îi întinzi blidul cu mămăligă muiată în ciorbă, vă este uşor să dibuiți imaginea celor în jur de optzeci de confrați întru înfometa- re în acele minute de grație când îşi umpleau burțile. Doar şeful camerei îşi înalță o clipă pleoapele şi ne aținti cu o căutătură încă neînțelegând ce indisciplină se făptuise; era de datoria lui să ştie tot ce se întâmpla între noi; acest 'aproape-instinct' al său avusese o reacție promptă, dar insuficient de puternică pentru a-i învinge instinctul nutririi.

Ion se ridică, livid. Cu un cutremur abia vizibil al întregului arsenal de oase îşi repuse nervii în ordine. Redobândindu-şi stăpânirea de sine, reînțepenindu-şi şira spinării, se îndepărtă, alegându-şi 'locul crimei' drept țintă a paşilor. L-am urmărit cu privirile îngrijorate cum străbătea coridorul dintre fiarele suprapuse ale paturilor, fără să se legene, bățos ca un stâlp de telegraf, numai că mult mai scund şi nu rotunjit, ci ațos. Ajuns în dreptul farfuriei zburătoare, o ridică, se apropie de hârdău şi şi-o clăti. Se duse la 'tinetă'; ascuns de rogojina ce atârna, bănuiesc că se uşură. Ieşi, încheindu-şi bumbul pantalonilor, tăiat dintr-o țandără de lemn, cum aveam cu toții, căci nasturi nu se prea găseau.

Se reapropie, fără să-i fi trecut prin minte să spele de pe jos urmele ciorbei. Ajuns în dreptul meu, îşi zvârli vasul metalic pe gioarsa de pătură cazonă. Buzele îi erau strânse ca la peşti. Işi mână mai departe paşii rari şi apăsați.

M-am dus şi am curățat cimentul de resturile lichide şi slinoase.

De atunci înainte, cât timp am mai împărțit aceeaşi celulă, nu am mai schimbat nici o vorbă împreună.

sUrmătoarele două camere unde am fost mutat au reprezentat primele şi ultimile din penitenciarul de la Gherla. Sar peste cea dintâi. Cu regret am descoperit din primele zile că într-a doua mă aflam aproape exclusiv printre ceea ce noi numeam greşit: "colectivişti". De fapt, bieții oameni se numărau printre miile care se opuneau jefuirii săvârşite de statul comunist din avutul individual țărănesc, în vederea înființării cooperativelor agricole de producție; adevărul este că respectivii deținuți erau anticolectivişti, apărătorii, sortiți înfrângerii, ai dreptului inalienabil la proprietatea

individuală. A împărți detenția cu ei îmi reducea categoric posibilitățile exercițiului intelectual, ceea ce, pe la douăzeci şi doi de ani, cât cred că împlinisem, mă durea nespus. Deoarece, în pofida experienței deloc uşoare de a mă fi străduit să învăț o limbă străină în condițiile cunoscute, nu puteam renunța la strădania de a nu sta pe loc, pierzându-mi timpul de ca şi când eternitatea ar fi fost mea.

Din păcate, cei doi aşa-zişi intelectuali pierduți în masa semialfabetizată erau ambii mitomani şi se dădeau drept mult mai mult decât le îngăduia adevărul. Orgolioşi şi vânători de adulare, nu acceptau să fi fost confundați cu statutul a vreo doi-trei babalâci ex-funcționari C.F.R. - şi ei acolo - şi în nici un caz egalați cu țaranii care, vorba aceea, uneori ofereau nişte pilde de omenie, de morală, de bună creştere, de bun simț şi de politețe absolut exemplare, lăsându-i pe cei doi într-o umbră penibilă şi nu rareori vrednică de râs.

Vanitatea lor era ciudată. Nu ți-o zvârleau în obraz, ci şi-o sa- tisfăceau cu umilirea propriei persoane în tot chipul. Aproape că-ți cerşeau obolul de admirație sau măcar recunoaşterea lor ca ființe vrednice de supuşenie morală din partea semenilor. Nu-mi amintesc ca vreunul dintre ei să mă fi atacat de-a dreptul, cerându-mi să-i recunosc un merit sau altul. Aceasta nu înseamnă că n-o făceau pe căi de ocol. Unul, care se dădea drept student şi pe care-l bănuiam a fi fost doar absolvent al unei şcoli tehnice, luase în brațe rolul modestului uimit că ceea ce părea limpede ca bună ziua pentru el, în chestiunile cugetării, rămânea încifrat stupidității celorlalți. Totdeauna mă lua martor al dramei sale de a trăi între proşti şi inculți. Mi-era greu să-i spun că se fălea a înțelege simple evidențe, ceea ce în nici un caz nu se cădea să fi fost socotit drept un merit. Adopta tonul plângărețului, potrivit prea bine înfățişării sale necaracteristice, spelbe, lipsită de lumină.

Celălalt disprețuia întreaga lume în afară de Statele Unite şi de producătorii de film din acea țară. Se lăuda că ar fi fost operator cinematografic pe front şi că, odată cu încheierea păcii, ar fi plecat în Austria, să studieze tehnica celei de a şaptea arte alături de nu mai ştiu ce glorie efemeră a peliculei tehnicolore, deşi nu era exclus ca rolul său pe lângă camera de luat vederi să fi fost de a o purta în spinare, tuciuriu cum era. Afirma a fi fost soțul unei vedete a teatrului de revistă şi că, în vederea lansării mondiale a nevestei lui, ar fi făcut toate eforturile menționate.

Dacă cel dintâi căzuse în mâinile Securității pentru 'agitație publică', al doilea făcea parte din melancolica ceată a 'anonimiştilor', adică a redactorilor unor plângeri scrise dar nesemnate, adresate câte unui for mai mărunt sau mai impresionant. Omul în cauză se văitase că nu se importau decât pelicule sovietice şi din democrațiile populare, în locul mărfii de peste ocean destinată ecranului.

Cititorul se cuvine să recunoască faptul că, repetându-se la infinit, din zori până-n noapte, conversațiile de nivelul impus de ei, ele nu erau menite să întrețină efervescența cugetării. Ba, dimpotrivă, o amețeau.

Iarna era foarte aspră. Frigul din celulă amorțitor. Hrana se subțiase cât începea să nu murim de-a-n picioarelea. Pe secția noastră, unul dintre caralii se formase în perioada 'reeducărilor' din Gherla. Se numea Todea. Când intra de servici, ne obliga să vărsăm hârdăul cu apă pe cimentul ce podea încăperea şi să ne culcăm pe pântec în baltă, ținându-ne palmele la ceafă, ori să şedem în ea, cu mâinile împreunate pe creştet, ori să ne culcăm pe spate, la murat, rămânând astfel timp de opt ceasuri, cât era el plătit să ne fi supravegheat. Schimbarea oricărei şoapte între noi, în acea perioadă, era strict interzisă.

Apăsarea psihică adusă de o atare teroare, pregătitoare anihilării noastre fizice, însumată condiţiilor enunţate precedent, era cea mai grea şi contribuia mai mult ca toate la măturarea oricărui gând.

Vacuumul se instalase în sediul judecăţii. Absenţa devenise starea noastră firească. Ne preschimbam, văzând cu ochii, în nişte maşinării capabile doar de câteva gesturi mecanice, roboţi insolvabili când era vorba de a mai aduce vreo contribuţie cerebrală. Situarea noastră în zona amorfă a neparticipării la existenţă nu fusese obţinută prin droguri, nici prin bătăi, ci pe calea naturală a înfometării excesive, a supunerii la frigul permanent, a obligativităţii de a ne zvârcoli asemenea reptilelor, într-un mediu lichid, nespecific omului şi una a interdicţiei comunicării prin cuvânt. Trăind în atari condiţii cu aproximaţie timp de şase luni şi cunoscând pe pielea mea 'excelentele lor rezultate', în sensul depersonalizării obţinute prin mijlocirea lor de către gestionarii Ministerului de Interne, îmi este foarte uşor să înţeleg ceea ce, pentru omul cu o experienţă banală citadină sau rurală rămâne obscur; anume, cum a izbutit echipa 'reeducatorilor' lui Ţurcanu, de la închisorile Piteşti şi Gherla, să transforme o generaţie strălucită a tinerimii române într-o grămadă viermuitoare şi oarbă de criminali nevinovaţi şi inconştienţi (în cazul lor adăugându-se acestor circumstanţe şi ciomăgirea, cu rândul, săptămâni în şir, de către colegii bine hrăniţi care-şi supuneau victimele şi la nutrirea cu dejecţii fetide şi alte cazne atât fizice cât şi psihice). Voinţa, măsura, educaţia, conştiinţa, toate pot fi abolite prin răzuirea bazei lor, adică a terenului de frontieră dintre un biologic sănătos şi psihicul dependent de el. Anularea acestei legături - aşa cum este dictată de codul genetic - e echivalentă acţiunii analgezicelor cele mai puternice.

Mutaţia în curs de efectuare în noi urmărea să evite orice tresărire recalcitrantă la vestea ce ni se pregătea: reînfiinţarea lagărelor de muncă silnică pentru 'politici'. Nu numai evitarea vreunei ridicări de protest în masă, ci chiar crearea premizelor unei acceptări entuziaste, acea ieşire la muncă forţată ajungându-se a fi socotită drept unica şansă de salvare pentru condamnaţii la moarte sigură şi rapidă, dacă nu li se schimbau condiţiile de existenţă cât mai curând, aceasta ni se pregătea.

Acum cititorul cunoaşte starea în care mă aflam când am fost suit în bou-vagonul ce urma să mă care departe de mormântul ardelenesc unde îmi dădeam sufletul cu picătura.

Acesta, parte dintr-un mărfar imens, conţinând câteva mii de bipezi scheletici, nu era dotat cu nici unul dintre obiectele ce ar fi sugerat că omul mai şi doarme. Nu pat, nu saltele, nu pătură, nu paie.

Ne-am întins pe podele, ferindu-ne care cum puteam de curentul provocat de viteza lunecării pe şine şi ne-am lăsat pradă zacerii zguduite ce a durat o săptămână-două, căci treceam şi pe la alte penitenciare, să ridicăm noi deţinuţi. Dar lungimea traseului ne lăsă să credem că eram trecuţi peste graniţă, aşa cum fuseseră răpiţi participanţii la revoluţia maghiară din '56, şi destinaţi Siberiei. Numai schimburile de strigăte, de prin gări, dintre ceferişti, ne mai informau că încă ne aflam pe teritoriul patriei. În afară de această constatare, creierul îmi dormita ca într-o comă fără capăt. Şi nu numai al meu.

Avusesem prilejul unei întâlniri ce era menită să mă învioreze: şeful lotului nostru fusese aruncat în acelaşi vagon cu mine. Amânam de la o zi la alta schimbul de impresii şi amintiri privitoare la puşcăria suportată de când fusesem smulşi din camera studenţească din Jilava şi risipiţi care-ncotro.

Mai întâi mi-a trecut prin minte că intervenise între noi o răceală, indiferența unei neprietenii incipiente. Aş fi putut curma insensibilitatea aceasta: era atât de simplu să mă ridic, să-mi târăsc micul balot cu bunuri personale, încredințat mie de magazie, să m-aşed pe el şi să cananarhisim până ce ni s-ar fi acrit... Ingrijorător era că, fără vreo supărare, n-aveam nici eu cheful s-o fac, după cum remarcam că nici el nu se grăbea să treacă la vreo modificare a izolării în care ne complăceam ca rezultat al depersonalizării.

Alternarea celor două ispite se repetă de numeroase ori, întreruptă doar de picotire.

Mi-am rotit pupilele prin spațiul murdărit de mogâldețe acoperite cu zdrențe vărgate. Toate păreau pachete, nu oameni, îngrămădiri de petice dintre care ieşeau la iveală fețe de ceară, mâini precum hârtia galbenă a unor bucăți de ziar vechi putrezite printre gunoaie.

Starea de spirit a tuturora nu se deosebea de a mea; mai corect spus: era starea noastră de înlemnire.

Ceea ce vădea situația excepțională în care mă aflam şi s-ar fi cuvenit să-mi devină semnal de alarmă straşnic, zguduitor, potrivit să mă mobilizeze şi să mă readucă în apele mele, era faptul că, băgând de seamă a fi atins un prag al inerției ce, categoric, nu mi se potrivea, pe care nu mi-l recunoşteam ca aparținându-mi, mă mulțumeam să remarc că acela era o oglindire a stării noastre generale şi-l acceptam. Nu eram obişnuit să primesc cu seninătate a semăna cu ceilalți, mai ales în privința lipsei de conştiență. Înainte de arestare fusesem iritant de mândru de independența mea, de manifestările mele nu totdeauna vrednice de admirație, cari manifestări mă scoteau în evidență cel puțin ca pe un 'original'. Deseori purtarea îmi fusese forțată, artificioasă, căutată, doar pentru a ieşi din comun, o recunosc cu toată ruşinea potrivită. Nu-mi găsesc altă scuză pentru acel comportament decât aceea că la cei douăzeci de ani când mi se rupsese viața-n două, abia de ieşeam din adolescență; or, multe năzdrăvănii coace vârsta aceasta. Ba chiar aşa mă plăcusem: ca un tip aparte. Iar acum nici nu mă mai tulbura că ajunsesem un maldăr decrepit de oase, anonim printre altele aidoma. Imi pierdusem complet personalitatea, o recunosc fără jenă.

Atunci n-aveam conştiința celor afirmate în capitolul precedent, anume că eram rezultatul unui întreg program 'corecțional' laborios, pus la punct în laboratoarele psihologice ale M.A.I.-ului. De fapt, nu mai aveam nici urmă de conştiință.

Aceasta mi-a fost dovedit cu prisosință a doua zi dimineața, după urcarea, noaptea, în vagonul morții.

La un moment dat am descoperit că țineam pleoapele des- chise de mai mult timp, fără a clipi. Că priveam. De ce priveam la Ion? Mi-era atât de indiferent că mă găseam împreună cu el, nu numai în acelaşi 'transport', ci şi în acelaşi vagon, încât, iată, nici acum, când fac această confesiune, nu simt nevoia să pomenesc măcar a-i fi receptat prezența în turmă.

Totuşi, mă uitam la el. În genunchi, lângă trupul său încovrigat, se apleca şeful meu de lot, medicinist. Bănuiesc că-i acorda un fel de 'prim ajutor'; măcar că-i lua pulsul. Habar n-am ce făcea. Cred că mi-au căzut pleoapele la loc, pe când îi observam.

Pe urmă, am auzit glasul celui din urmă strigându-mă pe nume insistent. Când m-am deşteptat, mi-a zis:

- "Vino să te culci lângă Ion. Dacă nu-l luăm între noi, moare. Trebuie să-l încălzim."

M-am ridicat cu întârziere mare. Țin minte că a fost dator să insiste în câteva rânduri. Sau poate că efortul meu de a-mi aduna energiile a fost repetat. E posibil să nici nu mă fi sumes cât eram de lung, ci să fi înaintat în patru labe, târând după mine legătura cu cârpe ce-mi aparținеau şi ce-mi folosea drept pernă.

Nu izbutesc să mă văd lungit lângă actor. Nici să fi schimbat vreo vorbă cu oricare dintre dânşii, nici când am ajuns la destinația ce-mi fusese indicată.

Până ce am fost zvârlit în bacul cu care ne-am continuat călătoria către lagărul de la Periprava, de pe brațul Chilia, nu mai ştiu nimic.

Însă, după cum a băgat de seamă cititorul, şeful lotului meu a trebuit să-şi intensifice chemarea. Iar medicinistul nu mă chema oriunde: apela la mine să salvez viața unui om, a unei personalități pe care, cândva, o admirasem cât îmi stătuse în puteri, a unui prieten de care mă despărțeau doar o neînțelegere şi însumarea câtorva luni scurte în care nu ne revăzusem.

Faptul că fusese nevoit să insiste, datorită nehotărârii mele de a mă fi mobilizat pe dată, mi-a dat mult de lucru ulterior. Cele ce urmează au constituit fondul unor sângeroase reproşuri ce mi le-am făcut. Spicuiesc doar concluziile generale ale unor ani de măcinare lăuntrică.

Descopeream în purtarea mea un aspect întunecos, nemotivabil de conştiință. Îl atribuiam nevoii de a-mi impune demnitatea când aceasta nu avea rost, nu-mi putea fi cu nici un chip mângâiere, ba era o nevoie condamnabilă.

Fala demnității personale a fost dintotdeauna strâns legată de nevoia de a ucide. ‘Să piară acela care m-a jignit! Nu mai încape sub acelaşi soare cu mine’, strigă un glas mut în inima noastră, când ne este ştirbită demnitatea. Duelurile clasice, urmărind eliminarea dintre semeni a vinovatului de o atare îndrăzneală, sunt dovada acestei afirmații.

Timpul spadei a trecut; dorința de a vărsa sânge, nu, conchideam în fața ezitării mele, indiferentă la soarta lui Ion, deşi mi se spusese clar că existența lui atârna de mutarea mea alături de corpul său, pentru a-l fi încălzit cu al meu.

Ideogramele zgâriate de acest simțământ al culpei se adânceau în carnea mea, tot mai anevoie de descifrat.

Modul în care mi s-au lămurit lucrurile pe parcursul celor în jur de patruzeci de ani măcinați de atunci încoace, reflectat în maniera de a le înfățişa în paginile de față, mă disculpă, în sfârşit, înaintea mea însumi, de orice vină.

Revin la o recunoaştere gravă ce am făcut-o mai sus: experiența mea de depersonalizare prin frig, foame, intoxicare cu bioxid de carbon, teroare maximă şi interdicția de a comunica o explică pe aceea a victimelor reeducărilor de la Piteşti şi Gherla, criminali inocenți, deoarece induşi.

Cum spune poporul: eram plecat de pe astă lume...

Totuşi - băgați de seamă: există un ‘totuşi’ -, când mi-am re- venit, după contactul cu aerul curat, cu peisajul nemaicontemplat de doi ani, cu ziureii primăverii îmbobocite în Deltă, cu o porție de o sută de grame, nu mai mult, de iahnie scăzută de fasole, cantitate ce nu mi se mai întâmplase să mănânc în tot răstimpul detenției, când mi-am revenit, ziceam, din nou l-am judecat pe Ion; din nou l-am disprețuit, din nou l-am condamnat, după ce-i salvasem viața.

Şi aceasta, cred, se întoarce împotriva mea, iar pledoaria abia încheiată, întru dezvinovăţirea mea, este, astfel, pusă încă o dată sub semnul întrebării.

Am făcut spovedania acum încheiată preumblându-mă în jurul ideii demnităţii. M-am oprit asupra aspectului ei cel mai zguduitor, anume că această forţă lăuntrică - ce sunt ideile altceva decât forţe psihice mobilizându-ne pentru acţiuni de lungă durată, spre deosebire de instincte şi de poruncile generând acţiunile reflexe? -, deci m-am oprit asupra sublinierii că ideea demnităţii călcate-n picioare incită la crimă.

Nu întâmplător am pledat în sensul acesta. Intenţionam să-mi dezvolt povestirea ca pe o ilustrare a unei atari evoluţii, aşa cum am cunoscut-o direct, din însăşi experienţa mea, desigur nedusă până la capăt, neadoptată, refuzată.

Pare că explicaţiile situaţiei obiective ce a determinat neparticiparea mea afectivă la salvarea lui Ion, ci doar participarea mea mecanică, mi-au anulat încercarea aparent melodramatică de a mă autoacuza că aş fi fost capabil să-i refuz ajutorul, deoarece îmi rănise cândva demnitatea. Această deducţie e regretabilă pentru mine, ca scriitor, fiindcă un prozator care se învinuieşte de a fi avut intenţia unei crime se găseşte în faţa unui subiect dintre cele mai ‘grase’, ce să-l fascineze ca nici unul altul şi să-i asigure un succes de public răsunător. Va să zică, am cam pierdut această şansă, ca şi gloria literară derivabilă din ea.

Oare?

Am menţionat adineaori: există un ‘totuşi’.

După ce am fost număraţi şi luaţi în primire, după ce am fost hrăniţi, comandantul lagărului Periprava ne-a ţinut o scurtă cuvântare. Îmbina ameninţările cu făgăduinţele cele mai mincinoase privitoare la eliberarea noastră înainte de termen, în raport de purtare şi, mai ales, de depăşirea normei de muncă. Pe urmă a trecut la ceea ce era grabnic necesar pentru bunul mers al coloniei.

A cerut ca zidarii, dulgherii, lăcătuşii, geamgiii, tinichigii, instalatorii, electricienii şi alţi meseriaşi pe care nu-i mai ţin minte, să facă un pas înainte. Nevoia de ei a lămurit-o prin aceea că lagărul nu avea baie şi era civilizat să se fi clădit una! ‘Grija partidului faţa de om’ impunea ca până şi ‘banditii, duşmani ai poporului’, să aibă dreptul să se spele.

Fără vreo ezitare, Ion, actorul ieşit din comun, romancierul, sonetistul sever, filosoful, estetul, se prezentă drept zidar. Când, mai târziu, l-am descusut pe şeful meu de lot, să mă dumiresc ce imbold îl determinase pe Ion la acel gest, mi-a răspuns:

- "A învăţat zidăria la Canal. Nu-i o înşelăciune."

- "A încerca să-ţi boieşti dosarul, ieşind din categoria intelectualilor şi impunându-te în categoria muncitorilor, mi se pare neonest."

Adevărul este că mi se părea mult mai nepermis decât etichetasem. Dar n-am avut curajul să duc blamul până la capăt, deşi izvora din dorinţa mea de a-i găsi hibe lui Ion, păcate ce m-ar fi răzbunat. Ceea ce făcuse mi se părea o trădare a intelectualităţii, o abdicare de la statutul de duşman ireversibil, care trebuia stârpit cu orice chip, o strecurare într-o categorie socială, extrem de vag, dar oricum, privilegiată până şi în temniţă, măcar prin aceea că nu era permanent umilită, ca a noastră, că de privilegii autentice nu putea fi vorba îndărătul gratiilor sau al sârmei ghimpate. Mi se părea o tentativă de a scăpa sorţii de mucenic ce ne era prescrisă. Or, în viziunea mea, martirajul

era o condiţie a victoriei împotriva comunismului (ce să-i faci? aşa gândeam). Invăţasem această lecţie de la creştinism. O pricepeam chiar dacă eu mă situam extrem de departe de condiţia unui mucenic exemplar, cum s-ar fi căzut să fim toţi, conform propriei mele teorii. Dar dacă nu eşti perfect, îmi spuneam, însă te străduieşti, după puteri, să te îmbunătăţeşti, tot este preferabil lui a fugi de martiraj.

Toate acestea le-am ţinut bine ascunse în fosa conştiinţei private, căci nu priveau pe nimeni altcineva. Folosind titlul unei lucrări de mistică ortodoxă, ele constituiau elementele Războiului nevăzut pe care-l purtam cu mine însumi. Nici n-a fost nevoie să le dau glas, deoarece medicinistul mi-a oferit un argument ştiinţific şi de bun simţ ce apărea ca inatacabil:

- "Ion trebuie să se hrănească neapărat. Dacă o să rămână la zidărie, poate le mai pică vrun supliment în gamelă..."

Cum să-i fi refuzat lui Ion dreptul să-şi salveze viaţa? Însă nu mă puteam împăca nici cu ideea colaborării cu conducerea lagărului, în speranţa acelei salvări. Mintea-mi rătăcea, ezitând între a înţelege omeneşte şi a trage obloanele frăţietătii peste chipul altădată adorat al lui Ion, lăsându-l în afara spaţiului meu afectiv, cu brutalitate.

A clădi o baie, reflectam, înseamnă a sluji interesul deţinuţilor. A nu o clădi, îmi replicam, înseamnă a nu ajuta Securitatea să iasă basma curată, în cazul unei inspecţii a Crucii Roşii Internaţionale (încă mai aveam naivitatea să nădăjduiesc într-una). Voiau comuniştii să ţină închişi zeci şi sute de mii, milioane de români, n-aveau decât să se fi pregătit, în conformitate cu Drepturile Omului, pentru anvergura acestei operaţii, necesară conform opticii lor. Nu erau capabili să respecte legislaţia internaţională, să nu se transforme în călăi fărădelege! Noi n-aveam de ce să-i ajutăm să se spele pe mâini de culpa pe care o căutau cu lumânarea. A munci pentru Securitate, socoteam, ar fi fost o formă abjectă de colaboraţionism. Personal, eram hotărât să nu o fac (decât dacă presiunea iminentă o săvârşea peste voia mea). Dealtfel, de aceea am şi ajuns, în altă colonie, în brigada de pedeapsă.

În acelaşi timp mă acuzam pentru neîncetatul dialog purtat în pieptul meu, fiindcă îl recunoşteam ca vindicativ, urmare a zbuciumului demnităţii mele doritoare s-o înjosească pe a actorului. Demnitatea mi-era încântată pentru că i se părea că prinsese demnitatea lui Ion cu ocaua mică şi triumfa pe marginea gropii unde voiam s-o înfund pe a lui (deşi poate că Ion se afla tocmai “sub presiunea iminentă”).

Nu ştiu câtă dreptate aveam în încondeierea declarării sale ca zidar. Şi refuz să ridic din noroi dreptatea pe care mi-a oferit-o evoluţia evenimentelor.

Când clădirea înălţată de către colegii noştri atinse limitele suficiente pentru a-şi denunţa planul arhitectonic adevărat, ca şi scopul ticălos, ne-am dat seama că, în loc să fie destinată băii, reprezenta viitorul penitenciar de pedeapsă al lagărului, cu celule, cu izolatoare, cu carcere. Ion zidise o temniţă nouă.

Bănuiesc că pentru această muncă specială, echipa lor nu a primit nici un fel de supliment de mâncare, pentru că, la sfârşitul ei, Ion a fost transferat la ‘inapţii de muncă’, datorită inaniţiei sale foarte înaintate.

Apoi a fost returnat la Gherla.

SILUETE PE O FOSTĂ STRADĂ ARMENEASCĂ

Domnul Zdrob, profesor universitar pensionar, se ducea în vizită la un amic din generația sa vag gârbovită. Era un armean, specialist întârziat în poetica lui Grigore din Nareg. Se bucurau să evoce împreună o lume pierdută.

Cartierul Moşilor, pe timpuri unul armenesc, era invadat de o populație tuciurie ce luase locul ocupanților de odinioară. Înlocuirea se petrecea pretutindeni în țară: deîndată ce o etnie părăsea o zonă, boemienii se grăbeau să-i acopere urmele, invadându-i teritoriul. Foloseau până la ruinare casele gospodăreşti dobândite (căci niciodată nu puneau de la ei un capăt de ață pentru a repara sau îmbunătăți ceva); ulterior, solicitau alte spații de locuit.

Str. Episcopul Radu, de-a lungul căreia străinul trebuia să meargă o bucată de drum, era stivuită cu mormane imense de gunoaie menajere şi păzită de grupuri brune pe lângă care îi era şi teamă să se strecoare cu umbletul său extrem de lent, datorită astmului ce-l chinuia de câțiva ani buni.

Calea îi era tăiată de o intrare al cărei nume nu-l reținea. Remarcă de cealaltă parte a carosabilului acesteia un vlăjgan în vârstă.

Îşi păstrase vigoarea juneții şi aerul unui vânjos cărător de mobile. O pereche de musteți albe, destul de lungi şi fioroase, îi orna obrajii plini. Părul de pe creştet îi era la fel de nins. Curat, lua ochii cu imacularea zăpezilor lui ondulate.

Demnitatea în mers – atâta-i rămăsese. Tot înaintând, îl observa pe bătrânul imobil. O făcea cu plăcere. Pesemne celălalt îi surprinsese căutătura şi amiciția cu care îi cerceta figura. În mod neaşteptat, îşi ridică antebrațul la înălțimea pieptului, cu palma deschisă către individul ce venea, insistând asupra gestului cu care semnalezi unui vehicol să se oprească. Vehicolul ăla sunt eu..., zâmbi în sinea sa, încetinindu-şi ritmul.

Abia atunci băgă de seamă că, din partea dreaptă, sosea în marşarier o dubiță: se străduia să nimerească pe stradelă cu fundul. Conducătorul ținea portiera din dreptul său întredeschisă şi scosese capul zburlit să controleze cum efectua manevra.

Intră fără ca pietonul să o urmărească.

Insul care se amuzase să joace rolul sergentului de stradă în civil, făcu o mică plecăciune şi i-o adresă. Cu acelaşi braț, rotit prinainte-i ca într-o reverență, 'îi dădu liberă trecere'. Universitarul folosi dreptul ce i se oferea.

Fu întâmpinat cu:

– "Bătrânețea..."

– "Bătrânețe-bătrânețe, dar când veni?...", se pomeni complice omul obişnuit cu catedra.

Duse mâna la buzunarul delonului şi scoase cutia cu pompița de ventolin, necesar dacă i se întâmpla să nu mai poată respira pe stradă. I-o înfățişă ca argument.

Gitanul, în talie, se grăbi şi el să-şi înfunde laba de urs a mâinii în buzunarul pantalonilor. Aduse la iveală o pompiță identică, lipsită de cutia în care o ținea în chip civilizat profesorul.

Un țigănuş care se oprise în dreptul lor şi le urmărea gestica, dovedind spirit de observație şi replică spontană şi promptă, zise:

– "Tovarăşii..."

Ochii îi lunecau veseli de la unul la altul. Parcă ar fi fost un caricaturist ce, la isprăvirea desenului, îi potrivea un titlu grăitor.

Cuvântul nu fusese pe placul noului prieten al lui Zdrob. Lansă la adresa copilului câteva înjurături sonore şi bogate, înlănţuite între ele; îl ameninţă şi cu bătaia, pe deasupra măsură. Cei doi staţionau în dreptul unei băcănii. Uşa de intrare sta deschisă. Înăuntru, o tânără oacheşă spăla cimentul. Ridicase capul şi îl privea pe mânios, zâmbind. Acestuia îi plăcu faptul că avea o admiratoare. Trecu la blestemarea izvoarelor din care purcesese mititelul său adversar. În plus, îi atrase atenţia acestuia să aibă grijă a-i comunica lui tătâne-su interesul ce i-l purta venerabilul. De asemeni, că nu era prudent să mai treacă pe acolo nici părinte, nici fiu.

– "Ţigani!", reveni cu privirile disprețuitoare la profesorul universitar. "Odinioară erau alţi oameni. Aduceam plata la peste o sută de muncitori. Depuneam hârtiile, un sac, colo-şa." Indică trotuarul de vizavi, în faţa zidului unei case. "N-ai văzut armean să pună mâna. Negustori cinstiţi, ce mai calea-valea... Nimeni nu se atingea de ei, de bănuţi." Apoi, fără pauză: "Am fost cineva! Nu îndrăznea mucosul ăsta...!"

– "Ei, rămâneţi cu bine...", îi întinse dreapta martorul acelei clipe curioase, stânjenit de ciudata ură purtată alor săi de către convorbitor. Nu avea chef de confesiunile de acest soi ale noului său prieten.

Individul furios, potolindu-se pe dată, îi strânse cu căldură palma osoasă şi cu piele fină.

Se despărţiră.

Privind în urma sa şi cântărind cât de lent îşi depunea labele picioarelor alter ego-ul lui, băsmuitorul de trei surcele oftă din rărunchi:

– "Bătrâneţea..." Descrise cu braţul în aer o nouă reverenţă, dar necunoscutul nu o mai putea băga de seamă.

PORTRETUL SECRETARULUI GENERAL

Uşa ghintuită se deschise. Fură împinşi de la spate o mână de alţi studenţi. Cu ei, camera îşi cam făcea plinul de figuri imberbe joviale. Organizatorii demonstraţiei din 5 Noiembrie umplusem un dormitor subteran întreg din reduitul Jilavei. Dacă ţin bine minte, numărul lui era 37. Cred că mărimea ferestrei era pe jumătate cât a celorlalte, după ce că era oblonită permanent, ca pretutindeni în temniţele comuniste române. Dimensiunile ei nu corespundeau unui volum mai mic al încăperii. Era egal cu al tuturor dormitoarelor cu ferestrele de suprafaţă dublă. Încăpeau vreo şaizeci de paturi metalice, dispuse pe câte trei, cățărate pe verticală. Poate că anume fusese aleasă pentru noi: lipsa de aer să ne tempereze energia debordantă a vârstei. Hainele vărgate ofereau o privelişte jalnică: găurite, murdare, în cel mai bun caz peticite grosolan şi pestriţ. Însă conţinutul lor universitar şi tineresc le conferea o strălucire izbucnind permanent dinăuntru şi răspândindu-se ca razele. Cred că permea înseşi zidurile, vestind tuturor celor din curte sau din celulele alăturate caratele juventuţii expuse în montură de betoane şi fier într-acel cavou anodin.

Prins într-o convorbire vivace, la distanţă mare de uşă, nu m-am grăbit să scrutez chipurile noilor aduşi. Necunoscând pe niciunul dintre ceilalţi organizatori ai acţiunii

noastre, iar eu fiind singurul de la Filologie, nu m-aşteptam să întâlnesc pe nimeni dintre persoanele frecventate în libertate.

Când m-am îndreptat şi eu către grupul adunat în dreptul intrării, am băgat de seamă că se petrecuse acolo ceva ieşit din comun. Cei mai mulţi dintre inşii îmbulziţi să caşte gura se aplecaseră înainte, într-un cerc pe care doi-trei băieţi încercau să-l lărgească, recurgând la înţelegerea, la bunăvoinţa celor îndesaţi unu-ntr-altul. Priveau, unii curioşi, alţii spăimântaţi, ceva căzut pe ciment, ce-mi rămânea invizibil.

Apropiindu-se şi el de acest meleu, îşi făcu loc Mitică Iliaş, unul dintre numeroşii medicinişti arestaţi, adevăraţii organizatori ai mişcării noastre din ‘56. Câţiva dintre colegii săi îl premerseseră şi-şi asumaseră rolul paramedicilor. Dar nu făceau mai mult decât să ne ceară să eliberăm spaţiul din jur, pentru a-l lăsa să respire pe bolnavul căzut pe ciment. Cu braţele desfăcute în lături, susţineau cele spuse, opunând cu vagi sforţări rezistenţă presiunii ce venea de la sardelele umane ce-i copleşeau. Încercau să se prindă unii pe ceilalţi în cleştii palmelor şi se priveau îngrijoraţi. Când li se întâlneau uităturile cu ale unuia dintre noi, care nu ne pricepeam la chestiuni de sănătate, buzele lor schiţau în şoaptă: “O criză de epilepsie...” Blondul nu prea înalt, cu trăsături regulate dar nu pregnante, cu o bunăvoinţă serioasă ce nu-l părăsea niciodată, apărut aproape în acelaşi timp cu mine – mă refer la Mitică –, se grăbi să îngenunche alături de individul căzut ce se zvârcolea oricât l-ar fi ţintuit pe jos ucenicii lui Esculap. Pericolul cel mai mare prin care trecea, în starea sa de inconştienţă, era să-şi fi izbit mortal capul de ciment, din pricina mişcărilor dereglate impuse de misterioasa boală. Făcea spume la gură.

– “Cum să nu ajungă epileptic?! Uitaţi-vă cât păr i-au smuls de pe ţeastă! Cât o monedă de trei lei...” constată Mitică indignat, cu pomeţii roşiţi fără vlagă, deoarece noua stare a organismului său, anemia, îşi impusese pecetea mai înaintea sentimentelor furibunde.

Moneda pomenită era cea mai mare pe piaţă în acele timpuri. Parcă aş fi văzut pumnul anchetatorului înhăţându-i meşa groasă de păr negru lipsit de luciu şi trăgând de ea până ce a rămas cu smocul încă viu între degetele butucănoase şi scârbite.

Medicinistul se încovoie şi-l apucă de ultima falangă a degetului mic. O strânse între degetele lui.

– “Asta-i tot ce se poate face?” l-am întrebat.

– “Medical, nu ştiu nimic despre primul ajutor dat cuiva în criză. Profesorii încă n-au discutat cu noi despre boala copiiilor. Însă ţărăncile de pe la noi aşa rezolvă o situaţie ca asta. Îl strâng şi eu de deget. O să vezi că-i trece.”

Într-adevăr, criza nu a perseverat mai mult de un sfert de ceas. Zbuciumul victimei se temperă treptat, până ce dispăru ca şi când nici n-ar fi fost.

Necunoscutul se ridică anevoie, cu priviri aiurite, cum o facem toţi când suntem deşteptaţi pe neaşteptate din somn. Se sprijini într-un cot; în celălalt; pe şold. Ridică un picior, genuflexându-l: să-şi proptească talpa pe ciment, punct de sprijin. Apoi se folosi de palme pentru a se ridica în genunchi. Din poziţia asta, îşi mută privirile prin cameră, fără să pară a vedea ceva. Ridică o mână la frunte şi se strâmbă de ca şi când o suferinţă fizică ar fi apărut când se aştepta mai puţin.

– “Te doare capul...” rosti cu blândeţe Mitică, în loc de mângâiere.

Bolnavul clătină de câteva ori de sus în jos din craniul cu formă ciudată, neregulată, fără a-şi îndepărta palma de frunte. Izbutise să adopte poziţia verticală. Celălalt braţ al lui avea tendinţa de a se depărta de trup către spate, fără ca gestul să fi fost

dus până la capăt. Era un flăcău înalt. Nu chiar cât Nicu, studentul la medicină militară, a cărui statură ne depăşea pe toţi. În schimb, Nicu (tot Iliaş) avea toracele foarte îngust şi întreaga-i fiinţă era firavă – delicateţe pe care o combătea lăsând să-i crească o mustăcioară subţire, cu fir moale, castaniu roşcat, ca mătasea porumbului. Pe când umerii bolnavului erau foarte dezvoltaţi, ca şi cum s-ar fi străduit careva să-i umple cu pietroaie pe sub piele. Lăsau impresia unei puteri primitive. Era greu să explici o atare vigoare la un intelectual. Decât doar de provenea de la ţară şi fusese obişnuit să care saci cu spinarea. Iar fruntea, pe care continua să şi-o ţină acoperită cu degetele, o avea mai puţin înaltă decât te aşteptai. Figura lată i-o despărţea în două nasul drept sub care se lăţea gura amară. Strâmbătura buzelor, sesizată atunci, urma să mă izbească totdeauna când l-am privit, mai târziu, ca manifestând o durere sufletească insuficient ascunsă. Aceasta şi pentru că răspundea în chip de ecou cearcănelor imense şi vinete ce-i întunecau faţa. Trăsătura ce-l distingea de toţi ceilalţi era caracteristica păşitului. Când deplasa picioarele, parcă le-ar fi avut de lemn; ziceai că nu folosea genunchii, neîndoindu-i niciodată. Aceasta-i împrumuta un aer de robot a cărui încetineală greoaie în deplasare îi înconjura întreaga făptură într-un văl de mister.

Numele mic îi era: Garoafă. Părea o greşeală, deoarece toate câte ţin de graţia florilor îi lipseau; în schimb, îngândurarea sa permanentă şi încordarea lăuntrică sugerau trăinicia copacilor, ca şi caracterul lor solitar. Ardelean. După opţiunea sa sentimentală pentru acela dintre noi care manifesta cea mai mare delicateţe mă făcea să cred că ne-am fi împăcat şi noi doi bine. Dar încercarea n-am făcut-o. Camera era saturată de tinereţe studioasă. Fiecare dintre noi primea sarcina de a susţine cursuri (în temeiul celor asimilate în libertate) şi avea posibilitatea de a audia altele, în domeniul ce-l interesa. Nici măcar să ne istorisim aventurile scurtei existenţei de până atunci nu aveam timp. Dar mi-te să legăm noi prietenii, pe deasupra şi adânci.

Dacă direcţia penitenciară ne-a risipit pe fiecare într-altă cameră, apoi prin alte beciuri şi colonii, urmându-ne propriul destin, până şi-a încheiat Garoafă cei trei-patru ani cât fusese condamnat, nu l-am mai întâlnit. În schimb, ambii reluând studiile universitare începând cu anul I, am avut norocul să schimbăm câte o vorbă în multele recreaţii de peste săptămână. Ajunsesem din nou student la Limba şi Literatura Engleză. El renunţase la Drept şi candidase la admiterea de la Limba şi Literatura Rusă. Împărţeam sălile de curs de pe acelaşi etaj al unei clădiri din str. Pitar Moş.

Aceasta ne apropie chiar mai mult decât o făcusem pe timpuri. După absolvire, el a fost repartizat să predea limba rusă la clasa a doua elementară, într-o şcoală generală. Era interesat de ceea ce făcea, deşi niţel nedumerit de obligaţia inedită de a-i învăţa să vorbească într-o limbă străină pe nişte copilaşi care abia de ştiau cum fuseseră botezaţi.

Cât mă privea, născocind un sistem nou de predare şi un manual adecvat, încă de pe băncile primului an de facultate, Institutul de Ştiinţe Psiho-Pedagogice îmi multiplicase cele 50 de lecţii puse de hârtie, la intervenţia unui asistent care mă încuraja, şi fură iniţiate două cursuri experimentale. Cursanţi erau ditamai cercetătorii. Sarcina le era să mă verifice tocmai din postura de cobai ai mei.

Când am isprăvit facultatea, unul dintre aceştia mi-a propus să rămân în echipa sa, înlesnindu-mi angajarea ca cercetător. Deoarece chemarea mă îndruma aiurea, i l-am recomandat pe Garoafă să colaboreze cu el. Astfel situaţia fostului meu coleg se schimbă radical.

Bucuria cea mare am avut-o când am descoperit că se mutase cu locuința la o aruncătură de băț de a mea. Camera unică îi era modestă. Soția, studentă, înlocuia, prin chipul, surâsul şi ținuta sa, orice artificiu mobilier devenit de prisos când traversa dânsa încăperea, ca o boare de aer proaspăt şi luminos.

O singură surpriză mi-a oferit locuința lor sau mai bine spus a lui, a fostului deținut politic. Pe bufetul ros, de bănuit că danie a vreunui ins milostiv cu tinerii căsătoriți, trona, în ramă aurită, fotografia strălucitoare a lui Nicolae Ceauşescu. Am zâmbit în tăcere, zicându-mi că Garoafă preluase, dintr-o prudență ridicolă, un obicei înspăimântător al perioadei dejiste: acela de a-ți orna casa cu pozele lui Stalin şi Gheorghiu-Dej, în semn de slăvire mistică, semn pus la vedere, să te cruțe de mânia necunoscuților ce pătrundeau în intimitatea ta fără invitație anume. Asta însemna că Garoafă, ca şi mine, izbutise să se convingă că deținutului politic în şade bine să revină în cât mai multe rânduri, după eliberare, în fața instanțelor judecătoreşti, pentru a fi cruțat de pericolele vieții în slobozie, de cari pericole eram mereu amenințați dacă securitatea n-ar fi avut grijă, din când în când, să ne pună la adăpost. Or, cu ajutorul portretului menționat, Garoafă îşi închipuia că putea alunga norii mâniei de deasupra acoperişului familiei sale.

Încă de la prima mea vizită, i-am cunoscut unul dintre cumnați. Era o personalitate în lumea editorială. Nu-i citisem încă nici o carte, dar numele i-l întâlnisem adesea prin felurite publicații. Mai presus de orice, era un bărbat tare chipeş. Văzându-i alături, pe frate şi soră, te întrebai ce putea natura născoci mai frumos.

Nu trecuse întâmplător pe la fostul condamnat. Proaspătul căsătorit cumpărase un frigider pentru recent înjghebatul său cuib. Cum păşi fratele doamnei înăuntru, privirile îi fură răpite de piesa nouă, de un alb imaculat. Se întoarse către colocatarul meu de la Jilava şi exclamă:

– "În sfârşit, aveți şi voi ceva frumos în casă!"

Camaraderia întru mizerie şi umilințe cu profesorul de limba rusă mă făcu să tresar: cum îşi îngăduia omul acesta încântat de sine însuşi să jignească astfel o persoană care avusese curajul să înfrunte istoria cu riscul vieții? Trăise el grozăviile cunoscute de ruda lui prin alianță căreia i se adresase cu atâta dezinvoltură? Şi le putea închipui măcar? Faptul că acela se căsătorise cu sora sa constituia o scuză suficientă pentru lipsa lui de delicatețe? Dacă altceva 'frumos' nu exista în acea locuință, vina o purta numai regimul care-l lipsise pe colegul meu de trei ani dintre cei mai plini de energie din toată viața. Atât de redusă să-i fi fost inteligența încât nu-şi dădea singur seama de acestea?

Se îndreptă către frigider. Îl pipăi cu neruşinare, cum ar fi făcut-o cu o femeie ispititoare; apoi trecu la a-l mângâia. Îi deschise uşa. Îl scrută încântat pe dinăuntru. Continua să semene cu un bărbat ce inspecta trupul unei făpturi femeieşti recent apărută pe piața cărnii. Îi sorbi aerul rece, trăgându-l pe nări satisfăcut. Nu lipsea mult să ceară rudelor încuviințarea de a se muta în interiorul obiectului.

Mi se iscă o întrebare. Nu cumva frigiderul era singurul lucru 'frumos' cunoscut de criticul literar cu pricina? Nu cumva el nu intenționase a arunca un oprobriu asupra tinerilor căsătoriți ci, deschizând gura, fără judecată, îşi vădise propria lipsă de educație estetică, afecțiunea pentru obiectele practice în defavoarea celor din arsenalul frumosului, absența sensibilității estetice, dominarea pântecului şi atâtea altele câte pot fi citite într-un atare comportament mobilier?

Toate aceste întrebări rămaseră fără răspuns, deoarece am simţit că se cuvenea să las familia reunită să se bucure împreună de proaspăta achiziţie. M-am retras. În câte rânduri l-am revăzut pe Garoafă, n-am îndrăznit să deschid discuţia în legătură cu acel moment stânjenitor pentru mine. În definitiv, nu mă privea cum se purta cumnatul său cu el între patru ochi.

Cu uimire, căutând o cameră într-o staţiune balneară, am nimerit la o doamnă care era şi dumneaei soră cu soţia lui Garoafă. Bucuria de a descoperi această relaţie mi-a fost umbrită de urâţenia femeii. Adevărul era că nu puteam înţelege distanţa imensă dintre noblеţea chipurilor celor doi care nu-mi mai erau străini, prospeţimea sănătos colorată a tenului lor, finеţea trăsăturilor armonice, echilibrate cu dezvoltarea lor corporală potrivită personalităţii fiecăruia, glasurile luminoase, râsul sincer, văratic, distanţa dintre acestea şi urâţenia onestă a surorii lor, nesulemenită (după cum nici bucureşteanca nu agrea sluţirea prin fard), monstruoasă, hidoasă, chip de vrăjitoare, altfel – cu darul vorbei, precum fratele ei, şi cu o vizibilă înclinare – firească, dealtfel – pentru bărbatul distins cu care se măritase după pensionarea ambilor. De la dumneaei am aflat că părinţii săi avuseseră şi un al patrulea vlăstar, tot de parte femeiască, devenit în timp redactor al unei edituri cu care tocmai aveam o relaţie de colaborare, şi care mă frapase prin aceeaşi urâţenie ca şi a ei.

Întâmplarea făcu să-mi pomenească aceasta şi Garoafă. Cumnaţii săi deciseseră să-l ajute a sparge gheaţa ce-i interzicea accesul la tipar.

Experienţa dobândită din manipularea aparatelor de învăţare putea constitui materia scrierii asupra căreia meditase conclavul familiei. Urma să-l dirijeze cumnata redactor. Lucrarea progresă, stimulată de entuziasmul autorului care se şi vedea scăpat de poticnelile ce-l împiedicaseră până atunci să iasă la lumină. În sfârşit, sosi şi clipa trecerii ei în grija cumnatei. Precum se vede, totul fusese bine chibzuit pentru a se asigura succesul publicării. Numai că femeia îi înapoie textul, mânioasă foarte, ceea ce o făcea hidoasă de-a dreptul. Se opintise tocmai de citatele din ‘operele’ lui Nicolae Ceauşescu, obligatorii în orice scriere din domeniul învăţământ-ideologie. Colegul meu de detenţie citise cu râvnă toate cuvântările secretarului general al partidului şi se oprise la anumite paragrafe din discursurile sale timpurii, când părea a vesti zori noi pentru neamul nostru năpăstuit. Altfel de citate nu-şi permitea, căci i-ar fi pângărit numele de luptător pentru libertate. Or, cumnata îi simţise reticenţa de a se murdări ca ceilalţi autori, iar ea avea nevoie de această îngenunchere, pentru a-l sălta în trupa de elită a mânjiţilor. I-a înapoiat manuscrisul şi i-a cerut să aleagă alte citate, recente, agreate de cenzură. La rândul său, Garoafă refuză să continue o colaborare devenită pernicioasă şi renunţă la visul de a mai publica.

A doua dovadă de emancipare fu că făcu să dispară mutra şefului de stat din casa lui. Cu acel prilej am aflat că ivirea aceluia în intimitatea dormitorului se datorase tot înţelepciunii colective a clanului în rândurile căruia fusese acceptat. Cum plata miresei se vădea a nu se efectua după cum scontaseră fraţii ei, îşi retraseră mâna protectoare de deasupra creştetelor lor, ceea ce grăbi sfârşitul idilei.

Rezervele politice ale lui Garoafă nu se epuizaseră. Nu era omul unei singure soluţii. Ieşi la lumină că, înainte de arestarea sa, mai existase o pretendentă la mâna lui. Speriaţi de conjunctura creată, părinţii ei o împinseseră în braţele unui tânăr membru al Uniunii Tineretului Comunist. Rezistase biata fată atâta timp cât precedentul logodnic zăcuse după zăbrele. Odată cu ieşirea lui din gherlă, ea şi-ar fi lepădat soţul ca pe o

zdreanță, numai că, Garoafă – lecuit de luarea de hotărâri pripite – o rugă să nu se grăbească, până ce şi-ar fi cântărit şi el şansele de a se integra în societate. Or, acestea erau nule, dacă nu se pitula sub aripa ocrotitoare a cuiva – ceea ce-l condusese la mariajul cunoscut nouă.

Dacă săsoaica ce-l iubea din junețe află că era iarăşi bărbat liber, se strădui să redevină şi ea femeie liberă. Divorțurile, pe timpul acela, durau o sumă de ani. În cele din urmă se putură căsători, alt impediment nemaiexistând în calea fericirii lor. Ba ar mai fi fost unul. Însă şi acesta fu învins cu trecerea a încă vreo patru ani. E vorba despre dobândirea paşapoartelor şi a vizei de plecare definitivă din țară în patria strămoşilor noii sale soațe.

Întâmplarea vru să aflu în timp util despre această aventură finală. Nu am izbutit să fiu eu acela care să-i aştept în gară pe cei doi, atât de devreme sosiseră ei, împinşi de nerăbdarea de a se vedea plecați.

Îmbrățişându-l pe Garoafă, i-am şoptit în pavilionul urechii:

– "Sper că n-ai uitat să iei portretul acela în ramă aurie..."

– "Cum o să-l las aici?! Mai sunt şi alți secretari generali pe Terra! Să se vadă că provin din pătura adoratorilor, când o veni careva să-mi inspecteze dormitorul..."

Cu aceasta, urcă cele două-trei trepte metalice înalte. Dispăru din unghiul meu de vedere. După câteva minute, când să pornească locomotiva, reapăru la o fereastră şi-mi făcu semn să mă apropiu. Roțile începuseră să se învârtească. Garoafă îmi făcu semn cu ochiul:

– "Ce?! Nu crezi că vor veni şi acolo?! Ce copil eşti! Sunt pretutindeni. Pretutindeni. Ca şobolanii. Ce şobolani! Ca guzganii, da, ca guzganii... Mă aşteaptă. Nu ți-am spus-o niciodată: mă aşteaptă oriunde m-aş învârti, oricum m-aş suci. Îmi pândesc urma. Nu mai am scăpare. Nu..."

Trenul se depărtase. Citeam pe buzele lui Garoafă rotunjirea negației din ale cărei sunete nu mai surprindeam nimic. Şi cercul desenat de buze cu acest prilej închipuia, pentru imaginația mea, o capcană, o capcană din care nu mai ai scăpare.

DEASUPRA MAGAZINULUI PENTRU COPII

Viața este plină de neprevăzut; cine nu ştie asta? Totuşi, când acesta îți aține calea, de fiece dată eşti surprins ca şi când l-ai întâlni în drumul tău pentru prima oară.

În cazul meu, Neprevăzutul luase chip femeiesc şi traversa o stradă largă şi pustie la ceasul acela.

Acceleratul mă depusese la o oră foarte timpurie în gara urbei X. Oraşul nu se deşteptase decât cu un ochi. Era prea devreme ca s-o pornească funcționarii către slujbele lor şi elevii către şcoli. Rarii trecători legănau în mâini plase de târguit sau coşnițe încă goale, îndreptându-se către piață sau vreun magazin unde bănuiau că aveau să se aducă ceva alimente şi se puteau epuiza repede din pricina lipsurilor generale. Se grăbeau să apuce un loc mai de Doamne-ajută la coada ce se forma de cu noapte în fața obloanelor trase.

O pornisem lenevos de la gară către centru. Călcam pe mijlocul caldarâmului. Şi eu aveam treabă în oraş mai târziu; probabil după ceasurile zece. Fusesem chemat la editura recent înființată, să fac corectura unei cărți ce urma să-mi apară. Deoarece era

vorba despre o muncă de oarecare durată, se cuvenea să găsesc o cameră unde să mă desfăşor în zilele ce urma să le petrec în tovărăşia propriei mele scrieri. Mă cunoşteam: aveam să umplu cu teancuri de hârtii toate suprafeţele din partea de sus a mobilelor mai scunde, patul, scaunele şi covorul. Izbuteam, în jumătate de ceas, să transform orice spaţiu ordonat într-unul haotic, un regat al dezordinii.

Nu-mi plăceau hotelurile. Să angajezi o cameră cu două paturi, când erai singur, ieşea foarte costisitor. Iar a dormi cu un necunoscut în aceeaşi încăpere mi se părea indecent şi periculos pentru activitatea pomenită; oricând i-ar fi putut trece prin minte să cotrobăie prin sutele mele de file şi să încurce ceea ce părea oricui un maldăr de gunoaie. Numai eu ştiam unde pitisem perlele. Preferam să arvunesc o odaie într-o casă particulară. De aceea umblam cu privirile îndreptate ba spre dreapta, ba spre stânga, doar-doar aveam să zăresc un chip amabil la o fereastră, pentru a mă interesa dacă nu era posibil să mi se închirieze spaţiul căutat.

Întâmplarea făcu să-mi iasă-n drum doamna pomenită. Purta o fustă cadrilată, dintr-un material destul de gros pentru perioada călduroasă a verii, când mă nimerisem acolo, şi o bluză albă ce nu era la cea dintâi îmbrăcare. Statura îi era potrivită. Părul, prost vopsit, îi oscila între şaten şi roşu închis şi era pieptănat în stil paj. Nasul uşor turtit, asociat cu pometii mai evidenţiaţi ca la alte persoane, sugera un strămoş asiatic, corcitor al unei ţărănci fără apărare, cu prilejul unei invazii tătăreşti, turceşti sau ruseşti. Gura vulgară i-o închideau buzele groase şi întinse pe obraji cu pata lor vinetie nerujată şi cu contur lătăreţ. Nici o podoabă nu-i însenina chipul, pavilioanele urechilor sau gâtul. Un ceas sovietic mare cât o plăcintă - după spusa populară -, fabricat fără graţie, nici finete, îi încingea încheietura mâinii. Nu purta inele, nici brăţară. Fusta îi învelea nişte şolduri lăţite sub care pulpele masive se proiectau viguros când păşea. Silueta, în totul, îi era butucănoasă, dar avea şi ceva agreabil pe care nu-l puteam numi.

"Mă iertaţi, doamnă, nu cumva cunoaşteţi pe cineva dispus să închirieze o cameră unui străin, pentru câteva zile? Am o treabă în oraş şi am nevoie de linişte, să lucrez acasă", m-am adresat ei.

Nu mă aşteptasem să găsesc cu atâta uşurinţă ceea ce căutam. Mă îndrumă deîndată către însăşi locuinţa sa.

"Vă orientaţi după magazinul 'Piticuţul', de la parter. Toată lumea îl cunoaşte: singura prăvălie de confecţii pentru copii din tot târgul. Dacă mergeţi acum, veţi găsi pe cineva acasă şi-i cereţi găzduire, aşa cum mi-aţi cerut şi mie. Eu revin ceva mai târziu. Angajaţi odaia şi mergeţi la treburile dumneavoastră. Reveniţi când doriţi. Nu uitaţi să luaţi cheia de la intrare."

Fericit că mă ajutase norocul să nu-mi irosesc timpul în căutări plictisitoare, m-am îndreptat către 'Piticuţ'. O firmă mare cât toate zilele, cu literele formate din tuburi cu neon, continua să fie aprinsă deşi se făcuse ziuă demult: responsabilul şi vânzătorii nu sosiseră încă pentru a deconecta reclama. Am urcat la etajul întâi, am sunat la uşa apartamentului indicat, am auzit oarece mişcare în interior şi mi-a deschis un bărbat grizonant, înalt şi voinic, ras până la jupuirea pielii, cu o gropiţă la mijlocul bărbiei, din care mai răsăreau câtiva peri aspri necedând sub tăişul briciului. Costumul îi era destul de uzat, culoarea ştofei lui incertă, iar manşetele cămăşii albe se roseseră. Cravata bleumarine cu steluţe roşii, înnodată sub mărul lui Adam, învechită, arăta ca o funie. După ce ascultă ce aveam de spus, mă invită să intru şi deschise o uşă din faţa mea, de cealaltă parte a coridorului unde mă aflam.

“Asta e”, zise prezentându-mi camera ce mi-o punea la dispoziție, fără a da drumul uşii a cărei clanță o mai ținea în mână, ca şi când nu m-ar fi primit de bunăvoie.

Chiria era rezonabilă. Fără să i-o cer, îmi intinse cheia de la intrare. Când află că eram scriitor, se însenină şi eliberă clanța din strânsoarea pumnului masiv şi păros. Mă întrebă cine din Bucureşti îmi dăduse adresa lui, căci i se mai trimisese o romancieră cu exact aceleaşi treburi ca mine. Scria cărți polițiste. O recomandaseră nişte tovarăşi de la Miliția Capitalei.

În mod întâmplător, o întâlnisem din când în când în adolescență, pe cea numită, eu frecventându-l pe unul dintre frații ei mai mari. Tatăl lor, poet nerealizat din pricina schimbării regimului politic, fusese arestat ca fost țărănist şi muncea la Canal. Văzând, mai târziu, prin vitrinele librăriilor, cărți polițiste semnate de ea, mă întrebam ce ascundea în suflet când se ducea la miliție să primească girul ofițerului specializat în cenzurarea scrierilor de acest gen. Fără această viză nu aveai cum să-ți fructifici munca prin tipar.

Va să zică, tânăra era deosebit de bine văzută în lumea uniformelor vineții, dacă îi recomandaseră şi casa unde să locuiască în deplasarea ei la editură. Având experiența lumii concentraționare în care trăiam, m-am întrebat pe dată dacă relația cu securitatea, şi apoi cu miliția, nu se crease cu prilejul reținerii părintelui său, organele de anchetă ale național țărănistului străduindu-se şi izbutind să facă din copilul acestuia omul lor, adică dacă nu îi impuseseră să devină turnătoare, cum se întâmplase cu mii de rude de-ale reținuților politici, că erau în cele din urmă condamnați sau nu.

Mi-am luat rămas bun de la gazdă, întrebându-mă unde oare nimerisem, din moment ce Miliția Capitalei (dacă o fi fost doar miliția şi nu petlițele albastre) îşi trimitea aici oamenii ca la un fel de hotel al lor.

Revenind de la Editură cu tona de hârtii ce trebuia să le citesc şi să le corectez, am lucrat nestânjenit până la prânz. Acasă nu era nimeni. Făcându-mi-se foame, m-am dus la o bodegă, iar după masă am revenit să lucrez. Stăpânul locului era plecat, iar doamna cunoscută la răscruce trebăluia într-o încăpere de la capătul coridorului. Odată îndeplinite îndatoririle politeții, m-am retras, să-mi continui migăloasa trudă.

Concentrat cât se putea de profund în cele ce făceam, mi s-a părut că aud foarte încet o muzică dumnezeiască. Ba apărea, ba dispărea. Era executată de un singur instrument, din familia celor de suflat, mi se părea; un instrument pe care nu-l recunoşteam. Stilul compoziției era folcloric românesc, dar depăşea rutinierul acestei clase de piese muzicale, printr-o eleganță şi o simplificare melodică de cel mai bun gust. Firul frazei aluneca atât de sfios încât ai fi zis că era anume menit să facă accesibile misterele tăcerii. Nu m-am putut ocupa mai departe de greşelile din corectură: trebuia neapărat să descopăr ce se executa la radioul deschis de femeie. Am crăpat uşa. De la cel dintâi scârțâit al clanței, am constatat că sunetele se intensificau. Când am scos capul pe crăpătura creată, m-am pomenit cu gazda drept în fața mea, cântând dintr-un instrument pe care nu-l mai văzusem niciodată.

“Ce-i acesta?!” am exclamat cu entuziasmul adunat în mine în cursul ultimului minut.

“Un taragot...” cred că mi-a răspuns, dezlipindu-şi buzele de muştiuc.

“N-am văzut în viața mea, nici n-am auzit...”

“E un instrument popular mai rar.”

“Unde ați învățat să cântați atât de frumos?”

“Cânt frumos?...” se alintă. “La Şcoala Populară. Am participat la Cântarea României. Am primit de două ori premiul întâi”, rosti senin şi cu modestie. “De când m-a luat în casă bărbatu-meu, n-am mai pus mâna pe el”, se referea la instrumentul pe care-l ridică puțin, să-l văd. Pentru a mă lămuri asupra formulării ciudate folosite, explică mai exact: “Nu suntem căsătoriți.” Glasul îi era amar; chiar uşor scârbit. Deşi n-aş fi îndrăznit să scormonesc în viața lor (nu aveam de ce s-o fac, iar dacă aş fi fost ispitit de asta, nu aveam timpul necesar), simți nevoia să se confeseze. “Am fost casieră la o alimentară. S-a-ntâmplat ce s-a-ntâmplat şi m-au târât la tribunal. M-au condamnat. El era comandantul penitenciarului de aici din oraş. Daaa... A fost cineva taaare şi maaare!...”

Probabil că mi se citea pe față o mirare nestăpânită. “Dacă nu mă credeți...” Un pas lateral şi, cu brațul întins, trase de uşa unui dulap din peretele de vizavi de mine. “Poftim.” Îmi arăta o manta de milițian, de dimensiuni impresionante, bogat croită, impunătoare. Atârna elegant pe un umeraş, cu spațiu neocupat înainte şi după ea, adică neînghesuită de alte veşminte. M-am albit. Atât ştirea privitoare la profesiunea lui, cât şi prezența hainei de paradă, mă zguduiseră. Parcă ar fi fost de față la convorbirea ce o purtam cu ibovnica sa, în propria lui casă. Brusc, cuvintele ce mi le spunea femeia căpătară o nuanță intimă. Parcă nu le mai ascultam pe coridor, de-a-n picioarelea, ci într-un budoar. “Nu vreți să intrați, doamnă?” îmi urcă invitația pe buze fără să-mi dau seama în ce mă pregăteam să mă cufund. Un ceas lăuntric mă avertiză că mi se tulburau minții, ca de o ceață erotizantă. Mă cunoşteam prea bine ca să nu fi recunoscut mesajul. Şi totuşi, curiozitatea deşteptată de spusele gazdei, ca şi o nedumerire stimulatore privitoare la propriile sale intenții, mă împiedicară să pun pavăză gurii mele, cum spune psalmistul. Degetele mele îi apucaseră delicat degetele cu care ținea taragotul. Cu multă băgare de seamă, ca şi când nu ar fi vrut să sfarme farmecul clipei, îşi retrase mâna, fără să se depărteze de mine. “A profitat de poziția lui de comandant al puşcăriei. M-a momit. La eliberare, făcea pe nisnaiul, deşi făgăduise amor pe viață. Însă îl aveam la mână. Unde să mă fi dus, odată ieşită din puşcărie? Casa îmi fusese luată. Mobilă, aşternuturi şi haine nu prea avusesem eu. Perspective de viitor nu existau. M-am agățat de poftele lui ca de o ultimă nădejde şi... l-am păcălit. N-a avut ce face!”

Mirajul ce se crease între noi se risipise când vorbitoarea, onestă de te întrebai cum de avea atâta încredere într-un necunoscut, mărturisise incorectitudinea folosindu-se de care îşi câştigase poziția de frunte în societatea târgului: îl avusese la mână.

“Ne-am mutat aici. Nu mai putea locui colonelul în maghernița de unde l-am scos, acum că se însoțise cu mine. L-am făcut om!” “Dar de căsătorit?...” “Ioc! Nu vrea şi nu vrea!” “Şi dacă într-o bună zi...” “Crapă?!” îmi luă vorba din gură. “Pentru moment zic bogdaproste că am unde dormi, am ce mânca şi cine să mă-mbrace. Aaaah, nu-i zgârcit, nu! Aşa cum aruncă bani pe prietenii lui aşa îmi dă şi mie de câte ori îi cer. Nu exagerez! Nu! Niciodată nu am întrecut măsura cu pretențiile mele! Unde mai găsesc eu pleaşca asta: să locuiesc în plin centru, în cel mai râvnit bloc - al ofițerilor superiori de miliție...?” Pesemne, chipul meu îşi reluase masca uluirii, pentru că femeia se întrerupse pentru a râde de mine: “Da, da, vă aflați într-un bloc locuit numai de ofițeri superiori de miliție... Banditii târgului! Şi cu ce poame s-au căsătorit! Nici nu vă puteți închipui. Hai, vreți să vă prezint o vecină, nevasta unui maior...?” Nu ştiam ce să spun. Nu înțelegeam de ce intenționa să mă recomande acelei doamne. “O să se dezgolească în fața dumneavoastră imediat ce vă cunoaşte. Aşa simte ea nevoia cu străinii.” Eram mut! Împietrisem. Nu-mi venea să cred că eu eram acela căruia i se istoriseau astfel de trăsnăi. “Oricine intră în

casa maiorului - madam îi arată ce figuri de gimnastică face ea dimineţile. Când ajunge la poziţia lumânării, musafirul constată că nu mai poartă nimic pe sub fustă. Şi e mamă de copil! Un băiat! Şi nu-i copil-copil... Are paisprezece ani. S-a dus de două ori la miliţie, să ceară s-o aresteze iarăşi pe maică-sa, că el nu mai poate suporta: e şi el bărbat!" râse gros şi vulgar. "Ţi-ai găsit să aresteze nevasta maiorului lor! Se duc şi ei în vizită, să mai tragă cu ochiul, că oameni sunt..." "Şi maiorul ce zice?" O bate ce o bate până ce se potoleşte." "Deci doamna poate să se abţină..." "Nu vorbeam de femeie. Maiorul o bate ce o bate până oboseşte şi se potoleşte **el**." Prin asociere, trecu la îmbogăţirea imaginii blocului. Îmi făcu semn s-o urmez. La capătul coridorului era baia. Ştiam. Se opri în dreptul ei. Deschise uşa. "Pe mine, după ce mă bate, mă târeşte de păr, mă ţine cu el aici, oricât m-aş zbate, umple cada, se luptă haiduceşte până ce mă bagă-n apă cu capul la fund, să mă înece. Noroc că nu mai e chiar tânăr şi oboseşte. Altfel... Uite aşa îi păzesc forţele de ordine pe cetăţenii noştri! Şi pentru asta, ei şi panglicarii ăia de securişti primesc cele mai mari salarii din România!" Numai avea vlagă să continue. Mă conduse iarăşi către camera mea. „Aşa că atunci când vă culcaţi, aveţi grijă să încuiaţi cu yalele şi cu foraibărul. Nu se ştie niciodată ce-i trece prin cap când vine turtă de la beţii. Pe alea i se duce toată pensia. Şi nu bea cu foştii lui colegi. Bea numai cu foştii deţinuţi. Asta-i lumea lui. Ăia de vând lozuri în plic pe stradă, lustragiii, comercianţii la negru, ăia de-ţi dau biletele de cinematograf cu suprapreţ, barbugiii... Pleava! Să se tăvălească precum porcul prin zoaie, aşa-i place! Şi acum vă las, că aveţi de lucru. N-am cui povesti, de aia... Mă scuzaţi, dacă v-am plictisit cu ale mele. Mă scuzaţi."

DE TREI ORI PE SĂPTĂMÂNĂ

"Mai venea la "Sburătorul" (...) adeseori excepţionala actriţă, societară a Teatrului Naţional, Sorana Ţopa, autoarea unui mare succes dramatic care a lansat-o pe Maria Botta şi la acceptarea căreia – sub pseudonim – am contribuit şi eu, pe atunci secretară literară a Teatrului Naţional. Deveniserăm prietene în acei ani, 1942 şi mai târziu. Un izvor nesecat de ştiinţă indiană, de precepte morale şi etice, o mare personalitate. Când mareşalul Antonescu a decretat jurământul obligatoriu pentru funcţionarii de stat, Sorana Ţopa a refuzat să se supună, înfruntând legea, pe director, colegii, cu orice risc" (Ioana Postelnicu, "Seva din adâncuri", Bucureşti, Editura Minerva, 1965, p. 218).

Acestea le aminteşte Ioana Postelnicu cu privire la actriţa care a stârnit valurile mâniei unui filosof român, îndreptate împotriva celui mai bun prieten al său, orientalist de însemnătate mondială. Mă refer la Emil Cioran şi la Mircea Eliade, ambii cochetând cu dumneaei, dacă nu cumva chiar îndrăgostiţi de dânsa. Marin Preda nu acceptă a rămâne mai prejos de aceşti corifei ai naţiunii. Drept care i-a închinat aceleiaşi un roman.

Ioana Postelnicu, ceva mai sus, o evocă pe "poeta Maria Zottoviceanu-Rusu, uitată de generaţia de acum, febrilă, mereu inspirată, mereu îndrăgostită tainic de cine ştie cine... teosoafă, admiratoare a lui Krishnamurti. Pe peretele garsonierei ei din str. Edgar Quinet, portretul lui Krishnamurti sta în companie cu cel al lui Lenin. Purta în ea o tristeţe inepuizabilă, delectându-i pe toţi" (idem).

Şi eu am cunoscut-o pe Sorana Ţopa. Cum necitind paginile închinate ei de către primii doi, nici volumul autorului "Moromeţilor", sunt un teren virgin cât priveşte forarea istoriei literare, în căutarea rubricii ei, de n-ar fi frazele de mai sus culese din capitolul memorialistic dedicat cenaclului tutelat de Eugen Lovinescu de către autoarea "Beznelor".

Am intrat în garsoniera sa din strada Armenească în calitate de profesor de limba engleză.

Un elev adult al meu, pictorul Sorin Ionescu, m-a întrebat într-o bună zi dacă eram dispus s-o învăţ pe actriţă limba insularilor. Eram încă student, revenit la facultate după o pauză de zece ani, datorată detenţiei politice şi urmărilor ei. Romanticul Sorin Ionescu, el însuşi yoghin, care pictase în postura de patmassana o corabie în furtună, adusă în conştiinţă din străfundurile eului, o cunoştea pe Sorana Ţopa din propria-i tinereţe, ea numărându-se printre relaţiile mamei, plasticiană la rândul ei. Mă avertiză că posibila mea elevă trecuse bine de 80 ani şi că intenţiona neapărat să-mi plătească vizitele. Menţionez aceasta, deoarece de la bun început stabilisem cu artistul plastic că urma să-i dau lecţii de două ori pe săptămână, timp de doi ani, pentru ca el să-mi facă gratuit portretul, contract nescris de care s-a achitat cu talent. A mai specificat să nu fiu prea pretenţios, când aveam să-i fixez Soranei Ţopa onorariul, fiindcă trăia foarte restrâns.

Ajungând la dumneaei, am fost surprins de apariţia de locuitoare a unei mahalale, ivită să-mi deschidă o uşă în plin centru. Nu prea înaltă, nici scundă nu era. În schimb, era voinică, rotunjoară şi lăsa impresia unei mari vigori. Părul înspicat îi era pieptănat în sus şi acoperea şi părţile laterale ale capului, de unde, ocolindu-l pe acesta către spate, se înnoda deasupra cefei. Un pulovăr bej, tricotat în casă, vechi, îi acoperea umerii, pieptul (la origine mare) şi cobora sub şolduri; îl purta descheiat, ca atunci când lua loc să-l strângă în jurul taliei, pântecului evident şi parţial al pulpelor. O fustă cenuşie completa această ţinută simplă, neaspirând a lăsa vreo impresie estetică; ba chiar aleasă în căutarea mohorâtului. Pulpele inferioare îi erau strânse de ciorapi grosolani ce urcau deasupra genunchilor, acoperind nişte picioare groase de tip 'butuc'. Rostirea îi beneficia de o dicţie desăvârşită, însă o caracteriza ceva apăsat rustic, ce ar fi putut fi luat şi ca 'strămoşesc', după cum sesizai şi o componentă 'istorică', alta 'profetică' şi o greutate 'proteică'. Era o tonalitate ce te făcea să te simţi prost ca orăşean modern şi ca ins civilizat, deşi nu asta era intenţia vorbitoarei.

Ne-am înţeles, cu mare uşurinţă, asupra ritmului lecţiilor şi a plăţii, eu fiind puţin pretenţios, iar bătrâna elevă culantă. Avea ureche bună, excelentă memorizare a vocabularului, mare putere de concentrare. M-a mirat dorinţa sa de a studia engleza atât de tardiv în viaţă. Mi-a mărturisit în trei cuvinte că o susţinea o profundă admiraţie pentru Krishnamurti. Acesta urma să convoace o tabără în Elveţia şi Sorana Ţopa izbutise să se facă invitată. Dorea să profite la maximum de prilej, nu numai asimilând de-a dreptul de pe buzele maestrului materialul comunicat prin conferinţe, dar intenţiona să-i şi pună învăţătorului indian nişte întrebări la care visase întreaga-i viaţă.

Orele ne-au fost tulburate în două-trei rânduri de venirea intempestivă a unei prietene. Era o apariţie la fel de lipsită de grijă pentru înfăţişare, cu aceeaşi alură de margine a capitalei , cu vorbirea împestriţată de neaoşisme şi bigoterii, mai evident tributară mediului creştin decât gazda noastră care numai sub influenţa aceleia devenea duios moralizatoare şi flagelantă. Sosea pentru a comunica situaţia sănătăţii unei terţe

amice, internate în spital în acea perioadă. Înțelegeam că mai apărea şi pentru a ridica anumite ajutoare băneşti ori materiale colectate de Sorana Țopa, pentru a ajunge la bolnavă.

Lecțiile noastre urmau să se desfăşoare o perioadă dinainte delimitată de orarul deplasării în Confederația Helvetică. Aceasta însemna vreo patru-cinci luni. La capătul lor, eleva stăpânea atâta materie câtă ne propusesem ambii inițial. Despărțindu-ne, nu aveam încrederea că i-ar fi putut cele învățate cu mine ajuta la multe. Deaceea, la înapoierea sa, nu mică mi-a fost mirarea auzind-o cât de încântată era de felul cum se descurcase în cursul călătoriei.

Ani mulți trecură fără să ne mai vedem. Pentru că şi Sorin Ionescu a pornit în lungi peripluri prin Europa şi America de Sud, nu mai aveam prilejul să ne întâlnim nici noi. Aşadar nu am aflat nici măcar când mi-a murit ciudata ucenică într-ale anglisticei.

Izbucni şi învinse Revoluția din ‘89. Sorin reveni în țară, adus de valul libertății. Într-o bună zi, mă chemă să-mi arate nişte manuscrise ale unor piese de teatru lăsate de răposata actriță, dramaturg insuficient impus. Grăbit să învingă timpul pierdut scriind nenumărate pagini despre detenție, cazne, crime şi publicând la fel de multe cărți aduse de alți foşti deținuți în editura mea, nu mă mai interesa nimic ce nu privea regimul terorii abia abolite. Am încercat să citesc pe diagonală substanțialele manuscrise. Dialogurile se învârteau în jurul existenței dumnezeirii. Nu aveam răbdare pentru atari teme. Am lăsat să mi se aştearnă un văl de indiferență rece peste abia născuta curiozitate şi am înapoiat pictorului piesele ce, după părerea mea, păcătuiau şi prin ostenitoarea lungime a replicilor intelectualizante. Cu alte cuvinte, am săvârşit ceva de neiertat față de memoria fostei mele eleve unicat: am ucis-o, renunțând la a-i cunoaşte şi promova opera postumă dramaturgică. Am mai comis ceva de neconceput: nu am păstrat pentru posteritate măcar în rezumarea şi comentarea mea cele două texte.

PROTEJATUL

Înfățişându-mă în biroul său redacțional, mă impresionă prin aerul atât intelectual, cât şi camaraderesc cu care mă întâmpină fără să mă cunoască. Avea un chip potrivit specializării sale în literatura universală, cum îi cerea pagina de literatură străină de care răspundea. Ar fi putut fi un gomos, un prețios, un pretențios; era un băiat bun. Prin nimic nu-şi manifesta cunoştințele deosebit de vaste şi sigure din multe domenii universaliste, cum ar fi religia, psihologia, filosofia, istoria, toate pe lângă informații exacte şi un gust dezvoltat şi sigur în literatura dealtfel practicată şi personal. Stăpânea mai multe limbi moderne, iar cât priveşte engleza era as, deoarece studiase trei ani în Statele Unite de unde se întorsese destul de recent.

Nu era un profitor politic al regimului. Bursa i-o obținuse un unchi al soției, stabilit demult în S.U.A. Odată cu ea, începe adevărata lui carieră uluitoare, la clădirea căreia nimic nu i-au folosit cele vreo paisprezece cărți publicate în România, romane, poezie, eseuri, toate de calitate, pe cât îngăduiau timpurile mizerabile.

Preocupările mele de orientalistică ne-au apropiat. Despre ele, am vorbit plecând de la cercetările sale în domeniul zenului. Mi-a făcut o demonstrație de concentrare a tuturor forțelor lăuntrice, menită să preceadă o confruntare cu un vrăjmaş. Masca

adoptată era a unei statui reprezentând un demon japonez: fioroasă, vrednică să răsară din apele otrăvitoare ale unui coşmar. A adăugat, zâmbind, că nu-i e teamă de securiştii răsădiți printre colegii de redacție, ci ei se cade să se teamă de el. Cum i-a folosit concentrarea tuturor forțelor lăuntrice în crearea unui destin propriu aveam s-o aflu mai târziu. Auzind că eram prieten cu Dr. Constantin Daniel, a făcut demersuri să-l prezint şi pe el; deşi, în cele din urmă, tot singur i s-a înfățişat. Într-o bună zi, m-a informat că studia cu el aramaica.

Să fi trecut un an că m-a invitat la o cantină a cultului mozaic, unde mai asistasem la nişte conferințe susținute de colegi de la cercul de orientalistică. De data aceasta discuta el anumite chestiuni istorice vechi ebraice. Numele şi înfățişarea sa, pe deplin neaoşe – descindea familia lui din Basarabia –, mă îndrituiră să-l iscodesc asupra interesului îndemnându-l să opteze pentru studii atât de aride, când rivalitatea cu cercetătorii din acea religie risca să-l mențină totdeauna în inferioritate. Deşi nu puteam ignora faptul că cel mai bun ebraist universitar român din generația tânără, învățase respectiva limbă datorită faptului că se născuse într-o mahala moldovenească, abundând în copii perciunați, cu care jucându-se, a ajuns şi el să-l frecventeze pe rabinul de-i învăța limba strămoşilor lor.

Şi, totuşi, un preambul ce l-a condus către însuşirea aramaicii de la prietenul meu exista fără doar şi poate.

În campusul american unde fusese cazat cu prilejul studiilor pomenite, coleg de cameră îi era un alt student, cetățean israelian. Prietenia cu acesta se întări atât de mult încât rămase o legătură pe viață. Iar israelitul intră în politică, ajungând, nu peste mulți ani, ministru de externe. Este firesc interesul redactorului meu pentru istoria poporului ales, ținând seama de faptul că cel mai bun amic al lui provenea din sânul acestuia. Mijlocind studiile, dobândea o cunoaştere mai adâncă a sufletului aceluia de care se legase pentru totdeauna.

Întorcându-se din S.U.A., după cum era de aşteptat, primi numeroase voturi de blam din partea tuturor colegilor, în şedințele redacționale. Ba era acuzat a fi fost legionar, ba proletcultist şi stângist. Nimeni nu accepta să vadă în el un suflet care avusese ghinionul să dobândească, prin munca lui, o diplomă nouă, foarte prețioasă peste hotare, dar revenise, totuşi, printre consângenii săi, din patriotism.

Darea lui afară din redacția revistei ajunsese numai o chestiune de zile. Cei apropiați se mirau doar că izbutea să reziste atât de îndelung pe post.

Tocmai în acel timp, țara ne-a fost vizitată de preşedintele
Israelului. La îndemnul colegului acestuia, ministrul de externe, la sosirea pe aeroport îl ceru însoțitor şi tălmaci pe prozatorul în cauză. În cursul îndelungatelor discuții, mai revelatoare pentru înaltul oaspete decât orice 'realitate' politică şi protocoale semnate, acesta află în ce capcană oficială căzuse translatorul său. Aşa că atunci când vizitară "Revista Cultului Mozaic", tocmai rămasă fără redactor şef, îi propuse să preia conducerea ei scriitorului român specializat în lingvistica şi istoria neamului lui David.

Prietenul meu nu se putu decide în grabă. Preşedintele statului străin părăsi țara. Situația scriitorului român devenind tot mai incertă, el încercă să se apere adresând preşedintelui Uniunii Scriitorilor o scrisoare unde demasca intrigile țesute împotrivă-i. Nu era o epistolă injurioasă, la adresa partidului, nici a clasei conducătoare în frunte cu Nicolae Ceauşescu, nu ataca nici sistemul economic, nici nu denunța crimele săvârşite în numele umanismului socialist, nici nu amenința pe careva, nici nu compara economia şi

stadiul de dezvoltare al artelor şi literaturii noastre cu acelea ale apusenilor. Era o simplă scrisoare adresată preşedintelui Uniunii Scriitorilor, în care cerea să i se facă dreptate. Deîndată numele lui fu rostit la Europa Liberă ca al unui disident; sosise moda acestora. I se comunică a nu mai fi avut treburi în oraş ce să nu trebuiască să fie cunoscute şi organelor securităţii, drept care nu mai avea voie să iasă din casă neînsoţit de umbrele cu petliţă albastră. Nu avu nici măcar dreptul de a se muta.

Mult timp l-am pierdut din vedere. Adică nu s-a mai auzit nimic despre el, nici între scriitori, nici la posturile de radiodifuziune străine.

Şi a venit Revoluţia.

S-a comunicat pe micul ecran că studiosul ebraist a fost numit preşedinte al Televiziunii Române. Nu a ocupat această poziţie decât vreo două-trei săptămâni. În cursul lor nimeni nu îi cunoştea existenţa, nici puterea exactă. El nu s-a numărat printre directorii care să urle că instituţia le-a fost invadată de legionari, nici printre aceia care, de Revelion, să se plimbe cât a fost noaptea de lungă de la o masă la cealaltă, pentru a picura câte o vorbă ineptă în vinul mesenilor. Nu. Despre el, repet, nu s-a ştiut nimic până ce a fost numit reprezentantul României la U.N.E.S.C.O. Şi dus a fost. După o întârziere de încă un an sau doi, s-a comunicat, în semitainã, că a fost numit reprezentant al ţării la O.N.U. Apoi, tăcere. Dar ce tăcere!...

– "Ovreii au fost totdeauna discreţi..." mi-a replicat o prietenă mai în vârstă, divorţată de unul dintre cunoscuţii noştri comuni, la auzul relatării acestui scenariu într-un grup de amici.

– "Ce legătură între evrei şi el?" nu mă dumiream asupra intervenţiei sale.

– "Păi, e evreu!"

– "El, evreu?!"

– "Ţi-o spun eu..."

– "Dar numele său atât de românesc! Dar chipul, tonul vorbirii, stilul literar... Ba chiar suferinţa produsă de comunismul feroce atacat de el?..."

– "După mamă. Dar să fi fost el anticomunist? Eu n-am aflat decât despre o scrisoare aproape intimă, adresată preşedintelui Uniunii, care scrisoare nu putea face rău nici unei muşte... Însă cu ea a câştigat un loc între opozanţii regimului. Altfel cum să fie promovat în lumea nouă?... Însă dacă spui tu că era..." îmi zâmbi languros, cu toate că intuia limpede că nu eram omul să renunţ la principiile mele, pentru o noapte amestecată de amor. "Ţi-am zis că era discret... Cel mai!..." Făcu o mică pauză. Apoi: "Aşa sunt evreii."

– "De ce insişti asupra acestei chestiuni?"

Cinstit vorbind, mă jena intervenţia ei în contextul Revoluţiei.

– "Dacă n-aş şti eu, ca femeie, câte ceva despre anumite aspecte ale intimităţii bărbaţilor, cine să ştie?"

PUMNUL

Bunicul meu patern mi-a menit a rău din pântecul mamei mele.

Nu ştiu ce au avut bătrânii cu frumoasa tânără cu care a fugit feciorul lor la Bucureşti. Pesemne că însăşi acceptarea acestei fugi nu era pe gustul seriozităţii lor pe

jumnătate țărăneşti, pe jumătate de mahala sau târg mărunt. După grăbita vizită la ofițerul stării civile (căci tatăl meu era om de onoare), deîndată ce adunară bani de tren, se grăbiră către Craiova, să le-o prezinte pe dulcinee. Răceala cu care fu primită, şfichiul ironiei bădărane, bruftuielile, nu aveau rostul de a o atrage pe noră. Aşa încât între cele două tabere se iscă o stare perpetuă de război. Vizita la ei deveni tot mai rară.

Când rămase însărcinată, socoti, împreună cu soțul său, că priveliştea pântecului cuibar le va muia socrilor inimile reci. Ea avu într-adevăr o influență asupra buniculuí; dar alta. Ca şi cum s-ar fi jucat, ca un om cu un dezvoltat simț al umorului, se puse pe cărat pumni în pântecul proeminent al nurorii, pumni însoțiți de hohote drăgăstoase. Bănuiesc că intenționa să curme orice urmă de viață străină din ea.

Atâta ură îndreptată împotriva fătului ce am fost îi săpă acestuia făgaşul care să-l conducă vrând-nevrând către pieire. Sunt lucruri pe care nu le înțelegem nici bine, nici uşor. Totuşi, chiar şi astfel fiind, ele nu răsar în ochii observatorului cu mai puțină evidență. Tata-mare m-a vrut mort. Iar faptul acesta îmi fu înscris în palmă.

Am istorisit aiurea că, pe când aveam şase ani, un chiromant mi-a prezis că în jurul vârstei de douăzeci de ani urma să mă găsesc în proximitatea morții. Toate forțele sufletului meu țintiră, din acea clipă înainte, către împlinirea unui deces, atras magnetic de propria-mi moarte. Deşi nu am fost conştient de aceasta, se prea poate ca implicarea personală în pregătirea demonstrației studențeşti din 5 noiembrie 1956 să se datoreze aceleiaşi goane abstracte după moarte. Lucrul este cu putință, deoarece eram convins că avea să se tragă asupra noastră şi că fetele convocate de mine trebuiau să se salveze de măcel adăpostindu-se la mănăstirea Pasărea. Iar, arestat, şi neştiind dacă evenimentul avusese loc sau nu, mă aşteptam ca studenții aflați în mâinile lor să fim cărați la ultimul etaj al ministerului de interne şi spânzurați în ambrasura ferestrelor deschise, spre vederea şi avertizarea tuturor bucureştenilor cu chef de revoltă.

Să caut aceeaşi determinare a buniculuí în îmbolnăvirea mea de oreion şi în istovirea vieții din mine? O justiție ilegală m-a condamnat la 4 ani închisoare corecțională, dar anchetatorul, interzicându-i medicului tratarea mea, a luat dreptul la posteritate strămoşilor mei de la Adam până la mine, a tăiat definitiv şansele unei spițe umane. Nu aceasta a fost voia buniculuí?

IDEEA

În "Jurnalul Portughez" ("şi alte scrieri", Bucureşti, Humanitas, 2 vol., 2006), Mircea Eliade notează, la 23 ianuarie 1943): "Cunoşteam de mult, şi îmi plăcea, obsesia lui Kierkegaard de a găsi "ideea pentru care să trăiesc şi să mor"." (p.306).

Mărturisesc cu ruşine că încă nu am citit nimic de filosoful numit. Însă, datorită istoricului religiilor, descopăr că la o vârstă egală cu a gânditorului ("vorbea despre această idee la douăzeci şi doi de ani") am făcut şi eu proză fără să vreau, după ironia marelui francez...

Arestat la douăzeci de ani, peste doi ani isprăvisem cu ancheta. Isprăvisem cu procesul. Isprăvisem cu oreionul tratat numai cu o injecție pe parcursul unei luni întregi de febră sinistră. Isprăvisem şi cu o avitaminoza A. Au identificat-o medicii întâlniți mai

târziu prin puşcării. Obrajii, fruntea, gâtul jur împrejur, umerii şi braţele până la coate-n jos, îmi erau pline de plăgi supurente. Mai şi făceam în jur de douăzeci şi şase - douăzeci şi şapte crize nervoase, epuizante, zilnic. Păreau crize de isterie. Avitaminoza mi-a fost tratată cu o înjurătură de mamă, scursă scurt şi muşcat de pe nobilele buze ale medicului. Mai mult decât atât mi-a dat şi o pilulă de polivitamine sovietice. Noroc că după vreo lună şi ceva m-au vindecat nişte sâmbetari. Nu mâncau slănina şi brânza din hrana rece primită pe duba de cale ferată Jilava-Gherla. Am dobândit aceste alimente, de care mi-era o poftă irepresibilă, schimbându-le cu fărâma de pâine şi turtoiul ce le aveam pe şapte zile. Aşa mi s-a curăţat pielea.

Iată că mi-am făcut autobiografia aproape completă. Dar de ce?

Pentru că, pe la această vârstă, adică tot douăzeci şi doi de ani, privind în jur şi constatând că mai bine de jumătate din noi erau nefericiţi arestaţi pentru a doua şi a treia oară, mi-am spus că scăpare nu mai exista. Urma să mă reîntorc în gherlă mereu şi mereu, până aveau să-mi învingă tot mai pierita carne scătuită.

În aceste condiţii, aveam dreptul să aleg din timp pricina pentru care să ofer judecătorilor şansa de a mă recondamna. Să-mi aleg eu articolul din Codul Penal. Repet: a fi condamnat din nou era de neînlăturat. Dar să fiu condamnat pentru ce voiam eu sta în posibilităţile şi dreptul meu.

Şi atunci m-a covârşit gândul că, din moment ce avem numai o viaţă de pierdut, trebuie găsită ideea pentru care să merite să mori. Că de trăit pentru ea era de la sine înţeles.

Romantica şi adolescentina aspiraţie de a muri pentru sau din dragoste fusese eliminată încă înainte de arestarea, urmată de condamnarea pe care o ispăşeam. Optasem pentru calea revoluţiei. Între timp, am judecat că nefăcând nici măcar instrucţie militară, nu ştiam mânui o armă. Şi nici armă nu aveam. Nefiind un îndrăzneţ, nu anvisajam cum să obţin una, prin efracţie. A muri strigând în plină Piaţa Naţiunii că m-am săturat de incultura dominantă (pricina ce mă nemulţumea cel mai tare în comunism), era inutil, deoarece alţi şi alţi veleitari şi dornici de îmbogăţire prin folosirea condeiului întru răspândirea de minciuni se ridicau ca pulberea stârnită de vânt. Mai mult, eu strigam şi eu auzeam, ca, finalmente, să fiu înhăţat fără vreun rezultat palpabil. De întemeiat un grup de luptă cu inşi asemenea mie, hotărâţi să piară agresând Puterea, era iarăşi o himeră, pentru că, până să fie grupul închegat, unul dintre vrednicii luptători din prima generaţie avea să îi toarne pe toţi ceilalţi. Îmi încărcam conştiinţa cu sufletele lor de pomană. Trebuia găsită o soluţie ca, fără a te opune direct, să nărui dictatura în chip subversiv.

Mi-am amintit de Biserică. Brusc m-am luminat. Întrebarea corectă nu era: cum să lupt, ci: pentru ce să lupt? (Sau: pentru cine). Nu pentru milioanele îndobitocite de frică ori de pofte aşteptând a fi împlinite. Ci pentru Bine. Nu pentru indivizi concreţi şi vulnerabili, ci pentru o Idee abstractă, că doar om al ideilor mă socoteam! Or, Binele era Dumnezeu!

Ce avantaj întrevedeam în acestă schimbare a punctului de vedere? Ideea nu te trădează niciodată. Nu te dezamăgeşte prin degradare. Nu colaborează cu vrăjmaşul. Nu-i slăbesc puterile. Nu seacă niciodată. Pentru ideea Binelui trebuia să mor. Ideea reprezentată de Biserică.

Nu chiar pentru Biserică. Ea era slujită de preoţi care adoptaseră carnetul roşu imediat după invazia ruşilor. Era slujită de turnători. De vânzători. De puşlamale. De curvari. De tipi avizi de bani. De proşti cu ghiotura.

Dar şi de sfinţi! Dar şi de înţelepţi! Dar şi de cei mai culţi oameni din neam. Aceia care ne-au alfabetizat norodul. Ne-au disciplinat. Ne-au învăţat să nu mințim. Să nu furăm. Să nu ucidem. Să nu curvim. Nici măcar în gând. Să ne respectăm unii pe alţii, mai ales părinţii. Să-i ajutăm pe cei în nevoie. Să ne amintim că nu suntem singuri pe pământ. Să nu înşelăm, ci să-i ocrotim pe cei slabi. Mai ales văduvele. Orfanii. Bolnavii. Să nu ne trecem viaţa de pomană! Să lăsăm ceva în urma noastră. O urmă de lumină! Să muncim! A munci era porunca lui Dumnezeu! Să ne hrănim în sudoarea frunţii noastre!

M-am întărit în căutările mele. Trebuia să intru din nou în puşcărie, adevărat. Dar de data aceasta, pentru Dumnezeu!

ROMÂNUL MIC

Bădia Vasile era un bărbat mic de stat, cu umeri dezvoltaţi şi potriviţi să susţină poveri de două ori mai mari ca el, cu braţele scurte dar vânjoase şi cu picioarele aidoma şi nu drepte ca bradul. Nu ştiu de ce, privindu-le, îmi ziceam, eu care nu aveam nici un fel de experienţă militară: uite nişte picioare de pifan. Le şi vedeam susţinând spinarea încărcată cu coşcogeamite raniţă, jucând în bocancii şiroind şi pleoscăind prin noroaie, pe când omul luase în mână un codru de pâine uscată, să-l molfăie pe drum. Poate că pe figura lui tortuoasă, cu nas lătăreţ şi buze roşii, cu formă neobişnuită, datorată moliciunii lor ce îngăduia multiple modificări (ţuguieri, căscări - cu măsură şi bună cuviinţă -, schime ale disprețului, ale îndârjirii, ale înjurăturii - niciodată rostite -, îmbufnări şi altele), figura cu pometii evidenţi într-o suprafaţă deloc grasă, citeam soarta mahalagiului cumsecade, incomplet rupt de satul natal şi în nici un caz integrat imoralizării aduse de schimbarea locului de viețuire şi de influenţa celor fără baştină, nici Dumnezeu. Bădia Vasile era camaradul de ispăşire ideal. Mă refer la anii mei de detenţie, cei douăzeci plus unu, când l-am întâlnit în Jilava.

Nu peste mult timp, am căzut la pat, cu obrajii, umerii, gâtul şi partea superioară a braţelor, acoperite de plăgi ce supurau permanent. Nimeni neştiind ce pedeapsă o mai fi fost şi aceea, eram izolat chiar în înţelesul propriu al cuvântului. Adică, dându-şi încuviinţarea conducerea penitenciarului, patul meu metalic fu târât în mijlocul camerei şi rămăsei fără tovarăş de odihnă. Pe deasupra măsură, mă zguduiau douăzeci şi şase, douăzeci şi şapte nevricale pe zi, în cadrul cărora mă scuturau şi mă zvârleau de pe o parte pe cealaltă frigurile unor furii neputincioase, întoarse împotriva mea însumi, precum ale femeilor cuprinse de crize de isterie. Numai vreo cinci prieteni vechi îmi rămăseseră fideli. Poetul Horia Nițulescu, dacă mă constata liniştit şi doritor de mângâiere, îmi recita câteva sute din miile de versuri ce ştia pe de rost, trei tineri socialişti care lipiseră manifeste pe zidurile oraşului îmi povesteau aventuri imposibile cu femeile care le obsedeau minţile efervescente, iar bădia Vasile, cuminte şi tăcut, la picioarele patului meu, şedea turceşte pe un colţ de pătură, cu o privire nespus de tristă, dar atentă la orice nevoie ar fi ghicit pe trăsăturile mele, pentru a mi-o potoli pe dată.

Comandantul puşcăriei, deşi străbăteam, cu pedeapsa bolgiei subpământene, o perioadă exagerat de lungă, ca să mi se vâre minţile în cap pesemne, comendantul, ziceam, decise să scape de mine, să mă împiedice de a mai împrăştia cine ştie ce molimă periculoasă pentru caralii. Cu prilejul primei dube pe cale ferată organizată către Gherla,

am fost şi eu înghesuit printre ceilalţi condamnaţi. Fiindcă nu aveai cum dormi nopţile decât cu capul pe umărul vecinului de călătorie, şi cum aceştia, şi pe dreapta şi pe stânga, îmi refuzaseră cuibul osos de spaima transmiterii bolii ce arăta cumplit, norocul, care mi-l adusese pe bădia Vasile pe acelaşi drum, îmi găsi în el samarineanul să-mi dăruiască odihna pe pieptul său, pe banca opusă şi paralelă aceleia unde eram înghesuiţi noi pe câte o fesă.

Când ne-am revăzut, peste douăzeci şi opt de ani, cu prilejul înfiinţării Asociaţiei Foştilor Deţinuţi Politici, unde i-am zărit numele pe o listă şi l-am căutat în cartea de telefon, amintindu-ne de necazurile de altcândva, numai de acest sprijin providenţial nu şi-a amintit prietenul meu. Mi s-a părut amuzant peste poate că mi-a povestit cum, pentru a fi fost prins de sergentul major dormind în cursul zilei, cu capul lăsat pe spate şi sprijinit de varul zidului, a primit douăzeci şi cinci de lovituri de vână de bou la spate. A revenit în celulă cu carnea sfâşiată şi însângerată. - "Numai mata, domnu' Mihăiţă, ai avut îndrăzneala să-i înfrunţi şi, aşa bolnav cum erai, să te ridici şi clătinându-te, să te apropii de mine, să-mi pui comprese cu batista udă." La fel ca şi el, uitasem complet incidentul, însă mi se părea plauzibil: deşi nu eram un curajos, nu riscam prea multe, hidos cum eram, că se speriau de mine bătăuşii.

Bădia Vasile îşi păstrase şi în libertate musteţile dese, lungi, învârtejite la vârfuri, cu spicul negru, obişnuite la puşcăriaşi. Era ca un fel de legământ al lui cu Ştefan cel Mare de a nu ceda nicicând în faţa duşmanului.

La încheierea celei dintâi întrevederi, i-am întins o broşură din **"O vizită la Regele Mihai"**, apărută nu de mult timp. - "Ai fost acolo, la El, domnu' Mihăiţă?" Vorbea cu o uluită reverenţă faţă de fostul nostru domnitor. Nu ştiusem că era un regalist atât de înfocat cum o deduceam acum din tonul său. Va să zică, mi-am zis, nu mă laud numai cu continuarea luptei noastre, ci am călcat pe terenul cel mai potrivit acelei mărturisiri.

M-a pus să-i povestesc o dată şi încă o dată şi nu se mai sătura să mă asculte. După ce i-am dat această satisfacţie, am revenit cu aproape cincizeci de ani în urmă, să mă dumiresc cine era, de fapt, bărbatul acesta atât de drag mie. Reţinusem, dintr-o istorisire de-a sa, făcută pe jumătate, cum era obiceiul în celulă, pentru a nu te da cu naivitate pe mâna eventualilor vânzători de semeni, că s-ar fi aflat pe lângă Piaţa Mare, aşteptând un eveniment, ceva ca trecerea maşinii lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, căruia Vasile Groapă intenţiona să-i facă o surpriză. Judecând după tonul misterios folosit, am bănuit că avea asupră-i vreo grenadă, un pistol, ori altă armă, despre care nu era potrivit a se vorbi cu glas tare, deşi ancheta i se încheiase demult. Mijlocind o turnătorie, oricând putea fi redeschisă şi el aruncat, la sfârşitul ei, în braţele Justiţiei din nou, riscând chiar şi o condamnare la moarte, dacă ar fi fost cazul. Aşa că nu am pus nici o întrebare suplimentară, temându-mă chiar şi pentru puţinele aflate, să nu cumva să fi ajuns atât de neghiob încât să nu le păstrez în cea mai lăcătuită adâncime a memoriei mele.

Nu era vorba despre praf de puşcă, am aflat acum, odată eliberaţi. Era un exploziv mult mai răsunător. Când a văzut apropiindu-se de el maşina secretarului general, Vasile Groapă s-a smuls din cordoanele umane ce reţineau populaţia pe margine şi, călcând voinicește pe asfaltul din mijlocul drumului, a început a cânta din toţi rărunchii "Trăiască Regele". Garda lui Dej a fost năucită, şi-a pierdut firea. De asta au profitat vreo sută de trecători care, pe dată, s-au asociat amicului meu, luându-i urma. Astfel se formase un convoi de toată frumuseţea ce cânta să spargă baierele cerului.

Năuceala securiştilor nu dură mult. Îşi chemară ajutoare din Rahova, cel mai apropiat sediu al lor, şi, după jumătate de ceas de marş liber, demonstranţii, câţi putură fi prinşi, au fost aruncaţi în beciurile unde urmau să mănânce atari bătăi încât să le treacă pofta definitiv de cântare.

Le-a trecut. Dar nu bădiei Vasile.

Abia ieşi, după absolvirea a patru ani de temniţă, că, întremâdu-se, dacă se simţi iarăşi în puteri, îşi dădu întâlnire drept în faţa Palatului Justiţiei. La nedumerirea mea legată de locul ales, îmi răspunse că era pentru o mai uşoară descindere a maşinilor securităţii, pentru că se găsea mai aproape de Calea Rahovei. Aici, după ce-şi organiză spaţiul unde urma să se desfăşoare (tot în mijlocul pavajului), se porni pe intonarea imnului "Deşteaptă-te, române!"

Eu l-am cunoscut când executa cei şapte sau opt ani de condamnare pentru acest al doilea cântec.

Şi, într-o bună zi, fiul său mă chemă, în numele lui, la spitalul unde era internat. Nu mai avea mult, bietul bădia Vasile. Se declarase un cancer neaşteptat. Era conştient că se prăpădea.

Avea, lângă perechea sa de ochelari cu ramă de baga neagră, pe noptieră, broşurica mea **"O vizită la Regele Mihai"**. Mă rugă să i-o dau. I-am dat ascultare. O depuse pe cearşaf, pe piept, şi o apăsă cu palma deschisă mai mult decât necesar, ca şi când s-ar fi temut să nu-şi ia zborul de acolo.

- "Domnu' Mihăiţă, te mai duci la Majestatea Sa?"

- "Nu ştiu, bădie. Dacă m-or mai invita în Elveţia neamurile soţiei..."

- "Te rog eu frumos, dacă se poate, să te mai duci." Strângea în palma aspră tipăritura neînsemnată.

- "M-oi duce, frate, nu te necăji..." Mințeam, deoarece ştiam că nu aveam să mai fiu invitat. Dar prea era cu tot sufletul orientat către acea plecare.

- "Dar de ce, bădie?"

- "Te rog să te duci şi să-i spui Majestăţii Sale că-i tare grea viaţa românului mic. Să facă ceva şi pentru noi... Ştie Majestatea Sa ce e de făcut."

În noaptea aceea s-a stins.

El a fost printre fericiţii care n-au aflat că Majestatea Sa urma să-şi petreacă ziua onomastică sau de naştere (ce importanţă să mai aibă zilele Regelui?) la Cotroceni, ca invitat al lui Ion Iliescu, acela care, nu cu mult timp înainte, O suise pe Majestatea Sa în avion, cu forţa, şi o expediase înapoi de unde picase din senin, adică la Versoix, unde ţinea o casă cu chirie.

URMAŞII LUI RUDOLF STEINER

Aveam 16 ani. Cumplită vârstă pentru băieţi! Mă depărtam tot mai mult de tatăl meu. Acesta nu mai ştia cum să procedeze pentru a-mi recâştiga sufletul. Mă prezentă violonistului Mircea Săulescu. Existau mai multe pricini în numele cărora bănuia că mă puteam ataşa de cel din urmă. Asta ca, sub indicaţiile sale, artistul să mă influenţeze în bine. Era nepotul poetului Mihai Săulescu; or, eu însumi mă flatam a fi fost poet. Era

muzician; or, eu însumi urmasem cursuri de armonie cu maestrul Mihail Jora, în nădejdea să devin compozitor. Era amator de ştiinţe oculte; or, nimeni nu era mai ahtiat ca mine după ele...

Luându-şi rolul de pedagog în serios, Mircea Săulescu, apucând de coarnele poftei mele de preocupări ciudate, mă mâna către redeschiderea cămării unde încuiasem iubirea filială.

Însă mai amuzant mi se păru că, foarte curând, îmi dădu întâlnire în faţa bisericii Olteni, pentru a mă introduce într-un cerc de antropozofi, frecventat şi de el. Antropozofii sunt urmaşii lui Rudolf Steiner, printre altele autor şi al "Ştiinţei Spirituale".

Reşedinţa unui domn contabil, dintr-o clădire veche şi modestă din strada Bradului, era locul nostru de întâlnire. Participau la întruniri aceleaşi persoane mereu. Un pictor înalt, foarte brunet, cu o pădure extrem de deasă de vârfuri ţepoase de peri abia retezaţi de lama de ras, cu o voce groasă şi bine pozată, cum se spune în teatru, un glas impresionant de bărbătesc şi intimidant, altfel – om cumsecade, cu buze vinete (cea de jos mult mai convexă decât cea subţire de sus) al căror tegument era neaşteptat de străveziu şi lucios, şi cu unghiile vineţii de asemeni, isprăvind nişte degete nervoase şi lungi. Un domn scunduţ şi dolofănel, cu picioare şi braţe scurte, cam păroase, cu un început de chelie, îndărătul căruia se desfăta părul şaten deschis, pieptănat impecabil, lăsând chiar impresia înşelătoare că era bogat însămânţat pe ţeastă, cu gestul mângâietor şi elocvent. Puţin prea exagerat de politicos, lăsa impresia afectării, ceea ce-i iertai deoarece vorbea puţin şi aparent cu adâncime. Îmi era simpatic, pentru că purta aceleaşi nume cu mine, şi de botez şi de familie. Venea un tenor sau bariton, uşor speriat de cei prezenţi, pe care cred că-i socotea intelectuali (ceea ce nu era obligatoriu să fi fost, mai ales că misticismul nu se împacă deloc cu raţionalismul), iar despre sine avea o impresie mai proastă din acest punct de vedere. Nu crescuse prea înalt, dar tindea să prindă oarece burticică, după gustul cântăreţilor de operă. Nu cred că era introvertit, ci doar lipsit de curaj şi prea cuminte. Părul îi bătea în castaniu; tenul smead îi împrumuta un bizar aer străin. Soţia sa, o pianistă ce-i era şi acompaniatoare, micuţă, cu buclele ca tăciunele, frumuşică, vioaie, cu pometi săltând mereu de râs, curioasă de orice, bună (cred, datorită interesului acordat mie, în definitiv – un puşti; interesul acesta îl interpretam foarte greşit, înşelat de hormonii vârstei; de fapt, el se putea traduce cu: ce caută copilul ăsta gen sportiv printre toţi adulţii trăzniţi de faţă?) Mircea Săulescu avea o statură medie, cânepiu, cu pielea albă ca telemeaua, ca şi când n-ar fi făcut plajă în viaţa lui; nu lăsa impresia unui bărbat vânos. Buzele sale groase sugerau, prin conturul lor, un sânge de străin amestecat cu al vreunui strămoş şi păreau a sta pregătite să-şi pună piedică una celeilalte la prima vorbă ce ar fi scos-o. Nasul îi rivaliza cu ele în dimensiuni protuberante. Purta ochelari, era amabil şi binecrescut, săritor, doritor să înveţe, şi ochii îi licăreau amuzaţi fără răutate, din spatele lentilelor, pe când urmărea spusele tuturora. Se poate să fi fost singurul cunoscător, dintre cei de faţă, de limbi occidentale contemporane, însă ai fi zis că era dator să învingă o oarecare sfială dacă ataca o frază în franceză sau engleză, ca şi când i-ar fi lipsit exerciţiul practicării lor, ceea ce era pe deplin firesc sub teroarea comunistă, când chiar şi a răspunde întrebărilor privitoare la orientarea pe stradă a unui călător de alt neam putea însemna cel puţin o anchetă. După cum eram înţelegător cu tentaţiile sale filologice nu prea izbutite, şi el era înţelegător cu neştiinţa mea în materie de antropozofie şi cu înţepeneala conferită de pantalonii scurţi adoptaţi de mine parcă pentru vecie (deşi nu eram mult mai scund ca acum). De aceea mă îndemna la tot pasul să-mi expun părerea cu

privire la cele discutate, dându-mi astfel curaj, ca un adevărat prieten mai vârstnic. Să revenim la contabilul care ne era gazdă. Spre deosebire de musafirii săi (dintre cari numai pianista părea a fi fost o ființă normală ca tot omul), spuneai că era un ins foarte obişnuit. Era un bărbat bine dezvoltat; mă impresionau umerii săi vânjoşi. Fiindcă era singurul care să rămână în cămaşă, ca omul la el acasă, era evidentă buna dezvoltare a toracelui său, ba chiar şi a muşchilor braţelor, deşi numai alură de gimnast nu avea. Înfăţişarea sa viguroasă o explicai prin obiceiul nevoit de a sparge lemnele de foc şi de a le căra la etajul unu, pentru că ajutor în vederea menţinerii unei temperaturi agreabile în camere nu i-ar fi putut da decât fiica sa, o fată cam de vârsta mea, firavă şi retrasă, o gălbuie limfatică că te şi întrebai de unde avea vlaga de a zâmbi cu generozitate tuturor oaspeţilor.

Într-o bună zi, când se făcuse ora şedinţei şi mă apropiam de casă, mi-a atras atenţia faptul că o fereastră de alături de a familiei sale fusese deschisă şi, de la înălţimea ei, o femeie îmi făcea semne disperate, avertizându-mă să nu intru în gang ci să mă depărtez cât mai repede, oriunde dar nu pe aceeaşi stradă.

Nu mi-a fost necesar să repete gesticulaţia febrilă. Am continuat a merge în aceeaşi direcţie, am depăşit intrarea în clădire şi, la prima răscruce am cotit-o la dreapta. Abia acum deveni evident că mă grăbeam să ies din zona pe care o înţelesesem periculoasă. Ridicând ochii din pământ, am avut bucuria de a-i zări pe cei doi bravi muzicieni, cățărați cu câteva trepte mai sus decât nivelul trotuarului pe care mă îndreptam către ei, în pridvorul străjuit de coloane masive de beton al bisericii Olteni. Doamna era superexcitată, mai apetisantă ca oricând, mai interesată de toate câte mi se întâmplaseră, iscodindu-mă insistent şi perseverent, pe când soţul dânsei tăcea nepricepând nimic din situaţia inedită în care se afla ca vânat cu chip uman. Nu se dumirea de ce se găsea în cătarea pistoalelor securităţii. Şi avea dreptate, sărmanul. Unde greşea era că nu intuise faptul că trăia într-o ţară în care orice era cu putinţă, ceea ce eu, un copil, aflasem până la vârsta mea.

Căci asta se petrecea. Cineva trădase ziua şi ora întâlnirii, adresa unde ne adunam şi scopul mistic extravagant pentru care o făceam, iar ofiţerii îndatoraţi cu apărarea ţării se prezentaseră în timp util pentru a înhăţa pe câţi au putut dintre noi. Vecina izbuti să ne prevină pe noi trei, poate şi pe alţii, nu ştiu, şi să ne salveze tinereţile.

Nu ne-am revăzut niciodată.

De arestarea lui Mircea Săulescu am aflat nu peste mult timp, prin tatăl meu, care o vizitase pe soţia lui, pianista Mariana Capdebo. Nici unul dintre cei cu care mă întâlneam, şi în nici un caz Mircea, nu a deschis gura în timpul anchetelor pentru a mă învinui şi pe mine că participam la discuţiile interzise ce mâniaseră forţa publică pentru că încurajau idealismul şi nu materialismul la ordinea zilei. Aşa am trecut pe lângă cea dintâi primejdie din viaţa mea de a-mi pierde libertatea.

Deşi condamnat la cinci ani închisoare corecţională, Mircea Săulescu cred că a fost eliberat după ceva mai mult de un an. Şi asta fiindcă soţia sa era rudă foarte apropiată cu amanta de o viaţă a lui Petru Groza (şi ea o Capdebo). I s-a interzis să mai fie solist, în schimb, în urma unui concurs, după câtva timp, a fost acceptat să devină membru al orchestrei filarmonice. Iar peste câţiva ani, participând la un concert dat în Suedia, a rămas acolo, unde treptat a ajuns să înfiinţeze un cuartet cunoscut ce-i poartă numele.

Şi cei arestaţi în strada Bradului şi noi cei rămaşi liberi ne întrebam cui i se datorase nenorocirea. Putea fi vorba de o imprudenţă. Să fi fost o indiscreţie? Mai plauzibilă era, însă, altă explicaţie.

În urmă cu o săptămână sau două, cercul nostru primise vizita oficială a unui iniţiat, delegat de sediul ardelenesc al societăţii. Era un secui cu o înfăţişare ce ieşea în evidenţă prin rasarea ei. Civilizat în purtări; înveşmântat elegant dar cu decenţă; măsurându-şi vorba, după ce o meditase îndelung fără a-i fi dat glas; ascunzându-şi făptura după un strat protector de grăsime ce pe pomeţi era bine irigat de sânge, devenind rozaceu; jucând fără voia sa din nişte degete bondoace, dar vizibil îngrijite, pe care se chinuia întruna să le ţină încrucişate pe pântec, omul ne-a introdus cu băgare de seamă într-o lume steineriană la care nimeni dintre noi nu avusese acces.

Or, acele elemente revelatorii comunicate de el le-am regăsit de curând într-un eseu de Emerson privitor la Swedenborg.

“Această teorie a apărut odată cu cei mai vechi filosofi, şi îşi deduce poate cea mai potrivită ilustrare de la cei mai recenţi. Ea afirmă că Natura îşi repetă mijloacele în chip perpetuu, în planuri succesive. După cum sună aforismul din vechi, natura este permanent asemănătoare sieşi. În plantă, ochiul sau punctul germinativ se deschide într-o frunză, apoi într-altă frunză, cu puterea de a preschimba frunza în radiculă, stamină, pistil, petală, bractee, sepală, ori sământă. Întreaga artă a plantei stă numai în repetarea frunzei după frunză la nesfârşit, forma pe care o va asuma fiind determinată de mai multă sau mai puţină căldură, lumină, umezeală şi hrană. În animal, natura făureşte o vertebră sau o coloană vertebrală şi o ajută cu o nouă coloană vertebrală, cu puterea de a-şi modifica forma limitată,– coloană peste altă coloană până la sfârşitul lumii. Un anatomist cu imaginaţie de poet, din zilele noastre, declară că şarpele fiind o linie orizontală, iar omul una erectă, ei constituie un unghi drept; iar între liniile acestui sfert de arc mistic îşi găsesc locul toate fiinţele animate; şi deduce că viermele parazit, cel înspiralat sau şarpele, reprezintă tipul ori prezicerea şirei spinării. În chip evident, la capătul şirei spinării, Natura scoate la iveală coloane vertebrale mai mici, cum sunt braţele; la capătul braţelor, noi coloane vertebrale, precum mâinile; la celălalt capăt, ea repetă procesul, sub forma picioarelor şi a labelor acestora. La capătul de sus al coloanei, ea scoate la iveală o altă şira spinării, ce se dublează sau se bucleză, ca un vierme înspiralat, făcându-se minge, şi formează ţeasta, care şi ea are extremităţi: mâinile sunt acum falca superioară, labele picioarelor cea inferioară, degetele mâinilor şi ale picioarelor de data aceasta sunt reprezentate de dinţii de sus şi de jos. Această nouă şira spinării este sorocită unor folosinţe înalte. Ea reprezintă un om nou pe umerii celui precedent. Poate mai-mai să-şi lepede trunchiul şi să izbutească a trăi singur, în conformitate cu ideea platonică a lui Timaeus. În interiorul său, ceea ce s-a făcut în cadrul trunchiului se repetă pe un plan mai înalt. Natura îşi recită lecţia încă o dată la un nivel superior. Mintea constituie un trup mai subtil şi reia funcţiile de hrănire, digerare, absorbire, eliminare şi înmulţire, într-un element nou şi eteric. Aici în creier se repetă întregul proces de alimentare, în cadrul experienţei dobândirii, comparării, digestiei şi asimilării. Aici, iarăşi, se repetă misterul înmulţirii. În creier există facultăţi masculine şi feminine; aici există căsătoria, aici rodul. Iar scara aceasta ascensională nu are limită; doar serii peste serii. Fiece lucru, la sfârşitul folosirii, este mutat în următorul, fiece serie repetând punctual tot organul şi procesul acestuia. Suntem adaptaţi la veşnicie. Anevoie vom fi satisfăcuţi şi nu ne place nimic ce are un sfârşit; iar

în natură nu există sfârşit, ci fiecare lucru, la capătul folosirii sale este înălţat şi mutat într-unul superior, iar urcuşul lucrurilor acestea se caţără în naturile demonice şi celeste. Forţa creatoare, aidoma compozitorului de muzică, continuă neostenit să repete un motiv simplu sau o temă, acum pe un ton de sus, acum pe unul de jos, în solo, în cor, reverberat de zece mii de ori, până se umple pământul şi cerul cu acea psalmodiere."

Poate că nu era tocmai asta ceea ce ne-a împărtăşit din secretele naturii, aşa cum le descifrase Rudolf Steiner, delegatul de la centru al societăţii antropozofice, pe atunci interzise. Poate îmi imaginez că l-am auzit predicând astfel de taine. De un lucru însă sunt sigur. Apariţia sa a coincis cu dispariţia prietenilor mei, cu înghiţirea lor în hăul cu zăbrele, departe atât de lumea demonilor (în sensul socratian) cât şi a îngerilor.

Dacă par prea aluzive cuvintele mele, voi rosti răspicat: necunoscutul era probabil un provocator şi un turnător. Aducerea sa avusese scopul ca securitatea să afle exact cine făcea parte din acel grup, pentru a fi izolat cu lanţ la picioare.

UN ACTIVIST

Era una dintre acele zile splendide ale unui decembrie de început de vară nemaivăzut în România. Un decembrie unic: acela al eliberării noastre.

Ceauşescu fugise. Nu fusese încă prins.

După ce se edificară asupra definitivei răsturnări de situaţie în conducerea de stat a României, au ieşit pe strada mare, să adulmece mireasma libertăţii.

De la Aleea Cimitirului, unde locuia asistenta şefă Jana Cosma, prietena la care trăseseră, şi până în dreptul Adormirii Maicii Domnului, nici ţipenie pe trotuare, după cum nici asfaltul carosabilului nu era brăzdat de rularea rapidă a vreunui vehicol. Că nu treceau cele până mai deunăzi oficiale, nu era nici o mirare. Nu mai avea cine semna foile de parcurs şi nu mai era cine stăpâni volanul. Cei dintâi nu mai apăreau pe la servici, iar ceilalţi, subordonaţii, îi imitau, odihnindu-se, hrănind porcul şi dând grăunţe păsărilor. Automobilele particulare, ale medicilor şi foarte rarele având alt posesor – de pildă responsabilii m.a.t.-urilor, prăvăliile de desfacere a alcoolurilor, şi ai restaurantelor –, ori maşinile conduse de nevestele ofiţerilor superiori de miliţie, nu-şi părăseau garajul sau locul de parcare din dreptul casei, deoarece nu-i chemau cazuri urgente pe chirurgi la spital şi medicaţia tratamentelor mai putea fi repetată o zi, că nu murea nimeni dintr-asta, până aveau să se limpezească lucrurile. Cât privea băuturile, nu era sănătos să gâlgâie pe gâtlejul amatorilor, să nu se isce – ferească Domnul! – scandaluri, răzbunări, chiar vărsări de sânge. Pentru aceleaşi pricini nu era recomandabilă nici arătarea în lume a soţiilor numite. În pofida blândeţii soarelui din miez de iarnă, ce-i învăţa pe români să-şi tempereze bănatul adunat timp de patruzeci şi cinci de ani şi să fie iertători, temerile pluteau în umbră, nemărturisite, dar nu mai puţin apăsătoare.

Se năzăriseră zvonuri ce circulau de la un vecin la altul, zvonuri care nu vesteau nimic bun. Despre directoarea poştei se spunea că-şi scosese din ascunzătoare pistolul încredinţat de organizaţia de partid şi alergase la releul telefoanelor (sau cum s-o fi numind?), să-l păzească de duşmanul de clasă. Cică o făcuse în baza planului de apărare a instituţiilor publice, întocmit de ani şi ani de zile. Acolo fusese dezarmată şi pusă la poprire, arestată cu mâinile la spate pe scaunul pe care fusese invitată să şadă şi era ţinută

ostatecă până la noi ordine. Alții – mai deştepți ca ea – apucaseră să dea telefoane cui ştiau ei, să anunțe că nu se puteau prezenta la locul indicat, fiindcă aveau guturai. Fură vreo doi care motivară că nevestele sau copiii le ascunseseră revolverele, când să iasă din casă, drept care nu avea rost să mai pornească la drum.

Ei doi, deoarece nu depindeau de nici o organizație cu sarcini de apărare locală, ci numai de bucuria lor datorată acestei neaşteptate schimbări de regim (de fapt, care schimbare de regim? că nici un regim nou nu apăruse), necrezând zvonurilor ce acreditau prostia românească, cum că ar fi fost periculos de ieşit pe străzi, comuniştii apărându-şi cu dinții realizările (care realizări, Doamne fereşte?!), porniră să colinde târgul, cum am mai spus-o, ca doi tineri căsătoriți ce erau. Tineri, dar mai bătrâiori; bine ancorați în vârsta a doua.

Şi se simțeau ca la şaisprezece ani, ninşi de razele soarelui acela ocrotitor, sub cerul senin, prin fața magazinelor închise. El o opri în dreptul vitrinelor unuia de încălțăminte. Sandalele îl lăsaseră (nu că ar fi avut nevoie de ele în decembrie!) şi se gândea cu frică a nu izbuti să găsească altele în Bucureşti, când le-o veni sezonul. Aici îi atrăsese atenția o pereche, dintr-un colț al exponatelor de cizmărie.

– "Ce păcat că e duminică... Mâine venim sigur să cumpărăm două perechi, că nu se ştie dacă mai găsesc până la toamnă!"

– "Ce vrei să cumperi?" îl întrebă proaspăta soție, mirată că-i ardea de aşa ceva.

– "Sandale."

– "Nici nu te gândi! Până ajungem noi în Bucureşti, soseşte marfă italienească. Sunt cei mai moi pantofi din lume. De acum înainte numai dintr-aceia o să porți."

El era un obedient. Nu ar fi ieşit din cuvântul ei: doar de asta se căsătoriseră de două săptămâni. Era sigur că nimeni nu i-ar fi vrut la fel de mult binele. Avea dreptate! De ce să cumpere marfă românească dacă aceea italienească urma să le invadeze piața?! Confirmarea ei, însă, nu-i uşură sufletul: privi cu jind la sandalele româneşti. Cine ştie unde o să mai găsească el sandale ca acelea?! (Mărturisesc cu părere de rău că au trecut şaptesprezece ani de la Revoluție şi încă nu a avut bani să-şi cumpere pantofi din peninsula cu formă de cizmă... dacă or fi venit unii cu talpă normală, nu dintr-aceia cu o foiță de talpă, vânduți să-ți îngropi morții cu ei...) Şi, adevărat, nu a mai găsit astfel de sandale. I-a rămas inima la ele.

Ajunseseră în dreptul statuii eroul eliberator sovietic. Venind încoace, văzuseră trei adunări umane, câte nouă-zece inşi în fiecare, grupați în jurul câte unei tribune scunde, în fiecare găsindu-se un preot destul de tânăr care glăsuia poporului. El n-a vrut să se oprească la niciuna. Nu-l frământa curiozitatea dacă vorbeau în favoarea alungării lui Ceauşeascu sau predicau iertarea. Atâția ani îndemnaseră oamenii să fie ascultători, să meargă duminicile şi-n celelalte sărbători la muncile câmpului, să se roage pentru guvernanții criminali ce le ucideau frații, părinții, copiii în temnițe, că nu merita să le acorzi nici o atenție, chiar dacă acum ar fi exultat de bucurie că fuseseră alungați tiranii. Cum şi-ar fi spălat păcatele colaborării cu securitatea?

– "Cine le-o fi ridicat tribunele?" îşi întrebă nevasta. "Că oameni noi încă nu există; numai cei vechi puteau s-o facă". Tonul îi era atât de indiferent încât ea nici nu-i băgă de seamă cuvintele.

Făcând calea-ntoarsă, ajunseseră iarăşi ceva mai jos de biserică. Nu zăriseră nici un chip cunoscut, când deodată le ieşi în față un alt cuplu. Doamna, o nurlie de vreo

treizeci şi cinci de ani, atrăgătoare ca orice femeie aflată în plinul înfloririi, cu trăsături minione, nasul minuscul, cu nări fine, pale dar fremătătoare, cu bujori în obrajii mătăsoşi, cu buze rumene, cărnoase, şi o gropiță ademenitoare în bărbie. Bărbatul o cunoştea de ani de zile. Lucra la biblioteca orăşenească; fostă profesoară. De multe ori schimbase două vorbe cu dumneaei despre o carte, alta, despre civilizația cititorilor, mai rar vădită, multe foi lipsind din cele mai cerute opere literare. Îşi recomandaseră unul celuilalt lecturi ignorate până în clipa aceea. I se păru ciudat că tocmai această făptură delicată şi interiorizată îşi găsea în sine suficientă temeritate pentru a înfrunta necunoscutul Revoluției, ce înspăimântase întreg Târgul Neamț până la ora aceea.

Cele două perechi se bucurară că se întâlniseră într-o localitate atât de pustie. Bucuria le era mai mare decât ar fi fost firesc pentru nişte oameni dintre care numai doi se cunoşteau: doamna ce lucra la bibliotecă şi cu domnul venit din Bucureşti. Lucrul putea da de bănuit, dacă n-ar fi fost tuspatru persoane atât de serioase. Se făcură prezentările. Apoi se comentă solitudinea arterelor principale şi a străduțelor împrejmuitoare.

– "Mi-a fost şi frică să ne depărtăm mult de casă", ciripi frumoasa bibliotecară, cu buzele nițel strânse de sentimentul înstrăinării pe propria-i uliță, simțământ ce n-o părăsise încă.

– "Oh, dar de ce ?" se miră cititorul pătimaş, ca şi când n-ar fi bănuit posibilă o atare sfială la o doamnă atât de sensibilă. "Oamenii din Târg sunt cuminți, nu-şi fac de cap..." adăugă, liniştitor.

– "E drept. Dar te gândeşti la tineri. Nu ştii ce vor, ce intenții au..."

Soțul ei – cu vreo zece ani mai în vârstă – avea o ciudată lividitate verde ce nu se lăsa altminteri colorată, deşi soarele bătea în plin în oraşul moldovenesc. Încuviința cele rostite de doamnă, cu o mişcare înceată, de sus în jos, a capului. Privirile înghețate într-un surâs, abia le strecura printre crețurile aspre de la coada ochilor; ele îi erau pierdute undeva departe. Proaspăta soție a străinului de localitate părea şi dânsa să-i dea dreptate locutoarei.

Vorbitoarea continuă, după o foarte mică pauză:

– "Mai ales că el", îl arătă dintr-o smucire scurtă a năsucului pe soțul ei, "este activist de partid."

Cei cu care se întâlniseră întâmplător nu tresăriră, deşi respectivul domn fusese deținut politic.

– "Nici tinerii din Târg nu sunt ființe rele şi nu se avântă inconştient", îşi expuse părerea acesta, întru temperarea groazei celorlalți.

– "Asta mi-am spus şi eu", încuviință activistul încurajat şi încurajator. Rotea priviri furişe primprejur.

– "Eu am zis", povesti femeia lui: "Dacă nu ieşim acum, nu mai ieşim niciodată. Ce o să facem? O să stăm încuiați în casă toată viața?!" Omul trebuie să se confrunte cu el însuşi, nu? Aşa că l-am luat de mână, să ne arătăm pe stradă. Fie ce-o fi. Dacă astea sunt vremurile, sunt şi ale noastre."

Au mai schimbat câteva gânduri privitor la noua situație creată, după care convorbirea se deplasă în domeniul arzător:

– "Ce ştiți dumneavoastră despre Ion Iliescu? Sunteți totuşi în poziția de a cunoaşte mai multe despre el ca noi care nu am avut de-a face cu chestii dintr-astea..." întrebă cel sosit din capitală.

– “Iliescu? A fost ieri la Moscova!” se repezi asupra noului subiect cu mai mult entuziasm. “Altfel nu se poate. A primit poruncă să lase drum liber revoluției și să treacă în fruntea ei. E precis omul rușilor.”

– “Asta-i și părerea noastră. N-ați văzut că i-a chemat la telefon; când i s-a făcut legătura a ieșit câteva minute din studiou și, la înapoiere, s-a repezit în fața camerelor de luat vederi, să ne asigure că a vorbit “cu tovarășul Gorbaciov, care știe tot”...

– “Ne reîntoarcem la epoca lui Dej” le dezvălui activistul, încântat că-și putea dovedi cunoștințele politice. Într-un fel, îl și liniștea paradisul comunist pe care-l evoca. “Ăsta-i filorus, cu studiile acolo”, se referea la același Iliescu. “Brucan e ăla care cerea condamnările la moarte, alături de nevastă-sa...! Apostol, ce să mai vorbim...?! Bârlădeanu e creatorul economiei de pe urma căreia... murim toți de foame...” Socoti că aici făcea bine să rânjească. “Ce să mai vorbim? cum spuneam. N-o să fie ușor de noi”, conchise, după cum socotea că gândeau ceilalți.

– “N-o să fie ușor de noi” fu de acord fostul deținut politic. Gândea: ‘De ce i-ai slujit, măi dragă? Uite ce băiat de zahăr ești! Puteam face amândoi pușcărie alături, fără să ne știe careva deosebi. De ce n-ai vrut să vii lângă mine când de asta era nevoie? Acum nu-ți pare rău, când le știi pe toate atât de bine? Hai?! Nu-ți pare rău?...’

FECIORUL LUI IOAN ALEXANDRU

Studențimea română își începea cariera intelectuală cu munca patriotică la culesul porumbului sau legumelor. Rareori norocul ciracilor mei din acel an de a nu părăsi capitala! Ba chiar de a reveni în sânul familiilor pentru a apuca să ia prânzul cu ele. Munceau într-un depozit de semințe de la capătul tramvaiului 21. Aici nu se culegea nimic: se sortau legume. Se încărcau în lădițe. Se cântăreau. Se depozitau. Ritmul activității: de voie. Studenții se organizau pe grupe de amici. Într-ajutorarea la înălțime. Mă plimbam de la un mănunchi de tineri la altul. Îi provocam să cânte sau să ne facă să râdem cu snoave. Lasă-i să se creadă la clacă, îmi ziceam, să nu simtă silnicia muncii.

Unul singur din cele câteva sute de inși se îndârjea și robotea solitar. Închis în el însuși. Fără șansa de a se deconecta măcar o țâră. Profesorii însoțitori aveau prilejul să-și cunoască ucenicii din anul întâi aici. Nu era o modalitate ideală de câștigare a sufletelor lor, dar ce puteai face dacă legea îți impunea această cale? Or, acel tânăr intra în categoria nou veniților: un taciturn, un dârz, un introvertit gata de a se apăra cu dinții, dacă lupta i-ar fi fost impusă. La auzul îndemnurilor mele rămânea foarte politicos. Dar nu-mi punea în practică sfaturile. Răspundea că așa cum muncea dădea cele mai bune roade. Neștiind exact ce-i zăcea în suflet, nu insistam. Nu intenționam să provoc o ieșire violentă. Era în stare de așa ceva: era un devorator de sine însuși, cum spune poetul: “Sfânt trup și hrană sieși, Hagi rupea din el”.

Toți ceilalți, când sosea momentul cântăririi, se înmănunchiau câte patru, câte șase, ba chiar câte opt și cărau lăzi stivuite peste alte lăzi fără să le simtă greutatea. Astfel făceau un singur drum, după care dădeau fuga la cișmea să se curețe de praf sau noroi, apoi – ACASĂ!

Într-un târziu apăru și omul meu. Îl căutam din ochi, deoarece mă temeam că dacă aducea două-trei lăzi și le lăsa pe celelalte unde lucrase, s-ar fi putut ca vreun șugubăț

hoţoman să le fi predat drept ale sale, furându-i norma... Dar nu pricepusem cu cine aveam de-a face! Se ivi cu o încărcătură vrednică de un jongler, o suprapunere imposibilă a aproape douăsprezece lăzi purtate doar pe două braţe. Se clătinau în văzduh. Ameninţau cu o prăbuşire iminentă. Aşteptau numai un bobârnac ca să-şi risipească pe jos conţinutul de morcovi unşi cu noroi. Aceasta ar fi dus la anularea întregului efort al zilei. L-ar fi umplut de ridicol, transfomându-l într-un clown fără voie.

Deşi foarte slab, ca o scovergă e potrivit să spui, muşchii săi neformaţi, printr-o operaţie cvasimagică păreau să se fi preschimbat în corzi de oţel. Încordarea îi era supraomenească. Începea de la nivelul figurii. Sprâncenele se îmbinau cu atâta forţă de ziceai că trebuia să stoarcă sânge dintre ochi. Pupilele i se întunecaseră. Privea exclusiv înăuntrul sufletului. Ligamentele de la capătul fălcilor se rotunjiseră. De piatră. Fiecare cât o nucă crescută din os. Ceafa lăsa să se vadă proeminenţa a două vâne de bou ce susţineau capul să nu se rupă de trunchi. Genunchii flexaţi suportau întreaga greutate a mersului primejdios. Stăpânul lor nu vedea nici un fir de colb din drumul parcurs pe urmele celorlalţi. Umbrele acestora constituiau unicele indicii ale itinerariului.

Şi uite aşa a tot mers anevoie până în banca anului întâi, unde l-am regăsit numai ochi şi urechi. Sorbea explicaţiile. Le nota cu sârg. Participa permanent la lecţii, fie cu răspunsuri corecte, fie numai cu mimica ce-l făcea asemenea studioşilor din vechiul Heilderberg, de pe timpul Prinţului Danemarcii, cum mi-i închipuiam.

Constatându-i îndârjirea de a învăţa tot şi în semn şi de strângere a mâinii tatălui său, prietenul Ioan Alexandru, l-am antrenat pe feciorul lui ăl mai mare să scrie în colaborare cu mine un text de istorie literară. Aşa am procedat cu mulţi studenţi în decursul anilor. I-am explicat cine a fost Picu Pătruţ, cântăreţul bisericesc din Sălişte, care a reprezentat ultimul creator de manuscrise religioase miniate de pe teritoriul ţării noastre şi care mai fusese activ până prin 1848. Poet popular şi ilustrator de carte genial, Picu Pătruţ crease şi o sumă de rugăciuni-acrostih. Îi propuneam lui Ştefan să cerceteze toate enciclopediile la care avea acces în Biblioteca Academiei Române. Să facă o prezentare a acestei forme poetice şi un istoric al ei. Răspunsul său a fost caracterizat de un spirit al înţelepciunii ce-i depăşea cu mult vârsta. Mi-a cerut să-l îngădui până la vacanţa mare, nevoind să neglijeze disciplinele facultăţii. Personal nu aveam îndoieli că putea duce cu bine la capăt şi învăţătura şi realizarea cercetării, dar nu doream în nici un caz să-l tulbur.

Textul lui trebuia să constituie introducerea studiului iar eu urma să analizez, în continuare, acrostihurile lui Picu Pătruţ.

Odată cu începerea celui de-al doilea an universitar al său, în toamna ce urmă, mi se prezentă în prima oră de curs cu stiva de coli ministeriale conţinând rezultatele muncii lui de o vară. Era o punere în temă admirabilă. Cu atât mai preţioasă cu cât nu aveam ştiinţă de o altă introducere teoretică în arta acrostihului ce să fi fost publicată vreodată. Sudând cele două părţi, le-am dus la una dintre revistele Patriarhiei, al cărei colaborator în fiece număr eram.

Nu peste mult timp, Ştefan a dispărut dintre colegii săi: tatăl lui îi obţinuse o bursă de studii în Germania şi băiatul ridicase ancora, luând largul către unde îi umfla pânzele datoria.

La câtva timp, m-am interesat de soarta studiului nostru, aşteptându-mă la ce era mai rău. Asta pentru că Biserica nu agrea bursele dobândite pe căi personale. Când

respectivul bursier greşea şi solicita învoirea şi binecuvântarea ierarhiei, se alcătuia, din porunca Prea Fericitului (în spatele căruia sta amenințătoare securitatea), o comisie care-l supunea unui examen. Respingerea lui era obligatorie. Un coleg al meu, lectorul de limbă germană, primul doctor al Bisericii Ortodoxe Române după 23 august, fiul fostului ministru Bidianu, a fost trântit de către însuşi fostul deținut politic preot Stăniloae care, culmea, i-a şi declarat că nu era cazul să plece. Revenind, redactorul mi-a comunicat că, dată fiind situația lui Ştefan, studiul nu mai putea apare.

A trebuit să aibă loc Revoluția din '89 şi să se schimbe conducerea editurii Institutului de Misiune Biblică, pentru ca noul director, fost student de-al meu, să-mi spună că mi-a găsit lucrarea într-un sertar al redacției şi că, dacă încuviințez, mi-o publică în următorul număr al revistei. Devenit vicepreşedinte al Partidului Național Țărănesc-Creştin şi Democrat, Ioan Alexandru a editat o publicație religioasă. Mi-a cerut şi el textul pentru o altă ediție. Între timp, Ştefan, de pe la toate universitățile pe unde colinda, îmi trimitea câte o ilustrată de salut. Rămăsese acelaşi încăpățânat cuceritor al lui însuşi şi al ştiinței omului.

O FEMEIE PREDESTINATĂ

Kilogramele ei suplimentare preschimbaseră o căprioară (de pe timpuri) într-o ursoaică tare apetisantă (astăzi). Ceea ce o caracterizase era ținuta: desăvârşit dreaptă, aproape fără sâni, aproape fără fese, serioasă mai tot timpul (zâmbetul ei era dar de sărbătoare pentru mine), cu pielea curată şi neatinsă de vopselurile cochetăriei, cu mâinile îngrijite, unghiile neumbrite de resturile negre ale zilei, cu venele desenându-i pe partea vizibilă a trupului hărți ale circulației sângelui oarecum frigid. Prieten cu doi colegi ai săi de redacție, îi vizitam din timp în timp. Află de la ei că eram profesor de limba engleză şi-şi vădi dorința de a o învăța şi ea. Se întrecură care să mi-o recomande mai călduros, socotind că pe ea o serveau oferindu-i un profesor serios, iar pe mine asigurându-mă cu o elevă bună platnică. Lecțiile ținură cât ținură, până se stinseră de la sine.

Acum ne găseam ambii în pragul bătrâneții. Ea avea obrajii bogat pictați, iar mie îmi trecuseră fumurile tinereții. Ei îi crescuseră toate părțile cărnoase ale siluetei, mie mi se accentuase sărăcia în materie de huzur anatomic. O înmuiere a baierelor inimii ne înduioşă pe amândoi. Din focul cu care-şi depuse buzele aprinse pe obrajii mei mi-am dat seama că nu eram singurul având revelația că relația noastră de odinioară nu fusese doar una seacă, didactică, ci că ne fusese însămânțată în taințița inimilor şi o oarecare ispită ignorată a cărnii.

Aceasta deveni cu atât mai evidentă când, cu prilejul vizitei făcute acasă, o găsii înflorită din veşminte fără cenzură şi cu o carte uşor îmbiindu-te la pierderea stăpânirii decente de sine, despre care îmi comunică a fi fost anume cumpărată în străinătăți pentru ea, de către repauzatul său soț.

Aflând că întemeiasem o editură de carte de detenție – singura din țară dedicată acestui obiectiv – şi că nu eram ajutat de nimeni în conducerea ei, se dedică trup şi suflet să-mi care cărțile pe la diverşi buchinişti cu tarabele vânturate la colț de stradă. M-a ajutat

cu sufletul îmbolnăvit de cele ce citea în paginile publicate de mine; îşi depunea întreaga sârguinţă să participe la răspândirea adevărului pe această cale, ea care părea să nu fi fost prea interesată de aspectul demonic al existenţei noastre sociale.

Poate că exista şi o neclară interesare materială în generozitatea cu care sprijinea editorul. Nu mai avea servici şi, într-un fel, era întreţinută de talentul plastic al fiicei sale, elevă de liceu în ultima clasă, care izbutea să câştige câte ceva la tot pasul cu penița şi creionul, cu traducerile din limba engleză şi cu computerul a cărui tehnică o stăpâni curând. Intenționam că spun că era posibil să fi nădăjduit într-o angajare la editura mea. Însă firma mea era concepută ca una fără câştig, dedicată exclusiv scopului de răspândire a cunoştinţelor de istorie recentă. Nu era exclus nici ca interesul ei să mă fi vizat ca persoană ocupându-i aspiraţiile erotice altcândva şi acum redeşteptate, după cum mi le ocupase şi dumneaei mie în aceeaşi perioadă şi acum mi le trezise iar.

Este de crezut că aici aveau să se întâlnească nevoile noastre de a ne depăşi singurătăţile. Dacă nu i-aş fi dăruit cu dedicaţie o istorie a literaturii de detenţie scrisă de mine şi prefaţată de fostul meu coleg de pat din Jilava, savantul literat Nicolae Balotă, prieten de aproape o viaţă de om...

Citindu-i numele pe copertă îmi spuse:

– "Ştii că am fost vecini în str. Daniel Barceanu?"

– "Ei, nu! De câte ori nu l-am vizitat acolo... Cum de nu ne-am întâlnit niciodată? Altul ar fi fost destinul prieteniei noastre!"

– "Nu prea aveam voie să mă arăt prin cartier. Nici măcar la fereastră!... Aveam o misiune."

Nu-mi veni a-mi crede urechilor. Despre ce misiune putea fi vorba?

– "O misiune de la partid. Ajunsesem ajutor de primar al sectorului IV. Misiunea mea era să-i supraveghez casa lui Balotă."

– "Să-i supraveghezi...! Asta-i bună! Ce puteai observa?"

– "Nimic, că era om tare liniştit. Toată ziua scria. Însă trebuia să raportez cine-l frecventa. Aici era aici. De unde să-i cunosc eu?"

– "Nu ţi-au dat şi aparat fotografic?!" am schiţat un zâmbet batjocoritor, deoarece mi se părea atât de absurdă spionarea unui intelectual de rasă pură precum acest eseist unic în literatura noastră.

Tăcu, fie din pricina arsurii lăsate de surâsul meu, fie pentru că nimerisem adevărul fără să vreau.

Sânii ei majori, ca şi şoldurile bogat acoperite odată cu anii, nu-mi mai grăiau despre plăceri posibile şi despre beţii neprevăzute ale simţurilor. Aveam în faţa mea o biată turnătoare, o funcţionară care-şi plătea tributul trădării semenului, pentru că avea o fetiţă de întreţinut. Şi nici nu-i trecea măcar prin minte că acel semen mai suferise o dată fără măsură şi fără motiv.

O TOVARĂŞĂ DE NĂDEJDE

Privirile căprui şters ale Ninei părăsiră manuscrisul pe care-l citea. Ochii îi erau osteniţi, împrejmuiţi de mii de riduri fine, gălbui bătând în vânăt. Se ridicară de pe foile dactilografiate şi, pe deasupra ramei de baga întunecoasă a ochelarilor, îl fixară pe

colaboratorul lui Traian, redactorul şezând la biroul de vizavi de al ei. Pentru salariaţii de editură de tipul dânsei, ‘autorii’ se preschimbau în ‘colaboratori’, deşi situaţia sta exact invers, adică redactorii erau aceia care colaborau cu autorii. Însă a-i denumi ‘colaboratori’ pe cei din urmă le mai scădea nasul anonimilor ce vânau gloria şi mai adăuga grosimea câtorva foiţe de ţigară sub tălpile redactorilor, aflaţi în mare nevoie de săltare la nivelul unor intelectuali adevăraţi. Între noi fie vorba, nici autorii nu excelau din acest punct de vedere, însă cu atât mai mult se străduiau să se impună ca autentice valori.

Dar bărbatul încă tânăr care luase loc de cealaltă parte a biroului lui Traian era din alt aluat. Cultura respira din fiece por al său. Frumuseţea sa fizică vărătecă nu era echivalată decât de bogăţia de informaţii literare şi artistice pe care o ţinea la dispoziţia cunoscuţilor şi necunoscuţilor. Această generozitate i-o citeai pe chip de la prima cântărire a trăsăturilor. Părea incapabil să refuze, din pricina unei politeţi ce nu aştepta să fie rugată că şi sărea să dea răspunsul cel mai cald cu putinţă.

Pupilele Ninei se îngustară. Descifrai în ele fie că-l duşmănea pe noul venit, fie că-l preţăluia, fie că îi căuta vreun punct slab. Oricum, era evident că deşi ascundea acest sentiment, dincolo de popririle interpuse între cele din lăuntrul său şi cele de la suprafaţa trărilor ei, se delecta pe muteşte cu contemplarea insului înalt, cu umeri vânjoşi, vizibili prin cămaşa cu gulerul deschis şi cu nasturele imediat inferior descheiat la rândul său. Gâtul îi ieşea la vedere puternic, susţinut de coloanele venelor albăstrii. La fel, braţele perdeluite la partea superioară de mânecile scurte, coborau bronzate şi cu muşchiulatura puternic marcată alungit, ca la înotători, cu eleganţă muzicală. Vorba românului: ‘femeie trecută’ i se potrivea de minune redactoarei între două vârste, cu pielea feţii închisă la culoare din naştere, colbuită, gălbejită, menită nu să scoată în evidenţă armonia unei figuri, ci s-o ascundă. Toate de pe chipul ei s-ar fi spus că aveau misiunea să se autodesfiinţeze înainte de termenul vârstei. Avea o piele nehrănită, nearisită, otrăvită cu încetinitorul parcă. Dar oricât de atrasă ghiceai că era de scriitor, învingea în complexul ei facial o ură surdă, o invidie şi o dorinţă de anihilare a celui dinainte-i.

– “Tovarăşe Holan, nu ţi-am dat meditaţii de limba franceză?”

Cum eseistul era cu gândul la complet alte chestiuni, stimulat de cari se afla în redacţie, ba chiar se antrenase în discutarea lor, întrebarea căzuse peste el aproape dureros. Nu era omul ce să nu dea răspuns unei doamne, cu atât mai mult cu cât exista şi posibilitatea ca, într-o bună zi, să ocupe ea poziţia lui Traian şi viitorul cărţilor lui să depindă de dumneaei. Îşi ridică bărbia şi-şi întârnă capul în direcţia de unde pornise interogarea. În grabă, adoptă automat un aer de amabilitate, de mirare, de nedumerire, cât şi al străduaniei de a-şi aminti.

– “Nu ţii minte?” Râs fals. “Era demult...” Mică pauză de gândire. “În definitiv, nu chiar aşa demult. Că doar nu suntem atât de bătrâni, nu?...” Hohot scurt, fals şi ademenitor.

– “Dacă menţionaţi aceasta, cred într-adevăr că aţi înlocuit-o pe sora dumneavoastră... Riri, nu? da, Riri, o dată sau de două ori la nişte ore de matematică. În privinţa francezei, ce să spun? Eram elevul unei şcoli a statului francez... Aşa era pe atunci”, tonul cererii de scuze.

Brusc, şi-o aminti deosebit de limpede pe Riri. Era şchioapă şi foarte drăgălaşe, mereu cu zâmbetul pe buzele frumos desenate şi pline, abia atinse de un ruj violaceu de culoarea pielii în zone prohibite ochiului; surâsul îi lumina desenul străveziu al feţei. Nu, n-ar fi putut-o confunda cu sora ei cu glas hârâit, prezentă în editură. Ochii negri

migdalaţi ai lui Riri erau totdeauna păziţi de lentilele unor ochelari de miop. Nu recunoscuse nicicând în această persoană de faţă vreo femeie întâlnită în copilărie până ce nu-i atrăsese ea atenţia mai adineaori, intervenind fără raţiune în convorbirea lui cu Traian. Vindecându-se Riri (trebuise a fi suplinită pentru că era bolnavă şi-l păzise pe copil de gripa ei), Holan fusese deosebit de fericit că scăpase de haína ale cărei răutăţi le intuia. Era sigur că dacă ar fi rămas ea să-l pregătească, s-ar fi ajuns la neînţelegeri încheiate cu brutalizarea lui.

'De ce vrea neapărat să mă fi învăţat franceza, când ştiu bine că nu e aşa?' îşi spuse.

Apoi îi urmări redactoarei căutătura. Triumfa, pe rând, cu genele agăţate ba de unul dintre spectatorii din încăperea micuţă, ba de altul, intenţionând pesemne să dovedească, folosindu-se de ajutorul mărturiei lui, că era o femeie cultă încă din tinereţe şi nu o penibilă reprezentantă a cenzurii printre ei.

Holan era sigur că nu greşea în afirmaţia aceasta din urmă. Îşi amintea perfect că auzise fără să vrea o discuţie între ea şi un alt scriitor, cu care evoca plină de nostalgie 'frumoasele' timpuri când munciseră în brigăzile de voluntari la calea ferată Bumbeşti-Livezeni. Nu era prima brigadieră ce-şi câştigase cu astfel de mijloace postul de intelectual al clasei muncitoare în capitală. Acum se străduia să-şi acopere trecutul, drapându-l într-o cultură ce rămânea străină de adevărul lui, după cum cei de origine burgheză încercau să pară a avea origine muncitorească.

Lumea se schimbase, ceea ce comuniştii nu prevăzuseră, iar valorile pe care se întemeiaseră ieri deveniseră penibile chiar între dânşii. Fără să se fi ivit o nouă generaţie, gustul 'revoluţionar' al celor care conduseseră carele alegorice înhămate la mutarea lumii din loc se stinsese pe nesimţite, pe când vizitii înroşiţi peste noapte se mulţumiseră cu cât izbutiseră şi se retrăseseră care-ncotro, cât mai departe de valul imund al politicii. Pricepuseră că numărul autenticilor profitori în urma schimbării de regim era neaşteptat de mic şi că ei nu făceau parte dintre aceia. Cum mulţi fuseseră de alt neam, începură să emigreze, până ce şi-au dat seama oamenii puterii că se putea câştiga un ban bun pe pielea lor dacă dreptul de părăsire a ţării era scos la mezat. Iar acelora care erau băştinaşi nu le rămase decât să blesteme clipa când se născuseră, deoarece erau datori să împartă mizeria de obşte a românului, fără nădejdea unei schimbări.

Mica lor neînţelegere asupra relaţiilor din trecut se stinse de la sine. Când Holan reveni în redacţie, peste o bucată de timp, constată lipsa Ninei. Cum această absenţă se repetă de câte ori îşi făcea drum pe acolo, curios – se interesă de soarta ei.

– "Ah, de mult nu mai lucrează în redacţie."

– "La ce redacţie s-a mutat?"

– "La nici una. Are concediu medical."

Orice veşti despre boală trezeau un clopoţel de alarmă ce dormita în adâncul minţii scriitorului, crescut de o mamă bolnavă de când îi dăduse naştere, şi sensibilizat din pricina aceasta.

Cum colegii de birou îşi înfundară nasul în scripte, socoti că nu mai era cazul să insiste asupra destinului ei. Când să plece, se împiedică pe coridor de secretarul de partid al editurii, ieşit la fumat, un tânăr grăsun, cam mototol în aparenţă, dar ştiind să se folosească suficient de bine de limbajul în doi peri ca să le pară comunist sadea colegilor de organizaţie, iar autorii foşti deţinuţi politici, cum era şi Holan, să se amăgească a li se încredinţa unele secrete de partid cari le-ar fi putut fi de folos în relaţiile lor cu ministerul

culturii sau măcar că gândea asemenea lor. Astfel şi acum. Se grăbi să se apropie de eseist şi-i vorbi încet, cu o mijire de zâmbet machiavelic la colţul gurii:

– "Era firesc s-o pățească: prea juca pe multe fronturi. Nu rezistă sistemul dacă te crezi nemuritor."

– "S-a-mbolnăvit de nervi?" crezu Holan că ghiceşte.

– "I-a cedat sistemul. N-a mai venit la servici. S-a dus o colegă pe la ea, că nici la telefon nu mai răspundea. N-a vrut s-o primească-n casă. Careva o cunoştea pe o verişoară de-a ei. Au trimis-o pe aia să ia legătura. Ce credeți?! A spus că nu-i deschide pentru că sunt pe urmele ei spionii anglo-americani care vor s-o răpească şi s-o ducă în S.U.A.! Ați văzut ce era în mintea ei?! Voia neapărat să ajungă în Statele Unite!" Aici îşi permise un râs sănătos pe care-l curmă brusc, adăugând la cele de mai sus: "Săraca... A înnebunit! Cine-ar fi crezut? Şi era o tovarăşă de nădejde..."

VULTURUL ŞI FEMEIA ÎN CAPOT

Aflu din "Despre pictura şi sculptura românească" de Radu Ionescu (Bucureşti, Editura Maiko, 2002) că Paciurea s-a născut în mahalaua Traian şi că, înainte de se muta la Şcoala de arte şi meserii, a urmat primele trei clase de liceu la Matei Basarab. "Mahalaua Traian" nu se întindea departe de strada pe care am locuit începând cu vârsta de treisprezece ani şi până la oarece timp după eliberarea din temniță, adică pe la vreo douăzeci şi cinci-douăzeci şi şase, anume pe Matei Basarab. Iar la liceul purtând acelaşi nume şi eu am fost elev în ultimii patru ani de studiu (8-11). Brusc m-am simțit şi mai apropiat de artist decât îmi îngăduia dragostea şi admirația ce i le purtam. Acum era 'consăteni'! Sau cum să denumesc această relație de cartier?

Aşa încât nu mă mai miră uluitorul noroc ce m-a ales pe mine (de fapt, pe tatăl meu, eu fiindu-i doar însoțitor) să salvăm un bronz de Paciurea şi, la un moment dat, să-l introducem în circuitul muzeelor.

Într-o seară, părintele meu, după bunu-i obicei, prânzind către amiaza târzie, la revenirea de la birou, luă ziarul, odată masa isprăvită, să citească pagina cu anunțuri de cumpărări-vânzări. Continuând a-l ține în mână, uşor emoționat, mă întrebă dacă voiam să-l întovărăşesc, să vedem o statuie de cel mai mare sculptor român până la impunerea lui Brâncuşi. Tatăl meu a fost un împătimit colecționar de artă, atât de important încât s-a trezit numit vicepreşedinte al asociației celor ce-i împărtăşeau pasiunea. De când mă ştiu, m-a purtat prin expoziții, prin atelierele artiştilor; la mesele noastre duminicale sau de sărbători, participau pictori, caricaturişti, sculptori, iar în zilele de sfârşit de săptămână, dacă vremea o îngăduia, tot cu astfel de prieteni ne deplasam acolo unde ei pictau, ori se odihneau pescuind, iar noi îi țineam de vorbă. Ba Vânătoru m-a şi luat cu dânsul şi doamna, în vara când tatăl meu nu avu bani să ieşim din Bucureşti. Le-am fost oaspete câteva zile în cursul vacanței de vară.

Astfel de ocazii m-au ajutat să-mi formez şi eu gustul, ştiința şi siguranța ochiului. Ba, pe când eram student, am şi primit un colțişor de cronică plastică la "Contemporanul", ceea ce îi impuse până şi tatălui meu.

Iată suficiente motive să mă îmbie la a merge cu el deîndată ce a citit la mica publicitate anunțul zgârcit ce urmează: ‚Vând vultur de Paciurea. Tel....'

O doamnă îi explică faptul că vulturul nu-i aparţinea, ci era al fiului ei. Acesta fiind foarte ocupat cu serviciul, o rugase să se ocupe dumneaei de vânzare.

Locuia undeva în drum spre Colentina, într-un cvartal de blocuri noi-nouţe, la o răscruce importantă.

Ne-a primit într-un capot înflorat, decoltat, strâns pe talie, ceea ce îi scotea la iveală rotunjimea şoldurilor nurlii şi nişte sâni majori, cum se delectau a zice prietenii mei în adolescenţă. Ba, dacă ridica braţele (şi o făcea frecvent) mânecile largi, trei sferturi, îi lunecau pe ele-n jos, dezvăluind o carnaţie luminoasă şi ademenitoare, ce ne punea într-o situaţie reciproc stânjenitoare atât pe tatăl meu cât şi pe mine.

Dar noi răbdam orice caznă, numai să ne îngăduie să privim bronzul.

Îl cocoţase pe un dulap scund. Îl acoperise cu o năframă albă. O trase de pe pasăre. De la prima ochire, era neîndoielnic un Paciurea! Nu un vultur oarecare, bun de înfipt pe orice monument al eroului necunoscut, în dreptul unei biserici sau la o răscruce dintr-un sat, un vultur dintr-aceia ce par a fi poposit pe postament pentru a aţipi câteva clipe. Dimpotrivă, era o adevărată pasăre de pradă, cu aripile desfăcute de parcă atunci ar fi descins din ceruri, să-şi înfigă ghearele în blana încâlcită a unei oi şi s-o înalţe, sângeros, către cuibul său de pe culmile chelbe ale muntelui. Te apuca spaima contemplându-l, dar îţi impunea şi un simţământ al măreţiei, al irepetabilului, al geniului (de data aceasta el apaţinând creatorului său).

- "Cât doriţi, doamnă"?

Preţul, rostit cu francheţe, cu buzele îngroşate barbar cu un ruj gras şi violent, era mult sub aşteptări.

De aceea, tatăl meu se încruntă. Acea femeie vulgară şi provenind categoric din mahala nu putea fi conştientă ce avea în casă, dacă cerea atât de puţin pe obiect. O bănuială se ivi în închipuirea părintelui meu; îl cunoşteam. Era sigur că statuia nu putuse fi dintotdeauna a proprietăresei actuale. Nici vreo moştenire, nici cumpărată de dumneaei, nici un dar la aniversarea zilei de naştere.

Telefonul sună. Era un intermezzo necesar. Gazda răspunse cu un zâmbet larg ce-i întredeschidea voluptuos aceleaşi buze, de data aceasta devenind parşive. Se prefăcea că vorbea cu un doctor. Se alinta, tot întrebându-l dacă voia cu adevărat să o "consulte". Stabiliră ora când avea să vină acela. Apoi, încântată, ne explică a fi conversat cu un prieten al fiului său, medic, care socotea că sosise timpul s-o "consulte" iar, repeta ea pierdută.

- "De unde are fiul dumneavoastră această statuie"? l-am auzit pe tatăl descleştându-şi dinţii.

- "Ştiţi, el e ofiţer M.A.I. I-a dat-o şi lui un individ când l-a vizitat. Ei sunt obligaţi să meargă pe la diverşi inşi acasă. Era unul din ăia bogaţi, de pe timpuri. Mai avea şi altele, mi-a zis fecioru-meu, dar numai pe asta a putut s-o ia. Să nu bată la ochi."

Am cumpărat-o îndată şi ne-am grăbit să plecăm, să nu fim pricină de întârziere a "vizitei medicale".

Când s-a îmbolnăvit mama, după eliberarea mea din închisoare - că până atunci s-a îndârjit cu stoicism să reziste -, vulturul lui Paciurea s-a numărat printre operele pe care tatăl meu a fost obligat să le vândă, pentru a-şi salva soţia. L-a achiziţionat un muzeu provincial.

DOI PRIETENI

Delia, iniţial, vărsa prea des lacrimile pentru a rămâne apăsată timp îndelungat de tristeţea adusă de ele. Fire sensibilă peste poate, a îmbrăţiăat de la bun început preocupările mele de a descoperi limitele suferinţei în temniţe (dacă un capăt de felul acesta ar exista...) Curând, însă, mi se vădi că rezistenţa nervilor săi era neaşteptat de redusă. Oricum, nu pe atât de puternică după câtă forţă îi acordasem în neştiinţa mea psihologică şi în naivitatea mea. Astfel că, încetul cu încetul, m-am pomenit în situaţia de a înfrunta singur dezastrele victimelor de dincolo de gratii. Atunci când perechea noastră avea norocul să rămână fără povara vizitelor sau telefoanelor date de prieteni, din tovărăşia cald înţelegătoare a soţiei mele nu-mi mai rămâneau decât vagi întrebări privitoare la ce mai aflasem inedit în ultimile zile. Totuşi, presupusa indiferenţă ce-i însoţea semnele de interes nu rămânea statornicită mult timp din clipa când povestirile mele începeau să se desfăşoare. Deliei iar i se roşeau ochii, i se boţeau buzele conturate de o bunătate atât de mare încât mi se părea inexplicabilă şi două pâraie subţiri de plâns nestăvilit i se strecurau printre pleoapele pe care le învineţea crem ca pe nişte mere bătute, tot frecându-le cu dosul pumnilor şi cu o batistă mai adesea de negăsit decât la îndemână. Astfel, rareori din păcate, îmi reîntâlneam stimulentul ce mă încurajase în anii de început să o pornesc pe urmele sclavilor terorii generalizate, cu cari îmi împărţisem amarul tinereţii.

Acum, neplăcându-i să mă mai lase să zburd pe poteca apucată, mă întrerupse pe neaşteptate cu: – "Care a fost întâmplarea cea mai dureroasă despre care ai auzit?" Se referea, bineînţeles, la existenţa în puşcărie.

M-am revăzut străbătând pe jos oraşul montan Lausanne, cu destinaţia gării. Delia rămăsese în apartamentul surorii ei, în Chemin du Trabandan. Printr-o înţelegere tacită, rareori mă însoţea la întâlnirile cu foştii condamnaţi, refugiaţi după eliberare în Elveţia. Era o chestiune de respectare a demnităţii lor. Destul că-mi încredinţau, ca la spovedanie, înfrângerile; culmea ar fi fost să le impun şi indiscreţia de a vorbi în faţa cuiva care nu trecuse nici cu gândul prin dreptul unei închisori, cum stăteau lucrurile cu soţia mea... Atâta pudoare cât să-i feresc de aşa ceva îmi mai rămăsese.

Mă îndreptam către gara Lausanne. Conform înţelegerii. Conlocutorul meu necunoscut mă rugase să-l aştept în dreptul trenului ce venea dinspre Geneva, la cinci fără un sfert. M-a recunoscut cu uşurinţă deîndată ce a coborât din vagon. M-a identificat printr-o întrebare şi un surâs mai serios decât mă aşteptasem. Convins că întâlnirea o fixase cu mine şi că eu eram cel care-i strângea mâna, mă invită la restaurantul din faţa gării. Mărturisesc că românii – în general refugiaţi economici – nu o duceau prea bine cu banii. Aşa că, dacă te invitau undeva, trebuia să te aştepţi la ceva foarte frugal. Propunerea necunoscutului mi se potrivea ca o mănuşă în ziua aceea când nu avusesem un prânz prea săţios. Numai că denumirile suculente ale unor bucate exotice (cum nădăjduiam permanent să mi se ofere) nu fură rostite. Ceea ce mi se propunea să beau la masa din metal şi scândură verde, ce odihnea cu patru picioare pe trotuar, era o ceaşcă umplută cu un biet ceai de muşeţel dedus de apa clocotită dintr-un săculeţ de hârtie creponată. L-am acceptat, trezindu-mă în cele din urmă şi zicându-mi că mă aflam acolo pentru a mi se povesti drama unui proces şi a unor lungi ani de detenţie nemeritată şi nu

pentru a mă îmbuiba precum un român ieşit dintr-o lungă perioadă de înfometare endemică.

Trecându-mi aceasta prin gând, m-am simțit suficient de liber pentru a-l observa. Era un bărbat de o statură sub medie; slab; cu priviri arse de o combustie internă. Profilul îi semăna cu al unui cocoşel, dar se depărta de model prin absența oricărei obrăznicii din felul de a te privi, ori a se purta. Fruntea, pe măsură ce i se înălța, i se şi teşea. Nu era mâncată la capete de căderea părului adusă deobicei de înaintarea în vârstă. Nici coama, pieptănată cu decență spre spate, nu-i era atinsă de încărunțire. Firul îi era şaten închis şi vag ondulat. Nu descopereai la el nimic ieşit din comun. Întâlnit întâmplător pe stradă, nici nu i-ai fi reținut silueta, cu atât mai puțin înfățişarea. Chiar respectându-se rigoarea unor prezentări oficioase, riscai să nu-l recunoşti ziua următoare dacă te-ai fi izbit de el în aglomerație.

Glasul tenoral părea îmbătrânit, deşi bărbatul trebuie să fi avut numai vreo cincizeci şi ceva de ani. Nu îți zgâriau auzul stridențele, nici nu îți impuneau strădaniile de a îngroşa anumite silabe pentru a-şi asigura capacitatea de convingere. Cuvintele curgeau unul după celălalt fără alte pauze în afara celor ale logicii. Nu se impuneau ca alese după vreun criteriu, ceea ce vrea să spună că fluxul rostirii îi era unul firesc. Vocabularul folosit indica respect de sine, neîngăduind nici unei pociri mahalageşti să-i invadeze exprimarea. Era categoric licențiat şi intelectual (termenii neacoperindu-se pe deplin unul pe celălalt). Un oarecare cenuşiu emanat din paralelismul structurii frazelor ce se imitau una pe cealaltă vădea un ins cu o imaginație stăpânită de buna creştere, caracteristică a unui englez mai curând decât a unui regățean de pe Dâmbovița.

Domnul dinainte-mi fusese fabricant de medicamente, nu numeroase, ci într-un laborator mai curând de uz personal. Tatăl său, dimpreună cu mai mulți foşti ofițeri, moşieri, înalți funcționari, hotărâseră, spre cinstea lor, să dărâme regimul comunist. Deoarece erau complet dezarmați – ca să nu pomenim faptul că starea lor fizică lăsa simțitor de dorit, unii dintre dânşii ieşind nu demult de la Canal, iar ceilalți abia târându-şi bocancii, se adresară chimistului meu să le facă rost de arme. Acesta, culmea, izbuti să dezgroape dintr-un depozit adunat din timp câteva pistoale, nişte grenade, o balalaică sovietică şi gloanțele potrivite. După cum era firesc, babacii lăudându-se cu viitoarea lor faptă de arme, fură arestați unul după celălalt. Inclusiv producătorul de medicamente.

Tatăl şi fiul angajară acelaşi avocat strălucit: romancierul Ionel Teodoreanu. Acesta solicită scoaterea din cauză a venerabilului său tovarăş de generație. Şi cum nu putea garanta eliberarea ambilor făptaşi din aceeaăi familie, nescăpându-l pe procuror din priviri, îl încredință pe judecător că dacă ar fi fost cu putință să se condamne la moarte acelaşi individ de mai multe ori, el ar fi fost cel dintâi care să ceară asta instanței pentru omul din fața mea, feciorul bătrânului luptător, fiul ce crease un depozit de armament.

Brusc mi-am amintit că nu era pentru întâia oară că îmi parvenea o atare oroare despre marele romancier al adolescenței moldovene. Preotul Nicolae Grebenea, în "Amintiri din întuneric", scrisese ceva similar despre generalul Ion Stavrescu, fostul comandant al corpului 7 de armată Sibiu, acela care a comandat armata a doua a noastră pe frontul de apus, în acelaşi timp unchiul prietenului meu, eseistul Mircea Nicolau, bărbatul pe care vârsta de nouăzeci de ani urma să-l prindă pe scaunul redactorului şef al revistei "Permanențe". Povestea militarului decorat de sovietici cu cea mai de seamă decorație (una aidoma primise şi Majestatea Sa Regele Mihai I) era uluitoare. Revenise acoperit de glorie de pe front, pentru a fi arestat de evreimea Ieşilor, deoarece, pe când

fusese comandant de divizie în capitala Moldovei, nu intervenise să oprească un convoi de evrei suiți în vagoane de vite, tot așa cum aveam să fim noi înșine plimbați de la Gherla până în Balta Brăilei. Fuseseră popriți în urma actelor de cruzime săvârșite în Basarabia cu prilejul retragerii armatei române, împotriva căreia trăseseră cu mitralierele și asupra căreia au aruncat apă fiartă. Câțiva dintre ei muriseră în vagoanele CFR. Generalul Stavrescu i-a istorisit preotului Grebenea: – "Eu habar nu aveam de acest fapt. Nu intra în atribuțiunile mele de a interveni, însă mai întâi de toate nu știam. În proces m-a apărat, dacă apărarea lui se poate numi apărare, marele penalist Ionel Teodoreanu. El era atât de intimidat de evrei, încât și-a început pledoaria așa: 'Pe acest inculpat nu-l acuzăm noi, cei vii, prezenți aici. Pe el îl acuză aceste victime nevinovate. Aceşti oameni cinstiți, morți din neglijența noastră; ei într-un glas îl acuză pe clientul nostru, generalul Stavrescu'. Eram uluit. Unde mă găseam? Pe cine pusesem apărător? Am înțeles tot ce va urma. Nu mai speram nimic. Și bineînțeles am fost condamnat greu."

Preotul narator încheie: "Sărmanul general, erou în timp de război, moare în timp de pace în temniță, osândit pentru acte din timp de pace ce nu-l priveau. Ca atare era complet nevinovat. El muri repede. La statura lui, mâncarea era mult prea puțină pentru a rezista."

Culmea este că părintele fabricantului de medicamente, de la care am plecat, nu se opusese în nici un chip strategiei avocățești. Mai mult decât atât, se pare că l-a incriminat personal pe cel ieșit din osul său, pentru a se asigura că urma să fie depus la temeinică păstrare.

Tribunalul militar nu i-a acordat atâta atenție câtă solicitase pledoaria fără precedent a apărării ce-l defavorizase. A primit o condamnare de șase ani și șase ani a executat. Apoi, cu un noroc formidabil, și cu ajutorul cine știe căror rubedenii din străinătate, care l-au cumpărat, laborantul se stabili în Elveția.

– "Odată primind dreptul la muncă aici, nu am mai avut nici un alt vis de împlinit decât să-l aduc în Confederația Helvetică și pe cel mai bun prieten al meu din închisoare." Un zâmbet potolit fu suficient pentru a mă avertiza cât de mult ținuse la acela. "Nu vă puteți da seama câte ne legau și câte a făcut omul acesta pentru mine. Dacă sunt în viață, lui i-o datorez. Așa că nu mi-a scăpat nici un demers din câte am imaginat. Finalmente, am învins. Curând se împlinesc doi ani de când a părăsit definitiv România."

– "Pricep ce uluitoare victorie ați repurtat împotriva comunismului. Sunt la fel de bucuros ca și dumneavoastră. Vă felicit."

– "Ceea ce numiți victorie a fost un eșec fără egal."

– "?!"

– "La șase luni după sosirea în această țară mult visată de noi prin celule, Gabriel a făcut o hemipareză. Nu și-a mai revenit nicicând. Închipuiți-vă că nici măcar nu a putut vizita țara care i-a oferit adăpostul și liniștea. De atunci, când vin de la servici, îl plimb zilnic în fotoliul pe rotile, până seara târziu. Atât mai pot face pentru el. Când te gândești că lui îi datorez faptul că astăzi sunt în viață..."

Delia lăcrimă încet, fără să-și mai șteargă ochii. Lăcrimă și, ridicându-se într-un cot, fără nici o grație, mă sărută îndelung, cu buzele fierbinți.

CĂLCÂIUL LUI ACHILE

Mi s-a impus de la început privirilor, de cum am fost goniți din pântecul şlepului în lagărul de pe mal, la Salcia. Era deținutul cel mai înalt. De aceea umbla lăsat de spate. Însă o făcea cu eleganță şi cu un dram de modestie artificială, care-i şedeau bine. Prin smerenia afişată părea a-ți încredința: sunt mult mai mult decât par că sunt. Îndărătul lentorii gesturilor sale ghiceai cum cântărea cu atenție situația în care se afla, ca şi pe conlocutori. Îşi pleca pleoapele ca o cadână; în alte rânduri, le ridica şi le cobora de parcă ar fi cădelnițat cu ele. Pe sub acestea, se scurgea o străluminare de inteligență ironică şi stăpână pe sine. Buzele roşii i se gâtuiau şi i se umflau, din volută în volută, într-o mişcare permanentă a căutării cuvântului, nu potrivit ci necesar gândului său ascuns. Asupra trăsăturilor volubile îi trona nasul coroiat şi impunător. Cel din urmă nu participa la scălâmbăielile sale de presupusă fată mare în căutare de mire; dimpotrivă, le trăda. Căci vestea în cele patru vânturi o fire independantă, mândră, tiranică, dotată cu o mare forță de a se impune, cu o sensualitate irepresibilă, cu o aroganță respingătoare. Nasul lui aparținea unei căpetenii de pirați. De câtă dibăcie avea nevoie, de cât talent actoricesc, de câtă satisfacție de a lua viața în joacă, pentru a travesti caracterul său autentic şi a înfățişa lumii acel chip angelic, binevoitor, mereu dispus să te asculte!

Brațele i se lungiseră prea tare; picioarele deasemeni. Însă degetele mâinilor, oricât trăgeau se semene cu membrele, i se cocârjau a arăta ca nişte gheare rapace. În schimb, rostirea cât de dulce îi suna... Se îmbinau într-însa tonurile îmbierii, ale suculenței, ale tainei la care erai luat părtaş, revelată numai ție, ale distincției, ale viciului intelectual, nedăunător nimănui. Îl luai drept cruciat în căutare de tovarăşi de arme şi aventură, pornit să cucerească Ierusalimul Frumosului Interzis. Şi-l socoteai strecurat printre noi dintre filele unui tom conținând romanul măiastru al lui Mateiu Caragiale.

Costumul său vărgat nu ziceai că ar fi fost croit din zeghe, ci dintr-o dulce ştofă Prince de Galles, atâta de curat izbutise să-l dobândească şi-l întreținea. Avea căile sale oculte de a-şi face viața acceptabilă. De pildă, pe ogor, la munca obştească zilnică.

Ne găsisem vreo zece-cincisprezece tineri care roiam în jurul său ca puii în jurul cloşcăi. Ne momea cu istorisiri din viețile pictorilor, compozitorilor, poeților, cu rememorări din boema tinereților proprii şi cu recitări interminabile din operele poeților francezi. Cuvintele sale, mai ales neologisme, erau adesea colorate de unele intraductibile, împrumutate din limba lui Racine. Parcă am fi fost o familie de boieri scăpătați ce ne câştigam mămăliga trudind pe ogorul unui țăran rămas credincios spiței noastre – foşti moşieri ai satului – dându-ne de lucru şi după sărăcirea ce ne lovise. Dar acest vocabular mofturos se lumina brusc sub explozia unor vorbe neaoşe, dintre cele usturatele şi zămoasele, potrivite mai cu osebire când descria crâşme cu peşti fripți pe înserat, sub privegherea tulburelului, ori înviate de sfârâitul mititeilor mustitori şi cântători pe jarul încins de sub sânii opulenți ai grataragioaicelor. Mahalalele melancolice, dar şi cutremurate de chiuiturile veseliei ne invadau câmpul muncii silnice şi ni-l populau cu unghere urbane întunecoase unde se înghesuiau patimi şi sânge, ofuri şi țâfne țigăneşti rănite, chefuri, curve şi jafuri. Pluteau semeț printre acestea nume celebre ale ziaristicii bucureştene interbelice, ale romanului şi versului românesc, ale demimondenelor poftitoare de maculare şi de senzații tari, ale tinerilor de bani gata şi ale unor hârburi libidinoase căutându-şi moartea între sânii pietroşi şi nespălați ai unor trufandale oacheşe de treisprezece ani. Apoi ne azvârlea pe malurile Seinei, prin

bordelurile cutreierate de François Villon şi de ceata lui de muşterii îndărătnici ai spânzurătorilor, preschimbându-ne în agricultori patibulari noi înşine.

Noi, aceştia, ne furam căciula unul altuia, zbătându-ne care mai de care să avem şirul de porumb pe care eram obligaţi să-l culegem cât mai aproape de al lui. Cei izbutind să şi-l ia de-a dreapta şi de-a stânga sa ar fi ţopăit de bucurie şi un sfert de ceas, dacă buna dispoziţie a caraliului o îngăduia. Dar de unde paznici de puşcărie cu bună dispoziţie? Ei cu bâta, noi cu visul.

Şi-n mijlocul zdrenţelor noastre împărăţea, bulibaşă printre danci, Achile Lichiardopol, bizantin până-n măduva oaselor, cumpărându-şi dreptul la o lenevire princiară cu cele o mie şi una de poveşti şi măscări ale sale. Noi trudeam şi pentru Măria Sa, grăbindu-ne labele picioarelor să alerge şi ale mâinilor să rupă ştiuleţii, când de pe rândul nostru, când de pe al lui. Răbdător, se sprijinea cu palma pe umărul-toiag al unuia dintre noi şi ne încânta auzul cu evocările nesăbuitei şi păcătoasei sale juneţi, până ne tăcea fâşâitul strecurării printre coceni şi amorţeam într-o stare căscăundă de visare opiolacee cu ochii treji.

Urletul câinilor de pază în uniforme kaki, dindărătul nostru, ne trezea. Câştigam cât ai clipi cincisprezece-douăzeci de metri de teren; el îşi înghesuia capul între umeri, se prefăcea a fi muncit cot la cot cu noi; abia se ţinea să nu-şi continue istorisirea; secera aerul cu gestul tăios şi elocvent, mimând desăvârşit efortul fizic şi când, trăgând cu coada ochiului, constata că "Fiarele Apocalipsei" – după cum îi poreclise pe gardieni – se depărtaseră, ne cobora iarăşi în apele lacului cu minciuni al cărui proprietar în exclusivitate era grecul.

Cât am stat cu el la Salcia a fost o perioadă rodnică în închipuiri deşănţate, ca şi în cele ale rafinamentului subţire. Lunecam dintr-unele în celălalte cu voluptatea trupului peste care duşul năpusteşte alternativ jeturi de apă fierbinte şi jeturi de apă ca gheaţa.

Alegându-mă dintre toţi ucenic prea iubit, îmi împărtăşea planurile sale literare şi editoriale. Între acestea îmi găsea un loc de cinste, eu devenind traducătorul său preferat de versuri. Mă punea să trudesc zilnic asupra echivalenţelor lirice. El recita în franceză, în acest context, numai pentru mine. Eu căutam imitarea românească a celor declamate. Mă străduiam să nu mă depărtez de imaginile originalului, să nu sărăcesc sensul, să inventez o nouă melodie, proprie limbii noastre, dar din aceeaşi familie cu cea din care mă inspiram.

Şi dincolo de astfel de satisfacţii ale diligenţei mele de a tălmăci, dincolo de fericirea rătăcirii minţii departe, sub călăuzirea istorisirilor sale, adevărate saga ale înfruptării din voluptăţile firii, personal, mai cunoşteam o exultare.

În taină, sufeream că-mi împărţeam anii condamnării cu ciurucurile gherlelor politice – dintre care cel mai neînsemnat eram eu. Doream măcar să fi văzut când eram scoşi la aer (în penitenciar) marii bărbaţi ai României, generali viteji, oameni de stat, şefi de partide, luptători împotriva comunismului retraşi în munţi, scriitori naţionalişti, spioni, eroi paraşutaţi. Dar, vai nimic... De la bun început eram triaţi după gravitatea culpei atribuite, ca şi după ponderea morală ce am fi putut-o avea. Experienţa păguboasă a M.A.I.-ului care a descoperit că, înainte de această despărţire a deţinuţilor pe categorii, legionarii, impunând tuturora prin îndelungata şi aspra-le suferinţă, înflăcăraseră sufletele multor nelegionari, până la a ajunge să declare oficial a fi râvnit, din propria-le alegere, la o suferinţă egală cu a lor şi la condiţiile lor de tratament ucigător, această experienţă determinase izolarea deţinuţilor după culoare apolitică şi gravitatea culpei. Astfel mă

pomenisem zvârlit printre cei mărunți, în loc să-mi fi odihnit privirile cu pilda celor mai de seamă dintre români.

Or, când l-am întrebat pe domnul Achile Lichiardopol pentru ce fusese gratulat cu o condamnare de paisprezece ani, mi-a răspuns plin de importanță:

– "Înaltă trădare!"

La statura sa, trădarea nici nu putea fi scundă.

– "Ce fel de "înaltă trădare"?!" bombănea un amic de-al meu care nu gusta genul arborat în public de urmaşul aheilor. "O lichea, după cum îl arată şi numele! Profită că sunteți cu caş la gură toți cei ce munciți pentru el! Se ține doar de braşoave! Dacă ar fi fost condamnat pentru spionaj, nu-l amestecau cu noi! Îl trimiteau la Piteşti, printre peştii barosani. A spus şi el un banc împotriva lui Dej şi l-au băgat la zdup, să-l învețe minte. Atâta tot. Şi a găsit un ageamiu ca tine să se uite-n gura lui şi să-i dea crezare."

– "O afacere complicată cu Ambasada U.R.S.S.-ului şi cu aceea a Regatului Suediei", completa domnul Lichiardopol informațiile privitoare la culpa sa politică, când îl iscodeam mai adânc, clătinat în credința mea în el.

Vizitarea ambasadelor şi a consulatelor i se potrivea de minune, ca şi cercurile celei mai rafinate societăți occidentale, socoteam. Îl vedeam îmbrăcat în frac, preumblându-se cu o cupă de şampanie între degetele lungi, adăstând lângă urechea roză a unei doamne plină de diamante şi mutându-se lângă pavilionul trandafiriu al alteia, decorată cu safire. Îşi strecura glumele insinuante şi galante în inimile lor, în timp ce deversa umorul gras peste timpanele soților, încântând pe toată lumea, fiind preferatul tuturora. O atare viziune îmi înlesnea şi mie să mă situez, egal printre egali, în rândurile aceleiaşi protipendade. Marcel Proust cu personajele sale descindeau în mizeria noastră comună, ne luau de mână şi ne mutau într-un tărâm inefabil.

– "Ah, da, aşa este," a confirmat spusele sale peste câțiva ani, în libertate, o cunoştință comună. "A fost o afacere cu ambasade. Se zvonise că mijlocea nişte tranzacții de giuvaeruri între Ministerul de Interne şi nişte persoane de la cel mai înalt nivel din Uniunea Sovietică. Se pare că suedezii fuseseră aceia care făcuseră legătura între ai noştri şi cioloveci. Întrebi ce bijuterii? Cele confiscate de la deținuții politici, dragă! Tocmai tu mă-ntrebi?! Ar fi cazul să cunoşti dedesubturile astea... De fapt, datoria lor era să-l bage la pârnaie cu cei de drept comun. Însă securiştii s-au răzbunat straşnic: au ținut cu dinadinsul să-i rămână oasele pe-acolo... A crezut că-i mergea să-i fraierească pe M.A.I.-şti şi să-şi însuşească el o parte din câştiguri... Lichiardopol e un hoț ordinar, un escroc!"

După decretul din '64, când au fost grațiați toți deținuții politici din țară, l-am întâlnit pe domnul Achile Lichiardopol întâmplător. Fără să vrea, l-a confirmat pe acela care, într-un fel, confirmase povestea sa cu ambasadele:

– "Am primit, pentru moment, un post de corector la o revistă cam... politică. Sunt şi jenat să o numesc...

– "Care?" l-am întrebat nedumerit.

– " 'Lupta de clasă'. Dar mi-au făgăduit că e doar un început. Curând mă vor promova redactor."

Mi-am dat seama că adevărul era că se jena a fi fost un simplu corector şi nu că relația sa cu asupritorii noştri era una criminală. Bietul Lichiardopol era jalnic!

Mi se revelase, fără să mă fi aşteptat la asta, călcâiul lui Achile, eroul tinereților mele bâjbâitoare.

UN BRIGADIER

Era un om cumsecade. Asta se vede din faptul că nu am reținut dacă l-am cunoscut înainte de a fi fost uns brigadier sau după. Va să zică, îl pot considera cumsecade şi în perioada cât a fost şeful unei brigăzi în colonia de la Salcia. E adevărat că nu mă număram printre condamnații din subordinea lui, ca să-i cântăresc setea de mărire. Însă, dacă era o otreapă, cum au fost majoritatea egalilor săi, se ducea buhul. Or, eu, nu ştiu din ce pricini, reţin că într-o bună zi şi-a pierdut calitatea de deținut conducător de deținuți. O astfel de pierdere presupunea numai două motivări: 1: a fost socotit a nu şti să facă suficiente concesii comandantului şi suitei sale de ticăloşi din conducerea lagărului, ori 2: nu era capabil să fie destul de brutal cu subordonații, astfel încât să-i preschimbe în roboți şi vite de povară ce să asculte numai de poruncă (a lui sau a oricăruia dintre gradați). Ştiu atât de puține despre acea perioadă din existența sa încât mă întreb dacă cele cunoscute de mine şi expuse aici au fost adevărate sau constituiau o amăgire de-a subsemnatului narator.

Una dintre trăsăturile ce mă atrăgea către el era constrastul din figura sa şi bunul simț al vorbei.

Figura aparținea unui lucrător al pământului, şiret, avid de bogăție, duşmănos (chiar câinos). Avea fruntea foarte îngustă, sprâncenele îi lipseau aproape complet, buzele i se răsfrângeau către nări şi bărbie, sugerând o senzualitate nestăpânită şi primară. Nasul îi era scurt şi tindea să se impună prin grosime. Mâinile i se terminau cu degete groase şi boante, cu unghii tăiate în carne. Vorbea tare, vârându-se în conlocutor, să-l ia de nasturi - dacă am fi avut voie să purtăm acest 'obiect de lux' -, avea accese de entuziasm copilăresc sau de încruntări determinate de gândirea sa politică care (cea din urmă) te mira pentru că era vorba despre un ofițer, un căpitan şcolit sub comunism şi înlesnind glasul partidului să ajungă la neştiutorii ce-i avea în grijă la regiment. Unde începeau sub fruntea sa şi opinii antiguvernamentale?

Îmi stă în obicei să 'încurajez' oamenii care par a-şi depăşi condiția, acordându-le un credit mai mare decât ai crede că merită. O fac pentru a-şi găsi dumnealor, în ecoul trezit în mine, încrederea că se află pe drumul cel bun şi puterea de a continua în sensul pe care au pornit. Desigur, oricât de stăpân aş fi pe simțămintele mele, o atare relație cu ceilalți nu se poate să nu mă transforme în propria mea victimă, adică să mă păcălească, făcându-mă a mă lăsa convins de propria mea înşelăciune menită celui dinainte-mi.

Se poate ca simpatia resimțită față de fostul căpitan să fi fost îndatorată unei asemenea automințiri. Oricum, ea exista. Şi când l-am reîntâlnit, pe Calea Victoriei, după eliberarea amândurora, şi l-am văzut ieşind dintr-o curte, cu acelaşi sentiment agreabil i-am întins mâna. Am constatat că nu greşisem în caracterizarea ce-i făcusem odinioară. Nu-l interesa să amănunțească nici anii ce-i rămăseseră de parcurs prin lagăre, nici evenimentele scurse în libertate după ei înainte. În schimb, s-a lansat cu mare căldură în încunoştințarea mea că se făcuse artist (!), că picta icoane pe sticlă, că, deşi fusese părăsit de soție, îşi găsea în noua îndeletnicire liniştea necesară viețuirii în pace şi armonie cu sine şi cu semenii.

Îl iubeam pentru această capacitate de a uita de el însuşi şi de a se adânci în ceea ce-l entuziasma în acea clipă.

Totuşi, nu m-am hazardat să-i propun tocmirea unor legături mai strânse. Eram mult prea ocupat pentru asemenea vădiri ale prieteşugului tardiv.

După Revoluția din ‘89 şi înființarea Asociației Foştilor Deținuți Politici din România, parvenindu-mi ştirea că se organizase un cenaclu în cadrul acesteia, pregătind o publicație ritmică, unde foştii deținuți să-şi exprime punctele de vedere asupra noilor structuri economice, sociale şi politice din țara noastră.

M-am înfățişat şi eu la una dintre şedințe, doritor să remarc tensiunile firesc să apară între cei care fuseseră colegi de suferință şi acum se pregăteau să debuteze în literatură ca aştri încălziți de focul bătăilor, nemâncării, însetării, umilirii. Era o aglomerație ce grăia despre condiția intelectuală a românului în temnițe, chiar dacă - în libertate - nu avusese nicicum o atare înclinare cărturărească. Întâlnirea se desfăşura în cea mai lungă sală a sediului, brăzdată de şiruri de scaune, dar umplută vârf, mai ales, de aspiranți la publicare ce rămăseseră în picioare călcându-şi pantofii unul celuilalt. Cum, la sosirea mea, convorbirile începuseră de multişor, am fost fericit să pot rămâne în spatele rândurilor şi să ascult de acolo schimbul de păreri. Acesta consta mai ales în laude de sine.

Deodată, l-am văzut pe căpitanul iconar! Nu izbuteam să înțeleg ce glăsuia. Însă cred că pricepeam a fi fost vorba despre versuri ce se simțea pregătit să le ofere, fără pretenții pecuniare, obştii. Fiind sigur că aveam să-i fac o surpriză plăcută, ca şi tuturora (pentru care ştirea mea era o noutate absolută), am strigat cât puteam de tare:

- „Domnule căpitan de ce nu oferiți şi icoanele pe sticlă?!”

A sesizat că fusese apostrofat. Poate că de vină era incapacitatea mea de a-mi întări vocea la caz de nevoie. Poate că vina o purta surzenia ce-i atacase timpanele, cu vârsta.

Răspunsul său era la o depărtare de o poştă de cuvintele mele.

A replicat: - “Ah, atunci când am fost brigadier...” Şi-a strâmbat gura, cu înțelesul că momentul nu avea nici o însemnătate autentică şi, fără a mai continua, se retrase la perete, curând înghițit de viitorii poeți ai A.F.D.P.R.-ului.

A fost pentru prima oară de când îl cunoşteam că m-am întrebat cu toată seriozitatea: ce taine dureroase ascundea în sufletul său prietenul meu artist, căpitanul? Prima replică adresată lui şi pe care nu a înțeles-o l-a dus cu mintea la perioada cea mai sumbră din detenția sa, o perioadă când - fără s-o ştie nimeni - avea să-şi reproşeze ceva sau... totul.

OSUL DE PEŞTE

Eram toți încântați. Ştiți cum este: o mâncare gustoasă şi poftită de mai mult timp satisface pe toată lumea.

Găsisem peşte. Era o raritate sub regimul comunist. Fusese pregătit cu gust, după o veche rețetă de-a bunicii brăilence, actualizată de mama, o gospodină desăvârşită. Alternativ adulmecam tocănița de crap lăsată să se răcească pentru a i se preschimba sosul în piftie, ziceam că alternativ o adulmecam şi ne umpleam cerul gurii cu minunile gastronomice cu atât mai râvnite cu cât dispăreau în adâncul gâtlejelor.

Deşi fusesem de mic învăţat că atunci când mănânci peşte nu se cade să vorbeşti, nu-mi puteam potoli entuziasmul şi emiteam interjecţii ale plăcerii, îndemnul adresat celorlalţi de a nu lăsa nici un fir de carne neatins pe oase, îmbărbătări destinate celor rămaşi în urmă să nu cumva să facă bucatele de ruşine.

Tot zbătându-mă, tot bolborosind, tot piţigăindu-mă, tot hohotind de râs, pe neaşteptate am horcăit şi m-am albit. Obiceiul meu, pe care mă bizuiam cu multă încredere, era să pipăi bolul cu vârful limbii, până ce dădeam peste vârful acului periculos, ce m-ar fi ameninţat din adâncul massei alimentare mestecate pe jumătate. Odată simţit acela, îl mutam spre deschiderea gurii cu corpul muşchiului ce constituia temeiul masticaţiei. În final, îl apucam între cleştii a două degete, liber să caut alt inamic ascuns în întunericul cavităţii bucale.

Dar săgeata ce intenţiona să mă spintece nu o simţisem din timp. Drept care pătrunsese până la prăsele în omuşor.

În minte îmi răsări pe dată chipul unui bun prieten al meu, neurolog la policlinica Batiştei. Era săritor, om de acţiune, amic devotat. Nu mă refuzase nicicând cu nimic.

Am pus mâna pe receptorul telefonului şi i-am format numărul de la cabinet, ştiind că era de servici.

N-a fost nevoie de multe cuvinte pentru a-l convinge asupra seriozităţii cazului. Mă pripi să mă îmbrac, să iau un taxi, să mă grăbesc spre el.

Aşa am şi făcut. Avea obiceiul să-şi pregătească sufleteşte pacienţii care odihneau cuminţi în sale de aşteptare. Când îl zăriră intrând pe uşă în alt cabinet, nu protestară în nici un fel.

Dincolo de uşa acestuia mă aştepta un medic de o vârstă ce-i colorase coama ondulată şi nestăpânită într-un alb distins brăzdat de negru sălbatic, de tăciune. La fel sprâncenele sale îşi împărţiseră frăţeşte cele două culori extreme. Erau zbârlite, imperioase, sulițau aerul cu vehemenţă. Glasul – pregătit de prietenul meu, colegul său – îi era binevoitor, deşi dezagreabil fiindcă leonin. Pesemne, cunoscându-i metehnele vag dictatoriale, neurologul rămăsese cu noi luând loc pe un scaun odihnind în umbră, pentru ca eventual să intervină pe post de tampon, între firile noastre două anevoie de echilibrat.

– "Hai să vedem, dom' profesor, despre ce e vorba. Deschideţi gura!"

Am căscat-o cât am putut de tare, iar el, înhăţând ceva ce semăna cu un încălţător metalic, încercă, după introducerea acestuia în cavitatea mea bucală, să îl conducă până în locul înţepăturii. Scopul era ca, apăsând instrumentul ORL, să-mi coboare limba astfel încât să poată constata ce se petrecea dincolo de ea.

Simţindu-l cum umbla ca la el acasă prin tainiţele începutului traiectului meu digestiv, am avut în mod inconştient o reacţie de retragere a tuturor muşchilor din zonă. Deobicei aceasta se numeşte o senzaţie de vomă.

– "Sunteţi fumător! Vedeţi bine, nu mă pot ocupa de dumnevoastră!"

Sprâncenele neurologului se ridicară a mirare. Dar nu-şi permitea să intervină în favoarea mea.

Personal, nu pricepeam de ce individul în alb adusese în discuţie tabacul şi de ce-mi refuza ajutorul solicitat.

'E unul dintre acei intransigenţi care neagă dreptul la viaţă al fumătorilor. Ce mă fac?' mă întrebai, rămas să mă lupt singur cu ţeapa ce mă biruise o dată.

– "Dar, domnule doctor..."

– “Ce mai pot spune, dom’ profesor? Dacă lucrez în fundul gurii, vă vine să vomați, așa cum se petrece cu toți fumătorii...”

M-am înfuriat, fără s-o vădesc, şi cum tot îmi arăta uşa, am profitat şi am ieşit, mânios (în sinea mea) şi apostrofându-l: ‘Parcă dacă ție ți-aş băga degetele pe gât, ai fi mai fericit decât mine?”

Deîndată ce am tras în urma mea uşa, încă aflându-mă în fața ei am simțit ceva pe platul limbii, în dreptul măselelor. Mi-am băgat indexul şi degetul mare în hău şi am cules un os de peşte de vreo trei centimetri lungime. L-am apucat cu o bucurie nebună, am ciocănit din nou la intrarea în cabinetul medical şi, auzind confirmarea, m-am repezit cu brațul întins acuzator:

– “A ieşit, domnule doctor, a ieşit singur, deşi sunt fumător!”

Specialistul nu mai avea grai. Era clar că se jena de colegul său, neurologul. Se jena în aceeaşi măsură în care eu triumfam în fața aceleiaşi mărturii.

Pe bună dreptate, la capătul istorisirii acestei întâmplări, cititorul merită să descopere ce anume se petrecuse.

Eforturile omuşorului, provocate de orelistul meu, au lucrat nu numai la nivelul exterior al organului, ci şi la cel interior. Astfel de mişcări au împins în afară țeapa şi au depus-o pe limbă, făcând inutilă orice strădanie umilitoare suplimentară a gazdei noastre.

UNGHIA DE LA PICIORUL STÂNG

Deîndată de s-au instalat la putere, comuniştii trecură la ceea ce în limbajul lor s-a numit ‘democratizarea tuturor sectoarelor de activitate’. Printre celelalte, şi acela sanitar. Era necesară stimularea activității halatelor albe în vederea îmbunătățirii sănătății poporului. În acest sens fură create multiple policlinici destinate oamenilor muncii. Una şi în cartierul meu, lângă biserica Sfânta Vineri, cea demolată mai târziu de Nicolae Ceauşescu.

M-am numărat printre cei dintâi pacienți ai ei. Deoarece m-am pomenit cu degetul mare de la piciorul stâng umflat şi roşu ca o gogonea coaptă, tatăl meu, căruia m-am plâns de neaşteptatul neajuns, m-a expediat acolo, să fiu tămăduit de urgență. În definitiv, împlinisem 16 ani, gândea, şi mă puteam îngriji de sănătatea mea şi singur...!

Zis şi făcut! M-am înfățişat la consult în clădirea încă necunoscută mie. Un hol întunecos, proaspăt vopsit în castaniu închis şi mirosind puternic a terebentină era înconjurat, pe lângă pereți, de bănci lungi fără spetează, şi ele unse cu o vopsea de nuanță incertă, amintind de beznă. Erau aproape complet ocupate de către bărbați țepoşi, cam speriați, care adoptau, ici şi colo, chipuri crunte, luptând cu ajutorul lor împotriva temerii misterioase şi gingaşă ce le stăpânea pieptul şi le înghimpa inimile. În trei locuri atârnau de tavan lămpi ieftine compuse dintr-o țeavă metalică terminându-se la capătul inferior într-un fel de taler alb întors cu gura în jos, din care cobora bulbul câte unui bec murdărit de muşte. Dintre ele nu mai funcționa decât acela înşurubat în cel mai îndepărtat ungher față de uşa închisă a cabinetului.

Nu cunoşteam modul de funcţionare a policlinicii. Aşa că m-am îndreptat către intrarea pe care scria: CABINET DE CONSULTAŢIE. Deîndată un cor bărbătesc arţăgos, desacordat, cu ton hârşâit, se năpusti asupra mea, împroşcându-mă cu cuvinte injurioase ce mi se lipeau pe frunte, obraji, buze şi bărbie, ca nişte scuipături. Înţelesul tuturor replicilor deversate asupră-mi presupunea că nu aveam de ce mă năpusti în cabinet pentru a mă 'chiorî la tovărăşicele în pielea goală'! Puţin câte puţin se făcu lumină în mintea mea încă neobişnuită a descifra realitatea cu uşurinţă: la doctor se pătrundea pe ample grupe reprezentând un singur sex fioecare. Iar în momentul ales de mine, pentru a fi consultat, încăperea gemea de trupuri fierbinţi feminine ('fierbinţi' în închipuirea lingavilor de la rând, când de fapt, înăuntru se înghesuiau făpturi putrede de boală, cu piele vineţie, sâni şi piele căzute, cearcăne prelungi şi adânci, obraji scofâlciţi. Când sosi ceasul schimbului la control, pătrunserăm într-o largă sală de gimnastică la aparate, tapetată cu spaliere în faţa cărora se desfăşurau alte şiruri de bănci din familia precedentelor, acestea bătând în vişiniu deschis.

Un fel de felcer cu pieptul scobit, ţigănos la pielea acoperită de păr negru lucios, buclat des spre centru şi mai rar împrejur, vizibile prin halatul alb murdar, prins doar cu nodul unui şnur şi lipsit de nasturi, se agita încercând să-ţi dea importanţă, şi nu prea izbutind, pentru a impune oarece ordine printre noii veniţi. Vinovat principal pentru această incapacitate era un chip famelic ce se căţărase neinvitat pe masa de operaţii. Se grăbea să-şi descopere pântecul, urlând:– "Tovarăşe doctor! M-aţi operat sâmbătă la prânz şi după asta aţi plecat cu treburile dumneavoastră. M-aţi lăsat în grija nemernicului ăsta, să mă bandajeze unde aţi tăiat. Când l-am aşteptat că o facă, mi-a strigat că nu mai putea rezolva nimic, deoarece venise ora isprăvirii programului său. Singur m-am înfăşat, singur! Fără nici un ajutor." Cel interpelat se apropie cu precauţie şi uitându-se fără să insiste, constată sec: –"Ai făcut o treabă bună. Te pricepi. Nu cumva eşti asistent medical şi te ascunzi pentru cine ştie ce motive?" fără să mai bage în seamă reclamaţia ce tocmai i se făcuse.

Stăpânul locului era un bărbt paralelipipedic, de vreun stat şi jumătate, acoperindu-şi structura de golem într-o pereche de pantaloni petrecuţi pe sub o bluză, încheiată cu nasturi de sidef, ambele croite din pânză de culoarea foii de hârtie. Păzea hoarda, dintr-un colţ inatacabil, gata să se avânte într-o luptă decisivă, ca un goliat opunându-se unei oşti de pigmei infirmi.

– "Staţi jos pe bănci!" urla adjunctul ca din megafon.

Liliputani, hâzi ca din tablourile lui Bosch, căzdeau pe oasele uscate ale şezutului, care cum apuca, brusc năvălind în ei stupoarea unor inşi ce nu prea vizitaseră atari lăcaşuri ale lui Esculap Dâmboviţeanul.

– "Ţine mai aproape!" semnala impiegatul ordinii, referindu-se la spaţiile rămase neocupate între pulpele slăbănoage.

– "Fiecare se dezbracă unde-l doare!" surveni un nou ordin, răbufnind vocea de stentor al ducipalului ce intenţiona să ne caute de sănătate. Nu întâmplător l-am botezat astfel, fiindcă tare îl mai bănuiam a fi, la origine, un veterinar cu mari pile politice şi nu medic uman.

Bărbaţii ridicară câte un colţişor de cămaşă murdară, de izmană deşirată, de ciorap duhnitor. Pe fundalul acelor zbierete şi ameninţări proferate de insul părăsit sâmbătă la prânz şi tăcerile îndelung grăitoare ale chirurgului, fiecare nevinovat dintre cei nimeriţi

alături de mine tremura în aşteptarea verdictului personal. Acesta, imperturbabil, clănțănea ca un cocoş de armă: – "Tăiem!"

Aaăstând în picioare în dreptul fragmentului anatomic exhibat de mine, mă întrebă:

– "Tăiem acum sau îi ceri voie tatei?"

M-am ridicat fără vreo vorbă de răspuns şi am ieşit mai mult rostogolindu-mă decât alergând. Mă simțeam un adolescent mântuit.

Abia de am avut răbdare să-mi revină părintele de la servici pentru a-i istorisi aventura. După ce luasem prânzul, se încălță iarăşi şi mă conduse la baia centrală. Se interesă unde se găseau pedichiuriştii. Le arără pocinogul. Unul dintre aceştia picură doi stropi de apă oxigenată pe vârful unghiei mele încarnate şi, cu o foarfecă boantă, scurtă, vânjoasă, mi-l tăie cu o uşurință vrednică de invidie şi mă învăță cum să-l curarisesc pe viitor. Peste patru ani, când am fost arestat indicațiile lor îmi fuseseră atât de utile încât nu mi s-a mai încarnat unghia alți patru ani cât am zăcut prin temnițe, ceea ce nu pot afirma şi despre perioada de după eliberare, când obiceiurile rele se pare că mi-au revenit.

PACIENȚII

Cei doi ocupanți mai vechi ai încăperii fuseseră deşteptați mult după miezul nopții.

Priveau cu groază la noul coleg, manevrat ca o marionetă de echipa agitată a autorităților în halate albe, şi se întrebau dacă urma să reziste până-n zori. Nu mai asistaseră la o intrare în scenă atât de spectaculoasă şi, fiind ei înşişi în situații nemaiîntâlnite, inimile li se micşoraseră cât pumnul.

Peste vreo două zile, starea lui se ameliorase substanțial. Era supus unui ritm de injecții şi pilule al căror orar era familiar asistentele medicale, aşa că el nu mai purta altă grijă decât să-şi cunoască frații de suferință.

1

Acela din stânga sa, un şef de garaj de reparații auto, pensionar, se grăbi să-şi decline calitatea de fost membru de partid; o făcu pe un glas pe jumătate incisiv, pe jumătate explicativ pe care l-ar fi folosit şi dacă-şi cerea scuze. Profesorul îl deplânse în sinea lui: nimeni nu-l obligase la această mărturisire publică într-al şaisprezecelea an de la Revoluție; mai mult, nici nevoile conversației nu-l conduseseră într-acolo. 'E o chestiune ce-l preocupă peste necesar şi se teme să nu vină din exterior o atare întrebare şi să fie umilit trebuind să răspundă prin surprindere, atunci când nu-i convine aceasta.' Cu atât mai mult cu cât silueta lui era aceea a unui luptător. Trupul otova îi era acoperit de păr pretutindeni, smocuri ce-şi pierduseră strălucirea tinereții, vitalitatea, elasticitatea, culoarea, astfel încât pielea lui părea mai curând presărată cu scrum. Creştetul pleşuv i-l înconjura părul tuns scurt, pieptănat 'lins', ce nu-i albise: dimpotrivă, era atât de întunecos încât te întrebai dacă nu şi-l vopsea. Avea membre lungi oarecum peste

măsură, lipsite de eleganță. În linii mari, fusese clădit pentru a se impune. Sugera sentimentul că dăduse dovezi de mare rezistență fizică şi de încordări muşchiulare ieşite din comun în cursul vieții, mai ales cu prilejul muncii în atelier. Trebuie să fie tare umilitor pentru un astfel de individ, cu o înfățişare tăiată din câteva lovituri de bardă, să se simtă dator a-şi recunoaşte în fața altora anumite slăbiciuni ruşinoase precum cea în discuție.

Relațiile zilnice cu familia (soția şi fiica, cea din urmă divorțată) se vădeau tensionate. Se văita de ele zi şi noapte. Când soseau în vizită cele două femei (rar se întâmpla să apară separat) sau când îl căutau la telefon, le sufoca dându-le, cu un ton alarmat, echivalent suduirii, nenumărate sfaturi, nu rareori contradictorii. Insista asupra lor, convingând pe toată lumea că numai el putea – dacă era sănătos, ceea nu se întrevedea pe curând – rezolva relațiile cu nişte muncitori rămaşi să lucreze în baia şi bucătăria apartamentului lor. În lipsa lui, îi supravegheau reprezentantele acestea ale sexului slab. Printre cuvinte, deduceai că, alături de tirania oarecum gratuită la care supunea acele ființe dragi, omul era cu adevărat preocupat de soarta tavanului unor vecini de la etajul inferior, plafon depinzând de calitatea muncii efectuată în absența lui. Cu atât mai mult cu cât reparațiile nu fuseseră nici anterior finisate. Era cu putință să fi vădit prin această atitudine temerea unei amenințări cu darea în judecată făcută de ceilalți colocatari – situație frecventă în rândurile foştilor chiriaşi ai caselor ocupate de partid şi cedate unuia şi altuia –; dar era la fel de posibil să manifeste o grijă dintre cele mai omeneşti pentru bunul semenului şi o înțelegere față de necazurile acestuia. Colegii de rezervă începură să-i recunoască mai multă complexitate decât îi acordaseră inițial.

Tonul vehement folosit la tot pasul făcea din el un arțăgos, un reprezentant al tipului destul de frecvent în societatea noastră al dictatorilor anonimi. Deîndată ce soața sau tânăra fiică îi răspundeau, pricepeai că, de fapt, nu era capabil în nici un fel să le domine, asta pentru că inima îi bătea cu mai multă blândețe decât îngăduia s-o deduci masca pe care şi-o crease pentru a face față poziției delicate de soț şi şef de familie. Constituia obiectul ironiei blânde a fetei, care-i reproşa de la obraz că nu fusese niciodată în stare să ducă ceva la bun sfârşit. Drept răspuns, bărbatul namilă bodogănea cuvinte de felul: “Ce să mai vorbim? Unde s-a văzut să realizeze ceva femeia, fără un bărbat în spatele ei? Dacă nu-i bărbatul acasă, nici o femeie nu se poate descurca singură” etc. Reacția promptă a fiicei sale (om de peste patruzeci de ani) era să se năpustească asupra lui cu ‘ghearele scoase’ şi să-l amenințe, lăsând a se înțelege că era o pisică furioasă. De fapt, era o tentativă de a-l gâdila, cum o făcuse, pesemne, din copilărie.

Chipul ei aducea mult cu al mamei; pentru moment cea din urmă beneficiind de o mult mai avansată decădere a şirei spinării ce se lăsa încetul cu încetul împinsă înainte de poverile de grăsime depuse mai jos de ceafă. De soție tatăl fusese foarte îndrăgostit înainte de căsătorie, simțământ ce se preschimbase într-o căldură grijulie şi într-o încredere totală. Cei doi deveniseră una, datorită greutăților ce-i uniseră şi luptei comune pentru promovarea vieții, duse inițial în condiții grele, bizuindu-se mai ales pe banii câştigați de partea femeiască, cu maşina de cusut şi broderia.

Mecanicul s-a ridicat anevoie. Tatăl său, maghiar nemulțumit de sistemul economic al grofilor şi de puterea acestora asupra țăranilor, se retrăsese cu familia în Regat. Venise ca birjar. În timp, meseria îşi pierduse clientela prin înmulțirea automobilelor de piață. Dacă până atunci tot punea bani de o parte pentru a cumpăra pământ într-un sat de lângă Braşov, de unde provenea, acum fu degrabă obligat să-şi

schimbe mijlocul de trai. Găsi un post de transportor de pâine acasă la muşterii, într-o dubă cu cai. Era preţuit şi în această calitate şi nu câştiga mai puţin. Când socoti că adunase o avere frumuşică, hotărî să se retragă către binecuvântările ogorului. Numai că Andrei, fecioru-său, refuză să-l însoţească: – "Tată, mata ai fugit de ungurime şi m-ai adus în Bucureşti. Am crescut printre români. Ce să caut acum acolo? Nu mă pricep la muncile agricole. Vreau să fiu mecanic auto. Viitorul ţine cu aceştia." S-au înţeles astfel şi s-au despărţit, să-şi vadă fiecare de rostul său.

Din păcate, acela al bătrânului se strică deoarece, luând puterea comunismul, i se confiscă totul, consemnându-i-se avuţia pe seama gospodăriei agricole colective din comună, ca aparţinând unui chiabur. Nu era pe lista bogătanilor (înscrişi cu destinaţia canalului Dunăre-Marea Neagră), dar nici mult nu i-a lipsit.

Feciorul său, fericit că a scăpat de sapă şi de seceră (– "Domn' profesor, la noi grânele erau rare, creşteau anevoie, deaceea oamenii nu le coseau, risipa fiind prea mare, ci erau prinse în căuşul palmei şi tăiate cu secera, să se risipească cât mai puţine boabe") găsi un meşter să-l accepte ucenic mecanic. Din întâmplare aceasta se petrecu tocmai la nişte ateliere care în timp au fost repartizate c.c.-ului, aşa că şi el ajunse a lucra pentru cel mai înalt for politic al ţării; iar, în particular, pentru membrii acestuia. Fata aleasă (– "Trebuia să mă aşed la casa mea, pentru că n-aveam experienţă de viaţă: trei zile pe săptămână mâncam fripturi şi patru răbdări prăjite") era croitoreasă într-o cooperativă de pe lângă Lipscani. Tardiv, prin diligenţele ei, li se repartizară două camere, în plin cartier 0, în Primăverii. Mai târziu, chiar foarte târziu, adică în 1972, dacă vroia să păstreze conducerea atelierului unde învăţase meserie trebui să depună cerere de primire în partid. N-a vrut (ca să nu-şi complice existenţa), însă i s-a spus că altfel e mutat cu serviciul şi i se scade salariul. Aşa era pe timpul acela, nu puteai fi moţ în frunte că te şi alegeau membru...

Când suna telefonul din camera lor (pe care-l ţinea cu gelozie lângă sine, pe noptieră), avea o clipă de întârziere în a răspunde: îşi alegea poza glasului astfel încât să impresioneze (atât pe ceilalţi doi, cât şi conlocutorul de la capătul firului). Din câte voci sunt posibile, a lui era aceea a 'domnului', a intelectualului, a şefului, a lumii bune. Deobicei îl căutau fie soţia, fie fiica. Erau întâmpinate stereotip cu: "Buna ziua, draga mea" sau "Da, draga mea; voi ce mai faceţi?". Un 'bună ziua, draga mea' uşor absent, dezinteresat, preocupat de alte chestiuni, mai înalte, fără ca prin aceasta – Doamne fereşte! – să-şi fi minimalizat soaţa. Pe acelaşi ton explica a fi fost adâncit într-o discuţie cu 'domnul profesor', a fi fost preocupat de evoluţia bolii, a fi stat de vorbă cu doctorul sau a fi aşteptat de pomană să fie transportat la spitalul Militar, unde se preconiza să i se facă o intervenţie imposibilă aici, la Elias.

Îl irita faptul că oricât ar fi insistat, un nepot din provincie nu se grăbea să vină să-l vadă. Se pare că acela crescuse pe lângă casa lui; adică mai mult înfometase la uşa sa decât să se fi săturat cât timp studiase medicina. Acum îl voia neapărat recunoscător şi alături de unchi în slăbiciunea acelor clipe. Avea nevoie de acela pentru a-i 'traduce' opinia doctorului de salon cu privire la viitorul ce-l aştepta şi legat de ce urma să i se facă la Militar. Adevărul este că, asemenea majorităţii bolnavilor din lume, nici el nu înţelegea mai nimic din câte se petreceau cu el.

Apoi, fără pregătire, trecea la întrebări legate de înaintarea cârpelii faianţei din baie. Glasul i se înăsprea, ori se implica 'nedomneşte', apărea angoasa, se isca starea nervoasă, răsărea neputinţa omului legat de patul său de bolnav. Suferea fără limită din

pricina depărtării în care se găsea de echipa de faianțari. Nu devenea mojic la adresa muncitorilor (deşi, dintre toate atitudinile posibile, aceasta părea cea mai apropiată de statura şi firea sa; dar, precum se vede, nu şi de caracterul lui); era numai chinuit. Îi acuza că profitau de pe urma lui, că-i scoteau şi-şi însuşeau toate elementele demontabile ce puteau fi cărate din cele două încăperi, rămânând utile pentru indivizi mai modeşti (ceea ce urca plata muncitorilor consistent), cum ar fi un cazan de baie, o chiuvetă, un closet ş.a.m.d. şi era indignat că cereau pe gratis lucruri pentru care el dăduse bani buni. Aceasta nu înseamnă că s-ar fi opus să-i fie descongestionat spațiul cu ajutorul lor, lui rămânându-i să fi fost acela care să bată palma şi în acest caz.

Era un bărbat deosebit de curat. Ca orice bolnav grav de inimă, avea probleme cu îmbăiatul. Îşi aştepta cu nerăbdare familia pentru a fi scăldat pe un scaun, deoarece se temea de cada necurățată a spitalului, vorba lui, cu anii, de către îngrijitoare. Dacă a constatat că ceilalți colegi de cameră nu protestează la ocuparea sălii de baie pentru mult timp (este adevărat că avea totdeauna grijă să nu cumva să jeneze pe careva şi îi întreba în mai multe rânduri dacă erau nevoiți să intre acolo înainte de a ocupa el zona), profitând de faptul că erau bine puşi în temă cu dificultățile lui de acasă, începu a le cere zilnic îngăduința să se laie şi soția şi fiica sa, acestea fiind lipsite, pentru moment, de posibilitatea de a o fi făcut în apartamentul personal.

Asemenea multor inşi nedeprinşi lecturii, în clipa când fiica lui a aflat că al treilea pacient era scriitor, îi ceru să-i dăruiască şi tatălui ei o carte din cele aduse cu intenția de fi împărțite medicilor şi asistentelor în vederea câştigării bunăvoinței lor. Când o auzi, mecanicul se sperie să nu cumva să o fi luat prozatorul în serios şi protestă vehement. Credea, bietul om, că de atunci înainte era obligat cu adevărat să-şi facă datoria de politețe vârându-şi nasul toată ziua între pagini tipărite, aşa cum îl admira că era autorul lor în stare. Admirația este un sentiment impropriu numit în ceea ce-l privea, căci îi era şi ciudă că nu-l ținea de vorbă colegul, ceea ce-i plăcea foarte mult, astfel fiind răsplătit cu acordarea importanței ce socotea că i se cuvenea. De asemenea, îi mai ogoia spaima permanentă de misterul ascuns în propriu-i viitor, ca şi aceea repetată de trei ori pe zi de posibilele injecții ce i se cuveneau.

Fără să se aştepte nimeni la una ca asta, un telefon primit de la altcineva decât ai săi îi provocă o explozie de bucurie, de mândrie, de satisfacție. Provenea de la o doamnă Dona, o pictoriță din familia Cellei Delavrancea şi, desigur, a generalului Dona, în al cărui muzeu profesorul fusese în mai multe rânduri, înainte ca Ceauşescu să confişte donațiile particulare de artă şi să le înghesuie pe toate la un loc, pentru a se putea scoate fără ştirea nimănui cât mai multe valori din patrimoniul lor, bunuri de artă care să ia fie calea străinătății, fie pentru împodobirea caselor sale.

Solicitanta îi vorbea deosebit de frumos, se deducea, ceea ce nu numai că era firesc, dar era şi foarte flatant pentru el, fiindcă se întâmpla de față cu martori pe care ținea mult să-i impresioneze. După depunerea receptorului, le explică celorlalți pacienți că nu era numai şoferul particular al distinsei persoane, ci şi omul său de încredere, însoțitorul, cel care avea grijă de dumneaei. Nu rareori îi făcea târguielile, când vremea nu-i îngăduia artistei să se deplaseze singură. Dacă află de la ultimul sosit în rezervă că o cunoştea, exultarea lui nu mai avu margini. O comunică soției şi telefonic şi pe cale directă, când sosi la spital. Nu-şi mai încăpea în piele de fericire.

Fusese din nou solicitat să-i facă un servici şi o delegă pe fiica lui să rezolve chestiunea. O urmări cu telefonul, după un anumit orar, pe care bineînțeles că tânăra îl

încălcă, ceea ce îl scoase din sărite, dar, curios lucru, din dragoste pentru ea, nu fu excesiv de aspru nici de data aceea. După isprăvirea acțiunii, ceru nenumărate detalii asupra desfăşurării ei, asupra conversației prelungite ce o avusese cu protectoarea lui. Nu uită să revină asupra faptului că o cunoştea şi colegul de suferință şi asupra întregii istorii a relațiilor lor.

Un nou telefon al politicoasei doamne, pentru a-i mulțumi pentru felul cum o ajutase fiica lui, îl potopi cu un nou val de fericire.

Duminică apăru, imediat după ceasurile amiezii, un domn nu prea domn, cu părul castaniu închis purtat vâlvoi, cu mustăți în furculiță, neîngrijite, cu sprâncene crescute sălbatic şi alandala. Din ochii săi speriați, şireți şi cruzi, se desprindeau priviri blânde, civilizate, înțelegătoare. Era nepotul medic; se pare că îşi pregătea şi doctoratul în acea perioadă. Această apariție îl liniști pe fostul mecanic. Îi spuse direct că nu pricepea nimic din câte se băteau la gura mediculuide salon, "băiat bun, doctor cum trebuie, dar care vorbeşte în limbi ciudate şi de neînțeles". Voia să se dumirească de ce trebuia să fie dus la spitalul militar, ce urma să i se facă acolo, la ce folosea aceasta.

După ce înțelese exact ce se aştepta de la el, nepotul ieşi pe coridor, să caute camera de gardă. Zăbovi cât zăbovi. Când se reîntoarse ştia tot despre unchiul său. Îi amănunți acestuia rezultatul investigației, ceea ce îl linişti, în sfârşit, din acest punct de vedere, pe mecanic, deşi era vorba despre un fel de operație, cel puțin astfel îi fu prezentată înlocuirea unei valve a inimii.

Iar a doua zi, sosi ambulanța ce îl luă cu sine definitiv.

Marele regret al profesorului fu că nu s-a gândit la timp să ceară numărul de telefon al familiei mecanicului auto.

2

Celălalt pat, din dreapta noului venit, a fost ocupat succesiv de doi pacienți. Acela care dormea în el atunci când a fost adus profesorul nu a rămas în rezervă decât vreo trei zile. La capătul lor, o asistentă de la altă secție, care spera să se mărite cu unul dintre fiii săi, a venit să-l conducă acasă în maşina dumneaei.

Ca şi şeful de atelier, şi el se grăbi să-şi decline fosta apartenență la partidul comunist. Încărcătura sentimentală cu care a spus-o era una a firescului. Atunci când Andrei a explicat că poziția ocupată de el îi îndreptățise depunerea cererii de primire, îl susținu pe dată, arătând că el însuşi, responsabil al unui magazin de alimente, nu putea să dea înapoi şi a trebuit să solicite la rândul lui calitatea de membru. Deşi funcția nu i-o ceruse şi nu te aşteptai să aibă o pregătire specială, cultura sa părea net superioară aceleia a mecanicului. Cultura cu întreg complexul comportamental ce o însoțeşte. Sub aparența blândeții, era un om ce se stăpânea cu rigoare şi aştepta să numere până la o sută înainte de a reacționa la provocările mediului. Judeca de o mie de ori la ce avea de făcut sau de răspuns. De aici poate provenea şi nevoia sa de a scoate la iveală din buzunar, când se afla într-o dificultate necesitând o cât de neînsemnată meditație, o micuță perie de cap ce părea foarte aspră. A o folosi ajunsese un fel de tic al bărbatului. Deşi depăşea şaptezeci şi cinci de ani, părul său, posibil datorită acestui tratament, rămăsese sănătos; firul îi era cenuşiu şi lung până sub bărbie. Cum avea o înfățişare agreabilă, când îl priveai cum urca şi cobora unealta cosmetică peste plete, atent la îndeletnicirea săvârşită cu evidentă

dragoste, dând frâu liber imaginației ajungeai să-l confunzi cu o bătrână ce adoptase rolul Ilenei Cosânzeana.

Când profesorul simțea nevoia să se confieze cuiva în legătură cu munca sa de scriitor, la care tânjea mai mult ca oricând şi pe care n-o putea desfăşura în condițiile spitaliceşti, prefera să caute privirile lui, în nădejdea că urma să fie cântărit de experiența mai amplă a unui posibil om de carte, ceea ce constituia numai o amăgire utilă în acele momente.

Una dintre povestirile ce-l atrăgeau cel mai mult pe bătrânul cu plete de fecior şi asupra căreia insistase cu întrebări suplimentare era aceea putându-l lămuri asupra originii subiectelor alese de scriitor când purcedea la punerea pe hârtie a unei noi piese literare. Răspunsul fu prea simplu ca să-l satisfacă: – "Însăşi întâlnirea noastră e atât de bogată în elemente spirituale încât nu am nevoie de mai mult pentru a broda pe marginea ei o schiță. Aşa că nu vă miraţi dacă mâine-poimâine aţi întâlni-o prin vreo revistă", şugui vorbitorul. Nu era imposibil să fi încasat conlocutorul afirmația ca pe o jignire personală, deoarece de atunci înainte îl pândea pe scriitor cu oarece îngândurare încruntată. Ce să-l fi supărat? se întreba vecinul din patul de la centru. Ajunse la concluzia că exista o temere nemărturisită legată de confesiunile făcute în public. Ele se refereau la feciorul din Canada, ale cărui realizări excepționale le lăudase fără jenă şi la acela cu care-şi împărțea apartamentul, băiat bun, dar nestatornic în iubire. Sau, cine ştie? Propiile dezvăluiri asupra meseriei practicate şi a relațiilor sale cu partidul ce deținuse puterea înainte de Revoluție.

Profesorul, într-una dintre lecturile dumisale, tocmai descoperise o schiță de Anton Pavlovici Cehov. Un fragment din ea se potrivea ca o mănuşe argumentării unei teorii personale a lui. Trebui să consume destul timp copiind şi comentând pasajele utile demonstrației. Responsabilul de alimentară îl urmărea crunt. După scurgerea unei zile când, datorită muncii concentrate a celui de alături, se aşternuse tăcerea peste dumnealor, i se auzi glasul ponderat după obicei, şi apăsat, formulând o întrebare voit foarte usturătoare: – "Domnule profesor, scrieți şi din capul dumneavoastră sau numai copiați de acolo?" Cu acest prilej, prozatorul pricepu că tăcerea cu care cei doi colegi de boală îl ascultau nu exprima acelaşi soi de receptare a spovedaniilor sale. Andrei era un entuziast care-şi clădea relația pe umilință, pe când acestălalt o domina şi căuta, întru realizarea acestui scop, rațiuni de diminuare a importanței partenerului de convorbiri.

3

Nici nu a plecat bine acasă că a şi fost adus un nou coleg: făcuse un infarct şi urma să fie investigat pentru a se asigura medicii că nu mai urma un al doilea. Nu venea din sânul familiei aici, ci din altă secție a spitalului, cea de terapie intensivă. Din trecere, îşi puse în temă noii colegi de rezervă asupra faptului că fusese inginer la viața lui. După bănuiala profesorului, stârnită de faptul că prea arareori pomenea munca ce se presupunea a o fi depus, cu diploma lui se petrecuseră lucruri ciudate. Dascălul universitar socotea că nu era dintre acelea obținute la capătul studiilor politehnice, ci una, probabil, eliberată de o facultate muncitorească. Dar nu lor, bolnavilor de cord, li se cădea să-i judece ştiința şi profesionalismul. Concluziile veneau de la sine şi în urma altor considerente decât cele tehnice.

Era mic de stat, dar convingător la vorbă. Spicuia din ştiinţa personală nu multe, dar temeinice elemente mijlocind care l-a făcut pe profesor să exclame că avea preocupări ieşite din comun şi foarte interesante. Printre acestea, una singură ţinea de pregătirea lui: menţionarea legii lui Gauss (pe care, dealtfel, mecanicul afirmă că o cunoştea). Restul inserărilor sale în discuţiile comune constituiau mai curând rezultatul unor meditaţii personale asupra unor domenii variate, decât al manualelor citite în anii şcolarităţii. Dealtfel, aceasta, în prima ei parte, se săvârşise la o şcoală profesională unde nu era limpede cum ajunseseră să fie nutrite gânduri atât de înalte privitoare la pedagogie, la formarea popoarelor în spirit democratic, la absurda necesitate a unei dictaturi într-o ţară pornită definitiv pe calea anihilării, cum era cazul României, la crearea nevoii de lectură în toate straturile sociale, la modificarea programei analitice şcolare prin eliminarea majorităţii disciplinelor aride şi predarea modalităţii de înfruntare a vieţii, a economiei familiale şi personale, a chestiunilor legate de sănătatea prezentă şi viitoare a oamenilor, de rolul căsniciei în viaţa individului şi a societăţii. Preconiza punerea pe piaţa cărţii, la dispoziţia tuturor tinerilor, a unei introduceri în medicină şi a altei scrieri: despre fericirea la îndemâna tuturora (cunoaşterea şi cultivarea ei constituind una dintre condiţiile unei vieţi echilibrate). Îl preocupa faptul că omul nu-şi foloseşte decât în foarte mică măsură creierul. Şi se întreba dacă, născându-se întâmplător un ins ce să-şi utilizeze la maximum capacitatea intelectuală (aşa cum se petrecuseră lucrurile cu Mozart sau Einstein) el ar fi putut transmite genetic puterea sa ieşită din comun (socotind că autorul Simfoniei Jupiter şi cel al teoriei relativităţii nu fuseseră privilegiaţi a avea copii, pentru a putea noi judeca dacă le era dat să influenţeze urmaşii din punct de vedere genetic sau nu). Contempla cu satisfacţie priveliştea unei posibile omeniri din viitor astfel dotate şi profesorul simţea că în acea omenire se proiecta în primul rând pe sine; de aici, îi descifra setea de cunoaştere şi nemulţumirea cu câte realizase pe acest pământ până atunci.

Inginerul se întreba de ce erau necesare atât de multe religii şi în ce măsură toate la un loc cuprindeau întreg adevărul. Şi încă nu-şi putuse răspunde. Vorbea cu decenţă despre Dumnezeu şi viaţa de după moarte. Iar profesorului, într-un moment de apropiere, i-a spus: – "Când aţi deschis gura pentru prima oară după sosirea mea, mi-am zis: 'Omul acesta l-a adus cu el în spital pe Dumnezeu'. Era o aluzie la vorba atât de frecventă pe buzele profesorului: "Doamne-ajută". Nu greşea inginerul. Celălalt se încăpăţâna să-l pomenească pe Creator, mai ales în condiţiile lor de trai.

Dacă mecanicul era căutat telefonic de câteva ori pe zi şi vizitat în acelaşi răstimp cel puţin o dată de soţie sau fiică, inginerul nu era chemat la telefon deloc. Tardiv, la ceasurile prânzului, la câteva zile după ce sunase acasă de la telefonul public, se deschise uşa rezervei şi apăru în cadrul ei o bătrânică surâzătoare, timidă, cu aerul că era sigură a fi fost binevenită atunci sau oricând. Capul ei fusese oval cândva. Slăbiciunea deformase tendinţa lui naturală de a semăna cu un ou; rămăsese mai lat în dreptul frunţii şi mai îngust spre fălci. Dar nu aceasta avea importanţă. Străbătu cu pas ezitant încăperea şi îi înmână soţului său, inginerul, un pachet cu alimente. Nu părea îndestulător dacă ritmul vizitelor urma să fie la fel de lax. Bărbatul deschise sertarul noptierei, depuse darul şi se grăbi să iasă cu dumneaei pe coridor, ca şi când s-ar fi temut de curiozitatea celorlalţi. Voia s-o păzească pe ea, ori avea decenţa relaţiilor lor familiale şi a propriilor necazuri? Nu zăboviră îndelung împreună. Poate nici cinci minute. Cum afară era o vreme toridă, cu gândul la soţia sa, care avea avantajul de a sosi la volanul maşinii lor, profesorul îl întrebă pe soţul doamnei dacă ea plecase pe jos. Îl mai întrebă cu ce mijloace de transport

urma să ajungă acasă. Trebuia să schimbe două: un tramvai şi metroul. O căină. Iar inginerul i-a răspuns cu stângăcie:

– "Şi a ajuns la căderea părului..."

Fusese destul pentru a ghici că era vorba despre tratamentul chimic al clienților oncologiei. Până atunci nu scosese un cuvânt despre gravitatea situației ei. Profesorul se cutremură:

– "În condițiile dumneaei să vă aibă şi pe dumneavoastră bolnav..."

– "Părerea mea", şopti celălalt, "e că cel plecat suferă mai mult decât cel bolnav."

'Cel plecat' era el. Şi cum a repetat în mai multe rânduri ideea, s-ar fi zis că aceasta îi era opinia sinceră; sau dacă vreți: cu care se amăgea pentru a-şi face mai uşoară suferința de a nu o fi putut ajuta în condițiile bolii cumplite de care suferea.

Aveau o fată, tehniciană la Braşov. Nu părăsea oraşul reşedință poate pentru a-şi păzi servicul (cât de greu găseşti astăzi un angajament...), poate din pricini izvorând din relațiile existente între membrii familiei lor, asupra cărora părintele nu-şi lămurise colegii de tratament.

În ce măsură discreția sa era una autentică sau ascundea o temere de oameni, profesorul nu se dumirise. Asta nu înseamnă că nu-şi pusese întrebarea. Era motivat de aceea că inginerul se entuziasma neaşteptat de tare de ideea că toți trei se înțelegeau atât de bine deoarece între dânşii nu încăpea tăinuirea, că erau cinstiți pe de-a-ntregul. Precum s-a văzut, toți minus cel în cauză. Or, absența onestității din propria-i viață este de bănuit că îi crea complexe şi, tacit, îl făcea să sufere, ca o lipsă, ca ceva ce-l despărțea de tipul uman la care aspirase dintotdeauna şi nu-l atinsese. Sesizând acest curios handicap moral, profesorul începu a-şi pune întrebări legate de întreaga personalitate a vecinului de pat. Pe această cale, reanalizând spusele lui, băgă de seamă că i se întemeiau cunoştințele pe revistele de tip magazin, din care soția îi aducea să îşi treacă orele încete ale bolii. Dacă profesorul scoase la iveală o carte religioasă, se 'aruncă' asupra ei şi nu-i mai dădu drumul din mână. Dacă îi arătă un roman cu viața lui Iisus, părăsi precedenta scriere şi trecu la o lectură pătimaşă a celei de a doua. Simultan, recunoscu că nu citea nici o carte, pasă-mi-te pentru că nu putea renunța, datorită amenințării infarctului, la poziția întins în pat. Iar într-această poziție, dacă încerca să citească, transpira îngrozitor. Din acestea toate, puse cap la cap, profesorul trase concluzia că singurele informații la care inginerul avea acces erau acelea descoperite în revistele celei mai mediocre intelectualități. De ce să nu fi citit lucruri la nivelul aspirațiilor sale bărbatul acela atât de iubitor de ştiință? Posibil din sărăcie nu-şi investea banii în acest lux al licențiaților. Dar cum era greu de priceput o sărăcie atât de lucie încât să-l fi îndepărtat de la cumpărarea de cărți şi sub comunişti, când nimic nu fusese mai ieftin decât tipăriturile, presupuse că era vorba despre o zgârcenie a timidei sale doamne sau de boli extrem de costisitoare ale fiicei dumnealor. Poate că era frica țăranului (din rândurile plugarilor lipiți pământului provenea conlocutorul) de a aduna scrieri altele decât Biblia şi Viețile Sfinților, temere însămânțată de preoți îndobitocitori de credincioşi, ei înşişi fiind necititori notorii. Cert este că inginerul, dacă a pus mâna pe două cărți ce l-au pasionat, nu se lăsă până ce nu le dobândi cadou, pentru a le continua lectura acasă, deşi, repet, oricând ar fi putut merge la biblioteca de cartier, cum îl îndemna profesorul, să suplinească lipsa unei biblioteci personale.

4

Amenințarea morții apropiate, dacă nu se luau măsuri pentru evitarea ei sau dacă nu se acceptau măsurile sugerate, îi unea pe toți aceştia.

Să recapitulăm starea fiecăruia. Mecanicul se pregătea pentru o ieşire din spital, fără a şti nimic precis în legătură cu sorții maladiei sale de a fi stăpânită; altfel, nu se decidea nici dânsul de ce să se plângă, minus amețelile. Responsabilul alimentarei se eliminase prin vindecare (măcar temporară). Inginerul nu era chinuit de niciuna dintre semințele aducătoare de disperare ale celor bolnavi acum: era un recuperat rămas sub obsevație! Profesorul, în acea perioadă, era singurul dintre ei care se găsea în plin tratament. Dincolo de injecțiile şi hapurile de zi şi cele de noapte, ce urmau să elimine cauza umflării lui şi să-l ajute să elimine cantități înspăimântătoare de lichid pe care inima îl îndepărtase din sânge, mai şi ostenea, ostenea extrem de frecvent. Pentru a îndepărta efectele oboselii acesteia avea la îndemână un mijloc sigur: tubulețul ce conducea la recipientul de oxigen. La două-trei ceasuri se şi iveau condițiile recursului la acesta.

Fusese adus de la secția de chirurgie, într-o stare de cvasiinconştiență; în orice caz, cu mințile plecate aiurea, cum zice poporul. O necunoscută îi împinsese scaunul cu rotile în pas alergător. Trei-patru medici roiau în goană pe lângă acea femeie. Când pătrunseseră în rezervă, un glas poruncitor exclamase: – "Să-l punem la oxigen!" Dacă era unul feminin sau masculin nu-şi mai amintea. I-au băgat două tubulețe în nări; continuau un altul prelung provenind dintr-un vas cilindric din material plastic, atârnat de peretele din spatele său; serul fiziologic din acesta gâlgâia de câte ori era învârtit un buton; fierbetul presupunea producerea (aducerea) gazului vital. – "Puteți sta întins?" fu întrebat, fie drept urmare a investigațiilor la care fusese supus întreaga zi ce trecuse sau prima parte a nopții aceleia, fie deoarece era prea bolnav pentru a nu se fi luat în seamă şi această posibilitate. Îngăimă: – "Dorm de vreo doi-trei ani în fotoliu." – "Nu-i nimic. Vă ridicăm patul." Era unul metalic. Partea de sub creştet se putea înclina, înălțând poziția capului în caz de nevoie. – "Vă aducem şi mai multe perne". Va să zică, în urma decompensării, rămăsese cu acest dar: oxigenul! Visa chiar să-şi cumpere şi el un tub, pentru acasă, deoarece se temea că, odată ieşit din spital, fenomenele vechi ale bolii aveau să revină. Iar medicul curant îi făgăduise să-l ajute în acest sens.

A treia zi după internare îşi aminti că auzise despre o fostă elevă a fi ajuns director adjunct la Elias. Profesorul, simțindu-se mai bine, avu chef să-şi ofere plăcerea de a o revedea, acum când nu era doar matură, ci unul dintre medicii de răspundere ai capitalei. Daniela, când îl auzi la capătul firului, îi făgădui pe dată că, după încheierea unor operații şi a unei şedințe pe care trebuia s-o conducă, urma să-l viziteze. Apariția ei în rezerva lor, însoțită de un grup compact de medici şi asistente zâmbitori şi surâzătoare, făcu senzație pe coridoare şi mai ales în rezervă. De atunci înainte (lucru de care profesorul nu deveni conştient decât tardiv), inginerul bănui că orice atenție i-ar fi fost acordată colegului din patul învecinat, se datora influenței directoarei. Cert este că binefăcătorul oxigen apăruse deasupra capului său înainte de ivirea ei.

Cei doi pacienți, nestăpânindu-şi graba de a acționa ca doi inşi sănătoşi, se îmbuibară, crezând că aveau să cheme mai degrabă sănătatea pe această cale. Deranjamentele pe care şi le provocară singuri, în cazul inginerului fură mai greu de domolit. Aşa încât a treia noapte ceru colegilor să-i aducă o asistentă să-l ajute. Cel mai

valid rămânea profesorul. Ieşi. Urmă o îndelungată rătăcire pe coridoare în căutarea femeii de gardă. Finalmente, o aduse. Iar inginerul nu făcu alta decât să solicite să fie pus la... oxigen. La tubul profesorului care tocmai şi-l introdusese în nări. Cu autoritate brutală, acesta fu smuls şi dat pacientului care făcea pe el.

Nu trecu mult şi apăru şi medicul de salon. Câteva întrebări, câteva investigaţii, apoi:

– "Şi ce doriţi în afară de acest medicament?"

– "Tubul de oxigen."

– "Domnule dragă, dar ce are oxigenul cu diareea?"

Probabil că, în tăcere, pacientul îşi muşcă buza cu ciudă: "Un alt favoritism datorat directoarei..."

GEAMĂTUL

Geme cineva. S-a scurs o bucată bună din noapte. Nu am fost atent dacă nici el n-a aţipit până acum. Nu privesc cu drag în direcţia sa, în semiîntunericul rămas între noi după ce se stinge lumina de perete a celuilalt vecin, din dreapta. Fiecare dintre noi, adoptă, în aşteptarea clipei amorţirii, cu care se încheie activitatea zilei, o ţinută anume, considerată potrivită pentru acele momente. O investim cu puteri soporifice. E ţinuta odihnei.

Nu pot reproduce cum se drapează pentru somn vecinul din stânga, despre care este vorba. N-o pot face, deoarece după ce mi s-au izbit o dată privirile de imaginea sa lungit, m-am cutremurat. Nu-mi mai puteam dezlipi căutăturile de ea. A trebuit să zăbovesc asupră-i, s-o cercetez cu de-amănuntul, speriat, până ce mi-a pierit somnul, şi aşa subţire, îngăduit de insuficienţa mea cardiacă. Gustul iniţial al spaimei nu mi-a trecut.

Am confundat trupul bărbatului cu cadavrul unui samurai în haine de gală, cu fastul morţii eroice strălucind din fiece piesă a armurii întunecoase, expus pe patul metalic, cu aşternutul aproximativ alb, al rezervei unde ne aflăm.

Umerii aceia imenşi mă obsedau, tăiaţi în rocă vulcanică. Meniţi să rotească paloşe ce zmulgeau capetele dintr-o singură lovitură. Dedesubt, piepţii căptuşiţi cu fier articulat pe bucăţele. Luptătorul de neclintit. Luptătorul Zid. Robotul Ucigaş. Trei dintr-aceştia apărau odinioară o cetate! Îmi aminteam de filmul Cei Şapte Magnifici. O imitare umană a unei insecte scârboase, compusă doar din scuturi de nepătruns. Un rinocer-om. O rădaşcă imensă.

Mai ales labele mâinilor! Apăreau atât de negre din pijamaua pe care i-o ştiam deschisă la culoare, un fel de cenuşiu vesel, dacă îngăduiţi asocierea. Mănuşile acelea nocturne ieşeau din mâneci imediat sub coate. Aveau o rigiditate şi deformări cu cari anevoie te obişnuiai şi ziua, când aveai prilejul să te confrunţi cu ele în lumină.

Mâinile lui erau acelea care sugerau ţepeneala cadavrului. Îşi asumaseră culoarea pământului şi a adâncului. Erau ca înşurubate într-un trup omenesc. Ca într-o poezie de Maurice Rollinat. Le-am cercetat a doua zi dimineaţa, să-mi cântăresc falsitatea impresiilor, pe care autoînşelare nu o înţelegeam, după cum nici acum nu mi-e uşor s-o accept. Acele unelte mecanice încheiau surcelele braţelor, nişte slăbături nu mai puţin

robuste, strânse în menghinea timpului măcinător de muşchi şi oase, braţele unui muncitor cu sapa, în vârstă de 84 ani.

Era un ţăran: Domnul Dumitru.

El n-avea pretenţia a i se spune în vreun fel. Nouă, tuturora, cadre medicale sau pacienţi, ne venise pe buze acest apelativ al poliţeii orăşeneşti. Omagiam munca de o viaţă şi roadele ei: doi feciori cu meserie, la rândul lor întemeietori de familii, ca şi două fiice cu copii, măritate cu oameni parcă şi mai cumsecade, toţi deveniţi bucureşteni...

În viziunea sa entuziastă, cel mai de preţ lucru făptuit în viaţa sa a fost armata. Împrejurările celui dintâi război mondial i-au impus patru ani de instrucţie şi nici o zi cu arma-n mână. Îl uceniciseră potcovar, ceea ce a şi rămas până ce caii morţii au fost ucişi până la unul. După liberare, a înhăţat hârleţul şi nu i-a mai dat drumul până la această spitalizare tardivă. Cum cătunul unde sălăşluia se afla ca şi îngropat printre foiasele pădurii învecinate, până şi comuniştii cruţară de colectivă localnicii. Aşa încât, Domnul Dumitru n-a schimbat niciodată foile nescrise ale pământului pe condeiul tovărăşesc, pe care l-ar fi ştiut mânui la fel de neîmpiedicat, pentru că era, în clipele sale de răgaz, iernile, şi cititor, ca şi rumegător cu dichis al celor aflate de prin paginile tipărite. Îl cita cu dezinvoltură pe Robinson Crusoe...

Se deprinsese a parcurge literatură (preferabil religioasă) pe timpul armatei, când se şi civilizase, afirma. Fără a fi fost sămânţă de sectant ci, mai curând, pentru a-şi verifica ţinerea de minte, ca şi ştiinţa, când am ajuns suficient de intimi, a încercat două-trei expuneri pe teme biblice. Remarcând că nu ne stârnea interesul suficient, se oprea şi renunţa, dovedindu-şi delicateţea sufletească. În schimb, nu doar că ne atrăgea, ci ne chiar fascina puterea sa de a fi muncit întreaga viaţă în grajd, în staul, în coteţul de păsări, pe un pământ în aparenţă mort, cu destul rod pentru a-şi fi dat ambii băieţi la meserie. Ne impresiona vârsta lui înaintată şi tinereţea vorbei sale, a chipului, revenirea, la nesfârşit, a întrebărilor privitoare la originea umflării picioarelor fără să-l fi avertizat nimeni că îl pândea aşa ceva. Dacă vreţi, el şi cu mine ne aflam într-o neîntreruptă întrecere: care se desumfla mai repede. Până când ajunse la ultimile douăsprezece ceasuri ce-l despărţeau de externare.

Aflat în capul oaselor, îşi frecţiona fluierul unuia dintre picioare. – "Cu asta o să mor. Am răcit când făceam armata." – "Domnule Dumitru, de ce n-ai atras niciodată atenţia medicilor asupra acestor dureri? Până acum te vindecau. Câtă vreme nu ţi-au dat drumul acasă, nu-i timpul pierdut. Nu vrei să le spui un cuvânt? trebuie să vină la vizită..." Se strâmbă, modest, fără să comenteze în nici un fel. Pricep că se jenează. Iniţial, o fi socotit că nu pentru o durere reumatică fusese adus aci, în care caz nu avea de ce plictisi oamenii. – "Mă laşi să le spun eu de durerea asta care te chinuie?" Întrebarea mea îi încurcă planurile. Face o nouă strâmbătură a negaţiei, rămânând smerit. Vă închipuiţi câte gemete de noapte am auzit în cei patru ani de temniţă şi lagăr. Nu le pomenesc pe acelea provocate de durerile suferite în urma anchetelor; nu, mă refer numai la gemetele inconştienţei, ale somnului mereu întrerupt. Niciodată nu am fost emoţionat de un geamăt ca acela al Domnului Dumitru, din zorii zilei acesteia. Sunt specialist în gemete eu însumi, dar... Ce l-a făcut să-şi rupă sufletul? Temerea că nu s-a vindecat decât pentru un timp? Aceea că durerea reumatică îl va băga în mormânt? Pot pune multe întrebări de felul acestora, însă una singură mi se pare firească: Domnul Dumitru e îngrijorat fiindcă nu ştie dacă va mai putea munci.

Îl înțeleg: întreaga familie bucureşteană e convocată în vederea aducerii lui acasă, la una dintre fiice, singura activă dintre ele în sensul ajutorării lui în spital. Ceilalți copii horesc într-un du-te-vino permanent în jurul său. De când s-a mai înzdrăvenit oareşicum, din ceas în ceas se adună pe noptiera sa dulciuri mai ales, prețuite de el pesemne mai mult ca alte alimente. Înainte îi erau aduse numai duminica: să nu cumva să fi murit şi să se rătăcească borcanele prin saloane. Acum, e lucru sigur că va pleca pe picioarele sale; copiii au fost mai generoşi decât te-ai fi putut aştepta. Iar astăzi această hrană trebuie recuperată, deaceea se adună toți.

Va fi sărbătorit cum nu i s-a întâmplat niciodată. E prea târziu să strice o astfel de întrunire a familiei...

Mai cu osebire că i s-au cumpărat haine noi. N-am văzut niciodată o ținută atât de bizară. Pantalonaşi (căci este micuț) vişinii. Cămaşă de culoarea castanei coapte. Hăinuță cadrilată, oarecum de vânătoare. Şi o şapcă verde pe creştetul capului. Fata lui l-a îmbrăcat şi a pornit-o către secretariat, să-i obțină actul de ieşire. El n-are curajul de a sta jos: să nu şifoneze ceva.

Mai ales că ținuta i-ar putea folosi şi la înmormântare.

APLAUZE PE STRADĂ

Era o zi însorită şi fără urmă de nor. Ieşisem în balconul ce dă spre ªtirbei Vodă. Locuiesc la ultimul etaj al unui bloc înalt. Panorama trotuarelor pleoştite de căldură era rareori străbătută de siluete ce se înghesuiau pe lângă case în căutarea fâşiilor înguste de umbră.

Pe antena lui, deasupra acoperişului alăturat, guguştiucul meu. A ieşit din ou pe pervazul ferestrei de la baie, de cealaltă parte a clădirii. În afară de maica, de tatăl său şi de fratele prăbuşit când crescuse măricel, doar pe mine m-a mai văzut de câte ori făceam duş. Aşa încât, într-un anume fel, fac parte din familie. După întâiul plonjon în gol, clocitoarea sa l-a adus într-acoace. Ştia bine că aici obişnuiesc să pregătesc mâncarea păsăretului slobod. Aşa încât relațiile lui cu mine au continuat fără întrerupere. Mi-a mâncat şi din palmă. Nu peste mult timp şi-a găsit o soață. A adus-o şi pe dânsa s-o cunosc. Acum, însă, eram numai noi doi.

Scăpărarea brichetei i-a atras atenția asupra prezenței mele pe balcon. Mă măsură de două-trei ori, să verifice dacă nu se înşela asupra persoanei, îşi înfipse capul țeapăn în penajul cenuşiu sidefiu şi, cu ciocul înainte, se avântă, lopătând greoi prin aer, spre colțul balconului unde mă aflam. Ateriză, emițând un scârțâit amical din gâtlej. I-am răspuns politicos, apoi:

– “Hai, vino!”

Se agață cu precauție de bara metalică ce bordează peretele scund al balconului. Se mişcă din aproape în aproape, strângând fierul între degetele roz acoperite cu o piele aspră, isprăvindu-se cu gheare scurte şi cochete. La fiece pas făcut lateral cu unul dintre cele două picioare ce se isprăvesc cu câte o mână, adăuga un altul, cu celălalt picior. Când rămânea sprijinindu-se într-unul singur, se clătina, gata să-şi piardă echilibrul. După

vreo cinci înaintări de acest fel, se opri la o distanță mult mai mică de mine. Își aruncă privirile spre ochii mei, apoi le îndreptă și el către carosabil.

Ceva nu-i era pe plac. Reluă întregul manej. La capătul lui se regăsi cu alte cinci porțiuni mici mai aproape de sursa lui de hrană, adică de subsemnatul. Iarăși mă cântări; din nou examină asfaltul.

Dorul de mine îl copleșea. De câteva zile, soața i se retrăsese pe pervazul de la baie: să depună primele ei ouă. Era singurel și simțea nevoie de societate. Străbătu în același chip stângaci distanța până la vreo jumătate de metru de prietenul său om. Ajuns aici, se lăsă pe brânci, apăsându-și pieptul pufos pe tija de sprijin. Scoase un guguit scâncit.

O mare mulțime tăcută umplea strada în dreapta noastră. Era compusă exclusiv din tineri. O revărsare de prospețime, figuri nobile, pe cari citeai încrederea în viață, optimismul, veselia, împăcarea cu Dumnezeu, dar și determinarea. Deasupra talazurilor umane fâlfâiau, legănate de brațele susținătoare, cearșafuri întinse cât lățimea șirurilor de demonstranți. Pe ele erau pictate litere de o șchioapă. Vesteau pe rând numele tuturor facultăților Politehnicii aliate în acel marș. Pe altele scria: JOS COMUNIȘTII DIN GUVERN. PCR=FSN. ILIESCU, DU-TE LA KREMLIN. NU VREM "EMANAȚI"! Sau era reprezentat simbolul bolșevismului, secera și ciocanul, barat cu un X enorm. Și altele.

Mi-am amintit că se anunțase o manifestație monstru în Piața Universității și se specificase că studenții Politehnicii urmau să i se ralieze, urmărind un traseu ce includea și strada mea.

Guguștiucul le dădu binețe pașnic, uguind. După aceasta își aminti de mine și mă scrută de parcă mi-ar fi solicitat, cu întârziere, încuviințarea. I-am zâmbit camaderește. Liniștit în privința mea, se întoarse la ceea ce-l interesa, să nu piardă spectacolul inedit pentru el.

Ca prin minune, toate cadrele ferestrelor vizibile se populară cu curioși, ca și terasele clădirilor din preajmă. Cei de jos înaintau fantomatic, fără nici un cuvânt. Preumblarea lor sub soare era mai elocventă decât orice slogan tunător.

Brusc, de la etajul III al imobilului de vizavi se auzi un huiduit gâjâit. N-am putut identifica ființa ce se exprima atât de agresiv. Neașteptat, incidentul îmi sperie guguștiucul. Cu un fâlfâit sonorizat în genul trilului, se refugie pe antena de unde venise în vizită. Părerea de rău pentru îndepărtarea lui îmi stârni sentimente de vrăjmășie față de necunoscut. Am căutat cu privirile insistent. Mă ajută el însuși să dau de el, căci huo-ul său repetat aducea cu râgâitul unui mare bolnav.

Studenții se opriră, senini. Îl zăriră și ei. Înălțară brațele deasupra creștetelor și-l aplaudară, cu eleganță, nici entuziaști, nici indiferenți. Cu simpatie.

Acela sta să cadă în stradă, suspendat cu brâul peste partea inferioară a ferestrei larg deschise.

Îndărătul lui se profilă silueta altui bărbat. Purta o cămașă albă și pantaloni gri, aidoma celui spânzurat în afară. Se năpusti către el. Pe urmele lui, se grăbi împiedicat și o femeie. Părea de vreo șaizeci de ani. Își frângea disperată mâinile.

Noul venit îl apucă de umeri și încercă să tragă înapoi actorul neașteptat. Nu era chip să se-nțeleagă cu el. Eroul principal s-ar fi spus că era asurzit de al treilea răcnet scos, asemănător cu al unei fiare înjunghiate. Degetele i se crispaseră, agățate, aidoma ghearelor unui vultur, de ieșitura zidăriei de sub coastele sale. Oponentul lui inventă o

altă manevră: îl înşfăcă de curea şi se opinti până ce-l smulse de la rampa scenei sale improvizate. Abia acum i-am putut vedea faţa. Aparţinea unui bătrânel, în aparenţă civilizat, dar cuprins de furia unei demenţe pasagere, trezită de ideea democraţiei pe cale de a învinge pe străzi măcar. Se poate ca fiul să-l fi apărat pe tatăl său de ridicol.

Studenţii nu pridideau surâzându-i prietenește şi bătând din palme în cinstea sa.

Mi-a revenit în minte pricina arestării mele. Mă numărasem, în urmă cu treizeci şi patru de ani, printre organizatorii unei alte demonstraţii studenţeşti. Pe timpul acela semănam cu nefericitul de peste drum: nu ştiam, după cum ştiu studenţii de astăzi, că-ţi poţi iubi adversarul politic.

Guguştiucul îmi aruncă o privire mustrătoare. Poate că intuise că eu însumi nu mă simţeam suficient de bun, oricât de elocvent era exemplul celor tineri.

ĂŞTIA

Întâlnirea, anunţată din timp, avusese loc în str. Mântuleasa, în curtea Asociaţiei Foştilor Deţinuţi Politici din România. Ne adunasem încetul cu încetul, până când, dintr-o mână de babalâci, ne pomeniserăm suficienţi inşi (cu aer turistic) pentru a umple un autocar sau două. Strângeam fie mâinile unor recente cunoştinţe de la A.F.D.P.R., fie ne îmbrăţişam cu foşti fraţi de suferinţă cu care împărţisem patul, roaba şi visul. La sosirea autobuzelor, ne-am urcat în ele, furăm număraţi, să nu carecumva să fi rămas pe jos vreunul dintre cei înscrişi şi demarărăm. Ţinta noastră era Jilava; care dintre deţinuţii României nu trecuse pe acolo? Acum urma s-o vizităm ca oameni liberi.

În drum către fort, ne oprirăm înainte de Cimitirul Bellu, unde apăruse un cimitir nou, ca unul din satele decor de teatru cu care un general rus şi-a minţit împărăteasa, s-o convingă că mujicii o duceau tare bine. O biserică se iţise alături, peste noapte, ca un tort cu turlă de zahăr. Era Cimitirul Eroilor Revoluţiei. Preşedintele Asociaţiei Foştilor Deţinuţi Politici, însoţit de câţiva membri ai conducerii ei (dintre cei cu condamnări la moarte neexecutate), coborâră cu grijă o imensă coroană de flori roşii, de parcă ar fi fost nişte misterioşi purtători de glugi, ce le tăinuiau identitatea, care îşi ascundeau aprinsa devoţiune catolică pe străzile Sevillei, pe când susţineau pe umeri o statuie de gips vopsit a Maicii Domnului, mai înaltă decât un om, ce se clătina ameninţător în cer. Coroana ridicată iar, era menţinută de fiecare hamal în dreptul pieptului. Labele picioarelor, cu cari cărăuşii îşi căutau pe bâjbâitelea calea, înaintau către ungherul unde li se indicase să o depună. Locul era ticsit de tineret, pesemne acei luptători rămaşi nebetegi în urma masacrului la care fuseseră supuşi junii revoluţionari de către armele noului regim rumenit în sângele lor ca o imensă friptură ademenitoare. Marea trupurilor încinse se despică în două în faţa coroanei ce înainta ca un tanc ameninţător. Nimeni nu părea dispus să accepte cu plăcere deplasarea sa din terenul unde îşi găsise anevoie spaţiul de parcare. Un ins mărunt, prost îmbrăcat dar curat, cu o privire pezevenghe în ceasurile sale bune, dar acum obraznică, aruncându-şi privirile disprețuitoare către nou veniţi, mârâi:

– "Ăştia ce mai caută aici şi nu ne lasă-n pace?!"

Ajunsesem, înghesuit, în spatele lui. Auzindu-i glasul răguşit şi răuvoitor, am căutat şi eu înspre cărătorii florilor. Privirile îmi erau pline de animozitate. Preluasem harţa lui şi mă-ntrebam ăştia ce mai căutau şi ei pe acolo. Că omu-i fiinţă imitatoare.

Apoi, din bruma amintirilor, mi se ivi un individ înalt, bine legat, cu sprâncenele prea încruntate, zărit în dimineața aceea în strada Mântuleasa. Nu privea la nimeni, ci era, parcă, atent la păsăretul absent de pe crengi. Se apropiase de mine, rămas şi eu cam singuratic, nu departe de el. Mi se adresă, de ca şi cum s-ar fi aflat în continuarea unui mai vechi dialog:

– "Eh, dacă nu mă recunoaşte nimeni, ce mai caut aici?"

– "Ce vorbă este asta că nu vă recunoaşte nimeni?"

– "Dumneavoastră mă recunoaşteți?"

L-am scrutat cu insistență. Apoi:

– "Nu."

– "Vedeți?"

– "Cine sunteți?" am încercat să mă dumiresc asupra identității sale cu ajutorul numelui.

– "Ionescu Sandu. Am fost căpitan de artilerie."

– "Şi ați fost şi... deținut?" am şoptit neîncrezător şi temător că adânceam jignirea pe care i-o simțeam fierbându-i în piept.

– "Haide, măi, Mihai, că am lucrat în aceeaşi brigadă!" Pe când rostea acestea se şi răsucise să plece. Era nervos până peste poate. "Nu vezi că nici tu nu mă recunoşti? Atunci la ce bun am mai suferit împreună, la ce bun am luptat, dacă nimeni nu ne ştie? Am venit din provincie, n-am dormit toată noaptea, hurducat de tren, în nădejdea că îmi voi regăsi tovarăşii de crez. Mă uit în jur şi nu recunosc pe nimeni. Nici eu! Nici eu nu recunosc pe nimeni..."

Statu-palmă din fața mea se tot foia, tare nemulțumit că vechii luptători se amestecaseră cu cei noi, despărțiți de câteva decenii şi de multă, foarte multă şi îndelungată puşcărie. Nu mai putea suporta. Se întoarse pe câlcâie şi, fără de veste, țâşni, îmbrâncindu-mă, să iasă din rânduri. Mormăia, supărat: "Ăştia ce mai caută aici?!"

CU COADA OCHIULUI

M-a primit cu greu. De fapt, nu ne cunoscusem.

Ne întâlneam uneori prin curtea imensă ce şi-o împărțeau mai multe instituții. Toate depindeau de un singur minister, însă nu era, aparent, nimic comun între ele. Eu eram modestul pe care-l ştii. El avea o funcție mai acătării: era şeful unui atelier ce aducea bani buni. Însă n-ai fi dat doi bani pe el, atât era de jerpelit şi de jigărit. Iar chipul, numai găuri şi oase. Vinețiu, străveziu, fără să-l fi văzut soarele timp îndelungat; poate niciodată. Parcă nu ar fi avut nici un subordonat: se foia veşnic prin curte. Alerga după una. Cotrobăia după alta. Căra în brațe sau cu spinarea. Împingea, opintindu-se cu pieptul. Târa după el. Nimeni nu-l ajuta: parcă era pus la pedeapsă. Îşi plătea salariul cu prețul vieții.

Îl bănuisem întotdeauna că fusese şi el deținut politic. Dar nu ca mine: un ciuruc. Nu, după slăbiciune - trecuse prin reeducări. Numai carnea acelora nu îşi revenise niciodată. Se măcinase. Arsese de vie. O curățaseră de pe fusele picioarelor, de pe coaste,

cu bâtele. Fesele căzuseră. Să fi împrumutat carnea de la altul nu era posibil. Aşa că rămăseseră cu scheletul la vedere, fraţii mei mai mari cu zece ani, generaţia arestaţilor din ‘48.

Obsedat de acea suferinţă - ce ar fi putut fi şi a mea -, căutam cu lumânarea inşi rămaşi în viaţă din acele timpuri. Să le aflu durerile, dezumanizarea. Era ca o hrănire tardivă pe măsura sălbăticiunilor: cu carne crudă. Voiam să întorc ceasurile şi anii înapoi, să trăiesc cu ei ceea ce Dumnezeu nu-mi dase şi mie. Să îmi asum existenţa lor.

M-am întărit în convingerea că aşa era, adică făcea parte din acea sectă bizară a bătăuşilor şi bătuţilor deveniţi bătăuşi, pentru că l-am surprins o dată stând de vorbă pe şoptitelea cu Ghiţă, unul dintre torţionarii de vârf, dar şi eroul de mai târziu. Acel conciliabul m-a edificat definitiv. Aşa încât, îndată după Revoluţie, am început să-i pândesc paşii, să ghicesc când avea să sosească clipa potrivită să-i vorbesc. Să-i vorbesc cerându-i să-mi vorbească.

A acceptat pe dată să mă primească. Ştia şi el de mine. Mi-a dictat adresa şi am stabilit ora din cursul aceleiaşi după-amieze.

Cu vreo două săptămâni în urmă fusesem pe malul lacului Florească, la ştrandul Bordei. Zilele rămăseseră la fel de frumoase şi de călduroase. Aveam locul meu preferat unde mă întindeam la soare. Pe o pantă, între nişte tufe ce compartimentau zona, îngăduind oarece intimitate scăldătorilor care nu agreau spectacolul mulţimii nude înghesuite. Ajunsesem pe la ceasurile prânzului. Porţiunea acoperită de iarbă, la care râvneam, îşi găsise deja două ocupante. O privire piezişă zvârlită celei mai apropiate din calea mea îmi descoperi o babă unsuroasă, rimelată, rujată pe buze şi obraji, foarte pârlită de soare şi cu costumul de baie, din deux pièces, uscat de razele fierbinţi ce-l lăţiseră şi-l suflecaseră, nemailăsând nici un ungher de sub el tăinuit. Cealaltă, care stătea de vorbă cu prima, era o femeie de vreo patruzeci de ani, trupeşă, cu oasele figurii late, ceea ce-i conferea o rotunjime plăcută chipului bronzat cu decenţă şi cu vino-ncoace. Sânii umflau sutienul vechi, albastru cu flori albe, decolorat de repetate băi de soare îndemânatice în a uza materialele textile folosite pentru plajă. Dacă a simţit după direcţia ce aveam că mă îndreptam către ele, se ridică alene, cu spatele la mine şi tot reluă acea gimnastică a lăsării trunchiului în jos şi a ridicării lui, balet greoi, dar şi apetisant, calitate ce parcă străina i-o recunoştea corpului său, deoarece, când îşi lăsa capul spre pământ, să mai culeagă ceva pentru a îndesa în sacoşa mare de voiaj cu care venise, îşi strecura, ca şi când nu ar fi făcut-o, coada privirii către noul venit, să se asigure că acestuia nu-i scăpa nimic din trucurile sale ce o întinereau, în definitiv.

A oferit privirilor mele însetate suficiente secrete ca să-mi fie dificil a-mi desprinde degrabă mintea de imaginea lor, după rămasul bun ce-l adresă băbătiei cu amiciţie, dar şi mie unul grabnic şi voit impersonal, ca o femeie politicoasă. Câtva timp schimbarăm o sumă de cuvinte, cei doi rămaşi, tocmai despre ea. Din acestea, am reţinut că mărturisise, înainte de sosirea mea, a fi fost măritată. Soţul dumneaei - grav bolnav, nu suporta soarele.

Drept care, biata doamnă era datoare să vină la ştrand singură.

Noul meu prieten mă primi într-o încăpere sordidă, îmbeznată, deşi afară astrul zilei pârjolea asfaltul până la usturimea aerului devenit anevoie de inspirat. Nu numai că întunericul bântuia pretutindeni, dar şi un miros de rânced însoţea orice mişcare de-a

noastră, înălțându-se din covorul bălos, din fața de masă prăfoasă, din scaunele mai mult sau mai puțin şchioape, iz continuând a pluti cețos peste farfuriile nu tocmai curate lăsate pe un colț al mesei, peste nişte ciorapi cenuşii începuți a fi cârpiți, ce zăceau pe scoarța românească de pe pat.

Întâile vorbe ce trebuiră rostite de ambii le-am scos cu greutate, ca între două personaje rămase necunoscute unul pentru celălalt. Frazele noastre erau întrerupte de înghițiri în sec, de uscarea gurilor, de ezitări îndelungi. Parcă gazda mea începuse să regrete a mă fi invitat. Acum nu s-ar fi spus că mai simțea pofta mărturisilor. Până a mă întâlni, sigur îl duruse sufletul că alții dintre cei torturați odată cu el apucaseră să-şi comunice diverşilor ziarişti ororile suferite. Se descărcaseră, acuzaseră, dezvăluiseră, în sfârşit acționaseră pentru prima oară ca nişte oameni liberi. Acum, el ar fi pornit cu spovedania şi n-ar fi pornit. Greşisem năvălind peste al tam-nisam, când nici nu ştiam bine cum ne chema.

Pe când era pradă acestor nehotărâri, se deschise uşa de intrare şi, prin înserarea ce domnea în încăpere, am distins o formă uşor mătăhăloasă făcându-şi loc cu plasele de cumpărături aduse acasă. Gazda mea, de parcă ar fi întrevăzut o salvare, se grăbi să se agațe de acel interludiu, pentru a se fofila departe de subiectul nostru.

- "Soția mea", spuse.

Pe mine nu mă prezentă, pentru că, mai mult ca sigur nu prea ştia cum s-ar fi cuvenit s-o facă.

Femeia, căci o femeie zărisem profilată pe aburii de lumină din prag, se apropie, mă cântări din privirile tăioase, îmi întinse o mână vânjoasă, o strânse pe a mea în mare grabă şi, exact în acea clipă, se vădi rău impresionată de prezența mea. Dar nu aşa, nițel, ci foarte rău impresionată.

- "Am de gătit."

O spusese cu subînțelesul: 'Să se care ăsta de aici că mă calcă pe nervi!'

Că nu mă simpatiza deloc era evident. În astfel de situații, fiecare dintre noi se străduieşte să ghicească cum a provocat animozitățile ale căror victimă constată a fi.

Personal, am repetat cu grabă mare cele câteva cuvinte schimbate de când apăruse dumneaei, socotind că s-ar fi afirmat ceva ce contrazicea dorințele sau aşteptările doamnei. Primul gând ce-mi trecu prin minte fu că nu era de acord ca soțul ei să dea în vileag sentimentele nutrite față de trecutul său de suferință. Şi că reieşea, din vreo vorbă aruncată de noi, că anume pentru asta mă aflam în odaia lor: să-i zmulg acuzații şi incriminări ce, se temea doamna, presupun, l-ar fi putut conduce iarăşi în oarbele gherle, dânsa fiind probabil conştientă, ca noi toți, că nimic nu se schimbase după Revoluția noastră, decât etichetele şi o mână de oameni din conducere.

Dar nu avui timp să rumeg mai departe, că femeia îmi întinse, cu un zâmbet fals, mâna, în semn de rămas bun (căci, bineînțeles, trebuia să gătească în acea clipă). Nu-mi rămânea decât să dau curs expedierii mele şi să mă supun. Ceea ce am şi făcut, fără nici un comentariu.

Subiectele legate de puşcărie se năpusteau asupră-mi ca ploile torențiale, ocupându-mi zile şi nopți. Dacă nici n-aveam timp s-o fac, nici plăcere n-aş fi resimțit să întârziu cu gândul asupra acelei bruscări a mele, când aveam cele mai bune intenții din lume. Numai că, într-o bună zi, chipul ei îmi răsări din amintiri: O-CU-NOŞ-TEAM! Era femeia de la ştrand, aceea care îmi mângâiase privirile cu priveliştile sale, dăruite cu

largheţe şi pe îndelete. Femeia de la ştrand era soţia fostei victime a reeducărilor. Nici vorbă să mă dea afară pentru că ar fi avut de gătit atunci, pe loc, ori pentru că refuza ideea de a-i îngădui bărbatului ei să deplângă trecutul în faţa unui ziarist. Nu! Ea nu suporta că era cine era şi că risca să fie citită de necunoscutul din casa ei aşa cum era cu adevărat...

DE CE AM REÎNCEPUT A FUMA

Nu mai fumasem cu regularitate de patru ani. Încălcările abstinenţei (care nu era una decât din obligaţie) au însemnat câte trei ţigări pe zi, în anumite perioade ale anchetei, când ofiţerul însărcinat cu aceasta voia să-mi câştige bunăvoinţa; au mai însemnat cele 200 bucăţi primite de Nicolae Balotă de-acasă, el nefiind fumător şi lăsându-mi-le mie, colegul său de pat; au însemnat deasemeni o ţigaretă după micul dejun şi alta după prânz, oferite de doi prieteni timp de o lună, când administraţia coloniei a început să pună în practică dreptul la pachet, iar eu mă număram printre cei pedepsiţi. Finalmente, cele două săptămâni dinainte de eliberarea mea, când m-a ajuns din urmă, într-un spital, o expediere destinată mie, cuprinzând cele două sute de ţigări clasice şi legale, împărţite între trei fumători câţi ne aflam în rezerva din Slobozia.

De aici, eliberat, am fost transferat în clinica de boli contagioase din capitală. Astfel, mi s-a prelungit izolarea cu încă o lună. Contemplam libertatea prin ochiurile unei plase metalice acoperind o fereastră a etajului II. Iar libertatea, pentru mine, avea un singur nume: părinţii.

Aveam 24 ani şi nu-i mai văzusem de patru ori trei sute şaizeci şi cinci zile. Nici nu mai ştiam nimic despre dânşii. Abia acum verificam că erau încă în viaţă, că nu se îmbolnăviseră în chip vizibil, astfel încât să târască după ei vreun handicap, şi că erau îmbrăcaţi decent, cum îi ştiam dintotdeauna – va să zică era probabil ca tata să nu fi fost dat afară din servici din pricina condamnării mele.

Dragostea mamei pentru puiul său o citeam în înghesuirea cu care apăsa braţul tatei. Se agăţase spasmodic, patetic. Îşi muşca buzele ca să nu ţipe şi bănuiesc că repeta fără şir – numai în auzul soţului ei – numele meu sau strigăte ca ‘băiatul meu a venit...!’

Dragostea tatei nu era bătătoare la ochi altfel decât în încordarea întregii figuri şi mai ales a privirii ce se străduia să pătrundă prin mine. El care, la o vârstă similară aceleia când fusesem arestat, visase să ajungă actor holywoodian, nu găsise nici o expresie zguduitoare să-i marcheze chipul, să-i pecetluiască pe el trăirile din acele clipe. Mi se părea evident că era furios. Poate că pricina sta în supărarea lui pe mine, deoarece în cursul celor zece minute cât îmi îngăduise să stau cu părinţii mei medicul care mă salvase în spitalul de unde veneam şi care îşi risca acum libertatea (cititorul a aflat în schiţa “Între tifici” în virtutea cărui motiv), îşi risca libertatea, spuneam, pentru colegii mei rămaşi în detenţie, prin internarea mea la Colentina, în cele zece minute, insist, îi cerusem tatei să-i dăruiască un tablou din colecţia sa. Aşa socotisem că era potrivit: viaţa şi sănătatea mea meritau jertfirea unei picturi. Se prea poate ca aceasta să fi jignit

simțămintele colecționarului. N-am avut niciodată impresia că s-a achitat de făgăduința făcută mie. În sfârşit...

În continuare, la insistențele sale, i s-a îngăduit să mă îmbăieze, în locul unei oarecari îngrijitoare din spital. Cred că a avut o mare decepție. Se aşteptase ca toți anii aceia să fi pierit prin miracol şi să regăsească în cadă pruncul delicat, gângăvitor, inconştient, pe care obişnuise să-l scalde odinioară. Însă copilul murise. Era ceva definitiv. Iar în vană sta lungit un bărbat necunoscut. Îi împărtăşi acestuia ultimile ştiri – fără excepție triste. Unele chiar ireparabile. Nimic luminos. Cât despre revenirea mea acasă, nu-mi fu dat să aud că ar fi semnificat vreo bucurie. Îmi repeta întruna cât suferiseră ceilalți din pricina mea. Aş fi vrut să mă simt vinovat. Dar mă umplusem de sentimentul vinei în decursul celor patru ani şi nu mai aveam loc pentru autoînvinovățiri reînnoite. Aşteptam ca tata să-şi încheie bocetul, să isprăvească şi bărbieritul meu, ca un mort curat şi frumos, să mă părăsească în acel spălător ca de morgă, în răceala singurătății mele.

De aci înainte, m-am despărțit de dumnealor pentru o lună. Am fost luat în grijă de o asistentă şi predat în mâna a doi pacienți cu care urma să împart rezerva nouă.

Părinții nu-mi reveniră zi de zi, ci la trei-patru o dată. Cu aceste prilejuri, îmi trimiteau printr-o salariată a spitalului câteva pachete de țigări. Fie şi după înmulțirea sorturilor acestora, ca şi după calitatea hârtiei de ambalaj şi a țiplei aferente, se cunoştea o îmbunătățire semnificativă a vieții, un 'salt calitativ' (cum se zicea la seminarul de marxism) către o existență cât de cât rezonabilă a românului, în pas cu progresul.

Sfătuiți, pesemne, de un fumător profesionist, au ales pentru mine "Favorit" – țigaretă cu filtru, ca înlocuitoare a "Carpaților" aspri fumați pe timpuri.

Întâi şi-ntâi am fost cucerit de ambalaj. De aprins prima țigară am ezitat îndelung. Nu simțeam nevoia să trag fum în piept. În al doilea rând, numărul mare de țigarete dintr-un pachet mă speria ca o îndatorire căreia nu credeam să-i mai pot face față. Le adulmecam îndelung, cu gândul dus aiurea. Era o aromă nouă, plăcută, îmbietoare pentru cine putea fi îmbiat. Nu semăna cu mărcile de tabac din gama dinainte de arestarea mea.

Fără tragere de inimă, i-am cerut unei femei de servici să îmi împrumute o cutie de chibrituri. În sfârşit, am scânteiat un băț. Flăcăruia îmi reaminti scene din filme, în cari personajul rămânea cu privirile fixate asupra uneia similare, cu sufletul încărcat şi cu voința neputincioasă a decide.

Țigările acelea reprezentau darul părinților mei, făcut cu prilejul eliberării mele din închisoare. Mai ales darul mamei. Dânsa cunoştea plăcerile fumătorului. Nu a unuia de forță. Nu degusta mai mult de trei-patru țigarete pe zi, cu prilejul cafelei de dimineață şi a celei de după amiază. Le sorbea cu o vecină de bloc, nu rareori în balconul circular al acesteia, suspendat la etajul I, peste str. Matei Basarab, peste drum de un lung şirag de tei parfumați.

Hârtia de ambalaj era vopsită albastru închis, iar denumirea "Victoria" era imprimată în alb, prin procedeul tipografic numit "spărtură". Conținutul avea o mireasmă amețitoare, moleşitoare, insinuantă, dulce ca un trup de femeie. Când mi-a găsit mama două țigări în buzunarul pantalonilor, mi-a propus să fumez dintr-ale sale. M-am străduit, dar m-am îngrețoşat. Poate că asta intra în tehnica pedagogică. Nu ştiu. Ce am băgat de seamă era că nu conțineau tutun bărbătesc. Parcă, mai târziu, când am încercat toate sorturile de pe piață, am şi cumpărat un pachet de "Victoria", fără să rezulte vreo

îmbunătățire însemnată a simpatiei mele pentru aceste țigarete. Când am ajuns fumător constant a zece țigări pe zi, mama a renunțat la moftul său.

Din păcate, aceasta s-a petrecut după realizarea greşelii sale capitale, anume pilda rea pe care mi-a dat-o. A avut o mare pondere în a mi se trece cu vederea încălcarea regulii ascultării de autoritatea paternă. În definitiv, o încălca ea însăşi, dar tot ce face mama este şi bun.

Acum – eram sigur – tot la sugestia sa am fost sărbătorit cu darul de țigări. După cum bănuiți, nici eu nu mă schimbasem: o stimam şi o iubeam la fel de mult. Cum să-mi jicnesc părinții, refuzându-le atenția? Cum să-i fac să înțeleagă că darul lor îmi era indiferent? Ar fi aflat prin asistentele cu cari luaseră legătura că nu fumam țigările trimise. Ar fi avut mustrări de cuget că nu ştiuseră să-mi ghicească dorințele. S-ar fi blamat. Nu, nu le puteam face una ca asta. Relațiile dintre noi erau prea sensibile pentru atari gesturi categorice.

Am ales calea iubirii. M-am pus cu determinare şi convingere pe fumat.

De aceea a spus Arthur Rimbaud:

“Par délicatesse
J’ai perdu ma vie.”

MOARTEA LA COLȚ

Nu eram prea încântat de cardiologii mei. De fapt, era mai potrivit să nu fi fost mulțumit de mine, nu de ei. Nu cei doi medici purtau vreo vină. Vinovat eram eu însumi, deoarece sunt un închipuit. Cititorul a băgat de seamă că am schimbat timpul verbal al narațiunii. Aceasta provine din faptul că păcatul meu a fost, este şi va fi acela de a mă socoti mai inteligent decât ceilalți.

Nu pot uita un cuvânt al Leopoldinei Bălănuță. Îi propusesem să alcătuiesc un scenariu pe versuri de Bacovia, în vederea unui recital anume visat pentru ea. A acceptat cu entuziasm. Acesta constitui momentul prost ales de mine. I-am explicat – fără să-mi acord şansa de a-mi lua vorba înapoi – că nu agream ideea să pună în scenă altcineva spectacolul meu, că intenționam să debutez ca regizor cu acele pagini.

Actrița – fără vreo ezitare necesară clădirii unei fabule – îmi dădu replica pe loc:

– “Domnule Mihai Rădulescu, dacă vă plângeți de o criză de apendicită acută şi vă asigur, eu asta, Poldy, că mă pricep foarte bine să fac intervenții în cazul apendicitelor (poate mai puțin cele obişnuite, însă neîndoielnic cele acute), v-ați încredința mie pentru operație?”

Înțelesesem mesajul. I-am răspuns negativ, ea luând partea pozitivă din micul nostru schimb de cuvinte, anume că atunci când scenariul meu urma să fie gata, putea dispune de el după plac.

Numai că sunt prea închipuit pentru a alcătui un scenariu ce să asigure altcuiva succesul.

Aşadar, nu mi-am frecventat cardiologii decât la distanță de ani. Fiindcă opiniile lor privitoare la sănătatea inimii mele nu variau, temându-mă că exista o interpretare

greşită undeva, am recurs la o altă policlinică, frecventată de pacienți destul de gomoşi pentru a-mi satisface orgoliul.

Secretara, foarte mândră de fundația pe care o slujea, m-a îndrumat să stau de vorbă cu internista, aceasta constituind calea de acces către specialistul de cord. Aşa mergeau lucrurile acolo.

A doua zi dimineatță am fost încântat să admir formele suave, dar pietroase, ale unei fausse maigre, mică de stat, cu trăsături bine conturate, cu o eleganță fermă, cu priviri inchizitive, stăpână pe sine şi pe situație.

Mi-a ascultat doleanța, mi-a ascultat motivarea vizitelor făcute medicilor până atunci, mi-a ascultat reproducerea opiniilor de specialitate şi mi-a ascultat cenzurarea personală a acestora.

Cu bun simț, m-am oprit acolo unde am socotit că era cuviincios s-o fac. Ea, care mă lăsase politicos să înşir vrute şi nevrute, hotărî brusc că mă exprimasem suficient.

Mă aținti drept în ochi şi mi se adresă la rândul său:

– "Ați fumat timp de 45 ani. Am reținut bine? Patruzeci şi cinci de ani!"

Am dat afirmativ din cap.

– "Ați lăsat tutunul şi v-ați îmbolnăvit de astm. E drept? De astm!"

Am confirmat în tăcere.

– "Tratamentul astmului v-a îmbolnăvit inima. Cordul! Corect?"

Nici că se putea mai corect.

– "Şi acum ce mai doriți? Sunteți un om al cărui viitor este pecetluit, nici că se poate mai limpede pecetluit."

Tonul său luminos nu-mi revela, totuşi, viitorul la care se cuvenea să mă aştept.

– "Veți străbate strada, într-o zi frumoasă de primăvară şi, la un colț, veți cădea fără aer. Aşa o să arate sfârşitul dumneavoastră. În cazul ăsta, ce mai doriți de la cardiolog?" mă întrebă, alungindu-şi buzele, ca un botişor de miel.

Doamna era o luptătoare pentru procesul comunismului. Venisem la dumneaei cu intenția ascunsă de a mă înscrie pe lista susținătorilor săi.

Dar nu am mai avut timp.

M-am grăbit să-mi întâlnesc moartea la colț.

O NOUĂ VECINĂ

Nu cred să fi trecut mai mult de două săptămâni de când ne-a ajuns din urmă o bătrânică simpatică. Venea dinspre fundătură.

Străduța noastră are formă de L. Iar acolo unde se frânge, abia că se bifurcă. Anume pătrunde în ea acest mic afluent cu desen de virgulă, ieşit dintr-un teren nu ştii bine cât cu stăpân şi cât al nimănui. Pustiu nu este de tot, căci mai sunt semănate, până la el, două case, aparent într-o curte unică, pe dreapta. De fapt, drumeagul conducând la cea mai îndepărtată, se sumete pe lângă ograda mititică a celeilalte. Strecurându-te pe lângă calcanul aceleia din urmă, pe o potecă lată cam de un pas jumătate, aceasta te mână la alte două căscioare. Ele se compun din câte un vestibul şi o mică încăpere; a de la răsărit

este înzestrată şi cu o baie. Ambele se înghesuie într-o singură îngrăditură. Dincolo de aceasta se întinde palma de pământ părăsit abia pomenită.

Întorcându-ne din drum spre ele, treci prin dreptul unei cămări crescută în colb, cu o bătătură s-o cuprinzi în palmă. Într-aceasta viermuiesc doisprezece inşi, numărul cărora nu e niciodată acelaşi. Vina o poartă beciul, adică închisoarea unde astăzi unul dintre copii alunecă din joacă, mâine alţii.

Dintr-acolo se ivise chipul binedispus al femeii trecute. Nasul i se lăţea din zâmbire. Pometii i se ţuguiau din aceeaşi pricină. Bărbia i se aduna mai aproape de buză. Privirile nu reţinuseră urmă de răutate sau amintiri grele. O preceda o burtă măruntă, suspendată şi legănată. Picioarele şi braţele îi era scurte.

Am bănuit că era proprietăreasa uneia dintre coşmelii, proprietăreasă pe care nu o văzusem încă la faţă. Nu numai că ştiam de existenţa ei, dar chiar un vecin al său, meşter-drege-tot, cum găseşti oriunde e un ban de câştigat şi ceva bun de stricat, meşter care circula de la unul la altul, dând cu ochii de colecţia noastră de ceramică populară, obţinuse de la ea un urcior de lut şi ni-l oferise ca mai interesaţi în culoarea lui decât dumneaei. Îl ţinem de atunci pe un fel de terasă acoperită ce stă lungită la umbră la un capăt al locuinţei noastre. Pe pereţii ei se lăfăie câteva zeci de străchini şi blide însorite şi cu vino-ncoace.

Faptul că amabila trecătoare ne cinstise cu bineţe confirma o obişnuire cu prezenţa noastră. Ne simţeam vinovaţi că nu fusesem primii să o salutăm. Vârsta sa ne impunea să ne fi grăbit a o face. Cu atât mai mult cu cât a-i fi fost dragi era lucru evident. Neglijenţa noastră ni se părea motivabilă. Nu o cunoşteam, oricine va fi fost, ceea ce ne ruşina şi mai tare.

– "Este o cerşetoare din Gara de Nord", ne spune dispreţuitor şi amuzat gura spartă a uliţei. "A găsit-o Ion pe acolo şi a adus-o acasă, să aibă unde dormi." Ion este capul familiei celei numeroase. Mă înduioşează sensibilitatea sa. "A pus-o să cerşească. Îi aduce trei-patru sute de mii pe zi. Şi-au găsit un venit sigur. O ameninţă că dacă nu vine cu bani, o dă afară. Ea plânge, se vaită." Soţia mea se miră că mai este loc şi pentru ea în odaia supraaglomerată. – "Păi ce?! O lasă între cei patru pereţi?!..." – "În cazul ăsta, unde doarme?" – "În curte. Este destul loc pentru una cât ea..."

Peste două ceasuri, când s-a întunecat bine, un necaz ne scoate din casă. Revenim după orele unsprezece noaptea. Soţia mea rămâne puţin în urmă, să mai caute ceva în automobil. Apare din centru şi femeia necunoscută. Mă salută cu veselia tandră ce-i stă atât de bine. E încântată că-i răspund. Nevasta mea e aplecată înainte şi ascunsă pe jumătate între banchete. Fericită, din trecăt, dându-i 'bună seara', străina o mângâie peste umeri cu o caldă prietenie.

COLEGI DE CONDEI

Ne-a prezentat unul altuia un alt fost coleg de puşcărie. Mi l-a adus acasă. Se pare că nu locuim departe unul de celălalt. Mă informase din timp că urma să vină cu unul dintre apropiaţii lui Eugen Ţurcanu; din epoca anterioară detenţiei; din libertate, deci, dar intrat odată cu acela în puşcărie. Cu asta mi-a trezit apetitul de a-l cântări personal, de a-l

descoase şi eu. Pentru că mi se spusese despre el ceva imposibil (gândeam, în conformitate cu lipsa mea de experienţă directă a ceea ce s-a numit "reeducări"). După ştiinţa mea (insist: indirectă - din cărţi şi din povestiri orale), la Piteşti, în Centrul de reeducare studenţească, din bătaia organizată împotrivă-i de colegi nimeni nu scăpa fără să bată la rândul său, după ce se pomenea snopit de nu mai rămânea om. Şi, totuşi, Ţurcanu l-a întrebat pe Nutti Pătrăşcanu, când au ajuns la un pact, dacă putea să bată. Aceştia au fost termenii exacţi. Celălalt i-a răspuns că nu ştia dacă era în stare, că nu încercase niciodată. Că avea să vadă. Am mai citit şi despre alţii că recunoşteau călăului obştesc a nu fi fost capabili să lovească un semen, cum li se impunea pentru a da dovada fidelităţii faţă de cei care le deveniseră stăpâni îndărătul gratiilor. Dacă nu ridicau mâna asupra altcuiva, erau folosiţi ca provocatori ai noilor veniţi, pentru a-i demasca ulterior în plen, cu nimicurile pe care izbuteau să le obţină de la ei prin criminală şiretenie. Demascarea se făcea în vederea unei motivări a torturării celor proaspăt sosiţi. Era mai uşor să-i chinuieşti dacă aveai un ce, oricât de nesemnificativ, împotriva lor.

Despre domnul acesta mi se relatase că i se încredinţase de către Ţurcanu, prietenul său, să-l zdrobească pe un oarecare, când avea să fie dat semnalul nebuniei generale. El istoriseşte că, în toiul învălmăşelii iscate de surpriza cotonogelii la care erau supuşi cei abia intraţi, el, tot împingându-şi victima către prici, ajuns cu ea acolo, i-a poruncit printre dinţi şi în şoaptă: - "Vârâ-te sub pat! Vârâ-te mai repede!", astfel găsind el soluţia de a-şi creea o situaţie în care-i să-i fi fost imposibil a-l lovi, pentru că nu-l putea ajunge.

Asta mi-a povestit şi mie când a venit timpul să-l întreb asupra colaborării sale cu reeducatorii. Din păcate, tânărul cruţat de el murise şi nu-şi putea aduce mărturia cu privire la întâmplare.

Înfăţişarea vizitatorului meu respira o domnie naturală. Beneficia de acea calitate a unor bărbaţi maturi care în cursul tinereţii îşi creaseră o siluetă robustă dar neagresivă, datorită unor sporturi armonioase, precum canotajul, hipismul, înotul, alpinismul, pe care temei vârsta depune o linişte carnală de invidiat. Poate că n-am întâlnit mai mulţi de zece bărbaţi impunători ca el, într-o viaţă de om. Figura distinsă, de universitar preocupat de probleme ştiinţifice puţin accesibile, îi fusese sculptată de preocupările unui geolog de teren, care îşi petrecuse zeci de ani pe culmile montane, în tăcere, însumând şi o serie aproape fără număr de nopţi albe, sacrificate redactării unor voluminoase tratate de specialitate. Silueta burgheză îi era neliniştitoare prin calmul ce-l degaja. I se asociau gesturile măsurate, comise cu lentoare, de parcă ar fi fost smulse cu zgârcenie dintr-un abis al îndoielilor. Tonul aşezat, cu glas bine pozat, se manifesta cu o rostire atât preţioasă, cât şi modestă fără ostentaţie. Bunăvoinţa politicoasă ce-i însoţea toate adresările te invita la prieteşug, la încredere în el, chiar la ataşament faţă de el, deşi încă nu apucaseşi să-l cunoşti ca lumea. Avea un cap ca turnat în bronz, ce-ţi inspira siguranţă prin marea-i seriozitate.

A început să mă frecventeze, eu încă neînapoindu-i vizitele, deoarece starea sănătăţii mele lăsa de dorit. Recunosc că prezenţa sa îmi devenise dragă, de nu ar fi fost cele ştiute legându-l de Ţurcanu. Pentru a se prezenta mai complet, mi-a dăruit o carte memorialistică scrisă de el. Conţinea portrete ale foştilor colegi de detenţie sau de servici de odinioară. Din punct de vedere literar, multe erau tratate cu îndemânare, expuse în cadrul unei întâmplări elocvente pentru cunoaşterea personajului ce reţinea atenţia naratorului. Bineînţeles, şeful reeducărilor reprezenta cheia de boltă a volumului. Prieteni

prin soţiile lor, foste colege (poate chiar de bancă) în liceu, se simpatizaseră şi se frecventaseră reciproc dinaintea căderii în plasele securităţii. Modul naraţiunii trăda stima autorului şi căldura cu care gândea la celălalt. Simpatia prezentării respira omenie. Apropierea sufletească dintre ei devenea accesibilă pe deplin în finalul istorisirii, când mama lui Ţurcanu l-a chemat pe povestitor să mai treacă pe la dânsa, după vizita ce i-o făcuse (eliberat în baza unei foarte scurte condamnări). Dorea să mai stea de vorbă despre fiul ei iubit. Or, domnul din faţa mea nu a putut repeta acea experienţă. Vorbind cu mine, îmi era evident că îl durea sufletul a nu fi dat curs rugăminţii bătrânei. Hotărârea sa este de înţeles: se temea să mai deschidă uşa unei mame care simţea în carnea ei suferinţele pe care le bănuia a fi fost îndurate de roadele pântecelui său. Mai mult, Ţurcanu interzisese, sub ameninţarea cu moartea, atât acoliţilor cât şi victimelor sale, să trădeze secretele reeducării. Datorită acestei acţiuni el, de fapt, o ducea nesperat de bine şi se împlinise ca stăpân autarhic peste vieţile tuturor colegilor. Despre aceste lucruri nu putea vizitatorul meu vorbi unei mame disperate.

Ceea ce mi-a deşteptat o vagă bănuială în privinţa acestui domn se născuse din afirmaţia că nu bătuse niciodată. Atunci când îl scăpase pe cel desemnat a lua bătaie de la el, mi-a menţionat colegul nostru ce-l adusese la mine, Ţurcanu s-a supărat pe el şi l-a expediat în altă cameră.

Când se supăra pe careva, torţionarul îl ţinea cinci sau cincisprezece nopţi nedormit; îl bătea dimpreună cu alţi zece derbedei; îl obliga să mănânce culcat pe burtă şi sorbind de-a dreptul din gamela fierbinte ce odihnea pe ciment înainte-i; îl punea să bea urină, să lingă şi să mănânce fecale. Dacă îl trimitea în altă cameră era pentru a-l da pe mâna unor călăi la fel de nemiloşi ca el, eventual însoţindu-l cu sfatul tainic de a fi ucis cu bâtele, aşa cum şi-a încheiat zilele Şura Bogdanovici, adevăratul iniţiator al reeducărilor. Pe omul nostru, însă, nu a făcut alta decât a-l muta din cameră. Atâta mi-a parvenit. Ba, parcă am dedus nu ştiu datorită cărui element, că a fost dus ca membru în comitetul de cameră, dacă nu chiar ca şeful acestuia.

Mi se părea prea de tot. O parte din umbra neîncrederii mele plutea şi asupra aceluia care ne prezentase unul altuia. Poate că el era cel care mă minţise. Dar de ce? Cui folosea înşelarea mea?

Bineînţeles că aici a intervenit obsesia multor contemporani, printre cari şi subsemnatul. Poate că era vorba, mi-a trecut prin minte, cu atât mai mult cu cât era pomenit şi un al treilea tânăr care nu bătuse şi nu fusese bătut, poate că era vorba, m-am temut, de o conjuraţie întrunită pentru a mă câştiga de partea lor. Nici cel care mi l-a adus nu recunoştea a fi fost cumva bătut sau, şi mai şi, a fi bătut el pe alţii. Am înţeles că aceşti oameni nu aveau prieteni, nu aveau în cine să se încreadă. Preferabil, pentru ei, din toate punctele de vedere, era să găsească pe cineva (eu, de pildă, că scriitor despre detenţie sunt o leacă) care să-i absolve de orice bănuieli. La aceasta putea folosi înşelarea mea.

Era vară. Noul venit m-a invitat să trec pe la el, să sun la uşă şi să coborâm împreună în parcul de peste drum, pe malul unui lac, oblojind câteva cutii de bere scoase atunci de la frigider. Era idealul său în privinţa prieteniei.

Nu mă putea primi în casă, deoarece soţia îi sta nemişcată în pat de o sumă bună de ani. Şi dumneaei ispăşise o pedeapsă politică, una mult mai mare ca a soţului. De nevoie şi din umanitate, el se preschimbase în sora ei de caritate, în mama ei, în fiica ei, în oricine ar fi trebuit s-o îngrijească. Din pricina unor astfel de îndatoriri grave, doar în cazuri rarisime îşi îngăduia aventura de a se depărta de apartamentul familiei, cum o

făcuse în cele câteva rânduri când trecuse pe la mine. Tragedia aceasta, a apropierii de moarte cu fiecare clipă ce se scurgea, trăită de nevasta lui, ca şi propria lui singurătate, contribuiau la sculptarea chipului său, la gravarea lui cu seriozitatea menţionată iniţial, seriozitate ce mă atrăgea către dânsul.

De la el sau de la celălalt ştiam că-şi publicase şi amintirile din temniţă. Mi-a făgăduit împrumutarea volumului epuizat. Mi-a promis că avea să mi-l dea dacă mă lăsam văzut pe la el într-una din zile. Fiindu-mi greu să escaladez treptele ce conduceau la catul lui, luasem cu mine un camarad de temniţă. Acesta a urcat în locul meu. A atins butonul soneriei. I-a deschis cel căutat. A fost invitat înăuntru, dar gazda nu aşteptă să se instaleze într-un fotoliu din preajmă, că şi scoase dintr-un raft al bibliotecii opul cu pricina. Din păcate aveam să-mi dau seama că nu era cel făgăduit, ci acelaşi pe care-l aveam şi-l studiasem din scoarţă-n scoarţă, pe care mi-l dădea pentru a doua oară.

- "Cine este domnul ăsta desăvârşit?" mă întrebă amicul, şi el impresionat de ţinuta aşa-zisului nostru coleg de închisoare. "Nu întâlneşti astfel de indivizi pe toate drumurile."

Când mi-am arătat nedumerirea privitoare la cele două cărţi şi faptul că folosise tot felul de tertipuri să nu ajungă la mine nici măcar exemplare din autobiografia de detenţie dăruite cu dedicaţie altora, puţin i-a păsat de câte îi explicam: era încă sub vraja înfăţişării domneşti a insului. Aşa încât nu i-am putut strecura şi lui ghimpele îndoielii ce mă otrăvea.

Când a revenit autorul acelor pagini pe la mine, l-am luat prin surprindere, credeam:

- "Am văzut în cartea aia publicată de Editura Vremea, cu documente de anchetă şi proces ţinând de reeducări că unul dintre cei condamnaţi la moarte şi executaţi vă acuză că l-aţi şcolit, în numele reeducatorilor, cum să momească noii fraţi de suferinţă pentru a le smulge secretele bine păzite de securiştii care-i anchetaseră, cum să devină provocator şi turnător." Aceste secrete urmau să ajungă la urechile lui Ţurcanu, mai întâi, pentru a fi vărsate în capul naivului cu pricina, declanşând torturile şi, eventual, moartea lui. Ulterior ele trebuiau încredinţate securităţii, în vederea îndrumării pentru noi arestări.

Răspunzând, nu a şovăit; în schimb, era uşor plictisit. Vorbea ca între doi prieteni care se cred unul pe celălalt, deoarece se cunosc prea bine pentru a se bănui de înşelătorii. Nu întrevedeam de ce întâmplare se agăţa pentru a gândi astfel. Dimpotrivă, eram iritat că descoperisem acuzaţia şi că o nega cu atâta lejeritate. Eram chiar indignat că puteam fi minţit în faţă. Bănuiesc că felul meu de a fi, blajin, l-a încurajat să adopte acel comportament.

Acum, dacă m-am hotărât să narez în scris aceste rânduri, am redeschis cartea cu pricina, să-mi împrospătez amintirile. Titlul ei e: "Memorialul ororii". Iar numele aceluia care a făcut dezvăluirile la care mă refeream este: Ioan Cerbu. Se pare că Cerbu era bătut de Viorel Negrilă, la îndemnul prietenului meu despre care vorbesc. Probabil că tortura se desfăşura în camera unde îl expediase Ţurcanu, dar nu supărat pe el, cum lasă de înţeles, ci trimis şef de comitet, cu drepturi totale asupra celor aduşi pentru demascarea externă, adică a relaţiilor ce le avuseseră în libertate şi a faptelor săvârşite în acele condiţii. Şi pentru demascarea internă, adică a vorbelor schimbate în penitenciar, de când fuseseră arestaţi, a cântecelor îngânate, a ajutoarelor date celor veniţi din anchetă în sânge şi a tuturor faptelor, ce mai... Era mijlocul de a identifica sentimentele legionare ale victimelor - căci reeducarea urmărea desfiinţarea definitivă a Mişcării Legionare. Era şi

mijlocul aflării identității colegilor ce acționaseră din același impuls sau al caraliilor ce acceptaseră să dea o mână de ajutor condamnaților. Se înțelege din text că Viorel Negrilă avusese grijă să-l învețe cu câteva luni înainte cântece legionare pe Cerbu. Acum i le scotea pe nas. Tehnica (mă refer la inițierea în legionarism) de a pregăti noi cadre pentru legiune în perioada de carantină sau cea imediat următoare era curentă la Pitești. Pentru mulți dintre cei trecuți printr-o atare școală (deseori elevi), perioada rămânea una dintre cele mai frumoase din viață. Destui dintre ei întâlneau pentru întâia oară prietenia adevărată, jertfa pentru aproape, credința cea mai autentică. Seară de seară avea loc "momentul iertării", când toți care se jigniseră în cursul zilei sau se necăjiseră măcar unul pe altul, se apropiau de patul celuilalt pentru a-și cere iertare. Evocarea eroilor Legiunii, a neasemuitului Căpitan, a martirilor Moța și Marin, a răzbunătorilor Nicadori și Decemviri, a eroicilor lăgărişti din Germania lui Hitler, formau caractere.

Această treaptă pedagogică de o mare înălțime spirituală era urmată de o lovitură psihologică anihilatoare. Total neașteptată. Acela care răspunsese de inițiere devenea călăul tău, fără a te avertiza în nici un fel și fără a te acuza de altceva decât de faptul că te dovedișeși... legionar!

Prin asta trecuse și Ioan Cerbu.

Apoi venise rândul vizitatorului meu. Avu datoria de a-l învăța cum să tragă de limbă deținuții din camera unde urma să fie dus, indivizi ce nu știau nimic despre reeducările desfășurate la numai doi pași de ei, sub nasul lor. Era misiunea acestui 'domn fără cusur', cum îl văzusem inițial, de a școli pe cei trecuți prin disperările demascărilor, cum să lege prietenie cu viitorii colegi, pentru a le afla secretele. Oare lăsaseră camarazi de luptă nedenunțați atunci când fuseseră anchetați? Oare cunoșteau alți posibili luptători împotriva comunismului? Oare știau de arme ascunse? Oare cunoșteau gazde de vrăjmași ai comunismului? Și atâtea altele ce puteau interesa securitatea.

Tot el le făcea educația marxist leninistă, conform cu legile materialismului dialectic, în vederea viitoarei lor situații de reeducați. Dealtfel, atunci când încă nu se trasaseră limpede coordonatele versiunii românești a Poemului Pedagogic al lui Makarenko (am numit reeducările), el fusese acela care, folosind un pretext dintr-acesta vestise începutul lor într-una din camere.

Ceva în legătură cu asta acceptă și domnul geolog să recunoască.

- "Singurul lucru pe care l-am făcut, trimis de Țurcanu, a fost că am ținut o prelegere de materialism deținuților, bazată pe exemple din științe naturale, eu pricepându-mă la astfel de lucruri, pentru că le studiasem."

Nimic din cele ce fusese deconspirat de Ioan Cerbu a fi săvârșit în numele lui Eugen Țurcanu. Acea deconspirare fusese făcută în fața anchetatorilor care îi scormoneau trecutul de ucigaș (a recunoscut trei crime în camera condusă de el), crime la care ajunsese de spaimă că ar mai fi putut intra în faza torturilor prin care trecuse. Iar acum nu mai avea cum repovesti cele săvârșite de domnul din fața mea, deoarece a fost împușcat, ca urmare a procesului reeducatorilor.

Conlocutorul meu era nepotul uneia dintre figurile de conducere ale partidului comunist din anii aceia. Ce căutase el la legionari, nu știu. Că s-a potrivit ca o mănușe ideea reeducărilor pe mintea lui îmbolnăvită din familie este de înțeles. Că prietenia lui Eugen Țurcanu, membru al partidului comunist și elev al unei școli pentru diplomați, îl stimula să caute o cale de eliberare rapidă din gherlă, cum nădăjduiau toți reeeducatorii, și după acea revenire în libertate să-și asigure o situație în lumea nouă, mai mult ca sigur

între cadrele securității, este iarăşi de înţeles. Dar că după aceasta a devenit acel domn desăvârşit, un savant, o glorie a geologiei româneşti, mi-e mai greu să pricep. Pentru mine, crima este incompatibilă cu practicarea ştiinţei. Însă aş zice că prea multe încă nu ştiu dintr-ale vieții.

Ceea ce m-a îndemnat a pune pe hârtie paginile de față este semnătura lui în revista unde public de ani de zile. Renunțând la conceperea de cărți, se pare că a optat pentru ziaristica politică, tot de culoare verde, ca pe timpuri.

Sunt mânios pe mine însumi, fiindcă simt în spatele remarcilor mele o indignare al cărei stăpân nu pot fi, stârnită de aceea că un atare om publică, sub numele său, într-o revistă pe care o socoteam curată până acum, alături de numeroase condeie în nici un fel pătate. Dar, îmi spun tot eu, ce l-ar împiedica să fi devenit alt om? Dacă a greşit şi-i pare rău şi voieşte să o dovedească, cine i-o poate interzice? N-a ucis cu mâna lui. A pregătit un viitor criminal atât de feroce încât acela a fost condamnat la moarte şi executat. Poate şi pe alții, rămaşi necunoscuți. Dar el personal se pare că nu a ucis.

Ba are acest drept. Un singur lucru continui să-i reproşez: de ce nu-şi începe activitatea publicistică ieşind la rampă cu recunoaşterea: iată ce am făcut! Iertați-mă şi primiți-mă între voi! Vreau să-mi curăț sufletul!

Am văzut un film a cărui acțiune se desfăşura în Africa de Sud. Era vorba despre o lege votată la ei după ce puterea a trecut din mâinile albilor în mâinile populației majoritare. Conform acestei legi erai absolvit de orice vină dacă anunțai tribunalul că doreşti să fii judecat pentru cele făptuite sub vechiul regim politic. Pedeapsa unică era, în fiece caz, recunoaşterea publică a faptelor tale, în toate detaliile lor sângeroase.

Asta aştept şi în România, unde condamnarea publică a comunismului s-a redus la un discurs parlamentar al Preşedintelui țării, un discurs demult uitat.

ŞEF PENTRU O ZI

Aveam o experiență destul de vastă a vieţuirii în Jilava. Mai tot anul ce trecuse împărtăşisem existența colegilor din camerele mari, cele unde ne aflam câte şaizeci, şaptezeci de inşi, majoritatea trei la două paturi. Bănuiesc că acesta este obiceiul cu noii veniți. Îi lăsau să locuiască în obşti cuprinzătoare, pentru a se obişnui cu puşcăria. Când socotea conducerea penitenciarului ca te-ai maturizat ca deținut, îți dădea drumul de pe reduit către încăperile de opt-zece inşi, la chin mai greu.

Eu m-am nimerit într-una dintre acelea aflate în continuarea camerei 0, adică a morții, atunci când mi s-a împlinit sorocul mutării.

Nu eram prea deschis față de cunoştințele noi. Deprinsesem prudența elementară necesară într-un loc unde se putea să abunde turnătorii. Dar nici nu mă închideam în mine cu duşmănie. Aşteptam să mi se întindă o mână amicală, pentru a judeca dacă mă hazardam să răspund cu aceeaşi prietenie.

Între timp, am început să măsor cu pasul de la un capăt la altul celula mititică. Voiam să las impresia că eram adâncit în mine însumi; de fapt, îmi fixam pe rând privirile asupra fizionomiilor colegilor de cameră abia cunoscuți, încercând să le ghicesc

caracterul, surprizele pe care erau capabili să ţi le facă, biografia, dacă ar fi fost posibil. În felul acesta îmi alegeam prieteni, oamenii de încredere.

Nu zărisem decât un singur chip de intelectual subţire, printre cei nouă indivizi în haine zăbrelite. Dar acesta era foarte atrăgător. Ceva mai scund ca mine, părul şaten deschis îi era vag ondulat. Avea o ţinută îngrijită, priviri deschise şi oneste, obrajii destinşi de un surâs pândindu-te să-ţi ureze bine ai venit, desenul buzelor era unul al bunătăţii, bărbia părea fasonată astfel încât să crezi că îţi acorda întreg interesul.

- "În tăcere se nasc gândurile mari, poemele, ba chiar şi muzica..." îmi adresă cuvântul când am trecut pe lângă patul său.

Mi-am coborât căutăturile către ale sale. Alături de multă bunăvoinţă, am găsit în ele o vagă încurajare, ceva cam ca: 'Hai să stăm de vorbă... O să vezi că ne vom înţelege... Suntem făcuţi să fim prieteni...' Mai mult, exista acolo şi o lumină a preţuirii. Acestea la un loc m-au convins sa cedez ceva din încăpăţânarea mea de a rămâne izolat până ce aveam să mă dumiresc deplin asupra locatarilor. M-am oprit din plimbare: - "Aveţi dreptate: orice lucru serios se concepe în tăcere." - "Poet?" m-a luat la sigur. Şi nimerise în plin. - "Poet când mai pot..." - "Daţi-mi voie: inginerul Berneagă". De tare mult timp nu mai întâlnisem pe careva să mă stimeze suficient încât să se ridice în picioare atunci când ne prezentam unul celuilalt. Alături de această purtare impresionantă, ceva m-a dezamăgit: meseria sa. Ce puteam afla de la un inginer, ceva care să-mi aline sufletul? Ţara se umpluse de ingineri incapabili să deschidă gura, ori să scrie corect o scrisoare. Aşa erau timpurile. Omul cultivat constituia o ameninţare pentru conducerea de stat, deoarece scotea în evidenţă incapacitatea intelectuală a membrilor ei. Mai mult, era suficient de pregătit ca să judece şi să afle adevărul. Dar ing. Berneagă părea mult prea fin pentru a mări cu unul tagma necuvântătorilor primind patalamale şi posturi de conducere peste noapte.

- "Ah, nu... Am ocupat un post de conducere doar pentru a mă nenoroci. Am condus timp de o zi şi o noapte. Voia ursitoarelor. Parcă le aud bolborosind deasupra leagănului meu: acest prunc va suferi pentru alţii, fără rost şi fără sens. Destui ingineri vor ajunge cineva în ţara asta. El va fi stâlpul puşcăriei jilave...!"

Vedeţi, am greşit: avea altă ştofă... Era el însuşi poet.

Fusese arestat în 1948, în anul când au fost judecaţi criminalii de război, guvernele succesive, generalii, episcopii bisericii greco-catolice şi trei partide istorice - după foştii membri ai Legiunii.

De ce?

Pentru că a avut ghinionul să se înfăţişeze la post imediat ce şi-a susţinut licenţa. Postul ce i se propusese a fost acela de adjunct al şefului personalului de la şantierele ce urmau a primi numele: Grivița Roşie, adică la Uzinele Malaxa.

Când se înfăţişă în biroul respectiv, plin de avânt şi numai surâs, un bărbat cu o chelie strălucitoare, între două vârste, îi strânse mâna cu entuziasm şi i se adresă: - "Bine ai venit, tinere domn inginer. Intri în pâine pe dată. Mă vei înlocui timp de o lună de zile. Plec la Veneţia. Cu nevastă-mea. Bucură-te, timp de treizeci de zile eşti cel mai mare peste toţi muncitorii şi inginerii de aici". Făcu un gest larg cu braţul drept, indicând pesemne întinderea şantierelor. În elocvenţa acelei mişcări regăseai o grandilocvenţă cu care junele Berneagă nu era obişnuit, deoarece nu prea cunoştea multe în afară de buchia

cărții. În mod firesc nu deprinsese în nici un fel mândria de a înlocui un om cu atâta putere asupra destinelor celorlalți.

Înghiți în sec însă, disciplinat, se feri să comenteze în vreun fel micul discurs destinat pavilioanelor sale timide. Pe față, desigur, i se citea nedumerirea, dar şi-o stăpânea cât putea, să nu stârnească opinia că fugea de greutăți sau că nu se pricepea la treburile biroului aceluia. Până să apuce a mulțumi pentru încrederea acordată, străinul îi scutură ambele mâini pe care le înhățase ca un urs între ale sale, după care ieşi ca din puşcă, lăsându-l fără vlaga de a mai rosti măcar un cuvânt în urma lui.

A doua zi a izbucnit greva celebră.

Peste ani şi ani, când bătu ceasul răzbunărilor, proaspătul absolvent de odinioară fu arestat şi socotit vinovat de cele petrecute în uzină. Condamnarea sa fu de douăzeci şi cinci de ani.

L-am întâlnit când săvârşea cel de al optulea.

Peste aproximativ trei ani îmi încheiam şi eu pedeapsa. Continuând în Bucureşti (unde eram acum liber) tratamentul început ca deținut la spitalul din Slobozia, peste câtva timp am izbutit să ajung şi acasă. Acestea se petreceau în anul 1960.

În 1964, anumite dezagremente ținând de construcția casei noastre l-au obligat pe tatăl meu să recurgă la ajutorul Icralului. Inginerul venit la fața locului să constate amplitudinea necazului nu era altul decât dragul meu domn Berneagă.

După ce schimbarăm multe cuvinte, brusc a năvălit peste mine o amintire, a singurei dureri mărturisite vreodată de colegul meu de la Jilava.

- "Domnule inginer, v-a aşteptat băiatul dumneavoastră sau s-a căsătorit până să fiți eliberat?"

- "S-a căsătorit, domnule Rădulescu. Ce să facă? Aveam o condamnare de douăzeci şi cinci de ani. Cine să ştie că, la împlinirea a unsprezece ani, avea să se dea decretul acesta care ne-a eliberat pe toți până la ultimul?..."

UN SALT MORTAL AL SENECTUȚII

Nu ştiu dacă un scriitor se cuvine să se ruşineze sau să se mândrească din pricina faptului că, atunci când istoriseşste o întâmplare adevărată, condeiul îl mai fură şi o 'rotunjeşte' şi cu o minciună. Oricât de urât este, din punct de vedere moral, să 'croieşti' adevărul după nevoile tale, când vine vorba despre literatură s-ar părea că aceasta e unica soluție pentru a menține trează atenția cititorului. Că nimic nu se potriveşte mai bine vieții decât realitatea tale quale şi nimic nu e mai nepotrivit cărții decât haosul trăirii.

Totuşi, se mai găsesc şi pățanii astfel organizate de hazard încât pot fi transpuse în povestire fără nici una dintre acele intervenții de chirurgie estetică în care prozatorii se simt maeştri ireproşabili.

Aşa îmi apar cele ce urmează şi îmi voi face un punct de onoare în a nu mă depărta nici cu o iotă măcar de la fapte, cu atât mai mult cu cât personajul asupra căruia

mă opresc este interesant numai dacă nu este ‘retuşat’. Odată ce a fost supus calapodului logic, el riscă să-şi piardă tocmai acel ceva atât de nou şi de neînţeles apărut în epoca noastră ce m-a fascinat cât timp l-am frecventat şi ce poate dezvălui cititorului bună parte din prăpastia psihică tăinuită de fiecare dintre noi. Or, tocmai această latură obscură a firii omeneşti, ce ne dictează comportamentul fără să ne acorde o şansă de a i ne opune, e posibil să dea seama de dezastrul politic al ţării întregi, ceea ce nu mai este lucru de şagă.

Eroina, una dintre numeroasele mele dactilografe din cursul unei activităţi scriitoriceşti destul de lungi, deşi cvasianonimă, e o femeie situată între şaptezeci şi şaptezeci şi cinci de ani. Distinsele persoane ce ţin în prezent această carte în mâini se pot îndrepta fără temeri către bătrâneţe: acumularea anilor peste ani nu a contribuit în nici un fel la urâţirea chipului şi trupului său. I-am văzut fotografiile din juneţe: e neschimbată; parcă s-ar fi născut mâncată de lăcuste. Mă grăbesc să adaug că afirmaţia mea nu vrea să spună că am cunoscut multe femei mai simpatice, mai inteligente, mai erudite, mai spontane, mai ferme în opinii, mai vioaie, mai respectuoase faţă de cultura şi informaţia altcuiva, mai prompte în a-şi ajuta semenii, şi cu câte alte calităţi anevoie de găsit întrunite într-un singur ins, cum e cazul cu dumneaei.

Privirile sale negru arzătoare, săgetate din globii uşor protuberanţi, conţin atâta bucurie primitoare de oaspeţi încât îi treci cu vederea nepieptănarea cronică a şuviţelor corbii de păr iluminate de un argintiu îngălbenit, ca şi neglijenţa strigătoare la cer a înfăţişării veşmintelor sale. De aceea, cât timp am colaborat cu dânsa, aşteptam cu nerăbdare să mă vestească a-mi fi isprăvit de bătut textul lăsat în grija ei. Asta şi deoarece ştiam că urma să mă întâmpine cu un regal de opinii privitoare la paginile concepute de mine cu graba nesaţiului de a-mi vedea munca încheiată. Susţinerea şi argumentarea părerilor sale mă încânta. Antama un vast excurs în istoria literaturii universale, pentru fixarea tipologiei lucrării mele, ceea ce mă flata mai dihai decât îmi îngăduiesc a mărturisi. Observaţiile sale negative, stârnite de unele scăpări lingvistice şi nepotriviri stilistice, îmi erau necesare şi ştia găsi tonul politicos cu care să şi le facă acceptate. Hrănită cu clasicii francezi – din cari cunoştea pagini întregi pe de rost, reţinute încă de pe când fusese elevă de liceu – ah, liceul de odinioară... – îmi pregătea câte un mic discurs asupra propriilor mele personaje, ca şi asupra genitorelui acestora. Pe scurt, naşterea schiţei, nuvelei sau romanului meu, îmi era sărbătorită dincolo de aşteptări de către un critic generos, lipsit de jenă, fie când era cazul să biciuiască, fie când era vorba să laude.

Întregul ei edificiu de remarci, sublinieri, rezumări, citate, analize, se înălţa într-o odaie unde abia de încăpeau o masă, suport pentru maşina de scris, pentru numeroase stive de farfurii şi de cărţi în limbi străine; scaunul corespunzător; un fotoliu cu arcurile străpungând prin stofa groasă, de culoarea alunelor în partea întunecoasă a cojii lor; un aragaz cu două ochiuri şi butelia lui; o poliţă înţesată, printre obiectele de pe care admiram şi un porţelan italienesc, posibil să fi provenit din îndepărtata Renaştere, contemplat cu strângere de inimă din pricina ciobiturii lui înnegrite în timp; şi încă o măsuţă, sub pervaz, încărcată de manuscrise şi dactilograme. Deasupra tuturor acestora voltija nasul osos şi mult ieşit din suprafaţa figurii, al stăpânei locului, care nas, când dumneaei se potolea şi lua loc, părea o pasăre ce se adună între propriile-i aripi, mulţumită de căldura regăsită în cuib. Iar aceasta se întâmpla când ibricul mic de aramă sfârâia şi surogatul de cafea era cât pe ce să dea în foc sub aburii denşi, femeia fiind

obligată, pentru a salva licoarea, să țâşnească drept în sus, întocmai unei undiţe scuturate pentru lansarea aței cu acul şi momeala din vârful ei cât mai departe.

Mărunta încăpere, nevăruită de un sfert de veac poate, era învecinată cu podul imobilului. Doamna Jianu mai folosea o odăiță geamănă, unde presupuneam că dormea. Podul menționat îl închiria unui hamal, dintr-aceia care încarcă lemnele din depozit în autocamion şi ți le descarcă pe trotuar, în dreptul geamlâcului prin care expiră pivnița aerul său închis. Deşi vorbesc despre al patrulea nivel al construcției, closetul lui se afla jos, în curtea interioară, separat de clădire. Baie nu exista la catul acesta. Bătrâna ocupa o garsonieră dublă, destinată servitorilor în perioada când tatăl dumisale, magistrat la Curtea de Casație, clădise întregul şi ocupase cu numeroasa-i familie etajele inferioare.

Cu prilejul naționalizării locuințelor, unii dintre proprietarii lor au fost binecuvântați cu dreptul de a rămâne la aceeaşi adresă, doar că trebuiră să se mute în camera propriilor slugi. Acesta era şi cazul dumneaei. Iar firea sa nepăsătoare contribuia cu stăruință ca respectivul spațiu să trădeze din prima clipă care-i fusese destinația inițială. Ceea ce nu vădeşte că doamna se obişnuise cu statutul declasării ei, deşi nu-şi pomenea nicicând obârşia, necum sărăcia actuală. Însă, în locul său, strigau a revoltă vreo zece cutii metalice de conserve, cojite de etichete, preluând destinația scrumierelor. Pline ochi de mucuri şi scrum, uneori cele din urmă alcătuind un adevărat con de murdărie înălțat peste marginea lor, vădeau starea de nervozitate neabătută a locatarei, ca şi jumătățile şi sferturile de țigară de calitate proastă, stinse, ce zăceau pretutindeni, simpatizând cu fumătoarea şi aşteptând-o să rămână fără provizii de tabac, pentru a se înfrupta din ele, gest ce se repeta adesea, datorită crizei acute de bani pentru tutun.

Cam atâta în legătură cu traiul material al domniei sale, ca să nu pomenesc cozile interminabile pentru cumpărarea pâinii şi a puținelor alimente de găsit la piață, precum şi pensia tare învechită şi inutilă din pricina inflației în creştere continuă, ajustată cu munca sârguincioasă şi enormă depusă pe claviatura maşinii de scris.

Cât timp România s-a aflat sub stăpânire comunistă, declaratã pe față (se va vedea ulterior de ce fac această precizare), doamna Şoimiţa Jianu a reprezentat cel mai fidel dintre ascultătorii emisiunilor radiofonice occidentale. Eu neavând timp nici să răsuflu, dar mi-te să mă informez pe ce lume trăiam, găseam întrânsa un inepuizabil izvor de ştiri.

Slabă ca o scovergă, purta peste oase o foiță de pergament subțiată, zbârcită şi roasă până la a te face să crezi că orificiile prin care ieşeau la iveală globii oculari, perii din nări, limba, precum şi celelalte spărturi din trupul său constituiau găuri datorate uzurii tegumentului cu aspect jegos. Acest înveliş părea desprins de schelet, jur împrejur, în afară de zona încheieturilor. Aici s-ar fi zis că îl mențineau agățat oarecari ace de siguranță ocultate printre pliuri. Ei bine, perorând împotriva dictaturii, era în stare să fi amuțit un regiment compact în momentul când dădea onorul. Te întrebai unde îşi ținea ascuns rezervorul energiei explozive. Nimic să i se opună când îşi declanşa mitraliera verbală anticomunistă! Odaia – depozit de praf de puşcă – sta gata să sară în aer. Incendiul oral stârnit de ea nu-l înecau şi stingeau decât hohotele homerice revărsate asupra prostiei generale ce-l accepta pe bâlbâitul din fruntea țării. Se împăca foarte bine cu soția mea, ambele afirmând în fața cui voiai şi nu voiai că, dacă aveau vreo armă, l-ar fi executat în plină stradă pe Nicolae Ceauşescu

Iată de ce exultarea ei, cu prilejul Revoluției din Decembrie ‘89, nu cunoscu margini şi am împărtăşit-o cu delicii.

Una dintre istorisirile sale mi-a dat prilejul de a-i vedea şi admira concepţia pedagogică, în luminile căreia şi-a crescut singură fiul unic şi pe care i-a transmis-o şi acestuia.

Pe când glăsuia, se înmulţeau în faţa ochilor mei talazuri imense de muncitori răzvrătiţi împotriva tiraniei îndurate aproape cincizeci de ani şi cerând răzbunare. Apăruseră câteva tancuri, rostogolindu-se către capitală, dinspre margine spre centru. La prima răscruce mai de Doamne-ajută din cartierul nou ce li se aşternea în cale, puhoiul de oameni le stăvili avântul, cu strigăte fraterne: – "Armata e cu noi!" Copiii blocurilor se căţărau pe carcasele urieşeşti metalice. Deşi o făceau cu îngăduinţa ostaşilor, abia cu doi-trei ani mai în vârstă ca mulţi dintre ei, pe chipurile lor citeai un triumf de parcă ar fi cucerit monştrii de fier prin forţa lor de supermeni invincibilă. De fapt, astfel şi stăteau lucrurile: duşmănia armatei fusese înfrântă de forţa iubirii celor înarmaţi numai cu flori.

Printre 'invadatorii' de 14-15 ani, o zăream pe nepoata doamnei Şoimuţa Jianu. O zbughise de acasă cu încuviinţarea înţeleaptă a tatălui şi cu una îndoită a mamei. Fiul dactilografei i-o smulsese anevoie soţiei sale, în numele fiicei lor, cu un argument de o mare sensibilitate: – "Dacă astăzi nu se găseşte acolo unde e chemată generaţia ei, nu va mai cunoaşte împăcarea cu sine niciodată." Fraza oglindea educaţia primită de la femeia din faţa mea, mândră ca nimeni de cele ce-mi putea povesti. Cu atât mai mult o admiram.

Comparam situaţia copilei cu a mea însumi, când am fost arestat, în '56. Am pornit-o pe drumul lung al temniţelor, la 20 ani – drum şi aşa trudnic şi nesigur peste poate –, cu sufletul chinuit din pricină că eram conştient de sfâşierea pe care o produceam în familie, a cărei dezaprobare mă apăsă până la capătul detenţiei. O dragoste maternă furibundă mă copleşea, pasă-mi-te în vederea binelui meu, împiedicându-mă să ascult de glasul conştiinţei. Iar această împiedicare nu izbuti să conducă la alt rezultat decât că îmi împovără inima cu încă o întrebare fără răspuns, pe lângă numeroasele celelalte cu care mă înjunghia destinul personal, ceea ce subconştientul nu ştiu rezolva decât printr-o rupere a fructului de trunchiul familial, o rupere, oricât de dureroasă, totuşi de neevitat.

O nouă etapă a descifrării personalităţii contradictorii a doamnei Şoimu fu legată de un text pe care mi-l dactilografie. Atrăgeam atenţia, în paginile lui, că oricât de grave resimţim cu toţii a fi fost crimele lui Ceauşescu, nu fusese drept să nu i se acorde nădejdea în bunătatea şi iertarea lui Dumnezeu. Absenţa preotului de lângă el, în preajma execuţiei grăbite prin încălcarea tuturor normelor Justiţiei din întreaga lume civilizată constituia o replică la fel de neomenoasă dată propriei sale lipse de omenie. A fost ucis ca un câine, deşi era fratele nostru – adevărat: un frate nebun până şi-n cele mai mărunte gesturi.

– "M-aţi făcut să plâng, stimate domn", mă întâmpină gazda mea, văzând o generozitate pe care nu i-o descoperisem încă.

Într-adevăr, cearcănele, peste noapte, i se adânciseră vineţii. Abia de încheiase dactilografierea articolului. Masca durerii sale – cu toată opoziţia bunului meu simţ – îmi provocă surâsul înduioşat. Suferise cu adevărat! Din păcate, trăsăturile ei nu se înscriau printre acelea ce susţin şi înnobilează durerea până la a-i conferi ţinută expresivă tragică. Dimpotrivă, i-o zvârli printre obiectele de recuzită ale comediei.

Doamna Şoimuţa îmi acredita talentul şi ştiinţa de a acţiona asupra afectelor cititorului. Fusese prima victimă a ideii mele. Prin mijlocirea sa, dobândeam asigurarea că toţi aceia care urmau să citească revista unde îmi apărea serialul "Cuvântul lui

Dumnezeu în puşcărie" erau sortiţi să treacă printr-o baie emoţională propice îmbunătăţirii omului.

– "Ca un câine a fost executat!" i se umeziră ochii între creţurile oacheşe.

Ce ar fi simţit această fiinţă sensibilă, dacă l-ar fi împuşcat personal, cum se lăudase în numeroase rânduri că era tentată să o facă? m-am întrebat. Să vadă cu ochii sângele împroşcat prin acţionarea revolverului din mâna sa... Să audă horcăitul ce rezulta din gestul ei... Să urmărească zbaterea membrelor umane prin colb, aidoma ţopăielilor găinii decapitate de cuţitul prost ascuţit...

Îl iubea pe Ceauşescu! am rămas uluit, pe când eu, provocatorul fără voie al acelei reacţii, nu făcusem altceva decât să sesizez un adevăr şi să-i dau o haină literară; atâta şi nimic mai mult.

Acesta era adevărul: iubea comunismul, după ce-l acuzase de toate relele pământului ani de zile! am constatat stupefiat. N-a afirmat-o niciodată făţiş. Poate nici măcar nu va fi fost conştientă de trăirile sale. Convingerea mea decurgea indirect din năpustirile sale feroce împotriva liderilor opoziţiei (opoziţie în raport de aceia care se pregăteau să preia puterea mânuind tot sloganurile vechiului regim), ca şi împotriva maselor ce se îndărătniceau să aducă lumina libertăţii în zadarnice şcoli stradale ale filosofiei şi acţiunii politice democratice. Ura înnoirea.

Devenise o cititoare îndârjită a celor două oficioase ale mafiei ce provocase căderea vechiului regim pentru a prelua din mâinile lui laţul în ochiul căruia se zbătea gâtul naţiei sugrumate. Pigulea din paginile lor toate injuriile duhnind a ladă de gunoi, deversate în capul naţional-ţărăniştilor, liberalilor, social-democraţilor şi al tuturor foştilor deţinuţi politici. După ce le culegea, le refolosea, pe cont propriu, cu o poftă asemănătoare aceleia a preadolescenţilor care-şi sug buzele când şoptesc termenii interzişi ai sexualităţii. Numele liderului liberal din cele timpuri se schimonosea în gura ei ştirbă devenind: Tâmpeanu. Coposu, prin schimbarea unei singure vocale, suna: Căposu. Raţiu se scurtase în: Raţă. Sergiu Cunescu primea o virgulă, pe lângă alte straie: Şterge-o, Cunescu! Vulgaritatea ei ajunsese să-i egaleze dezinvoltura cu care străbătuse anterior pajiştile culturale. Când îşi scuipa injuriile şi poreclele, atingea, în sfârşit, coeficientul de sluţenie vrăjitorească ce-i fusese însămânţat în gene din clipa unirii spermatozoidului şi ovulului ce o răsădiseră! Bănuiai, contemplând cu oroare, că-şi târâse zecile de ani străbătuţi, doar cu scopul de a fi poposit pe această culme de înflorire totală a abjectului din sine.

Nu mai este cazul să precizez că trecea prin acelaşi proces ca toţi ceilalţi simpatizanţi fesenişti: era agresivă cât se poate închipui. Numai această stare de agresivitate permanentă şi nemotivată şi este destul să înţelegi cât de dăunătoare echilibrului pshic uman se vădeşte a fi doctrina minciunii sfruntate adoptată de către comunişti, ca mod de viaţă, căci omul tranformat în lup lucrează la stârpirea propriei sale specii – ceea ce este nebunie curată.

Doamna Jianu se dezvăluia acum cenzor acerb al aceloraşi posturi de radiodifuziune din Occident, ridicate în slăvi ieri. Orice elocinţă cu coloratură democratică o scotea din sărite şi brusc o cataloga drept legionară, după modelul devenit clasic cu viteză fulger, propus de preşedintele statului şi popularizat de televiziunea naţională. Îşi găsea antecedente de victimă a fascsimului; deplângea bolşevismul atacat de imperialismul american; profeţea asupra dezastrelor ce ne aşteptau ca viitoare colonie

a capitaliştilor. Toate lozincile cu care ne-au fost împuiate capetele din 1946 încoace se înstăpâniră literă de Evanghelie în creierul ei înţepenit din pricini necunoscute.

‘Şi-a pierdut mințile!’ mi-am zis. ‘O fi fost de nesuportat şocul suferit când a aflat că nepoţica ei a defilat sub gloanţe, pe turelă. Dacă nu cumva s-a scrântit de bucuria libertăţii căzută din senin peste noi.’

Desigur, evitam s-o provoc. Preferam să intru, să-mi iau lucrarea, s-o plătesc şi să mă fac nevăzut. Dar nu era atât de simplu. Am încunoştinţat cititorul la vreme: între noi se stabilise în mod natural un pact nescris al amiciţiei intelectuale. Aveam întotdeauna ce ne spune unul celuilalt. A ne vedea ne încălzea, într-un anume fel, sufletele. Nu poţi rupe cu una, cu două, o relaţie ce este, dimpotrivă, vrednică a fi neîncetat apărată cu precauţie.

După o fugă, după alta, am vrut să socotesc că ceea ce urmăream abătut reprezenta doar o criză pasageră a cutremurătoarei pătrunderi în vârsta a treia. Am decis să revin la purtarea precedentă ce-mi oferise multe satisfacţii. Cu o singură deosebire: să-mi aleg cu grijă subiectele de conversaţie şi vocabularul.

Zadarnic! Dacă băga de seama placiditatea tonului meu şi cenuşiul indiferent al temei abordate, cu o convulsionare a făpturii aţoase şi încârligate se agăţa de cea mai inofensivă aluzie la prezent pentru a declanşa atacul cu obuziere care numai datorită norocului meu fără seamăn nu mă făceau una cu pământul. Adunându-mi curajul, întărindu-mă cu gândul că nu era admisibil ca un zâmbet telegenic şi trecător, născocit pe micul ecran în nopţile arzătoare de la sfârşitul unui tragic decembrie, să strice o amiciţie trainică, am perseverat în a o vizita şi a colabora cu dumneaei.

Purcese şi doamna în vârstă la efortul pacificării treburilor noastre. Acceptă să-mi dea explicaţii. Îmi arătă poze gălbejite de trecerea timpului, luate când avea optsprezece ani. Apărea în ele în rochie invoaltă de mătase deschisă la culoare. Trupşorul ei, uscat încă de pe atunci, înota să rămână la suprafaţă printre voaluri, volane, funde şi brizbrizuri. Era fericită. La un bal. Alături de ea, doi superbi juni, dintre actualii şefi ai opoziţiei. Păreau galanţi, plini de încredere în viitor. Privind-o cu ochi ce se străduiau să descâlcească ravagiile vieţii şi necazurile înscrise pe chipul său şi comparându-i-l cu al celor doi bărbaţi, soarta cărora fusese umbrită prin temniţe de nori mai grei decât ai ei, mi-am dat seama cât de tineri rămăseseră ei în raport cu dumneaei.

Am crezut a fi dibuit motorul piruetei în jurul ei înseşi ce mă fâstâcise. Opiniile politice ale domniei sale făcuseră un salt mortal, mi-am zis, dintr-o pricină extrem de simplă, însă nu mai puţin omenească. Două dintre cele trei-patru vârfuri ale partidelor cu tradiţie, ce se angajseră să traducă în realitatea imediată visările ei din perioada când nu-şi dezlipea urechea de radio, erau reprezentate de doi prieteni ai dânsei, din epoca singurilor săi ani frumoşi. Ei rămăseseră înrădăcinaţi în certitudinile, optimismul, îndrăzneala şi avântul perioadei din viaţă cea mai vrednică de stimă. Pe când biata doamnă Soimiţa Jianu...

Iar această consecvenţă cu tinereţea nu le-o putea ierta nici moartă, bănuiam, deoarece nevăzându-i patru lustre la rând, uitase că scurgerea zilelor fără număr o împinsese în rigola societăţii. Acum i se servea dovada excluderii sale dintre cei rămaşi nelătinaţi de furtuni (sau, cel puţin, aceasta părea să fie amăgirea cu care îşi otrăvea dânsa nopţile nedormite).

Să fi fost acesta motivul pentru care se aliase pe nepusă masă cu toţi decrepiţii fanatici îndatoraţi p.c.r.-ului pentru bunăstarea lor din trecut şi visând, cu pumnii plini de bancnotele unor pensii nemeritate, deşi răsplata pensiei ei constituia o ruşine mizeră a

bugetului de stat, aşa cum îl lichidase vizionarismul canibal al unor economişti pătrunşi prin efracţie până şi în parlamentul actual?

O nouă lucrare a mea îmi stârni şi mai mari opinteli ale înţelegerii. Era vorba în paginile ei despre comportarea familială sub orice critică a unui înalt ofiţer M.A.I.

– "Cum puteţi spune asta despre un general?!" mă înhăţă din uşă cu un reproş pe cât de matern, pe atâta de hotărât şi interzicând explicaţiile.

Mă îneca indignarea deoarece cazul descris de mine era strict autentic. Eu doar numisem lăturile în care s-a scăldat acela cu câţiva ani în urmă, dar el se delectase în ele în sensul cel mai propriu al cuvântului.

Şi mă mai supăra ceva.

Această femeie fusese pauperizată de o naţionalizare; trăise la Londra o bucată de timp şi revenise, fără a mai izbuti, din pricina originii sociale, să ocupe nici o funcţie mai de Doamne-ajută; se restrângea la minimumul necesar celei mai precare existenţe; fusese redusă la statura nimicului. Dar nu-şi mai găsea calea reîntâlnirii cu sine însăşi din clipa când Autoritatea fusese clătinată. Anticomunistă acerbă, nu suporta adevărurile pe care, până mai ieri, fusese cea dintâi să le strige. Ce se întâmplase cu dumneaei? Ce se întâmpla cu toţi cei asemenea dânsei? Copiii comuniştilor au fost votaţi de către indivizi de vârsta părinţilor lor, adică tocmai de victimile comuniştilor, barbarii analfabeţi care le furaseră ieri electorilor de astăzi căciula şi viaţa! Ce s-a defectat în mintea noastră? Cum a acţionat spălarea creierelor de am fost robotizaţi? Naraţiunile ştiinţifice-fantastice au devenit o cumplită realitate pentru un popor smuls din rândul oamenilor.

– "N-aveţi deloc dreptate! Am avut un vecin, aici, care era frizer M.A.I.", îşi susţinu dânsa pledoaria, fără a fi fost conştientă cât de mult mă tulbura. "Pentru că locuia în mare înghesuială cu ai lui, femeia îl bătea la cap să ceară a i se da şi lui, ca tuturor securiştilor, un apartament într-una dintre vilele confiscate burghejilor. Să vedeţi ce fel de om era. Îi răspundea: – "Şi dacă se întorc proprietarii de drept, eu ce să le spun? Dormiţi în magazie?!" Aceştia", izbucni ea cu un ton de izbândă, "au fost securiştii!"

Nu, că era bună de legat! Pe această frică a unui frizer de dreptatea ce nu urma să mai întârzie mult, bărbier care se opunea valului general, îşi întemeia noua teorie politică dumneaei?! Şi ştergea cu buretele crimele fără limită numerică săvârşite de masa duşmanilor poporului nostru?

Deodată m-am luminat: a fost întreaga sa viaţă o provocatoare şi o informatoare! Numai spaima dezvăluirii adevărului o ştia mânui astfel încât să apere aducătorii de moarte şi să le adore icoana pornită, fără întoarcere, pe apa sâmbetei...

Nici această explicaţie nu m-a mulţumit. Dacă lucrurile ar fi stat astfel, de mult timp trebuia să-i simt colţii înfipţi în beregată.

În cazul acesta, ce se petrecea cu dumneaei?

Ce se petrece cu noi toţi?

DUBA ATELIER

Mă simt foarte vinovat față de fratele meu țăranul. L-am întâlnit prin puşcării, în majoritate covârşitoare în unele camere, cum se întâmpla acolo, de pildă, unde ne aflam şi vreo patru 'intelectuali' bucureşteni, dintre care unul era scriitorul D. Iov, altul un student – subsemnatul –, al treilea care se dădea drept student, iar al patrulea care afirma a fi fost operator cinematografic. Restul – săteni; săteni minunați, care se opuseseră colectivizării sau care susținuseră luptătorii din munți, cu hrană, straie, găzduire, arme, chiar, uneori, mai urcând şi ei pentru câtva timp printre stânci şi bordeie.

Cu unii m-am împrietenit. Pe alții îi simpatizam. Existau şi dintre aceia care mă ajutau – când am fost vărsați în coloniile patriei -, în munca din agricultură, complet necunoscută mie. Dar pe niciunul nu l-am întrebat cum răsturnase ordinea satului de ajunsese la atât de grea pedeapsă. Eram prea copilăros pentru a-mi fi trecut prin minte că se număra printre îndatoririle mele de viitor intelectual cu răspunderi față de neamul meu (cum mă amăgeam a ajunge treptat), că se număra printre îndatoririle mele, spuneam, să culeg maximum de informații cu privire la mişcarea anticomunistă în lumea agricultorilor. La fel şi cu privire la suferințele fizice şi morale la care a fost supus fratele meu țăranul.

Mai aflasem şi despre unele înălțări de furci şi de topoare în anumite sate mai anevoie de comunizat, ca şi despre întoarcerea împotrica ruşilor a tunurilor părăsite pe ogoare, în comuna Bosancea.

La vreo cinci ani după eliberarea mea, aflându-mă în vilegiatură la Bran, gazda m-a ademenit într-o duminică după-amiaza să o însoțesc la marginea şanțului, pentru a gusta dimpreună cu un amic de-al său din copilărie din siropul de muguri de pin făcut de soața lui.

Cei doi fuseseră colegi în clasele primare. Unul rămăsese de căruță, să îngrijească de avuția părintească, celălalt făcuse efortul de a se înălța din condiția inițială, luând calea şcolii normale. Frumos pentru ambii, pentru că nici unul nu abjurase vechea lor legătură sufletească.

Tânărul învățător luă cuvântul, să-şi istorisească bravurile prilejuite de condiția sa socială superioară. Gestul presupunea (fără vreo subliniere neplăcută, dimpotrivă) şi un act pedagogic îndreptat către fostul său coleg; un fel de: 'uite cum se trăieşte, dacă vrei; s-o bagi la cap!), în traducere liberă... Altfel, tonul îi era amuzat (fără exces), ca al unei distracții pe marginea unei glume bune, jucată de 'cei deştepți celor proşti'.

Povestea, ca şi stilul narării, erau extrem de simple. Omul făcuse parte dintr-o echipă de agitatori, al căror consemn era să determine o mână de țărani (dintre aceia fruntaşi, numai recent cunoscuți sub numele 'chiaburi') să renunțe la drepturile şi proprietatea lor în favoarea G.A.C.-ului. Grupul decise că era sub demnitatea lui să ridice pumnul sau bâta pentru a obține răspunsul afirmativ scontat. 'Indivizii', cum erau denumiți, trebuiau bătuți, sfârtecați, terminați, dar nu de mâna activiştilor.

Cel care dezvolta aceste teoretizări, oprindu-şi privirile asupra mutrelor tâmpe ale tovarăşilor săi cari nu pricepeau nimic, încheie cu un zâmbet parşiv. Când acesta se lărgi cât îi îngăduia stăpânirea de sine a vorbitorului, în locul său se aşternu o tăcere ambiguă.

Încetase cuvântarea deoarece nu se mai găsea nimic de adăugat sau fiindcă se aşteptau idei de la cei care până atunci ascultaseră smirna?

Omul de la capătul mesei roşii nu-i lăsă îndelung în necunoştinţă de cauză, ci scoase la iveală perlele cele mai preţioase ţinute până atunci în rezervă, în aşteptarea unui astfel de moment al biruinţei:

– "Îi încuiem într-o dubă atelier şi gonim cu ea peste haturi. Să mă scuipaţi pe mine-n gură dacă n-or să semneze până la ultimul, când s-o opri maşina!..."

Mai întâi că nu ştiu dacă învăţătorul din Bran despre o dubă atelier vorbea. Ideea asta era, însă nu mai sunt sigur că acest cuvânt compus există cu adevărat în vocabular. Ce voia el să spună? Va să zică o dubă cu pereţii căptuşiţi cu metal, din care ieşeau către interiorul dubei tăbliile unor mese de fier (oare 'bancuri' sunt denumite?) Jur împrejur, în rasteluri metalice, atârnau ciocane, cleşti, foarfece, şurubelniţe, chei franceze, colaci de sârmă, lădiţe conţinând mii de cuie, toate de câte dimensiuni se pot închipui.

Iar la hurducările sălbatice ale vehicolului îndemnat să sară ca o capră pe ogoare, 'indivizii' ar fi căzut dintr-o muchie de topor într-alta şi ar fi fost izbiţi, ca-n "Ucenicul Vrăjitor", de sute de scule zburătoare. Se putea plânge careva că-i fusese mutat din loc vreun fir de păr de către unul dintre oamenii trimişi de partid?

Nu numai că aşa s-ar fi petrecut lucrurile, dar chiar astfel avuseseră ele loc. Au fost aleşi fruntaşii satului, oameni bătrâni ("că ţi-ar fi şi ruşine să dai în ei, nu?" după cum comenta acelaşi), neputincioşi în privinţa încasării pumnilor şi a loviturilor cu picioarele, în schimb cei mai buni la potrivirea muncilor câmpului cu vremea bănuită, indivizi ce nu cunoşteau odihna până ce nu recoltau tot, bărbaţii care se înscriau modele pentru întreg judeţul, la care veneau moşierii să se sfătuiască şi inginerii agronomi, să pună înainte răul împreună, doar-doar or ieşi la liman folosindu-se de mintea de pe urmă a românului ("unde ţin oare mintea asta boşorogii, că de luat cu ei în duba atelier n-o luaseră"). Şi i-au tocat cu încetininorul, până la ultima vlagă. Mai bine zis au lăsat fiarele să-i toace grămadă...

Era foarte distractiv să povestească amănunţit câte se petrecuseră, încărcând tonul naraţiunii cu trimiteri de tipul: "Vezi, aşa se trăieşte, nu ca tine, mocofane... Ei, domn' profesor pricepe ce voiesc a spune, că şi dumnealui multe dintr-astea va fi făcut la viaţa dânsului", acela bănuiesc că eram eu. „Noi împreună construim socialismul: clasa muncitoare şi cu intelectualitatea progresistă! Pe noi ne aşteaptă viitorul, să-l îngropăm fără jenă."

Mai ciocnirăm păhăruţele de tărie umplute cu grijă cu siropul supraîndulcit pregătit de soţia gazdei mele, mai traserăm o duşcă, mai zâmbirăm încetişor, mai tăcurăm, plini de înţeles...

BRIGADA DE LA STOENEŞTI

Nu mi-a displăcut să învăţ câte o limbă modernă. Cred că m-am născut cu o înclinare în această privinţă. Ba chiar, dacă este să compar studiul filologic cu cel al fizicii ori matematicilor, deprinderea limbilor străine, în cazul meu, constituia un adevărat regal. Cu atât mai mult cu cât nu făceam vreun efort în această privinţă, ci le asimilam după ureche. Când se punea problema efortului, dădeam înapoi. Astfel, până la reluarea

studiilor universitare, după eliberarea din penitenciar, adică până pe la vârsta de douăzeci şi şapte de ani (remarcați că eram matur bine), nu m-am hotărât să trec la învățarea gramaticii, nici măcar în cazul limbii engleze în care intenționam să mă specializez.

Nu recomand nimănui această laşitate, dacă voieşte să stăpânească o limbă străină. Dar nu despre filologie este vorba în paginile de față, deşi de la ea vom pleca.

În clasa a şaptea am avut norocul unei profesoare, doamna Botvinik, care m-a cucerit prin blândețea vârstei sale de bunică, prin tonul dulce al vorbirii (care era şi al limbii ruse predate de grăsuna cu cărnuri fezandate, cu piei atârnând, cu mers de rață umflată, dar cu o expresie de o bunătate fără egal), m-a cucerit, spuneam, şi prin alte calități probabil neluate în seamă la acea vârstă necoaptă a mea. Cele învățate cu acest dascăl feminin, în decursul unui singur an şcolar, mi-au folosit să mă descurc până la isprăvirea liceului fără a mai deschide manualele şcolare, să absolv şi primul an de facultate (că din al doilea am fost arestat) şi să ajung, mult mai târziu, până în Armenia Sovietică, legând chiar prietenii când mi s-au dezlegat plăpândele cunoştințe de lingvistice.

Pesemne, la universitate, lectorul Dioghenide a crezut că, dacă bolmojeam cu îndrăzneală cuvintele în cadrul dialogurilor la care ne îndemna, se datora efortului făcut acasă pentru studiu. El nu cunoştea secretul relației şcolare a subsemnatului cu bătrâna doamnă Botvinik, fie-i amintirea binecuvântată!

Nu pot spune că nu era simpatic şi noul meu dascăl de limbă rusă. Umbla îmbrăcat într-o haină unică, din pielea dracului, aproape bleu marine. Sub ea descindea o pereche de pantaloni gri, mai totdeauna necălcați şi atârnând din brăcinari. Cu toate acestea, respira un aer bărbătesc; poate deoarece nu-şi purta burta la vedere. Ştia să zâmbească noilor emuli ai savantlâcului, să le surâdă, ziceam, fără ironie, fără răutate, ceea ce-l ajuta să crească în ochii noştri. Apoi, păru-i fiind limpede argintiu, anii săi ni-l impuneau la rândul lor, tocindu-ne râvna cu care-i respingeam pe indivizii meniți să ne chinuiască cu pretențiile lor pedagogice sufletele ingenue.

În cursul anului al doilea universitar, vă reamintesc, am fost smuls din rândurile colegilor şi preocupărilor mele şi aruncat în brațele unor anchetatori fără Dumnezeu şi, ulterior, în beciurilor temnițelor.

Mă aflam la Jilava de vreun an şi mai bine, când o nouă pritocire a deținuților (căci exista acest obicei de a fi mutați dintr-o celulă într-alta, din când în când) mă aduse în camera de triere 13. Aflând noii mei colegi că proveneam de la facultatea de filologie, mi-au istorisit a se fi pomenit într-o noapte că le-a fost aruncat în celulă un nou condamnat. Când se desmetici, îi întrebă pe cei din preajmă:

– "Nu se găseşte pe aici nici unul dintre studenții mei?"

Era profesorul Dioghenide.

A afla despre apariția sa speriată şi despre căutarea unui sprijin moral la vreunul dintre aceia pe care îi formase, m-a înduioşat peste poate. Mă vedeam (de ne-ar fi fost dat să ne întâlnim) preluându-i sarcinile fizice prea grele sau umilitoare pentru un intelectual vârstnic, precum spălatul cimentului, căratul tinetelor cu murdărie sau a hârdaielor cu apă. Mă imaginam încurajându-l în clipele de slăbiciune, îngrijindu-l în caz de boală, distrându-l când se insinua amokul în pieptul său. Voiam să mă dedic lui ca aceluia ce intenționase să mă formeze. Nu mi-a fost greu să văd în el un alter ego al propriului meu tată. Din păcate, ani la rând, nu mi-a fost dat să-l întâlnesc prin închisorile şi lagărele pe unde am fost plimbat, ceea ce-mi stârnea mari regrete.

Dar Dumnezeu e bun. Se întâmplă ca, pe când mă aflam în lagărul de la Salcia, din Balta Brăilei, să se facă o mare răscolire a puşcăriaşilor şi două brigăzi dintre aceştia (cred că însumau o sută de inşi) să fie adunate din lagărul Stoeneşti şi mutate la noi. Primiră numerele 13 şi 14. Cea din care făceam eu parte purta numărul 12.
Întâmpinară un groaznic neajuns. În decursul primelor două săptămâni, membrii lor fură opriți la poartă, seară de seară, când reveneam de pe câmp, de la muncile agricole. Acolo (primul loc de pedeapsă cu care luai contact odată reîntors în colonie), erau bătuți fără discriminare, absolut toți membrii celor două brigăzi noi: 24 de vine de bou la palme. Şi până la sosirea lor funcționase acest obicei rău al caraliilor. Dar numai pentru câțiva indivizi care nu-şi îndepliniseră norma de muncă sau săvârşiseră vreo altă abatere. Brigăzilor 13-14 bătaia le era rezervată fără nici o explicație suplimentară. Probabil din dorința de a li se vârî disciplina în sânge.

Din cine erau compuse aceste brigăzi? În majoritate, din colaboratorii cu conducerea coloniei Stoeneşti, brigadieri şi turnători. Zvonul era că la Stoeneşti se sărise peste cal, precum odinioară la Canal, unde brigadierii, în majoritate, fuseseră criminali, condamnați de drept comun. Ce înseamnă că se sărise peste cal? Aceasta vrea să spună că brigadierii primiseră dezlegarea conducerii lagărului şi îndemnul de a-şi bate colegii din subordine, de a-i pedepsi cu tăierea mâncării, a dreptului la cartea poştală, ori la pachetul cu alimente, sau cu punerea pe listă pentru petrecerea nopților în carceră, pentru diverse pricini culpabile. Desigur că cei care contribuiau intens la astfel de comportări sordide erau delatorii, ei indicând persoanele presupuse a fi încălcat regulamentul nescris.

Este de bănuit că o rumoare privitoare la modul de conducere a lagărului supărase pe careva din Bucureşti. De teamă că vor ajunge în fața justiției, cum s-a petrecut cu anumite cadre aflate în fruntea penitenciarelor unde se desfăşuraseră demascările, s-a cerut comenduirii lagărului Stoeneşti să scape cât mai curând de orice martori. Cei bătuți nu puteau furniza dovezi suficiente. Numai bătăuşii, dacă i-ar fi indicat pe aceia care le dăduseră ordine criminale, deveneau periculoşi pentru ierarhia penitenciarelor. Aşa bănuiesc că se născuse ideea risipirii lor prin alte lagăre.

Înainte de despărțire, victimelor de la Stoeneşti li se îngădui o Noapte a Sfântului Bartolomeu. Adică nimeni nu interveni când acoperiră capetele brigadierilor şi turnătorilor cu păturile şi-i bătură care cum apuca. Această înlesnire prilejuită de comandament avea rostul de a canaliza furia latentă ce gâlgâia în sufletele deținuților terorizați, de a o îndrepta împotriva colegilor lor, în loc să fie lăsată a visa că s-ar fi putut plânge autorităților de patimile suferite. Drept care, se făcu dreptate timp de câteva ceasuri, într-un mod cam sălbatic şi ilegal, e drept, vinovați ieşind tot deținuții, dacă s-ar fi poruncit cercetări asupra evenimentului.

Pentru a se masca adevărata componență a brigăzilor 13 şi 14, fură deplasate şi elementele indisciplinate în chip prea evident, dintre ceilalți; să scape conducerea de acest balast. Era situația în care se găsi şi un fost coleg al meu de la Jilava. Înainte de arestare fusese student la Institutul de Teatru şi Cinematografie "I. L. Caragiale". Comportamentul său din fortul 13 îl recomanda ca adevărat erou. Ori de câte ori se alcătuia o listă cu studenți destinați a fi trimişi la 'neagra', adică într-o încăpere de izolare, lipsită de ferestre, closet, pat, pătură, scaun, ce mai! un loc sinistru unde, într-o beznă, o gheţăraie şi o duhoare de coşmar, primeai mâncare la trei zile o dată, în celelalte două dându-ți-se numai un castron de apă caldă şi un calup de mămăligă, bucureşteanul îndrăzneț se găsea primul înscris pe ea. Față de prietenii săi avea un comportament

cavaleresc fără hibă. Faţă de cei care-l enervau nu cunoştea mila. Temperament iute şi nestrunit, deloc maleabil şi insuficient de temperat de cultură, era un tânăr dintr-o bucată (dar o bucată cam necizelată, pentru că adăuga calităţilor şi defectelor lui o proastă creştere anevoie de suportat de către colegii de detenţie prea fini).

Am devenit conştient de apariţia sa într-una dintre cele două brigăzi noi, constatând pe nepregătitelea că-şi târa bocancii fără şireturi înghesuindu-se în mine. M-am bucurat, cât mai eram în stare după o zi de trudă. Am schimbat câte informaţii puteam în acele condiţii de mărşăluire vlăguită, neîntreruptă şi biciuită perpetuu de urletele caraliilor şi lătrată duşmănos de ostaşii de pază înşiraţi de-a lungul convoiului fără capăt. Mi-a istorisit câte ceva despre Stoeneşti şi mi-a mai spus că lucra în brigada imediat următoare după a mea. Se strecurase către mine, după ce-l dumiri careva privitor la componenţa lagărului nou. Am remarcat în sinea mea că rămăsese acelaşi indiferent la soarta proprie, dacă-şi putea vădi prietenia într-un fel oarecare.

Pe nebăgate de seamă ne apropiarăm de stâlpii legaţi cu sârmă ghimpată ce desenau, dinspre drum, incinta lagărului. I-am atras atenţia, fiindcă nu dădea semne a fi dorit să se reîntoarcă la locul său. Vina de a nu te afla în brigada proprie era gravă. Asta s-ar fi descoperit la efectuarea numărătorii deţinuţilor în poartă. Absenţa lui era interpretabilă ca un fel de tentativă de evadare. Nu s-ar fi zis că-mi luă în serios atenţionarea. Sporovăia mai departe, nestânjenit; poate că citeai în debitul său doar o uşoară pripire a goanei silabelor.

La început nu i-am căutat acesteia vreo explicaţie. La insistenţa mea asupra pericolului în care se afla, fără a-mi răspunde direct, îmi era evident că făcea un calcul tăcut. Bănuiesc că se întreba ce bătaie era mai greu de suportat: aceea primită pentru a-şi fi părăsit brigada sau cea nemotivată, cu care se obişnuiseră proaspăt veniţii de la Stoeneşti să le fie atribuită. Pe neaşteptate, am observat că nu-şi mai reţinea un sentiment pe care nu i-l cunoşteam. Acesta izbucnea irepresibil din adâncuri. Toate trăsăturile chipului său angular şi vânăt de crispare emanau fiorii spaimei. Centrul de unde se răspândeau aceştia pe obrajii spinoşi, datorită absenţei briciului, erau pupilele contractate dureros. Ochii cenuşii, deobicei de culoarea oţelului, nu-i mai slujeau să vadă, ci numai să-şi exprime groaza. Lui Andrei, neîmblâzitului Andrei, îi era frică! Pentru această raţiune mă căutase în brigada dinaintea brigăzii sale, fără nici o pricină evidentă. Iată motivul explicând de ce nimic nu-l convingea să se reîntoarcă între ai lui. Nu mai era capabil să aştepte, încordat, o nouă bătaie dintre cele cotidiene. Nu mai raţiona la faptul că o alta îl pândea dacă era prins aiurea decât unde-i era locul. Îi trebuiseră zeci de secunde de cumpănire a avertismentelor mele pentru a izbuti să se împace cu soarta colegilor de la Stoeneşti. Andrei nu mai era eroul de altădată. Îl învăţaseră, ticăloşii, frica de ei...

Bănuiesc a nu fi rămas străin de faptul că-i descifrasem secretul groaznic, deoarece nu mă mai căută niciodată cât ne-a impus soarta să vieţuim în acelaşi lagăr. Nici eu n-am făcut-o, din precauţia de a nu descoperi, eu care-l admirasem şi invidiasem pentru caracterul lui fără fisură, de altcândva, cât de adânci îi erau modificările psihologice.

Cu aceaaşi brigadă, apăruse din neant şi bunul meu profesor, domnul Dioghenide. Deîndată ce paşii ne-au scos unul în dreptul celuilalt, mi-au fost evidente ravagiile înscrise în decăderea corpului său de traiul mizerabil pe care-l duceam. Carnea flască i se

bursuflase. E un fenomen necunoscut în lumea liberă. Colegii cu mai multă experienţă de penitenciar îl denumeau: edemul maghiar. Din pricina hrănirii neadecvate, după ce slăbeşti cât slăbeşti, organismul începe să reţină apa şi te umfli văzând cu ochii. Cam asta se petrecea cu el. Obrajii şi dosul palmelor îi erau invadate de pustule ce se lăţeau la bază cu mari cercuri roşii cât nişte bănuţi. Poate că fenomenul apărea pe întregul corp, dar era tăinuit de veşminte. Priveliştea îţi dădea sentimentul unei activităţi febrile celulare de autodistrugere. Poziţia verticală îi devenise şubredă, iar păşitul îi ajunsese clătinat. Parcă un resort lăuntric sta să-şi înceteze activitatea şi să-l facă a pica în nas când îi era lumea mai dragă. M-am oprit înainte-i cu jenă şi i-am adresat un stupid "ce mai faceţi, domnule profesor?". Nu e de mirare că mi-a aruncat un "bine, dar tu?" indiferent. Am rămas unul pironit în faţa celuilalt, preţ de câteva secunde lungi. Nemaigăsind nimic alt să ne adresăm, am pornit-o fiecare aiurea.

Sosirea celor două brigăzi la Salcia premergea – lucru de care noi nu am fost conştienţi atunci – o lărgire a frâielor cu cari eram mânaţi. În termenii politici ai momentului, trăiam o 'destindere' internă. Probabil era o consecinţă a unei destinderi internaţionale între cele două lagăre mondiale.

Cel mai evident semn al acestei îmbunătăţiri a vieţii (şi unicul) fu apropiata dare în folosinţă a unui 'club' al deţinuţilor. Despre viitoarele activităţi ale acestuia nu ştiam alta decât că urma să se deschidă în cadrul lui o bibliotecă. Bucurie mai mare pentru mine şi cei asemenea mie nu puteam avea. Singura mea relaţie, din păcate, cu biblioteca respectivă am descris-o în povestirea intitulată "Caidul", din volumul cu acelaşi titlu.

Surpriza surprizelor fu identitatea persoanei desemnate de conducere ca urmând a răspunde oficial de club. Era vorba despre fostul meu profesor.

Nu apucă Dioghenide să-şi dovedească calităţile ce-i aduseseră binemeritata numire în post. Deoarece, un prieten de-al meu, un copil de optsprezece ani depăşiţi de curând, datorită unei altercaţii cu unul dintre ostaşii de gardă, de o seamă cu el, fu pus în cătuşe şi lanţuri şi aruncat în sala clubului încă neinaugurat. Acolo primi o educaţie specială: bătaie permanentă timp de trei luni, administrată de echipe de caralii ce se schimbau între dânşii de câte ori oboseau. Numai băiatul nu era niciodată schimbat. După trei luni, o inspecţie din Capitală îl eliberă. Bucuria lui nu coincise cu aceea a aspiranţilor la binefacerile clubului, pentru că deschiderea celui din urmă se făcu oarecum în mod tainic, fără nici un fast, iar beneficiarii ei fură aleşi pe sprinceană fie dintre depăşitorii de normă, fie dintre inşii care se aveau bine cu administraţia coloniei.

Istovirea mă făcea tot mai absent. Nu mă mai interesa nimic decât să dorm de-a-n picioarelea şi să fiu lăsat în pace.

Într-o bună zi, am avut norocul să fiu strigat alături de alte câteva sute de deţinuţi, pentru a fi mutat într-o nouă colonie. Şi cu asta, episodul Salcia luă sfârşit pentru mine.

Dar nu chiar fără ecou. Ecoul mi-a parvenit în nişte împrejurări de cari nu-mi mai amintesc cu precizie, împrejurări cu prilejul cărora mi s-a istorisit cum a fost eliberat lagărul de vechii ocupanţi, pentru a se face loc altor... vilegiaturişti. Povestea, în linii mari, o repeta pe aceea deconspirând plecarea ştiută din Stoeneşti. Numai că, de data aceasta, personajul principal al naraţiunii fu un cunoscut de-al meu, profesorul Dioghenide, singurul pe imaginea căruia se atârnase un nume în cele relatate mie.

Se pare că rolul său de turnător la Salcia fusese puternic stimulat de şansa ce i se oferise de a avea contact lărgit cu deţinuţii cărora le punea la dispoziţie cărţi şi ziare. Pe marginea acestui comerţ ritmic, se înjghebau discuţii. Îi îndemna pe vizitatori să-şi spună

păsurile, după care tot ce nu era în spiritul acceptabil de către ofițerul politic ajungea la acesta sub formă de pârâ. Profesorul de limba rusă îşi încărcase conştiința cu numeroase victime. Iar cu ocazia pregătirii de lichidare a coloniei, Dioghenide fusese atacat de cei care suferiseră, din pricina sa, ridicat pe sus de brațe necunoscute şi neidentificabile, datorită feței de pernă ce-i fusese trasă pe cap, şi purtat în zbor către closet. Acesta consta dintr-o groapă de vreo doi metri adâncime, neacoperită, cu o lățime cred că de alți doi-trei metri şi o lungime de patru-cinci metri. Nişte rogojini susținute în picioare jur-împrejur păzeau de priviri indiscrete persoanele dinlăuntrul colțului acesta. Ajunşi acolo, răpitorii îi făcură vânt fostului meu profesor universitar şi-l lansară în scârna a peste o mie de bărbați, strigându-i: "Asta ți-a plăcut să mănânci la urechea politrucului, cu asta hrăneşte-te şi acum!..."

Andrei a reapărut în existența mea într-un mod romantic (din punctul său de vedere) şi complet neaşteptat. După cum am narat într-altă parte, un necunoscut armean, de profesiune actor, pe nume Toni Zaharian, mi-a devenit tămăduitorul sufletesc, după cei patru ani petrecuți prin temnițe. Nu numai că mi-a găsit cheia inimii, pentru a mă reda societății, ci şi, în calitate de cel mai bun prieten, deveni semenul care-mi dădea o mână de ajutor şi când eram dator a-mi sprijini propria mamă, îmbolnăvită datorită necazurilor aduse de mine în viața dânsei.

O colegă a lui de teatru, pe când fusese studentă, se găsise în relații apropiate cu Andrei. Acesta, după isprăvirea condamnării, fusese pedepsit suplimentar şi trimis în Bărăgan cu domiciliu obligatoriu. Părăsirea satului unde erai reținut cu D.O. echivala cu o nouă condamnare juridică.

Ei bine, Andrei o făcu şi pe asta. Îi recunoaşteți firea... Fugi din sat pentru a-şi revedea amica din tinerețe. Petrecu o noapte de poveşti cu dânsa, parcurgându-şi întreaga epopee pentru uzul inimii ei sensibile. Desigur că spuse şi dumneaei câteva cuvinte. Cum este firesc, îi încredință că vedea, când şi când, pe la teatru, un alt fost deținut politic, pe Mihai Rădulescu. Îl ştia Andrei? – "Păzeşte-te, e un turnător cunoscut!"

După ce-şi făcu datoria de a dezvălui periculozitatea mea, îşi luă tălpăşița liniştit, să-şi încaseze pedeapsa pentru a fi părăsit 'deoul'.

Prietenul meu, armeanul, fu avertizat de a doua zi de către actriță, asupra precarității situației sale atât timp cât avea de-a face cu careva croit după calapodul meu. Iar el mă întrebă de-a dreptul dacă incidentul nocturn era plauzibil şi dacă informația era conformă cu adevărul. Cuvintele mele de lămurire fură pe dată acceptate şi ne văzurăm de treburile noastre (mai serioase) ce constau în recuperarea mea psihologică.

Peste ani şi ani, când isprăvisem facultatea începută pentru a doua oară şi ajunsesem profesor, ieşind în oraş, l-am zărit pe Andrei venindu-mi în întâmpinare. Ne-am sărit în brațe unul celuilalt. Nu mai conteneam sărutându-ne. Pe de-o parte reacția îmi era onestă: mă bucuram din suflet că-l vedeam viu şi fără handicapuri evidente. Pe de altă parte, cu un cântar subtil al intuiției, îi analizam reacția la vederea mea şi verificam părerea sa enunțată în avertismentele date actriței cu privire la mine şi, deci, neîncrederea lui în caracterul meu.

Dacă găseam ceva îndoielnic în comportamentul său de acolo de pe stradă, n-aş fi pomenit nimic privitor la vechea întâmplare, neacordându-i nici un pic de credit. Dar explozia entuziasmului său era exemplară. Şi atunci:

– “Andrei, te-am turnat eu vreodată?”

– “Tu?! Nici vorbă! Ce-ţi veni cu prostia asta?”

– “Ai auzit că am turnat pe careva vreodată?”

– “Lasă, bă, inepţiile şi hai să vorbim despre noi. Dar, de ce mă-ntrebi?” se răzgândi şi, de data aceasta, insistă el să afle ce mă necăjea. “Te-a acuzat vreun prost de ceva?” mă privi gata să-l ia la palme pe respectivul de era pe lângă noi.

– “Da.”

Şi l-am pus în temă cu tot ce ştiam.

– “Dă-o-ncolo de mincinoasă! Cum crezi că aş fi putut aduce o astfel de acuzaţie cuiva? E lucrul cel mai grav pe care-l poţi debita. Şi mai ales despre tine...”

În concluzie, când află că eram şi vecini de cartier, mă invită cât putu de călduros să-i vizitez familia în aceeaşi după-amiază.

Avea o familie încântătoare şi era acelaşi Andrei dintotdeauna. Vreau să spun că nu luase nici un fel de servici la stat (că altundeva nu era posibil) şi se zbătea să existe toţi ai săi datorită unui soi de liber profesionism neobişnuit. Rezultatul era mizeria. Da, însă o mizerie ce le permitea tuturora să rămână cu fruntea sus şi cu mândria independenţei lor.

Într-o zi trecând prin dreptul Gării de Nord, pe unde locuiam, l-am zărit pe trepte pe Dioghenide. Trebuie să vă mărturisesc că nu crezusem pe de-a-ntregul povestirea cu aruncatul lui în closet. Cu atât mai puţin zvonul că ar fi fost turnător. Era totuşi profesorul meu, ce naiba?! Aşa că m-am bucurat foarte că-l regăseam sănătos în libertate.

Înainte de a-l acosta, sesizasem privirile dulci ce le săgeta spre un grup mic de eleve în uniformă, faţă de care se ţinea în rezervă, zâmbitor şi uşor stânjenit. Era cu ele, dar nu intenţiona să le perturbe cu prezenţa sa prea insistentă. Aceasta era impresia pe care mi-o lăsa.

L-am apucat binişor de cot:

– “Dom’ profesor!”

Mi-aruncă o privire ce nu părea deloc surprinsă. Parcă nici nu aveam loc între imaginile de pe retina lui, atât era ea de plină de mănunchiul acela vesel gungurind la doi metri de perechea noastră.

– “Mihai...” îmi strânse, totuşi, mâna cu căldură şi acelaşi surâs dus de pe lume. Deşi dimineaţă, dintre buzele sale uscate şi întredeschise ieşi, plutitor, un damf de alcool.

– “Unde plecaţi?”

– “Nicăieri.”

– “Păi, ce căutaţi la gară?”

– “Conduc o fătucă”, făcu semn din bărbie în direcţia stolului alăturat.

– “E nepoata dumneavoastră?” Că, după vârstă, fiică nu-i putea fi. Oricum mă încânta că avea astfel de bucurii familiale şi că era atât de ataşat de fată.

– “Aşi! O piţipoancă de liceu pe care o... cresc. Pleacă în tabără, la munte. Şi am venit să ne luăm rămas bun.”

Profesor fiind, mă doborî un dezgust penibil. Descrierea făcută anterior lui Dioghenide nu trebuia retuşată. Era la fel de scârbos la înfăţişare, acum mai adăugându-i-se şi saliva libidinosului, întărită gras la colţurile gurii.

Odată acestea rostite, păsăruicile cu sarafan se zburătăciră, fie coborând treptele spre piaţa gării, fie, vreo două, intrând în majestuoasa clădire de beton. Una dintre cele

din urmă stârnise interesul individului cu care fusesem şi mai eram prins în aceeaşi reţea a destinului. Acum, că vrabia dispăruse, bătrânul mi se putea dedica pe de-a-ntregul.

Ca şi când numai despre aceasta fusese vorba, mi se adresă cu tonul cuiva care continuă o povestire începută mai de mult timp:

– "Ştii că m-au mai chemat..."

– "Cine?"

– "Eh, bănuieşti tu..."

Mi-am dat seama că se referea la cei din minister. Va să zică, caracterizarea sa ca turnător nu fusese lipsită de temei. Mă uluia liniştea cu care grăia. Eu, numai dacă îmi venea ministerul de interne în gând (sub aspectul contactului cu salariaţii lui în uniformă) şi mă şi treceau sudorile reci. El îi pomenea ca pe nişte familiari simpatici.

– "Şi m-au întrebat despre Saşa şi despre tine..."

Cel dintâi fusese şeful lotului în care mă judecaseră, student la medicină. Dar nu cred că Dioghenide cunoştea această relaţie dintre noi. Mai curând bănuiesc că făcea aluzie la prietenia ce ne legase în lagăr, deaceea ne reunise în aceeaşi întrebare pusă lui de securişti.

Pentru că următoarea sa frază mă dumiri că mințea. Era evident că fostul meu profesor nu avea habar că Saşa devenise unul dintre informatorii de mare nădejde ai securităţii, funcţionar la ambasada americană, fost profesor vizitator prin Statele Unite şi, revenind, membru al comitetelor de conducere ale radiodifuziunii şi televiziunii, apoi redactor şef al editurii Uniunii Scriitorilor din România, "Cartea Românească". La moartea lui, îmi povestea regizorul Mihai Berechet, generalul care răspundea de activităţile scriitorilor români îi mărturisise că M.A.I.-ul mai bine ar fi pierdut un regiment de combatanţi decât să-i fi căzut, în dreptul cofetăriei Leonida, acea cărămidă în cap lui Saşa Ivasiuc, cu prilejul cutremurului.

Aşadar, când Dioghenide ne-a reunit în acea întrebare pasă-mi-te-a securistului cu care se întâlnea pentru a-i da raportul, el nu-mi transmitea adevărul. Fiindcă securitatea nu trebuia să se informeze asupra unuia dintre pilonii puterii printr-un beţiv corupător de minore ca cel dinaintea mea. Deci îmi strecurase o scornire de-a sa. Nici măcar despre mine nu putuse fi întrebat: de la eliberare trecuseră ani de zile şi noi ne întâlnisem o singură dată, ambii însoţiţi fiind de neveste şi mai mult decât prezentările de cuviinţă nu se petrecuse nimic. Că "Ce mai faci? Ce mai faceţi?" nu însemna că avusese loc ceva cu adevărat. Nici nu exista posibilitatea să dăm ochii unul cu celălalt altfel decât datorită hazardului, ca în ziua aceea. Bineînţeles că dacă ar fi fost în interesul securităţii, ni se puteau creea situaţii artificiale pentru a sta de vorbă unul cu celălalt. Însă atari situaţii nu puteau fi servite, pe măsura efortului ce le creea, de către unul ca lepădătura din faţa mea.

Şi atunci despre ce era vorba? Poate că basarabeanul îşi amintise că îi cunoscusem soţia. Mai mult, se dumirise că scăpase nişte informaţii privitoare la elevă, informaţii ce se puteau întoarce împotrivă-i, în momentul când un cunoscut le-ar fi voit fructifica în auzul doamnei sale legiuite.

Acest calcul mi se pare, totuşi, că-i depăşea capacităţile clipei, când tulburarea alcoolică nu părea să-i mai îngăduie întemeiarea pe cugetarea logică. Atunci de ce îmi trecuse pe la nas acea ştire? Singurul motiv plauzibil ce-mi vine în minte este dorinţa de a mă înfricoşa cu 'puterea' pe care n-o pierduse, deşi acum nu se mai afla după gratii, ci în libertate. Ba chiar mai lesne îi devenise să croiască soarta oamenilor din preajma sa.

Pe Andrei l-am întâlnit în câteva rânduri şi după Revoluţie. Era proprietarul unei firme de artă şi vederea mea mereu îi stârnea imboldul de a-mi propune să ne asociem, fără să se întrebe în ce măsură luminile mele l-ar fi ajutat cu adevărat sau ar fi ajuns să-l încurce.

După o pauză lungă, l-am regăsit pe când ieşeam dintr-o mezelărie. Două taxiuri opriră în trombă drept în faţa treptelor ce conduceau, în acelaşi corp de clădiri, către sediul unei asociaţii de foşti combatanţi în Revoluţia din ’89. Numeroşi tineri (în sfârşit, atâţia câţi încăpeau înghesuit în cele două vehicole), după ce se grăbiră să iasă, îl scoaseră, mai bine zis îl smulseră şi pe el dintr-unul. Andrei nu se putea ţine pe picioare. Membrele sale (nu numai cele inferioare, ci şi braţele) i-o luau razna. Secerau aerul din jur, cu putere. Nu aveau frână. Nimic dinlăuntrul său nu le putea stăvili pornirea. Nepriceput în astfel de trebi, mi-am zis că paralizase şi atât se putuse recupera din fosta sa sănătate. Însoţitorii căutau să îi proptească pornirile mecanice, străduindu-se, simultan, să-l facă a înainta. Privirile mele îi căutară, stupefiate, ochii. Străluceau de o veselie inexplicabilă, ba chiar şi cu o mândrie a celui care izbuteşte să-şi domine destinul. Nu mi-am putut reprima nevoia de a-l îmbrăţişa (fără să mă mai întreb dacă era posibil, luând în considerare instabilitatea întregului său corp). Chipul i se ascuţise, ca al lui Ţăndărică. Ochiada aruncată către mine era la fel de pehlivană ca a unui Păcală. Drama se îmbina, pe muchie de cuţit, cu o scenă jucată de actorul de comedie ce ar fi putut fi fostul student la regie de teatru. O întreagă încâlceală, sufletul nostru necăjit!...

N-am vrut să-l întreb nimic, de spaima de a-l auzi bâlbâindu-se, ori gângăvind pe omul care înfruntase în atâtea rânduri cizma caraliilor şi a ofiţerilor lor. Junii ce ne înconjurau ne priveau cu înţelegere şi oarecare pioşenie. Pricepuseră din îmbrăţişarea noastră câte împărţisem odinioară amândoi.

CEAUŞESCU,
ĂL MAI TARE OM DIN LUME

– “Ba a fost un prost, Bică: un prost şi un infatuat comic. Dacă nu mă crezi, citeşte asta.”

Îi întinse ziarul cu stenograma şedinţei. Era plină de sublinieri. Indică, la întâmplare, un fragment. Bică citi:

– “De aceea am spus să faceţi demonstraţie, că demonstraţia presupune ca toate unităţile să fie în centru. Asta înseamnă demonstraţie! Adevărat că n-am dat toate detaliile, dar când spui să fie demonstraţie, trebuie să fie demonstraţie, nu să se plimbe spre Jimbolia sau Arad. Trebuie să fie în oraş.”

– “Ce părere ai? Aşa sunau planurile militare ale şefului suprem! Moş Teacă! Gâgă, salvatorul patriei!”

Bică îşi uitase şmecheria folosită sub vechiul regim şi devenise filosof. Insista să-şi mai arunce ochii pe ziar. Celălalt puse degetul sub alt rând.

– “Îmi place că era şi anatomist. Îi tot dă zor cu “organele interne”!”

– “Ce-i aia?”

– “Securiştii. Nici nu pricepea cuvintele folosite! Dacă militarii n-au tras în popor, pentru el însemna că “au avut o atitudine defetistă!” Să mori de râs, Bică...”

– “Mi-e mai drag decât să mor de organele alea...! N-ai dreptate. Departe de a fi un prost.”

– “Nu i-ai văzut la proces? Îşi mişca braţul de parcă umfla foalele. Îi dădea zor că n-avea de gând să vorbească decât în faţa alor lui! Ori ridica mâinile cu înţelesul “Lasă-i, Lenuţo! Nu pricepi că n-ai cu cine te-nţelege?” N-ai observat cum îşi lăsa pe spate capul a mândrie ostilă? Nici măcar nu-şi dădea seama ce se-ntâmplase.”

– “Ştia el prea bine. Ascultă-mă pe mine: nu era cum zici mata.”

– “Cum altfel, Bică? Ce-i aia el şi om deştept?! De ce zici asta?”

– “Când îl aleg 3.8000.000, poţi crede că e ăl mai prost? Şi încă “cei mai buni fii ai poporului”!... Mai e ceva.”

– “Ce?”

– “Nu ştii câte titluri academice a primit ori pe unde se plimba? Începând cu Calea Victoriei.”

– “Doar nu-ţi închipui că pe bune?!”

– “Eu?! Pe bune? Nici gând!”

– “Atunci?”

– “E tare multe, ca să vorbim după gramatica lui personală...”

– “Multe, dar pe nedrept.”

– “Cine zice că pe drept?”

– “Nu-nţeleg.”

– “Eu, da. Şi nu numai titlurile intră la socoteală. L-a plimbat Regina Anglei cu trăsurica. A mâncat din aceeaşi strachină cu toţi regii şi preşedinţii lumii. Ce părere ai? Ceauşescu a fost ăl mai tare de cap de pe mapamond. E clar?”

– “Cel mai tare de cap?! De unde ai scos gogomănia asta, Bică?”

- “Din stupiditatea celor 3.800.000 care erau “cei mai buni fii ai poporului” şi din nerozia ăstora cu titlurile academice, cu trăsurica şi cu strachina. Pe lângă atâta prostie omenească, zău că el rămâne tot în fruntea lor! Cât pe ce să-i îngroape pe toţi dacă apuca anul 2.000...”

CU BRAŢELE-N SÂN

Era o încăpere cu formă greu definibilă. Sau aşa mi se părea. Toate paturile erau ocupate. Fiecare dintre noi era mai mult sau mai puţin inconştient, mai mult sau mai puţin sfârşit. Fusesem adus la terapie intensivă. Cu prilejul internării anterioare, auzisem colegii de cameră pomenind misterios despre această secţie a spitalului. Destui dintre ei o vizitaseră. Erau îngroziţi de duhoare şi de atmosfera funebră. Nu pusesem întrebări, iar ei nu se grăbeau cu lămuririle. Îşi aminteau doar că se simţiseră neoameni aici. Adevărul este că nu ştiam a mă afla la terapia intensivă; am dedus-o ulterior, când am scăpat şi am ajuns pe secţie.

Iniţial, nici măcar printre muribunzi nu au vrut să mă reţină. După vreo două zile, au intenţionat să mă trimită acasă. Nimeni nu mi-a spus-o explicit. Vedeam medicii adunându-se în meleu după ce mă consultau. Conferau asupra evoluţiei situaţiei mele. Tânărul meu doctor, care m-a salvat o dată, acum jumătate de an, şi care m-a adus aici, se

apropia de mine, blând, delicat, chiar cu o oarecare eleganță a gesturilor, şi cu acele priviri adânci ca seninul. – "Ce mai faceți?" Bâiguiam ceva. Deoarece răspunsul nu era lămuritor, insista. – "Cum vă mai simțiți?" Acum pricepeam sensul cuvintelor ce mi se adresaseră. Răspundeam: – "N-am vlagă, domnule doctor..." Câte un halat alb din echipa lor, care nu ştia ce părere să aibă, se venea lângă el. – "Ce spune?" – "Spune că n-are vlagă." Conlocutoarea zâmbea şi revenea printre ceilalți.

De ce să fi vrut medicii să mă ducă înapoi acasă? Mi-era greu să ajung la closet. La jumătate de ceas, trebuia să fiu cărat cu scaunul cu rotile, să nu cad pe drum. Iar acolo, păzit, deoarece îmi continuam somnul pe tron sau în cel mai bun caz nu mă mai puteam ridica iarăşi în picioare. Cât despre mine, mă încăpățânam: vroiam neapărat s-o pornesc de unul singur de fiecare dată. Mi-era ruşine de infirmiere şi de femeile de servici pentru timpul şi energia consumate cu mine. Pe deasupra, nici nu aveam nevoie afară. Dacă n-ar fi fost medicamentele cu care eram îndopat, aş fi dormit liniştit. Până la somnul de veci.

Toate astea nu ştiu cât sunt de adevărate. Bună parte aş zice că mi le amintesc ca atare; altele le-am aflat prin soția mea, ea însăşi dobândind informațiile datorită doctorului pe care-l suna la telefon. Lucrurile erau tot mai complicate, prin aceea că a apărut şi o prietenă de-a ei, să țină legătura cu mine. Ea îi aducea din spital nişte impresii, deseori foarte personale. Mai târziu, toate acestea au ajuns la mine amestecate şi cu ele am încercat să-mi făuresc o idee asupra celor petrecute.

Ceea ce-mi amintesc nemijlocit este că mi s-a întâmplat, câteva nopți la rând, să rămân suspendat deasupra mesei din bucătărie, sprijinit cu ambele palme de tăblie. Luasem obiceiul acesta încă de când m-am îmbolnăvit de astm. Aveam credința că dispunerea muşchilor în această postură mi-ar înlesni o inspirare mai adâncă şi mai amplă. Mă pomeneam peste un ceas, şi peste încă unul, că apărea soția mea, rugându-mă, implorându-mă să o însoțesc în dormitor şi să mă culc. Răspundeam afirmativ, dar nu dădeam curs exortării sale. În cele din urmă, numai de mila ei (adică fără vreo rațiune personală) o luam pe urmele sale. Insist: asta deoarece îmi dădeam seama cât o chinuiam împiedicând-o să doarmă. Ajuns în dormitor, scoteam cămaşa cu intenția de a lua pe mine pijamaua. Dar rămâneam în pielea goală, în incapacitatea de a mai face vreun gest, uitând de unde plecasem şi ce intenție avusesem. Somnolam în şezut, acolo. Tot nevasta izbutea, cu dificultate, să mă hotărască a mă întinde, sacrificând noapte după noapte un timp destul de îndelungat cu astfel de solicitări inutile, dar nu mai puțin calde.

În urma a numeroase rugăminți, am acceptat să chem medicul. Mă temeam de decizia lui de a mă interna. Casa în care locuiesc, pe malul lacului Fundeni, am ridicat-o anume pentru a-mi hrăni plămânii cu aer neviciat de țevile de eşapament. Întreaga mea nădejde o agățasem de această locuință de lemn. Mai mult, am plantat curtea cu pomi, conifere, flori. Le îngrijesc cu patima celui care nu s-a născut la țară, care n-are copii, care speră în mântuire prin îngrijirea vieții plantelor.

Medicul, constatând furia cu care mă agățam de rămânerea pe loc, mi-a recomandat un tratament potrivit acestor condiții. O veche prietenă s-a oferit să-mi facă injecțiile. Vag mi-aduc aminte că grija pentru ținută era ultima mea preocupare. Ba, mă şi amuza să pot sta descoperit în fața unei doamne de care numai munca editorială mă leagă. Însă nu exista nici o intenție a provocării erotice în lipsa mea de decență, cum s-ar putea crede. Soția ar fi vrut să-mi păzesc goliciunea. Protestele sale repetate nu aveau alt ecou în mine decât că-mi spuneam despre dânsa că nu înțelegea bine situația de disperare în care mă găseam şi inutilitatea oricărui efort de a mă mai fi supravegheat.

Mă miră că încă nu a făcut legătura cu ultimile zile ale tatălui meu. Într-o noapte, fetele care-l îngrijeau ne-au chemat la spitalul de urgență, să vorbim cu medicul căruia îi căzuse în sarcină cu jumătate de ceas mai înainte. Soția mea a profitat de experiența specialistului pentru a le lămuri pe fete că tentativele părintelui meu, în vârstă de nouăzeci şi cinci de ani, de corupere a lor, de fapt nu îi aparţineau, ci erau ale capului său bolnav. El nu făptuia în mod conştient. Doctorul, fără ezitare, ne-a explicat că lipsa de oxigenare a creierului îi juca astfel de feste pacientului. Iar fetele erau victimile acelei oxigenări diminuate. Acelaşi lucru îl constat a mi se fi întâmplat şi mie.

Odată luată hotărârea să mă las internat, a ajunge din casă la maşina aflată în uliță a constituit o problemă aproape insolubilă, de nu s-ar fi aflat prin preajmă un țăran vecin care mai că m-a luat în brațe, purtându-mă mai mult pe sus pe canapeaua unde mi-am continuat zacerea. – "Lăsați, doamnă... Să nu-l pot eu duce pe dnul Rădulescu...?!" Apropierea din glasul său mi-a rămas făclie în suflet: oamenii, ca mijlocitori ai cerului, reprezintă tot ce avem mai prețios la vreme de restriște.

Urmează coborârea în infernul din sala terapiei intensive. Pândind cu urechea discuțiile dintre urmaşii lui Esculap, am avut impresia că medicului meu i-a fost luat cazul meu, ca neizbutind să-l stăpânească. Regretam, deoarece am dobândit multă încredere în acest tânăr, cu prilejul internării precedente. Soția mea a înțeles că aici e plasat momentul când doctorul i-a spus că voi fi trimis acasă. Cu mine nu s-a schimbat nici o vorbă în sensul acesta. Şi acum îmi vine greu să dau credit acestei enormități.

Din jurul meu, reţin extrem de vag un chip, altul; un glas din preajmă ce, cu intenția de a mă ajuta, chema infirmiera, s-o atenționeze că plecasem la drum. Un cuvânt de încurajare, mai ales venind de la un domn dintre cei mai blânzi şi lăsând impresia unei mari înțelepciuni. Gluma nu-i părăsea buzele, ponderată, rotunjită fără pic de răutate. Părea să le ştie pe toate, să le înțeleagă pe toate, să le prevadă pe toate. Te întrebai cum putuse inima să nu-l mai servească pe un ins atât de cumsecade... L-am revăzut mai târziu, pe secție, când a venit în vizită, cu neostenita lui voie bună, profețind în dreapta şi-n stânga lucruri agreabile privitoare la viitorul fiecăruia. Regret că nu i-am notat numărul de telefon şi adresa. Astfel de inşi sunt aceia pe care te bizui când sufletul îți este ostenit.

Mult mai preocupat, însă, eram de un pacient foarte agitat din celălalt capăt al halei. Tuşea înspăimântător. Când nu tuşea, vorbea la telefonul mobil. Cred că se ocupa de reclame. Dar nu asta mă fascina, ci modul tandru, serios, rațional, înțelegător, încurajator în care i se adresa fiicei sale, cred. Era o pildă de pedagogie părintească ce merita cunoscută de toți aceia angajați în creşterea unui copil. Când nu tuşea şi nu vorbea la telefonul mobil, mânca alimente aduse de acasă, în cantități de speriat, fără să se cunoască a se fi îngrăşat. Bărbat frumos, smead (ca sosit de pe litoral, unde ar fi făcut băi de soare), şaten, dacă nu şi oxigenat, cu cărarea în partea stângă, nasul drept, buzele rumene şi rotunjite, câteva cute orizontale pe frunte, ce-i confereau un aer tăios, hotărât, bărbătesc, cucerise toate asistentele pe care le împinsese a se ocupa de fiece fleac îl interesa. De pildă, am înțeles că boala l-a răpit încercării de a învăța să lucreze cu internetul. Femeile din jurul său, care stăpâneau cât de cât această tehnică, îi stăteau permanent la dispoziție cu experiența şi cunoştințele lor. Peste capetele celorlalți pacienți, îl urmăream, fascinat de verva sa permanentă şi de neîncetatul lui 'aflat în treabă', căci cui i-ar fi folosit ideile ce se alergau fără răgaz prin minţile sale înfierbântate de boală, dacă el se găsea în neputința de a le pune în practică şi nici nu făcea însemnări pe

marginea lor, să le folosească mai târziu? Era conştient că priveam către el. În definitiv, aşa ceva căuta: spectatori. Totuşi îl şi enerva. Cochet ca o femeie cu moravuri îndoielnice, mă pândea, prefăcându-se că îl călcam pe nervi. Starea febrilă era aceea care ne arunca într-o pseudoactivitate neîntreruptă, însoțită de o certitudine mincinoasă privitoare la cele cvasivisate. Eu însumi l-am rugat pe doctor (sau pe altcineva) să mă lămurească asupra a nu ştiu ce chestiune legată de evoluția stării noastre. – "Ce nevoie aveți de aceste date?" Râzând, încântat de performanța mea, am răspuns: – "De când mă aflu aici, am izbutit să scriu în minte două romane. Doresc să le verific veridicitatea." Replica mea se referea la un interval de cel mult o săptămână...

Astfel trecând timpul ziua, m-am pomenit trezit, într-o noapte, de oarece mişcare nouă în zona mea. Patul din dreapta fusese tocmai eliberat. În dreptul lui, în semiîntunericul halei, se oprise un bărbat trecut de vârsta pensiei, ceea ce nu înseamnă că ar fi fost gârbov. Îşi păstra ținuta neînclinată. Trupul său era ca o cutie înaltă şi bine făcută, menită să-i susțină tainele cărnii, în condițiile unei minți în derivă. Era vădit că aştepta să fie îndrumat asupra celor ce avea de făcut. Indicațiile la care spera în tăcere urma să le primească de la nevasta, care-l însoțise de la bun început, sau de la fiica lor, apărută cu o uşoară întârziere după dânşii. Zăbovise pentru a rezolva probabil anumite chestiuni administrative sau ca să gareze vreun automobil al familiei. Bărbatul rămăsese cu labele picioarelor înfipte în cimentul ce podea sala. Nu privea nicăieri, nu-l interesa nimic, nici măcar ce se petrecea cu el. Apariția fiicei sale nu-i atrase atenția. Răspunsurile pe care cele două femei le dădeau interview-urilor succinte la care le supuneau două stagiare apărute din senin pentru a se edifica asupra celor întâmplate pacientului, toate acestea îl lăsau rece. Ai fi zis că priveau pe oricine altcineva, iar că el se preschimbase într-un buştean asurzit şi desensibilizat peste noapte.

Niciodată nu am avut somnul greu. Şi acum stam de veghe, cu atât mai mult cu cât cazul nu semăna aceluia al unui bolnav de inimă (la cari am început să mă pricep). Mai eram atras de ceva. Este o ciudățenie a genelor, care trăsătură întotdeauna m-a furat de la alte preocupări, prin puterea ei de a stimula spiritul comparației, judecățile de valoare şi, simplu, curiozitatea. Mă refer la asemănarea şi distanțarea dintre înfățişarea tatălui, a mamei şi a progeniturii. Despre caracterul prismatic al corpului celui nou venit am pomenit. Se cuvine să adaug rigidizarea lui (deşi ea putea fi rezultatul bolii sau al acelei nopți căzute pradă unor osteneli ajunse, odată cu vârsta, anevoie de purtat). Fiica, o femeie numărând ceva mai puțin de patruzeci de ani, era ca un lujer bătut de vânt. Desigur, un lujer obosit şi cam rămas fără puterile tinereții. Obişnuit, cât fusese iarna de lungă, să urmăresc zborul viguros dar greoi al lebedelor poposite în dreptul casei noastre de pe malul Fundenilor, mi se părea că regăsesc în înclinarea capului acestei doamne ceva din eleganța gâtului lor unduios deşi încordat. Îngrijorată, datorită celor petrecute cu părintele său, remarcai concentrarea de care avea nevoie la fiece vorbă, pentru a pricepe bine starea acestuia. Era o împletire între absență şi efortul de a surprinde situația. Concentrarea o descifrai în gura ce-i rămânea întredeschisă, atunci când asculta răspunsul la întrebările puse de ea sau de maică-sa, în înălțarea sprâncenelor şi ele anevoie de coborât din pricini similare.

Trăsăturile sale descindeau dintr-ale părintelui şi nu dintr-ale femeii. Mai înaltă ca el, cu craniul prelung şi nu rotund, de muntean dârz, cum îl avea el, cu pometii mai înguşti şi căderea obrajilor, sub ei, lină şi caldă, desenul figurii sale era rafinat şi îmblânzit. Era însămânțată în el o nevoie adâncă de a face binele. Poate deoarece acela

care avea nevoie să i se ofere binele în cazul de față îi era tată, poate că ceea ce citeam se referea la orice făptură umană. Judecând după fața ei, genitorele se cuvenea să fie un bărbat frumos. Nu pot nega că, parțial, şi era. Adică, îl recomandau statura, ținuta, care aducea cu a unui fost ofițer activ, regularitatea dezvoltării, armonia figurii şi a membrelor. În schimb, fălcile strânse cu răutate, metamorfozate în nişte buze subțiate, parcă neascunzând îndărătul lor dinți, ca şi când ar fi fost botul unui peşte, al unui somn feroce, îl preschimbau în portretul răutății încarnate.

Soția lui era doar urâtă şi necăjită.

Am înțeles din explicațiile lor că trăise un fel de criză epileptică. Era victima ei pentru a treia oară; la o distanță de mai bine de douăzeci de ani de precedentele, pe când primele două crize se succedaseră la un interval destul de apropiat. Deficiențele sale de caracter se lăsară ghicite încă de pe acum. O întrebare strict profesională a neurologului primi un răspuns ca o muşcătură. Pentru a arăta cât de grea situație avea, la întrebarea dacă mai lucra, răspunse îmbufnat: – "La firmă", cu subînțelesul că nu mai avea vârsta pentru aşa ceva; cu alte cuvinte, era o explicație demonstrativă. Aluzia la sistemul politic economic al țării era evidentă. Aş fi afirmat că punea boala sa în cârca obligației de a munci, deoarece adăugă: – "Altfel, cum să trăiesc?" Dar nu puteam lega lucrurile unul de altul, pentru că se dovedea că nu ştia ce se petrecuse cu el; în privința unor astfel de amintiri, memoria lui era răzuită.

Investigațiile durară o mulțime de timp şi erau foarte variate. Cel mai spectaculos era un fel de computer la care nu avea acces decât o singură doctoriță tânără, dimpreună cu doctorița şefă, ori în pregătirea venirii acesteia. Graseia, era agitată din fire, fără să fi bruscat pacienții. Am urmărit-o lucrând şi cu alți doritori a se dumiri asupra stării sănătății lor, veniți din oraş anume noaptea, pentru a li se face cercetarea fără a se interna. Ştiam lucrurile acestea, deoarece computerul (mai mult decât atât: o adevărată mobilă pe rotile) era cel mai comod de folosit alături de patul meu. În cele din urmă, se încheiară şi preliminariile diagnosticării bărbatului, de la care am plecat. Doctorițele şi asistentele se potoliră treptat, zburătăcindu-se care-ncotro. Soția şi fiica îl lăsaseră pe mâna lor pe bolnav şi dispăruseră demult. Tinerele care se ocupaseră de el îl înveliră trăgându-i pătura sub bărbie şi-l încurajară să doarmă. Se retraseră şi dânsele. Aveau mare nevoie de odihnă. Am ațipit la rândul meu, cu atât mai mult cu cât încăperea se răcise straşnic.

Nu-mi dădeam seama cât timp trecuse de la acea liniştire aparentă a tuturora, când m-au trezit nişte zguduieli în patul alăturat. Dar nu "nişte zguduieli", ci un tremur permanent, ritmic şi puternic, provenind din izbirea saltelei ce suna ca o scândură datorită martelării călcâielor acelui domn. Imita chemarea din toacă, o toacă a diavolului. Asistentele izbutiseră să apară de pretutindeni într-o secundă. Două îi susțineau creştetul. O a treia îi băgase între dinți un creion, să nu-şi muşte limba. A patra şi cu a cincia încercau să-i apese cu toată greutatea lor brațele încordate, pentru a nu-şi rupe oasele în eforturile sale inconştiente de a izbi marginile patului metalic cu ele. Altele se străduiau să-i imobilizeze picioarele, genunchii şi labele lor. Reîncepuseră telefoanele urgente ce chemau alături de el medicii de gardă, se reinstalaseră în carnea sa injecțiile cu tranchilizante şi întăritoare. Vuia hala de eforturile conjugate ale celor prezenți, de fapt femei exclusiv, toate sub treizeci şi cinci de ani. Era aproape o plăcere estetică, cum ar fi acelea oferite de un spectacol teatral tensionat, să le priveşti aferate în a salva zilele unui semen. În cele din urmă, temperară şi această nouă criză. Iarăşi fu lăsat singur. Mi-au căzut şi mie pleoapele obosite. N-am rămas astfel decât un sfert de minut, când am simțit

nevoia de a-l privi iar. Într-o puternică adunare a energiei, l-am văzut pe bărbat că întinde ambele braţe către mine, răşchiră degetele ca pe nişte gheare şi le strânge la loc, apoi adoarme, ca şi când nimic nu s-ar fi petrecut cu el.

Dimineaţa, la ora schimbului, fetele care-l salvaseră veneau alături de el, curioase de trăirile sale, de capacitatea lui de a le fi reţinut figurile şi opera nocturnă. Pe rând, îl iscodeau, stârnindu-i o uşoară enervare, cu întrebări de tipul: – "Cum aţi dormit?" "Cum v-aţi simţit as'noapte?" "Ştiţi cine sunt eu?" Îmi închipui că niciodată bietul epileptic nu a stârnit interesul atâtor june îmbietoare roind în jurul său ca nişte fluturi. Ba, una dintre dânsele, chestionându-l în sensul acesta, întorsese peste umăr privirile şi, cu un zâmbet luminându-i-le, mă lua complice la ciudăţenia reacţiilor bolnavului, absolut necunoscător al dramei sale nocturne.

Cu ajutorul lui Dumnezeu, situaţia mea a evoluat spre bine. Am fost mutat pe secţie, într-o încăpere de trei paturi, cu brazi mândri şi voinicoşi, pe care-i contemplam de pe pernă. Se împlinise aproape săptămâna când apăru şi individul ce suferea de boala copiilor. Starea i se remediase complet. Aştepta, cu aceeaşi indiferenţă dintotdeauna să fie eliberat; dar nici nu o cerea, nici nu o pomenea. În legătură cu trecutul, avu o singură remarcă de făcut: – "Asistentele astea - le-am văzut eu dincolo -, acolo de unde vin aici, stau cu braţele-n sân toată ziua. Nu le e ruşine! Fete tinere, să nu le placă munca, să zacă de pomană prin spitale, la cafele şi bârfe!..."

FRAGMENT DINTR-O CORESPONDENŢĂ

Dragul meu prieten,

Am trecut special pe la serviciu ca să vă scriu două vorbe - sunt foarte răvăşită.

M-am întâlnit în după-amiaza asta (ce soare a putut fi astăzi…) cu d-na Greceanu, foarte micuţă, în baston, cu un zâmbet şi o privire pe care o recunosc (după fotografii) şi la fratele său, ale cărui amintiri din detenţie m-au tulburat atât de mult, cum ştiţi. Mi-am zis, încă de acasă, înainte de a pleca, să mă ţin tare, să nu cumva să mă apuce plânsul tocmai de faţă cu dânsa.

Şi, în parte, mi-a reuşit, dar imediat după ce m-am despărţit de dumneaei, am pornit, de la Piaţa Romană, pe jos, pe bulevardul Dacia şi, în sfârşit, am putut să plâng sfâşiată, (noroc că era strada pustie - aţi observat ce puţină lume iese să se plimbe pur şi simplu pe stradă, când e frumos afară? În Bucureşti, sâmbăta, oraşul pare nelocuit).

Am stat de vorbă, într-o cafenea de lângă librăria Cărtureşti, despre Tudor Greceanu, fratele ei şi destinul lui îngrozitor, dar, după cum modestia lui transpare din carte, aşa şi sora lui a ştiut să vorbească despre toate (despre casa părintească, acum aproape distrusă, despre cărţile rare, şi mobile, dispărute fără urmă, despre cum a trăit familia, tragedia fratelui ei) fără patetisme inutile (mai mult, eu eram cea pornită să folosesc cuvinte mari). Chiar acum, în timp ce vă scriam, m-a sunat să-mi spună că i-a făcut bine să ne vedem.

Este o apariţie, o doamnă din alte vremuri, cu o distincţie cum nu vezi în zilele noastre; şi totuşi naturală şi simplă. Aş fi vrut să privesc obiectele făcute de el, în închisoare, Sora lui le-a donat muzeului de istorie, iar aici nu sunt expuse decât de două

ori pe an. Doamna Greceanu, doreşte să se dea măcar numele fratelui ei unei străzi. Nepotul lor a gasit una, în cartierul Nordic al Bucureştilor, care - culmea - se întretaie cu o altă străduță denumită Popişteanu, prietenul său. Bătrână şi slăbită de boală, nu mai poate lupta cu birocrația. Sper să pot face ceva (nu că aş şti exact cum să urnesc lucrurile, dar măcar încerc) - am rugat-o să-i scrie o scrisoare, scurtă, Preşedintelui, şi să ajung, cumva, să-i dau eu cartea fratelui său şi să-i transmit apelul doamnei. Cum să nu te facă praf imaginea dânsei, oftând: "Dacă apuc să văd strada cu numele lui, atunci pot să mor…" Nu m-am putut duce acasă fără să vă scriu; dumneavoastră sunteți singurul care poate înțelege ce înseamnă pentru mine toate acestea. Mă doare sufletul că trăim un prezent atât de cinic şi nedrept cu memoria unor oameni ca fratele doamnei Greceanu. Şi măcar de-ar fi un caz singular…

Dv. îmi sunteți indispensabil; înțelegeți exact ce vreau să spun, pentru că sunteți în inima inimii mele.

Îmi scrieți, în legătură cu problema discutată anterior: "Eşti excelent de eficientă". Încerc doar să țin seama de ceea ce mă rugați, chiar fără să rostiți anume vreo rugăminte.

Dar eficientă îmi doresc să fiu, cu adevărat, în împlinirea dorinței d-nei Greceanu (ştiți că, de când am citit cartea, parola mea la calculator este numele fratelui ei? Există şi o casă veche în Oltenia, o culă numită cula Greceanu - am întrebat-o dacă a fost a strămoşilor lor, dar mi-a spus că în Oltenia e vorba de alții cu acelaşi nume).

Duminică frumoasă, mâine; să ne "vedem" cu bine luni,
pe mail.

Ioana

Ioană dragă, se vede cale de o poşta că mă consideri un om normal. "Ați observat ce puțină lume iese să se plimbe pur şi simplu pe stradă, când e frumos afară?" Este ca şi când, înainte de a cumpăra perdele, l-ai fi întrebat pe un orb: ce nuanță preferi? aceasta sau aceasta? Normal, el nu o vede pe niciuna. Aşa şi eu. Cum să observ străzile, dacă nu ies din curte decât din an în paşte?

Asta numai pentru a te felicita că-mi uiți defectele, din marea ta nevoie a unui prieten care să te înțeleagă. Pentru a-i putea transmite observația ta tristă:
"În Bucureşti, sâmbăta, oraşul pare nelocuit".

Într-un oraş pustiu, o fetiță (care are doi copii, nici ei prea mari), răvăşită, aleargă bezmetic, cu lacrimile inundându-i obrajii, pe străzile depopulate, adică fără nimeni căruia să-i povestească, să i se mărturisească. S-a ridicat un colțişor de perdea de pe fereastra Realității şi s-a speriat de felul cum trăiesc oamenii, s-a speriat aidoma lui Buddha, odinioară. Ea nu ştie nimic despre banalul cotidian al suferinței de ieri, al lipsurilor, al mizeriei zilnice, neîntrerupte, inevitabile. Toți au trădat-o. Scriitorii mint. Rudele mint. Prietenii mint sau tac. Întreaga omenire i-a ascuns adevărul. Acum îl vede cu ochii sufletului. Şi adevărul doare cumplit, te arde de viu. Pentru că este adevărul semenilor noştri. Nici măcar acum nu se dă draperia la o parte, să vadă hidoşenia bântuind existența tuturor, identică îndărătul tuturor uşilor, banalizată până la a nu mai durea pe nimeni. Lupta nu se mai duce pentru a o schimba, ci pentru a salva ceva, în vederea zilei de mâine, când acel ceva se poate transforma în pâine pentru soția bolnavă,

pentru copilul neştiutor, pentru părinţii bătrâni care nu mai au nici o şansă de îmbunătăţire a zilelor.

Şi a alergat, sărmana Ioana, la servici, în ziua ei liberă, să plângă la pieptul aceluia care are destulă experienţă de viaţă şi suflet de dăruit, ca să-i înţeleagă nefericirea descoperirii trecutului.

Nu mai plânge: a fost al tuturora. A fost viaţa de zi de zi. Nimic mai anost.

Ce fericit om, acela ale cărui memorii le-ai citit, că sora lui i-a păstrat cultul. Au existat nenumăraţi bărbaţi fără atari surori, care au lucrat, cu un talent de neînchipuit, obiecte din lemn, din os, din cârpe, cu ac şi aţă. Ele au intrat, mai totdeauna, în avuţia caraliilor. Crezi că aceştia le-au donat Muzeului de Istorie?! Crezi că atâtor anonimi împuşcaţi, prin condamnare, dar fără vină, în baza unui dosar măsluit, ori împuşcaţi fără condamnare, crezi ca atâtor necunoscuţi care şi-au irosit unicul lor bun: tinereţea, pe paie sau ciment, le caută careva viitorul, să boteze o stradă cu numele lor? Au fost uitaţi sau, cum a păţit-o Vasile Motrescu (al cărui jurnal l-am citit tot graţie amabilităţii tale), soţia şi copiii, fraţii şi părinţii le-au întors spatele şi au ajuns cerşetori prin alte oraşe, lustragii (la Colţei, în dreptul Muzeului, şedea un fost colonel, ghemuit, să văcsuiască pantofii trecătorilor, să aibă cu ce-şi cumpăra de-ale gurii...)

Vorba doamnei Greceanu: este necesar un monument al foştilor detinuţi politici, condamnaţi pentru lupta împotriva terorii, e nevoie de un bulevard să le poarte numele suferitorilor, Bulevardul Victimelor Comunismului. Are dreptate doamna ta, dar nu are decât viziunea fărâmei ei de suferinţă. A trăit o existenţă odioasă şi o socoteşte exemplară. Poate că şi aşa este. Existenţa fiecăruia este exponenţială. Iar tu nu găseşti o relaţie la respectiva primărie, la biroul denumirii străzilor, care să vă asculte oful? L-ai nimerit pe Preşedinte? În afară de manualele şcolare nu cred că a mai citit ceva! Iar de plâns, o face la Muzeul holocaustului, din SUA, o face televizat! Niciodată în ‘neagra’ vreuneia dintre gherlele unde compatrioţii săi primeau mâncare la trei zile!

Cu drag,
Mihai Rădulescu

EXCURSIA PROFESORILOR

– “Nu ţi-a mai dat nici un telefon?”

Aş fi preferat să nu răspund. Întrebarea mă durea, răspunsul mă costa.

Îmi pregăteam pentru noapte un mic album de artă japoneză. Nu se ştie niciodată. Omul poate avea oricând insomnii. Este bine să se înarmeze din timp. Un ciclu de stampe de Hiroshige: “Tôkaidô”. O peregrinare a unui gravor din secolul al XIX-lea, înţelesesem răsfoind introducerea. Iată un moment potrivit să mă adâncesc în cercetarea celei dintâi gravuri, mi-am spus. Va părea că nu dau importanţă subiectului atacat în vederea conversaţiei. Am deschis volumaşul. Peste câteva clipe i-am făcut semn soţiei să se aşeze lângă mine.

– “Vezi, nişte clădiri de lemn la stânga, un gard înalt la dreapta; ai zice că sunt arlechinii unei scene de teatru. Parcă Hiroshige ar vrea să spună: Aici începe...

– "... 'teatrul lumii' ", îmi luă soția vorba din gură.

Accentuase grandilocvent. Nu știam dacă râdea a batjocură sau a înțelegere, dacă îmi ironiza ideea sau pe mine. În orice caz, 'teatrul lumii' este marota mea, pe care ea mi-a acceptat-o cu dificultate totdeauna. Mă uit la planşă, să nu dau glas nemulțumirii.

Şase pescari, cu cobilițele pe umeri şi coşurile încărcate (unul singur îşi poartă sarcina pe cap, gâtul afundându-i-se între revărsările hainei zdrențăroase), vin veseli către 'rampă', unde fac un cot spre stânga. Unii, cu rod mai puțin, ori mai voinici, păşesc uşor, aproape fluierând. Alții se încovoaie sub greutate, ba chiar se clatină pe picioare. Zorii abia împurpurează, transparent, o buză de văzduh urcând deasupra acoperişurilor depărtate şi noaptea încă întunecă zenitul, dincoace de o fâşie lată de cer albicios unde triumfă începuturile luminii răsturnând o vană de galben într-o incertă baltă înaltă cenuşie. Munca pe întuneric a fost trudnică. Trupurile mai sunt cocârjate de frig şi umezeală, cu atât mai mult cu cât bărbații au lucrat în picioarele goale – unul despuiat până aproape de şolduri – iar sandalele nu şi le-au încălțat decât pentru a coborî pe țărm. Dealtfel, veşmintele lor nu sunt făcute să te apere de clănțănitul dimineții; un fel de maiou de piele şi o haină largă, fără nasturi, prinsă cu o cârpă în jurul şoldurilor, în loc de curea sau funie. Singura deosebire dintre ei stă în culoare: albastru închis, cărămiziu, bej, siniliu sau ultramarin în pătrate albe (se vede că talazul îi urmăreşte şi în gustul lor vestimentar, al unor oameni sărmani, dar...'lupi de mare'...). De cealaltă parte a uliței, doi câini le întorc spatele, preocupați, poate (nu le zărim partea anterioară a trupurilor), de resturile căzute din coşurile altor pescari (vor fi trecut pe-acolo ceva mai devreme). Faptul că ei îşi văd în liniște de pleoscăitul ce să le potolească pântecele lihnit, vegheat numai de casele țepene şi de stelele reci până mai acum vreo jumătate de ceas, dovedeşte că străzile nu s-au desmorțit încă. Dar aici nu mai au mult până să se trezească: mirosul de peşte proaspăt, paşii târşâiți ai pescarilor, vorba lor chicotită sau răstită, hămăielile şi mârâitul hulpav al potăilor rătăcitoare, toate se vor aduna să îi zgâlțâie pe cei adormiți şi, mai presus de orice, ei vor sări speriați din aşternuturile şifonate de greutatea corpurilor inconştiente, datorită unei intruzii solemne în pacea portului, ai cărei primi soli au şi început să coboare podul.

Podul Nihombaschi este o armonioasă structură de lemn, cu punte arcuită şi balustradă cu colonete dese, o construcție largă, pe măsura convoiului acelui daimyo, care înaintează pe ea. Două slugi preced marşul, cărând în spinare două cufere cărămizii (aceeaşi nuanță cu a unor obiele ce le înfăşoară gambele); îşi dau duhul sub poveri, neanunțând prin prezența lor zdrobită prea multă omenie în perspectivă. După ei vin doi stegari. Deşi aşa-zisele steaguri (căci se deosebesc mult de noțiunea ce avem noi, fiind mai curând un fel de impresionante pământufuri pe prăjini foarte înalte) nu par grele, ei merg cu capetele în pământ – o gravitate nevestind nimic bun nici ea. În urmă răsar straiele albastre (cele dintâi două perechi sunt bej) ale suitei, cu acele specifice pălării de paie în chip de farfurii zburătoare. Acoperişurile caselor țuguiate dincolo de pod mohorăsc şi mai mult dimineața, iar două schele, continuate în spre cer cu două scări împungând înaltul, adâncesc misterul acestei invazii tăcute; datorită lor e accentuată izolarea şi singurătatea celor trei grupuri (pescarii, câinii, cortegiul); între acestea nici un schimb de priviri nu instituie legături calde de nici un soi (sunt sudate totuşi plastic, prin revenirea aceloraşi culori).

Curând, foarte curând, ferestrele vor primi în cadrul lor chipurile admirative şi puțin speriate ale mahalagiilor desmeticiți în sfârşit.

Soţia mea, deşi nerăbdătoare când este vorba să primească un răspuns, se abţinu, aruncându-şi şi ea ochii pe stampă. Apoi:

– "De când nu ţi-a mai dat un semn de viaţă?"

În subtext, aceasta presupune şi răspunsul: 'de un car de ani', ceea ce corespunde perfect, prin hiperbolă, realităţii. Nu mă sunase de la ziua mea de naştere şi de atunci trecuse mai bine de jumătate de an. Aşa că i-am spus (sunt situaţii când adevărul nu trebuie evitat):

– "De la 15 mai."

– "Să mai pui suflet în ei!..." muşcă ea cu obidă dintr-un măr aflat pe măsuţă. Adăugă: "Întoarce pagina."

Am întors-o. Lucrarea se numea: "Răsărit de soare la Shinagawa".

Cât a durat străbaterea celor câţiva kilometri până la Shinagawa, de la Nihombashi, de unde am plecat, soarele a avut răgaz să răsară. Acum se află undeva la stânga noastră; putem urmări numai infiltrarea luminii (dacă am condensa-o conform datelor unei alchimii poetice, am dobândi petale de trandafir) în zonele încă albăstrii, vag întunecate, ale unui cer ieşind definitiv din noapte. Norii se depărtează de orizont către dreapta, într-o coloană cu meandre, către o masă amplă bătând în retragere.

Cinci sau şase bărci au rămas cu catargele văduvite să cugete la izolarea lor, deşi ancorate bord la bord, dar atât de adânc în golf... Patru alte ambarcaţiuni de pescuit, cu o pânză dreptunghiulară, înălţată pe baza mare, se apropie, încărcate cu maldăre de peşte, legănându-se ca nişte lebede fastuoase, respirând cu velele amorţite nostalgia tărâmurilor fără margine unde şi-au petrecut noaptea. Cea dintâi şi cea de pe urmă virează, parcă voind a se reîntoarce în larg; cele două din mijloc s-ar resemna, împăcându-se cu ideea revenirii la ţărm. O a cincia, cu pânza coborâtă (privirea nu surprinde din ea decât cârma, ridicată deasupra valului ultramarin al apei liniştite, spatele unei cabine – umbrar de stâlpi – şi catartul de bambus), se ascunde îndărătul unei stânci mai mult golaşe decât acoperită de muşchi bătând spre negru; pe el sunt clădite patru dughene, din bambus şi ele, fără uşi şi fără vitrine (deci cu galantarul la îndemâna mâinii curioase), cu acoperiş plat, din aceleaşi tulpine. Barca îşi respiră ultimile clipe de viaţă îngăduite până la coborârea serii; până atunci lemnul ei va fi prada arşiţei: îl va face să troznească.

O femeie însărcinată s-a oprit cu figura orientată către noi doi, în dreptul celui dintâi galantar. Capul îi este împodobit cu un coc japonez, susţinut cu o bentiţă albă. Poartă o bluză verde deschis, de nuanţa salatei, înflorată spre umeri şi pe piept, coborând arcuit peste pântecul trădându-i gestaţia. Şi-a petrecut un şal roz peste şale, până sub sarcină. Are fusta ultramarin, cum sunt dealtfel toate celelalte straie zărite. În următoarele două mici prăvălii surprindem şi vânzătoarele; cea mai apropiată dintre ele priveşte cu ciudă la clienta dusă. Toate exterioarele aceestor dughene sunt împodobite în partea superioară cu globuri de hârtie portocalie.

În continuare, se înşiră numeroase case cu acoperişuri în unghi destul de ascuţit, majoritatea cu două nivele. Încăperile de la etaj par scunde. Toate sunt dotate cu balcoane. Percepem şi aripile clădirilor din dreapta străzii; treptat, ele le acoperă pe cele de vizavi, strada cotind mult în partea aceasta. Şase bărbaţi acoperiţi de haine lungi până la genunchi merg într-acolo. Toţi au pe creştete pălării de paie. Ultimii doi poartă cobiliţe pe umărul drept; de ele atârnă un fel de cutii cubice, verzi, cu mici capace piramidale. Următorii cară pe umeri nişte unelte.

Între acoperişul din prim plan dreapta şi următoarea casă există un teren viran

aproape complet ascuns vederii de panta abruptă a unui deal. Pe vârful acestuia cresc nişte copaci cu ramuri întortohiate şi frunziş rar. La poalele lui, dincolo de un tufiş, se zăresc măciuliile grase ale unor capete chele întoarse după trecători.

Odată cu răsăritul, viaţa intră în ritmul ei firesc

– "Domnule profesor", îmi spusese la muzeu, "nu ştiţi ce frumos este răsăritul soarelui pe lacul nostru!

Pe urmă chicotea cu un aer de complicitate:

– "Doar nu de pomană venea Luchian să picteze la noi."

Şi se întorcea foarte interesată către Sălciile pictorului, cu un instinct al posesiunii, căci ea fiind din satul acelor sălcii, deşi nu le ştia anume, erau, totuşi, ale ei şi astfel Luchian o făcuse nemuritoare şi pe ea.

Şi era nemurirea în acel copil...

– "Copil!" mă mustrase o dată nevasta. "Copile bune de făcut copii!"

– "Băieţaş cu plozi în faţa scării", îi întorsesem şi eu altă dată gluma, atunci când îmi arătase o fotografie cu un absolvent al cărei diriginte fusese.

Nu era geloasă pe ea ca pe o rivală; era geloasă că o iubeam atâta, era geloasă pe toţi elevii, pentru că îi iubeam pe toţi.

Dar eu?

– "Ne mai uităm?"

– "Da" şi se ghemui în mine.

– "Bac la vadul din Nawasaki" am silabisit traducerea titlului englezesc, căci era editat cu litere tare mici.

Râul Tama reprezintă una dintre acele ape leneşe de şes, cu un curs încetinit şi mai mult datorită numeroaselor meandre şi patului capricios, suficient de adânc pentru a îngădui plutelor să lunece pe suprafaţa lui albastră şi lucie, cum ar fi aceea din stânga, mânată de un bărbat în picioare, cu pulpele goale până la şolduri, în timp ce trunchiul şi braţele îi sunt acoperite de o haină maro, iar capul îi e bine înfofolit într-o basma albastră, de grija soarelui puternic, dar mai e împiedicată curgerea apei şi de insula abia apărând din oglinda undei (de fapt este vorba despre patul înalt), nisipul ei fiind cuibul câtorva smocuri de iarbă perpelită, abia găsindu-şi hrană pentru rădăcini în puţinul mâl depus ici şi colo, după cum se vede în dreapta.

Malul opus este ascuns, în stânga, de un crâng des dar cu umbră rară, compus din copaci înalţi; trunchiurile lor se ramifică îndeobşte în două, către ultima treime, abia în vârf îngăduind coroanelor să îşi modeleze frunzarul în chip de umbrelă, unele paralele solului, altele piezişe. Pometele este aşezat pe un teren gri-verziu, puţin mai înalt decât satul ce începe să se desfăşoare de la capătul lui, dincolo de o stivă mare de bălegar uscat, dispusă în formă de trunchi de con, lângă ea un gard din şipci subţiri, cu spaţii regulate între ele, susţinute de leaţuri orizontale. Gospodăria este ascunsă de tufe şi arbuşti şi, datorită cortinei acestora, nu ştii exact care dintre acoperişurile cenuşii sau brune, vizibile dincolo de ele, îi aparţine. Mai departe, siluetele subţietice ale altor vegetaţii profilate pe cerul brăzdat de fâşii prelungi de nori cu materia rozacee transparentă. Aşa arată tot satul, aglomeraţie de căciuli peste case, despărţite de eleganţa neritmică a arborilor, când întunecoşi ca nişte samurai, când argintii şi podobiţi de beteală, ca nişte mirese în pas de dans. Mai aproape, mai departe, un zăplaz, un altul.

Apoi, după o întorsură a Tamei, ce izolează cătunul de restul peisajului, peste ape, un prelung mâl nepopulat decât de aceeaşi copaci ne mai izbutind să se adune în pădurice, dar aici renunțând la idee. Bucata aridă de pământ se lasă brusc cucerită de beția înălțimilor şi trimite muntele Fuji emisar către ceruri. Privindu-i creasta tăiată ca o frunte încăpățânată, ai certitudinea că îşi va împlini solia. Dealtfel s-a şi depărtat atât de mult de lumea noastră de jos, încât până şi casele îi sunt tăiate de peregrinarea acelor nouri întâlniți mai din vreme, aici bătând în culoarea bronzului marin.

Plutaşul nu este singurul om mişcându-se în acel peisaj. În ulița mare, un individ tot în haine castanii şi cu pantaloni sinilii s-a oprit în dreptul unei prispe. Se apleacă, adresându-se altuia rezimat în interior, pe coate, la o fereastră; cămaşa celui din urmă e de culoarea pantalonilor conlocutorului său; ea constituie resortul unui contrast agreabil cu albul varului ce împresoară omul. Apropiindu-ne de mal, ne împiedicăm de un grup ce aşteaptă bacul. Un personaj în lectică şi cei doi purtători ai săi. Un cal încărcat cu patru baloturi cilindrice, groase, depuse roată în jurul spinării; căpăstrul îi este ținut de către un copil în cămaşă albastră şi cu nimic altceva pe el. De bună seamă nişte muşte ciupesc calul în dreptul poverii, căci şi-a întors capul într-acolo şi se scarpină cu dinții. Poate sarcinile de pe el aparțin unor personaje simandicoase rămase puțin în urmă şi pe dreapta, cu pălării late de paie şi înfăşurate în pelerine până aproape de glezne, de culoarea castanei. Puțin mai la o parte, în sens opus, un flăcău în pielea goală, doar cu şoldurile acoperite, s-a lăsat pe vine, cu trunchiul atârnând între genunchii larg desfăcuți şi meştereşte ceva cu mâinile la nivelul glodului.

Bacul se apropie cu o mişcare lină. El este condus de către un cârmaci sprijinit de-a-ndaratelea pe o prăjină, cu toată linia trupului preschimbată, din încovoiere, într-un unghi. Pălăria îi e de paie, haina nuanțată precum scoarța copacului, obiala albastră şi are şi sandale. Încordarea îl face să îşi înfunde bărbia în piept. Îşi împinge trupul înainte cu ajutorul prăjinii înfipte în mâlul de pe fundul râului.

La jumătatea ambarcațiunii, toți pasagerii s-au ridicat, exceptând o tânără elegantă, cu rochie maro, pernă prinsă cu şnur la spate, în dreptul taliei, şi ace mari de păr în cocul negru; stă încă pe o bancă. La stânga sa, un bărbat cu o brumă de păr închis bordându-i capul stacojiu, spre ceafă, în pelerină scurtă, albastră cu vine cenuşii, o taşcă gri, cu toartele petrecute pe după brațul drept şi cu un fel de servietă bej în mâna stângă. Ascultă conversația pe care femeia (soția lui sau sora sa) o poartă cu o altă junǎ; cocul acesteia este în mod elegant acoperit de un voal albastru, mulat pe forma lui; veşmântul îi este deschis; gulerul lui negru se desface asupra unei eşarfe trandafirii, cu capetele încrucişate sub gâtul fin. Mai aproape de noi, ținându-se oarecum la distanță de primii trei (siluete spilcuite, din fruntea satului), doi țărani se pregătesc să îl ajute pe un ins mai înstărit, cu pelerină maro cu flori gri; ambii împung cerul cu capetele goale şi pleşuve. Unul şi-a ridicat la spinare coşul şi un băț, în timp ce îşi lipeşte pălăria de paie de pântec (are cămaşă şi pantaloni albaştri). Celălalt se apleacă să înoade bine sforile bagajelor dinainte-i; poartă tot cămaşă albastră lovindu-i pulpele goale. Şi cetățeanul căruia îi dau o mână de ajutor e adunat, aranjând ceva ce nu mai putem vedea.

Sat tihnit. Oameni cu treburi mărunte. Oameni.

– "Ți-ar place să mergi în Japonia?"
– "Ştii că prefer India."
– "Eu dau toată India ta pe Grecia mea."

Soţia mea se dovedeşte foarte mândră că este grecoaică. De fapt, e astfel mai mult din tradiţie şi sub influenţa patriotismului patern. Abia dacă vorbeşte greceşte, un dialect ţărănesc, întârziat pe meleagurile noastre, în memoria ciobanilor din Epir, sătui de foametea de-acasă şi veniţi să deschidă plăcintării în ţara laptelui şi a mierii, numită România. Toţi prietenii şi i-a ales dintre români şi, precum se vede, şi soţul.

A stat o clipă să guste victoria preferinţelor sale asupra alor mele, după care:

– "Nu-mi iese din minte: la aproape treizeci de ani să fie încă atât de strâns tutelată de mama ei, încât să uite toate câte le-ai făcut pentru ea!..."

– "O iubeşte."

– "E firesc să-ţi iubeşti mama, dar tu ai făcut din ea o intelectuală. O profesoară. O poetă. Ţi-ai irosit duminicile cu ea din copilărie. Venea la noi ore întregi. A mâncat la masa noastră. Ai purtat-o prin muzee, în excursii. Ar trebui să ştie compara între binele pe care i-l vrei tu şi binele dorit de maică-sa."

– "Dar este mama ei, Gheorghia..."

– "Şi mama asta intenţionează să distrugă cele ce ai realizat pentru fiica ei, iar ea acceptă fără nici o ezitare?..."

– "Ce ştim noi ce fierbe în sufletul său..."

– "Nu are importanţă ce e în sufletul ei. Important este să-ţi dea un telefon, să-ţi scrie o scrisoare."

Dar nu a dat telefon; nu a scris scrisoarea.

– "Şi când mă gândesc la Holban... Parcă el este mai breaz?! Câte n-ai făcut şi tu pentru el?!"

Holban era un elev de-al nevestei mele. Fiind profesoară la liceul de arte plastice, stimulat de chipul şi vioiciunea ei, i-a desenat un portret. L-am apreciat. Am îndemnat-o să-l invite pe la noi. Când a absolvit, s-a prezentat la examenul de admitre la Institut şi a căzut. A fost încorporat. A făcut stagiul militar în Bucureşti. A ţinut mereu legătura cu noi. Telefoane. Vizite. Către sfârşitul milităriei, a venit să se sfătuiască:

– "Mi se oferă să rămân în cadrul M.F.A.-ului, la un atelier de sculptură. Eu mi-am făcut planul să mai încerc o dată la Institut. Ce părere aveţi?"

– "Bineînţeles că studiile sunt mai importante decât banii câştigaţi cu uşurinţă. Trebuie să mai încerci."

– "Mai am câteva luni până la admitere. Ştiţi că a trecut binişor timp de când am absolvit liceul; am uitat multe. Gândesc să mă angajez undeva, să fac rost de bani; care dintre artiştii mari are timp de pierdut cu un necunoscut ca mine?"

Avea dreptate.

– "Ai găsit vreo slujbă?"

– "Am încerrcat la directorul unei cooperative de feronerie. M-a primit foarte frumos. Mi-a promis că atunci când voi fi eliberat, dacă mă duc la el, mă angajează."

– "M-aş putea intresa şi eu", i-am spus. "Cunosc un inteletual fin; răspunde, printre altele, de un atelier de argintărie şi de unul de sculptură în lemn. Vrei să discut cu el?"

– "Mi-aţi face un mare servici..."

– "Sigur că este preferabil să ai de unde alege."

Amicul meu l-a pus în legătură cu şefii de atelier. Imediat i s-a oferit un post în care să se califice. Deîndată ce a fost eliberat, s-a prezentat pentru angajare. Din păcate abia acum s-au ivit dificultăţile: fiind provincial, nu putea fi inclus în schemă. A alergat

la cooperativa de feronerie. Aceeaşi situaţie. A revenit la noi. L-am luat de mână şi l-am dus iarăşi la prietenul meu.

– "Cunosc un profesor la Institut. Ce-ar fi să sune băiatul şi la uşa lui? Să vadă şi acela cum lucrează protejatul dumitale. Cine ştie? Îi dă un sfat, îi spune un cuvânt..."

Holban, în fiece duminică, era meditat gratuit timp de trei ceasuri.

La prima probă a fost admis. Din trei sute de candidaţi, au fost primiţi treizeci. El printre aceştia.

A dat telefon să ne comunice bucuria. Urma proba finală. De la ea trecuseră doi ani, însă n-a mai apărut. Soţia mea a aflat de la un fost coleg al lui că nu reuşise.

Ştiam, ştiam că-i fusese ruşine să fi provocat atâta zbatere inutilă pentru el. Se simţea vinovat. Socotea a nu fi fost la înălţimea aşteptărilor noastre. Se acuza. De aceea dăduse bir cu fugiţii.

Dar acum nu aveam de gând să-l scuz. Aveam nevoie de un argument împotriva nevestei mele. Iată motivul pentru care am reluat propria ei incriminare.

– "Da, nici Holban nu s-a dovedit om."

Degetele mele se jucau nervos cu fila albumului. De la sine o întorseseră. Mi-am aruncat ochii, nu cu mult interes, doar ca să ştie privirile ce făcea mâna.

Actualul port al Yokohamei se numea ieri Kanagawa. Iar peisajul din gravură a pierit definitiv. Îţi vine să crezi că nici seninul acesta, în care se întrepătrund pe nesimţite brunul, verdele, portocaliul, galbenul, albul, trandafiriul şi atâtea nuanţe de nenumit, nu mai poate fi văzut nicicând. Pe el pluteşte ca un superjet imens, desenat de un primitiv, un nor de culoarea safirului. Marea se întinde liniştită ca o porţiune dulce la pipăit dintr-un balon uriaş. Numai aici, sub clădiri, unduie febril şi clipoceşte, datorită unui du-te-vino neîntrerupt al joncelor transportând călători sau pescari la ţărm. Astfel apa îşi schimbă culoarea, dobândeşte profunzime, întunecându-se, iar mişcarea doldora de reflexe şi vine străbătute rapid de felurite lumini îi împrumută fâşâitul mătăsii şi somptuozitatea acesteia. Un stol întreg de bărci cu pânză, de jonci şi de lotci vin sau părăsesc portul. O corabie şi-a coborât pânzele staţionând în radă; pentru a îngădui câtorva persoane să coboare într-o barcă sau să acosteze, ea şi-a desprins parapetul în partea dinspre port: un Nelson rănit. Dinspre larg adie aer sărat; adulmeci odată cu el peştele. Este îndulcit de o boare coborând de pe două promontorii, unul cu o culme aridă, înălţându-se treptat până în apropiere de coastă, unde versantul se rostogoleşte rapid, celălalt cu două culmi împlănite cu codrii, teşite brusc către adânc, de parcă ar fi fost ciuntite cu briciul. Câte vânturi au trebuit să le bată în direcţia aceasta ca să le roadă carnea şi anatomia intimă de munţi pietroşi!

Apoi, sub noi începe să urce strada, cu curaj, pieptiş. O ghiceşti construită pe o altă înălţime din cele cu profil măcelărit, civilizată, însă, acum, de podoabele arhitecturii simple, din bambus, şi a copacilor integraţi în ea, cu acoperişurile ei înalte, lipsită de curţi, cu prăvălii la stradă şi verande deschise, în partea opusă, către nesfârşitul oceanic, devenite intime cu ajutorul unor globuri de hârtie portocalie atârnate de tavan. Ceainărie lângă ceainărie, îmi închipui câtă tihnită bucurie culegi când te adânceşti într-un fotoliu de paie, în faţa unei mese din împletitură de paie, sorbind un ceai aromat sau unul tare, verde, şi fierbinte, dintr-o ceaşcă de porţelan împodobit cu flori ciudate albastre, pictate în masa lui albă, având pe fund un minuscul portret de femeie, transparent, pe când pe obraji îţi flutură respiraţia atât de personală a largului şi când sub privirile ameţite de frumuseţe palpită pieptul mării şoptind cu o suavă nelinişte otrăvicioasă ritmul poemei lui

Baudelaire La Géante.

Patru călători abia debarcați au luat-o iute la picior către centru. Încărcați cum sunt oamenii la drum, urcă lungind hotărât pasul. Spre ghinionul lor, cei doi din frunte erau pândiți din pragul ceainăriilor de către un cuplu de femei de moravuri suficient de limpezi pentru a-ți da chef să faci calea-ntoarsă înainte de a apuca să pui piciorul pe uscat. Una dintre ele s-a grăbit să şi înşface bărbatul de mânecă. Sigură pe pradă, s-a întors cu spatele la el să-l tragă mai lesne după sine. Individul, de frică, tot dându-se înapoi, aproape că s-a lăsat pe vine. Al doilea, când a zărit brațul celeilalte năpustindu-se spre el ca un şarpe în salt, a apucat să facă un pas către mijlocul străzii, nădăjduind să-şi poată lua tălpăşița. Dar s-a socotit fără a ține seama de agerimea ei, căci femeia i-a şi înfipt mâna în spinare, să-l târască de-a-ndaratelea, ca pe un pungaş, bietul nevinovat, oricât ar întoarce el capul cerşind milă. Mai sosesc doi indivizi, în urma lor, înaintează precaut, totuşi destul de liniştiți: femeile şi-au înhățat clienții, ca nişte păianjeni muştele; cei rămaşi îndărăt sunt în afară de orice pericol, cred. Nu-şi dau seama că, ascunse vederii lor de târguielile marțiale din față, îi aşteaptă altă pereche de precupețe de gingăşie ale căror gheare se vor dovedi clonțuri de fier. Undeva, în fundal, câțiva copaci însoriți. Acolo ar fi salvarea.

Bun venit la Kinagawa, iubiți călători!

Podul Shinmachi, la Hodogaya

Podul, harnic, se arcuieşte chiar sub nasul nostru, patru perechi de piloni, prinşi între ei cu drugi, susținându-i cele patru bârne ce îi alcătuiesc osatura. Distanța dintre ei este mai mare în apă decât în zona unde reazimă podul. Pe mal, acesta odihneşte pe un corp masiv de blocuri de piatră, continuat în ambele părți cu un dig scund ce însoțeşte malul cât se vede. Țărmul este nisipos. Nici terenul de pe dealurile din jurul cătunului nu pare mai rodnic. Doar în vârf s-ar spune că s-a mai depus ceva sol, asigurând cât de cât hrana unei vegetații mărunte şi destul de pricăjite. Fiind vorba despre lunca unui râu, câțiva plopi nepretențioşi s-au adunat să crească în două familii, la un cot, pe dreapta, şi, pe stânga, printre cocioabe. Cătun sărac. Pe firma unei dughene, unde se vând tăiței, e consemnat prețul lor: şaisprezece moni – tot atât costa atunci şi o stampă de Hiroshige. În fața prăvălioarei, două femei stau în cumpănă: să cumpere sau gătesc altceva? Poate se vor decide atunci când grupul de săteni străbătând podul, unii cu bagaje, alții fără, se va apropia de ele – dacă răsare şi vreun musafir? În stânga, o baltă cu papură întinsă până la țărm. Două-trei siluete prizărite încearcă să pescuiască.

O fi aducând soțul lor vreun peşte...

Era o clasă fascinantă, pe măsură ce o descopeream: o clasă de fete.

Număra şi doi băieți, reținuți anume de mine în clasa al cărei diriginte eram, pentru delicatețea şi timiditatea lor. În închipuire, le puneam şi lor sarafanuri, asemena colegelor lor. Prsonalități în sâmbure. Nevoia de atenția cuiva, de zâmbet, de sfat (cum spunea prietenul în grija căruia îl dădusem pe Holban), de încurajare, de prietenie, de înțelegere. Patruzeci de pui de om, cu bentițe albe, unghii îngrijite şi ciorapi de mătase, conform regulamentului.

La una dintre primele şedințe cu părinții, i-am îndemnat pe aceştia să vorbească despre cum îşi educă fetele; să ştiu ce aliați aveamşi cu ce forțe intram în conflict.

– “Când am aflat că fiica mea n-a luat examenul de admitere la liceu nici cu media şapte, am pus mâna pe topor şi am spart televizorul.”

– “Îmi dați voie, domnule diriginte, să răspund eu de data aceasta, şi-a cerut îngăduința un bărbat cam roşu în obraji, din banca întâi (şedeau şi dânşii în bănci, în clasa copiilor lor; unde era să-i adun?!)

I-a explicat cum se cuvenea ca părintele să fie prietenul copilului, să-i dea pildă de intimitate cu cartea, cu studiul, să-l îndemne către cultură, nu să-i spargă televizorul, că şi de la televiziune înveți multe. Ba să-l şi ducă o dată pe săptămână la teatru, la cinematograf...

A vorbit cu mai mult curaj decât mine însumi; în orice caz, aşa cum aş fi dorit eu s-o facă. Parcă era pe scenă, iar dirigintele în cuşca sufleorului.

Îl vedeam pe Sorin, în amintire. Cum a ținut să mă întâmpine în stația de tramvai, cu prilejul primei mele vizite la el acasă (asta intra în obligațiile noastre).

– “Ştiți, tata e cam aspru. Ne creşte greu, pe mine şi pe fratele meu. Mama a murit. Gătim toți la un loc. N-o să vă supărați. Şi-a sărbătorit un coleg. A băut puțin. E cam furios.”

Nu o făcuse puțin. Era criță. Şi-a dat arama pe față.

– “Dacă a intrat la liceu, este pentru că n-am puitut scăpa de gura lui. Mi-am zis: e copil; să-l mai las un an să-l crească profesorii. Şi la anu’, gata! La muncă! Aşa că vă bateți capul prea mult cu Sorin. Tot nu-l fac om de carte.”

L-am ațintit pe băiat. Nu era îndârjit, nici mânios. Îşi cunoştea tatăl, îi învățase părerile pe de rost. În schimb, era hotărât.

– “Tu cum gândeşti?”

– “Vreau să urmez liceul. Pe urmă Politehnica.”

Când a isprăvit anul şcolar, a venit să-mi încredințeze că taică-su nu-l mai lăsa să continue. Se şi angajase la fabrică. L-am îndemnat să nu uite visele.

– “Destul îşi bat alții joc de noi”, i-am spus. Măcar noi înşine să ne respectăm idealurile copilului şi adolescentului ce am fost.”

Ne-am strâns mâna de despărțire.

Ani mai târziu m-a strigat în Gara de Nord. L-am descoperit anevoie în vârtejul nepotolit al călătorilor. Alerga către mine.

– “Domnule profesor, am terminat liceul la seral...! Da, tot muncitor... Acum isprăvesc o şcoală de maiştri... E bine... Sunt mulțumit. Câştig. M-am înscris să primesc un apartament, să mă separ de taică-meu...”

L-am revăzut imediat după cutremur. Însoțea o echipă de studenți ce munceau la demolări. Stătea de-o parte, serios. L-am putut observa; nu mă remarcase. Nu se amesteca în nici un fel în munca lor. Era reținut, decent, egalul lor, nu ‘şef’. Ştiind că de multe ori în astfel de situații cel care răspunde de munca voluntarilor, deşi nu-şi scoate mâinile din buzunar, îşi găseşte suficiente argumente nemărturisite pentru a se preschimba într-un soi de megafon bun numai de porunci (‘indicații prețioase’, ca să ne amintim de ticurile lui Ceauşescu), l-am ispitit:

– “De ce nu stai în mijlocul lor, să-i îndrumi?”

– “Ce să-i îndrum, domnule profesor! Ştiu mai bine decât mine ce au de făcut: sunt studenți la Arhitectură. Mă aflu cu ei deoarece am fost trimis, nu ca să le dau ordine...”

– “Ce se aude cu facultatea ta?”

– “M-am cam lăsat pe tânjeală. Dar n-am renunțat.”

La el mă gândeam ascultându-l pe tatăl ei cel roşu în obraji despre ce înseamnă să

fii părinte. După ce s-a isprăvit şedinţa, se dovedea a mirosi, şi el, niţel, a vin. Mde, era toamnă şi avusese loc culesul în satele dimprejur, de unde provenea. Era subofiţer pensionat pentru boală; singura-i bucurie era grădina şi via. Soţia îi lucra în trei ture. După cum îmi atrase atenţa, eram binevenit în casa lor din afara Bucureştilor.

– "Ai scris despre ea şi o schiţă", îmi reproşă soţia.

Nu era scrisă despre ea. Era o schiţă cu elevii mei şi cu o izbândă a mea împotriva muzicii uşoare, la care izbândă fata contribuise prin maleabilitatea sa specifică, prin dorinţa ei de a înţelege tot, de a progresa, de a cunoaşte cât mai mult. Dar astea nu au importanţă. Schiţa o scrisesem cu plăcere. Însă o publicasem într-un volumaş de povestiri cu caracter pedagogic, cu rostul împărtăşirii unor experienţe; aşadar, îmi măgulise vanitatea, contribuise la clădirea unei brume de prestigiu personal. Nu era despre ea, cum insinua soţia mea.

Însă avusese loc altceva, mult mai grav. I-am scris o poezie (noroc că nevasta mea nu-şi amintea şi de ea...) Cât mă necăjeau toate acestea câte îmi reveneau în minte.

Stampele, stampele, să mai călătorim puţin...

Lângă drumul către Kamakura, din Tatsuka. Dacă intenţionezi să treci dinspre casele satului către han, trebuie să urci pe un podeţ de lemn deasupra unei ape cam leşioase şi stătute. Tocmai asta face un bătrân încărcat cu nu ştiu ce poveri, cu chip veşted, scofâlcit, apiesc.

La capătul punţii, o bornă cu caractere chinezeşti: "La stânga, drumul către Kamakura". Astăzi este păstrată în templul local Myôshuji; cuvântul "drumul", redactat ieri după cum s-a văzut, a fost şters şi rescris cu caractere japoneze. Lângă indicatorul de piatră alb-murdar, un monument verde, din acelaşi material, ca o floare de lotus stilizată. În stânga, pridvorul hanului şi cuvenitele firme spânzurate afară. Trei stâlpi pe care se lasă greu acoperişul. Între doi dintre ei, un fel de bancă lată; pe ea descalecă cei sosiţi călare, să nu le coboare piciorul prea jos.

Asta se şi petrece acum. Soţul, ţinându-se cu mâna stângă de şaua galben cu maro pe un preş verde, întoarce spatele animalului, izbutind să depună pe estradă piciorul drept, genuflexat, stângul rămânând însă în aer, iar mâna lui dreaptă înoată aiurea, trecând din grabă pe lângă un stâlp; voia să se sprijine de el, dar a lunecat pe acesta orbeşte. Calul priveşte sluga cu haină albastru cu stele verzi, basma albastră, pulpele goale, care-l ţine de căpăstru, de cealaltă parte. Doamna (albastru cu flori mari albe, cu câte cinci petale) abia a aşteptat să-şi deznoade panglicile ce-i prindeau pălăria de paie sub bărbie: o strângeau tare şi i s-a şi umezit pielea gâtului. Ce bine că nu-i mai e frică de vântul ăsta ce ţi-o poate smulge de pe cap! Nu par nici unul, nici celălalt, obişnuiţi să călătorească aşa, călare. El este prea greoi; ea prea gingaşă. O slujnică a ieşit înainte-le şi face reverenţe, să-i îmbie la un ceai cald şi la ceva de îmbucat.

Către Kamakura îi aşteaptă un drum lung şi poate plin de peripeţii. Se văd de aici colinele nude, de culoarea sidefului, şi de nu ar fi cerul destul de adâncit în seară, de bună seamă că ele ar sclipi crud sub razele verticale şi necruţătoare.

Mai bine poposim şi, după un somn reparator, plecăm mâine în zori.

Fujisawa: torii şi pod către Yusyoji. În faţa noastră o tori, cu alte cuvinte cadrul unei porţi de lemn cu o suprastructură tot lemnoasă, amintind destul de îndeaproape de acele aripi multiple, metalice, alipite, simbolizând Căile ferate ale epocii la noi. Implantarea acestor torii în dreptul altarelor este legată de o legendă străveche.

Zeița Soarelui, Amaterasu Ômikami, mânioasă, s-a retras într-o bună zi într-o peşteră. Astfel lumea a fost îndelung timp lipsită de lumină. Pe rând sau toți la un loc, ceilalți zei şi zeițe veniră să o implore să iasă iar, să le redea bucuria. Însă nici o rugăminte nu folosea la nimic. În cele din urmă, când nemaiştiind ce să facă, se aşezară în pragul grotei, nenorociți, nişte păsărele de pe un gard se porniră pe un cântat şi un fluierat de ți-era mai mare dragul. Aşa de vesel le era ciripitul şi atât de ritmat încât zeii simțiră cum îi mâncau tălpile să joace. Bătură şi frământară lutul cu picioarele că tresărea şi chicotea inima-n ei. Până şi Amaterasu Ômikami ieşi în gura cavernei să-i privească şi să-şi aline singurătatea. Lumina ei se răspândi iarăşi. Aceste torii simbolizează gardul pe care se cocoțaseră păsărele scripcari.

Voioşi, se pregătesc să treacă pe sub ea şi bătrânii porniți la drum, breughelian, sprijinindu-şi în toiege neputințele, cocoşările, ologenia. Nu este lucru de nimic să vezi patru ramoliți clătinându-se în toiag, în şir indian, ultimul (şi cam pitic) întorcându-se să svârle o vorbă dulce la două femei ca nişte lujeri, pe punctul de a străbate podul de unde ei abia şi-au coborât şalele frânte, crăcănarea şi junghiul.

Podul, susținut la celălalt capăt de un postament din blocuri de piatră, îşi leagănă greutatea arcului svelt şi pe umerii (părelnic firavi) ai câtorva stâlpi de lemn înfipți în unda albastră cu striații de vârtejuri şi urme de spumă, înghesuit pe sub un mal acoperit cu iarbă grasă, ciupit însă de forța ei, câteodată destul de înalt. Mai sus cresc tufişuri, cam uscate şi colbuite. În spatele lor trebuie să se ascundă drumul ce conduce către sat. Acoperişurile, unele luminate, altele dispuse împotriva razelor, sunt depăşite, pe ici pe colo, de câteva trunchiuri ațoase şi orgolioase ca nişte port-drapele. Dincolo de un şes pustiu, însămânțat cu încă atâtea case rare câte degete răşchirate la o mână, se ridică muntele, din nimic, ca la Polovragi (măsea rebelă irumpând haotic pe o gingie lucie, demult curățată de ani), acoperit de păduri de ginkgo, bogate şi revărsate până şi pe coastele pieptişe. În mijlocul lor, omul a înălțat clădiri fastuoase – temple, poate – către acestea duce o scară albastră, prelungă şi abruptă, lăsată în stâncă.

Până să coboare seara, un petec de răcoare.

Potecă îngustă printre orezării, în Hiratsuka. Avem de lungit drumul în zig-zag, între două mlaştini apoase. O bornă înaltă lămureşte direcțiile. Apoi câteva perechi, foarte rare, de copaci rahitici, cu multiple coroane răspândite printre crengi, ca nişte cuiburi de ciori. Amurgeşte peste tulburele plumburiu din dreapta şi din stânga. Doi drumeți cu poveri pe umeri au pornit, la ridicarea cortinei, să străbată limba de pământ brun-violetă ce consemnează poteca. În întâmpinarea lor, la numai câțiva paşi, soseşte în goană un flăcău cam gras, numai cu şoldurile acoperite, purtând la spinare un pachet legat cu sfoară. O fi având cale lungă de parcurs de goneşte astfel, să-şi mănânce sufletul. Depăşind al doilea cot, o siluetă în albastru, cu umbrelă de soare şi, mult mai departe, se apropie o formă în galben, cu pălărie de paie.

Trei culmi muntoase, în fundal. Mai impresionant, muntele Kôrai, precum cocoaşa muntoasă a unui dromader, legănată prin pustie, aduce prin mişcarea-i abia simțită o undă de întrebări asupra esenței şi aparenței; atât de mult se zbuciumă încât ajungi să crezi că omul fugind de mănâncă pământul sau cei pe care îi vezi cu ochii cum mişcă picioarele, de fapt stau locului şi numai giganții de piatră perlată ar înainta.

Marginile serii fâlfâie printre ei.

– “O ții minte pe asistenta mea Țuluc?” am întrebat-o pe Gheorghia

– “Nu; dar ce-ţi veni cu ea?”

– “Ne-a spus o dată, la un seminar: “Studenţii îşi închipuie că profesorii nu au altă treabă decât să se gândească toată ziua la ei”. Ho-ho! Ha-ha! Hi-hi! am confirmat noi. Cu privire la ea, ar fi trebuit să fii prea naiv să poţi crede aşa ceva. Dacă sacrifica zece minute din ora ei cursului practic pe care-l preda era lucru mare. Restul timpului pălăvrăgea (şi nu în engleză, ci în română!) despre filme, călătorii, întâmplările fratelui său şi ale părinţilor ei. Îşi bătea joc de muncă. Când te gândeşti că avem cinsprezece ani de învăţământ şi continuăm să vorbim despre şcoală...”

Greşisem atingând chestiunea convorbirilor noastre. Ele constituiau un punct nevralgic al căsniciei. Mă acuza, pe bună dreptate, că nu aveam niciodată timp să discut cu ea: “Stai îngropat în cărţi cât e ziua de lungă!” îmi reproşa. Bineînţeles, a sesizat pe dată prilejul înghimpării:

– “Dacă apucăm să vorbim şi despre asta... Însă atunci când vreau să-ţi povestesc ceva, mi-o tai: “Te rog, Gheorghia, să isprăvesc pagina!”

– “Ei, uite că astăzi vorbim.”

– “Cum vorbim? Nu bagi seama că nici nu-ţi desprinzi privirile de pe gravuri?”

– “Le privim amândoi. Nu-ţi plac?”

– “Ba da.”

– “Vezi?”

Nu, într-adevăr, ea e omul conversaţiilor. Ascendenţa mediteraneană i-a lăsat moştenire un dar al sporovăielii dintre cele mai cuceritoare. Toţi cei care o cunosc o iubesc pentru cât vorbeşte, pentru sufletul pus în fiece fleac, pentru veselie, pentru uşurinţa de a trece de la un subiect la altul, de a se lăsa captată, pe rând, de toate preocupările nu prea dificile. Zbenguială a minţii, cum numesc eu această deschidere către oameni, în clipele mele mofluze, şi, în nici un caz, cu glas tare.

Şi mie îmi place să vorbesc (“Numai la alţii socoteşti că ăsta este un defect; pe tine nu te auzi, că nu mai poate strecura omul o vorbă, că nu te-opreşte nici cu tunul, când te porneşti”, mă descrie mie însumi). E, pe drept cuvânt, o euforie să te laşi cuprins de valul raţionamentelor sau al închipuirii, ca şi când ai înota în larg, tot mai adânc, tot mai adânc. Parcă eu vorbesc?! Îmi surprind glasul rostind enormităţi în cari nici eu nu cred, ba chiar mă sperie. Totuşi, îmi dau drumul! Mai mult, după ce am debitat toate prostiile câte sunt în lume, caut, în pripă, argumentele, clădesc, cârpesc, înalţ edificii nevăzute unde să mă retrag în siguranţă dimpreună cu teoriile enunţate, la fel de străine şi de necunoscute mie ca şi ascultătorului.

– “De aia ne-am făcut profesori, ca să citim”, îi spun cu glas tare.

Dar în sinea mea ştiam că eram dator să spun: “De aia ne-am făcut profesori, pentru că simţim nevoia să vorbim mult.” Însă de ce să o spun? Ca să-i dau apă la moară? Nu are şi aşa suficiente arme împotriva mea?

Dacă dialogul ar fi rămas axat pe prima idee, aceea a profesorului care gândeşte sau nu gândeşte la elevi în timpul liber, am fi descoperit, prin opoziţie cu satisfăcuta de sine madam Ţuluc, că noi doi eram mult mai bine integraţi profesiunii. Izbutind să ne esenţializăm trăirile, am fi ajuns la un autoportret destul de flatant, compus din trăsături ca: dorinţa şi pregătirea necesară pentru a face lecţiile cât mai atractive şi bogate în conţinut, dăruirea întregului timp şcolii, eliminarea oricărei preocupări străine catedrei, blândeţe, deschidere către viitorul elevului, căutarea şi asimilarea noului, câte şi mai câte, din cari nu găseşti menţionate nici prin cărţile de pedagogie. Un astfel de portret ar fi fost

o răsplată în sine şi un stimul pentru mai bine. Dar orice intercalare afectivă într-o analiză (ea este intelectuală prin natura sa) cârmuieşte analiza către o zonă ambiguă a incertitudinii subiective, dominată de impulsuri, voluntarisme nemotivate, false intuiri şi câte alte bazaconii scornite de nesatisfacţie. Adică ceea ce s-a petrecut cu noi.

Nemulţumit că n-am fost cinstit în ultima mea replică, după tiparul unei piese ştiute pe de rost trec la atac (să fiu eu primul! e şi asta o satisfacţie):

– "Sigur; nu putem vorbi şi noi ca oamenii. Imediat te simţi datoare să-mi cauţi nod în papură."

Ştie ce urmează. Amândoi am studiat bine schema partiturii. Aşa încât:

– "Ţi se pare că am vorbit prea mult împreună, ca să vină momentul să strici totul..."

Va să zică, totuşi, mă iubea: dorea să comunice cu mine, se simţea bine cu mine...

Nu era cazul, însă, să renunţ deodată şi direct. Niciodată nu puteai şti dacă manifestarea unui regret, cum se întâmpla în prilejul de faţă, nu ascunde un nou atac, cu atât mai aprig cu cât te surprinde dezarmat. Aşa încât am hotărât să profit eu de slăbiciunea adversarului şi să mă năpustesc iar. Dar cum înţelegeam prea bine (empatia mi-a funcţionat totdeauna perfect) că nu aveam chef de dispută, năpustirea avea să fie numai una de formă, în schimb urma să fie unsă şi din partea mea cu un ton de regret (pavilionul navei vestind: 'pe cale de a pierde un lucru preţios'):

– "Dacă mă scuzi...

Apoi am luat-o iarăşi pe după umeri, am apropiat-o strâns de mine şi am deschis din nou cartea pe genunchi.

În sfârşit, se răcoreşte. Încă nu plouă des, dar stropii mari şi grei ca boabele de struguri vin cu violenţă să se spargă pe coperişuri şi drum. Împroşcând totul în jur cu zeama cerurilor de culoarea pământului, ba chiar vinete şi verzi, aici, deasupra noastră. Urmăreşti traseul lor pieziş, limpede, cum ai privi sforile unor marionete tăind aerul. Orizontul este despicat în sute de fragmente triunghiulare. Printre ele, râul Sakawa, de la marginea satului, a albit, ca o apă stătătoare, bolnavă pe neaşteptate de sutele sau miile de ani de când cloceşte în acelaşi pat. Cum de n-au izbutit pescarii aceia, punctaţi în depărtare ca o murdărie de muscă, să-şi aducă barca la ţărm din vreme? Nu a mai plouat demult atât de straşnic. Oamenii şi-au lăsat sacii plini pe câmp; într-un loc trei – ca nişte babe la sfat; în altul – doi. Cenuşiul glodului muiat, al copacilor, al drumului, al caselor, s-a închis în sine. Câţiva bărbaţi pe care i-a prins ruperea de nori pe cale, fără a găsi unde să se adăpostească, şi-au aruncat în spinare câte un sac gol şi se grăbesc, gheboşaţi, câte unul câte doi, păzindu-şi obrajii de vijelia ce îi biciuieşte în faţă. Ultimul este călare, dar nu are nici el spor. Calul, îndărătnic, se teme de parcă ar călca pe sticlă.

Complet alta este imaginea lui Ôiso, aşa cum ne-a lăsat-o Saigyô într-un poem waka:

Chiar acela care
renunţă la toate
ar învăţa ce-i sentimentul
într-o seară de toamnă
la Shigitatsusawa.

Trecând prin râul Sakawa spre Odawara. Ieşind din Ôiso, ţăranii s-au dezbrăcat în pielea goală pentru a trece Sakawa. Râul este lat şi acolo unde se adânceşte ajunge

aproape la înălțimea subsuorilor. Bărbații, ca furnicile prin praf, străbat apa, în ambele sensuri, de la un mal la celălalt, în şir, prin vad. Doi au ridicat pe umeri, în cârcă, o pereche de inşi avuți care au treabă la castel. O liotă de indivizi, cufundați până la gât, susțin ditamai coşul împletit, de statul unui adult; mâinile libere seceră aerul cumpănind mersul anevoios prin apa ce mână grupul cu ea, la vale. Câțiva cară oameni de seamă în lectici. Un mănunchi trage către satul de unde am plecat. Alții au şi ajuns şi privesc în urmă. Dincolo, cinci se usucă la soare: doi s-au aşezat pe nisip; unul dintre ei îşi inspectează genunchiul (s-o fi lovit); altul, în picioare, stă încovoiat, prezentându-şi soarelui spatele, să se zvânte; mai este unul care-şi trece mâna pe pântec, să alunge apa şiroind. Nu departe de ei, o altă lectică s-a oprit pe mal. Când va fi lăsată jos, slugile ce au cărat-o se vor dezbrăca. Două figurine pătrund, la vreo sută de metri, printre bălțile acoperite de stuf, unde un singur arbore a putut prinde rădăcini. Pe marginea lor, stive de chirpici, la uscat. Apa abia se străvede printre grinduri.

În depărtare, munții Hakone, bogați în culori. Structura stâncoasă reflectă razele soarelui după componența lor; albastru deschis, închis, tinzând spre cenuşiu sau negru, brun deschis sau aproape alb, verde cu toate nuanțele sale, un ritm coloristic vesel şi viu, susținut de unul la fel de precis al formelor, printre cari, pe dâmbul cel mai apropiat se schițează şi păduri de conifere; ele reapar la şes, în continuarea ridicăturilor de pământ. O geologie zbuciumată şi în general aridă; la poalele ei se înalță, măreț, castelul Odawara. Mai aproape de noi, se răspândesc locuințele satului adiacent: căpițe lângă căpițe. Castelul se alintă într-o livadă de cireşi. Este suficient să ni-i închipuim în floare ca să înțelegem aspectul lui de mire al naturii împrejmuitoare din al cărei sân de piatră îşi împrumută măreția. Aceasta a fost cândva sângeroasă. Prințul Ujimasa Hôjô (1538-1590), fiind asediat aci de către Hideyoshi Toyotomi, când a înțeles că luarea sa ca ostatic este de neînlăturat, a optat pentru a-şi face harakiri. Monumentalitatea clădirii zărite în depărtare pare o mărturie ridicată în amintirea lui.

Privind în jos, către lacul Ashi, din Hakone. Din cele mai vechi timpuri, lacul Ashi a fost cutreierat încoace şi încolo de bărcile închiriate de către cei cari voiau să urce în munții Hakone. Aceştia au pregătit din toate timpurile şi pregătesc excursioniştilor nenumărate capcane, dar şi privelişti fără seamăn. Începând cu malurile lacului, păduri de cryptome, asemeni caprelor negre, aburcă pe roci până la un punct unde nimic nu mai poate ajuta rădăcina să se agațe de piatră. Într-un efort disperat mai vezi dispărând către înălțimi, tufişuri, tot mai rare. Ceea ce atrage drumeții, în afara peisajului sălbatic, sunt cele şapte izvoare fierbinți. Țâşnesc din clavicula piscului, într-un zbucium de stânci asemănător unui clocot încremenit, unei zbateri şi curgeri imobile, unei frământări, unei vânzoliri, unor imense căderi şi înălțări ale magmei primordiale, încleiată după cum a surpins-o secunda vremelnicei pacificări, când s-a înjghebat haosul acestor hăuri şi creste ca de metal închegat, în care bronzul se alătură oțelului, coclirea ruginei, plumbul aramei, aurul platinei şi fierului. Boturi căscate în urlet şi răcnet, măsele şi canini implantați în azur, storciri şi scrâşnete, spărturi şi zbierete, ululuiri şi uguieli, rostogoliri, lunecări opintiri, cioburi şi pereți, gâfâirea, înăbuşirea, palpitarea, inima şi plămânii dintre coastele acestea zdrobite, ce grozăvie, ce titanism, câtă sfârşire a curajului, câtă îndrăzneală.

Printre toate aceste forme antediluviene, cei doi bărbați care s-au oprit în cereasca râpă să privească prăpastia desfăşurându-li-se înainte, acoperită, pe fund, de oglinda nemişcată a lacului Ashi, au urcat numai în sandale din paie împletite.

– “Nu ți-e dor să mai facem o excursie?”

Ea a redeschis circuitul, în nădejdea că fluidul va alerga iarăşi. Nu-şi dădea seama că fluidul nu are stavilă şi că noi eram aceia care ne abstrăgeam din prezența lui, orbiți de patimi şi orgolii momentane (ritmic renăscute din propria lor cenuşă), nu îl mai simțeam, ne trezeam brusc însinguraţi, înrăiți, gata să muşcăm.

Folosisem pluralul, dar gândeam la singular, incriminator, subînțelegând: “ai cam îmbătrânit”. Nu era, de fapt, ceea ce credeam cu adevărat. Dar aşa spunem despre adultul căruia nu-i mai plac plimbările lungi după cum îi plac adolescentului. Şi asta i se întâmpla soției mele. Niciodată nu fusese o mare ‘plimbăreață’. În ultimii ani cu atât mai puțin. Ceea ce mă duruse mai tare era refuzul obstinat de a însoți excursiile mele hebdomadare cu elevii, că erau făcute cu autobuzul sau în grup pedestru. În ele regăseam adevărata vocație de profesor. Strigătul final al adolescenței mele fusese: “Să faci bucurii copiilor!” Şi către aceasta mă străduiam duminicile. Iar ea nu accepta să împartă această chemare cu mine.

– “Dacă am fi numai noi doi, este altceva. Aşa, cu toată banda... Nu-i cunosc, nu mă cunosc...” îmi explica.

Eu continuam să organizez excursii. Era peste puterile mele să n-o fac. Aveam impresia că trăiam pentru acele ieşiri cu elevii.

După una dintre ele, am scris poezia aceea.

Cum era? Ah, da... Se numea: Domnişoarele fluturi

Sunt albe, suavele mele,
Ce ning printre crengi pe drumeag.
Vlăsia cu brațe de verde
La cântă din plop şi din fag.

Vezi, trec domnişoarele fluturi,
Cu stoluri de cuci drept cercei,
Cu iarba pădurii-ntre buze:
Oițe cu şolduri de miei.

Aştept în tot ceasul vreuna
S-o pierd sub o scoarță de tei,
Întoarsă-ntr-o clipă distrată
La starea de nimfă dintâi.

Margot pe alee dispare,
Fantomă a altor miresme
Din cărți cu dantele-ntre rânduri,
Răpiri şi dueluri în beznă.

Florica se-ascunde-ntr-un mac;
De-acolo ne latră cuminte
(Alungă dulăii din sat
Când mârâie-n blănuri, fierbinte!)

Şezând pe un dâmb, vag turcită,
Viola ne scrie poeme.
Sunt semne, sunt sigur: sunt semne
Că ceasul e tot mai aproape –

Nedelca zbura-va-ntre frunze
Privirea să-şi caute-n boare.

Ca breji călifari,
cu faguri în glezna călâie
Mă tem de-o topire-a minunii
În zbor fumegat şi solar.

Iar ei, ea care m-a uitat, care nu îmi mai dă nici un semn de viaţă, care preferă "drumul îngust indicat de o mamă nerecunoscătoare", cum a pus punctul pe i, belfereşte, soţia mea într-o bună zi, i-am scris şi o poezie anume:

Cocoşul gal din glasul ei,
Cucurigat şi rârâit,
Se graseiază alintat,
Cu fâlfâiri de acrobat
Şi psalmodieri de rit druid.

Ca un truver al sfintei Franţii,
Îngână-n soare stinse stanţe,
Şopteşte-n taină de Verlaine
Şi vagul "ennui de la plaine".

– "Ba mă apucă din când în când un dor nebun după excursii, îi răspund.

– "De ce nu mai vrei să ieşim duminica din Bucureşti?"

Cât fusesem studenţi, nu ştiu cum, numai cu banii scoşi din meditaţii, izbuteam să plecăm cel puţin o duminică pe lună. De când am devenit profesor, nu mai dau meditaţii. Nici eu nu pricep cum, această ieşire mi se pare acum scumpă. Altceva era cu elevii...

Dar nu ar fi fost vorba despre bani. Însă numai duminica ce mai apucam şi noi să dormim după-amiaza. Să renunţi şi la această unică odihnă suplimentară, atât de necesară? Dacă ni se întâmpla să fim forţaţi să renunţăm, ne resimţeam întreaga săptămână ce urma.

Şi mai era ceva. Nu căutam numai destinderea. Dimpotrivă, voiam să cunosc tărâmuri noi, să aflu amănunte directe despre alte civilizaţii, alte culturi. Preferam să mă încui în casă cu o carte. Asta mi-a redat şi pofta aceea de moment de a-mi continua periplul prin Japonia veacului trecut.

– "O să ieşim... o să ieşim..." am amânat-o pe soţia mea, ca deobicei. "Până atunci ne mai plimbăm puţin cu Hiroshige?"

Şi din Mishima trebuie să pleci mai departe. Chiar dacă în zori tai ceaţa cu cuţitul. Ce a mai rămas din sătuc? Trei case întrevăzute ca prin fum. Din altele câteva citeşti

numai forma acoperişurilor, vag proiectate în partea lor superioară pe un văl apos şi cleios ca albuşul de ou, întins cât vezi cu ochii. Şi umbrele gigantice ale unor copaci, ca în decorul unui teatru de umbre chinezeşti. Mai aproape, un pomete: în masa lui difuză, filigranate, câteva crengi, contururi incerte de frunze. O tori, cu o culoare fantomatică şi două din monumentele acelea de piatră în chip de floare de lotus stilizată. Un gard, un gard ca la noi în Europa: cu atât mai ireal. Două conifere mari şi trei puieţi, de parcă ar fi decupaţi în hârtie neagră, elemente dintr-un colaj ilustrând un vers de Bacovia.

Trei oameni ne-au întors spatele: doi s-au şi preschimbat în năluci; unul, cu bastonul în mână, se pregăteşte să dea ortul lui Charon, matelot în echipajul Olandezului Zburător.

Drept către noi a pornit-o convoiul fără odihnă. Cocoţat pe două cufere verzi, legate de o parte şi de alta a spinării unui cal voinic (roib, dar înverzit şi el de pâcle), doarme un ins înfăşurat în mantia-i ultramarin (cu nişte cruci albe cu câte două braţe orizontale), cu bărbia căzută în piept, legănându-se caraghios la fiece mutare a greutăţii calului de pe un picior pe celălalt, hurducat ca o corabie pe furtună, deşi animalul abia se mişcă în urma unei lectici; în adâncul ei sforăie, cu picioarele şi braţele încrucişate, soţul său de călătorie, şi el cu pălăria umbrindu-i nasul. Deasupra rogojinii (tot verde) ce acoperă lectica, chipul bătrânicios al vizitiului ne surprinde, cum iese dintr-o broboadă galbenă, printre tufe de păr negru şi riduri. În faţa lui, hamalul îşi vâră obrazul într-o traistă mare şi grea, albastră, atârnându-i în faţă; pe acelaşi băţ, în spate, o cutie prismatică. În jurul ei, a înfăşurat o sfoară de mai multe ori. Cărătorii lecticii poartă bluzele deschise, astfel încât li se vede atât pieptul cât şi ombilicul; mai au şi chiloţi; unul albi, celălalt din acelaşi material cu bluzele: albastru închis, cu cercuri concentrice bleu. Ambii pleşuvi, exceptând poalele capului, dar cu mustăţi, nu din cele exagerate. La prima privire te miră vigoarea lor; abia pe urmă îţi dai seama că sunt numai puhavi. Pieptul le atârnă; la fel şi pântecul. Numai picioarele, mult călite, le sunt jigărite, însă le poţi citi cu uşurinţă muşchiulatura, deşi deloc bombată. Sunt buni de tras, ca nişte animale de povară.

Tot aşa, citlic-citlic, vor coborî costiş până la următorul popas.

Răsărit de lună la Numazu. Iarăşi la şes, lungind malul râului Kise. Peste apă, o branişte de plopi, înnoptată. Verdele ei, ca şi al pământului, adumbrit, lunecă spre cenuşiu. Formele mărunte din subpădure s-au contopit. Dincoace, plopii, de caraulă pe lângă potecă, au foaie limpede şi ram încondeiat. Nu-i vorbă, luna, imensă şi rece, răsare, albă, dintre munţi depărtaţi şi neguri joase, străbătând printre frunzarele de lângă noi, împrumutându-le viaţă. Mai încolo, după cot, alt crâng: pomi tineri. Apoi, pe lângă ei, casele, cu lumina nefirească a varului lor. Undeva, între ele, puntea încovoiată. Oraşul este mare. Culmile acoperişurilor se înghesuie unele într-altele, oi fără număr şi fără cioban.

În veacul al XII-lea, Koremori Taira, în cel de al doisprezecelea an al vieţii sale, urma să fie decapitat aici, în Numazu. Rivalităţi politice ca în Shakespeare. De râs. A fost salvat datorită intervenţiei lui Mongaku. Fraze. Istorie moartă. Dar Mongaku, dar Koremori Taira, mai bântuie acest peisaj. O simţi după înfiorarea pielii când îl străbaţi.

Mai ales acum, când trec tatăl acesta cu fiul său, aşa cum i-am surprins din spate. Băiatul se ghemuieşte în bărbat. Gândeşte oare la pelerinul din urma lor? Cunoaşte şi el o legendă asemănătoare aceleia a Craiului Ielelor, de se teme? Pentru a arăta lumii că se îndreaptă către altarul Konpira, din Shikoku, urmăritorul şi-a atârnat de umeri o cutie deschisă în spate. Din ea iese la vedere o mască sinistră, mare cât cutia toracică şi

cavitatea abdominală la un loc: cap bărbătesc, cu nas proeminent, ca un dovlecel; ce bine zice poporul nostru: ochii cât cepele; da, cât cepele acelea bulbucate şi roşii, de apă; ochi înveninați, ca de broască râioasă, poruncitori, amenințători, cu sprâncene în linie dreaptă, tâmpe, coborându-le inteligența până la limita minimă, a reptilelor şi a zmeilor, cu gura căscată, ca la hoaşcele fără un dinte ce să le mai bucure obrajii, şi cu părul cărunt, nețesălat, zăcând pe frunte, barbar. Pe deasupra, pelerinul umblă şi în trei picioare (dacă e să-i socotim şi cârja)!

De ce nu mai poate fi Numazu un oraş tihnit?

Muntele Fuji, văzut din Hara, dimineața. Dintre toate stampele ciclului "Tôkaidô", aceasta se bucură de cea mai mică admirație, tema înălțimii muntelui Fuji fiindu-i specifică lui Hokusai şi nu lui Hiroshige. Ne apropiem cu precauție de tărâmul mocirlos al Harei. Dealtfel, trei persoane au şi pornit-o înainte. Să le urmăm.

De bună seamă trebuie să fie o mamă cu fiica sa. Cea din urmă, femeie de treizeci-patruzeci de ani, în pline puteri, nu se sperie de drum, nici că o vor părăsi forțele. Picioarele o conduc aproape fără voie de repede; se mai opreşte, mai adastă, se mai întoarce, spune bătrânei un cuvânt, apoi iar o ia din loc. De plictiseală, merge fumând din pipă. Acum tocmai a făcut o pauză, să-şi aştepte bătrâna. A scos din gură luleaua cu coadă lungă, iar cu mâna stângă îşi apără de vânt pălăria de paie. Însoțitoarea sa vine şontâc-şontâc, în baston. Ca să nu mai tot umble cu brațul ridicat, şi-a scos pălăria. E adusă de şale dar, după coc şi straie, nu a renunțat la cochetărie. Ambele sunt îmbrăcate la fel, cu deux pièces din mătase albastru închis cu flori mari albe. Cufărul lung, verde, le este cărat pe un băț, după umăr, de un sătean cam gheboşat de greutate, purtând o cămaşă neagră, cu un joc de linii albe sugerând romburile; dintr-o neatenția a artistului a dobândit... trei mâini!

Cărarea lată bătută de personaje se desfăşoară de-a lungul unei zone mlăştinoase, împestrițată de plante de baltă şi însemnată de ochiuri de apă veşnic cutreierate (dar nu astăzi) de plugari îndreptându-se spre ogoare cu barca. Nu departe de ei, două păsări cu gât subțiratic şi cioc lung, tocmai potrivite pescuitului. Una dintre ele şi-a afundat capul în căutarea vreunei prăzi. Cealaltă clămpăne, într-un picior, după cum este cuceritor în lumea lor.

La încă o bucată bună înapoi, încep să se înalțe stâncile sterpe precedând craterul muntelui Fuji. Peisaj lunar, din punctul de vedere al melancolicei lipse de viață, agravată de zborul unui stol de păsări vioaie pe deasupra lor. Fuji e viu în încremenirea lui. Masă marmoreică, uşor muiată în umbre roz, brăzdată de vine vişinii, cu craterul spărgând partea superioară a cadrului, pentru a se împărtăşi dintr-un văzduh inaccesibil.

La mare depărtare, încă trei culmi singuratice, vinete, pe una din ele dormind blănuri întinse de nea.

Apropiindu-te de Yoshiwara, cu muntele Fuji pe stânga. Nu este lucru de nimic să fii cal în Japonia lui Hiroshige! Ți se dă importanță. Câteodată chiar peste puteri. Cum se întâmplă în cazul de față! Şaua de lemn este triplă. Pe spinare stă o femeie în verde; la dreapta atârnă într-o prelungire a şeii o altă femeie în albastru; la stânga, una în negru. Mai este de mirare că un cal ca acesta, oricât de robust ar fi, scutură nervos din coadă şi fornăie, să verse foc pe nări, cât l-ar tempera bărbatul care-l mână de căpăstru de-a lungul digului?

Printre pomi strâmbi – solul nu a fost generos cu ei –, la distanță bună de bornă, un bărbat cu torsul gol trage un cărucior prin fața unei case. Borna vesteşte Yoshiwara

care a fost distrusă de flux la 6 august 1680 şi reclădită pe acelaşi loc. Mai departe, silueta unui moşneag, cu spinarea încovoiată sub greutăţi. Drumul pare să conducă de-a dreptul către muntele Fuji; conul lui trunchiat iese, castaniu, dintr-o mare de ceaţă. La dreapta cărării de pe dig, tot la distanţă mare, munţii golaşi cunoscuţi nouă.

Ninsoare de seară la Kanbara. De atâta nourare cerul, din cenuşiu lăptos sau chiar cafea cu lapte, se tot adânceşte, se tot întunecă, trece prin multe ape de verde, coborând până la un albastru vânăt. Proiectaţi asupra unui fundal patetic, rari fulgi mari de nea, jucând în aerul rece, instabil. A nins mult. Stânca din faţa noastră, cu formele ei sculptate ca nişte crengi, ai spune că este un brad acoperit cu poveri de zăpadă. Şi cele şase dealuri din fund rar mai izbutesc să scoată de sub şalul alb dinţii înnegriţi ai tufişurilor uscate. Plopii şi ceilalţi copaci mai apropiaţi au zăticnit pulberea albă în păienjenişul ramurilor nalte, adormind, apoi, la umbra ei, pentru o iarnă întreagă. Casele sunt zăvorâte. Nici ţipenie pe prispe ori în prag. Ca în uleiurile lui Utrillo, nu-i unul dintre cele trei personaje să se apropie de noi. Abătuţi, închişi în ei înşişi, bărbaţii se depărtează, însinguraţi. Acesta abia îşi târeşte suflarea, cu întreaga spinare acoperită de zăpada îngheţată; şi-a ascuns capul sub clopotul unei umbrele de hârtie. Păşeşte târşâit. Toată nădejdea îi este băţul. Ceilalţi doi, unul în spatele celuilalt, merg în sens invers. Cel care deschide drumul se înfundă în stratul alb, necălcat până mai sus de glezne.

Curând nu vor mai fi vii în tot satul decât urmele lor, aşteptând, ca nişte strigăte umane, dezgheţul.

Trecătoarea Satta, lângă Yui. Doi excursionişti (abia de-i zărim, atât de sus se găsesc faţă de noi), aproape de buza scorţoasă a prăpastiei formate de malul dinspre Kyoto al trecătoarei Satta, privesc panorama desfăşurându-se, imensă, înaintea lor. Cel din faţă, în haină cenuşie cu umbre albăstrii, mai îndrăzneţ, stă în picioare (deşi cu genunchii tăiaţi de teamă), punând mâna dreaptă streaşină la ochi, pe sub pălăria de paie dată pe ceafă. Entuziasmat de perspectivă, comentează cele văzute, însoţindu-şi vorba cu mişcări ale mâinii stângi. Tovarăşul său, mai prudent, a rămas doi paşi mai sus, pe povârniş. Îl susţine de braţ pe celălalt. Este mai curând un gest de îngrijorare decât o sprijinire eficace. În orice caz, braţul său, întins pe sub pelerina albastru închis cu pătrate mari negre, conferă acesteia o prestanţă de ritual. Şi mai sus, probabil pe poteca îngustă şi periculoasă, un tânăr tot cu haină albastră şi cu o legătura albă pe cap, cu o sarcină zdravănă de lemne la spinare. Bucuria celui dintâi călător menţionat ne mobilizează atenţia asupra minunii ce avem s-o vedem. Dar acelaşi semn, în exultarea lui nevinovată, ne grăbeşte privirea şi către profilul decimat al stâncii de mai jos, concavă sub zdrenţuiri, culorile ei vestind mutilarea posibilă, albastru vânăt şi negru la suprafaţă, sângeriu mâlos înăuntru. Forfecările rocii şi zimţările ei survenind brusc după panta iute ca de săniuş dau ameţeli. Apoi colţuri, pinteni, ţinte şi ace, precum şi ţepii lemnoşi şi duri ai unei vegetaţii pitice, înăcrită de foame şi sete, de arşiţă şi ger, călătoresc inima către spasm şi împietrire. Mai adânc, un horn; nimic nu te poate împiedica să-i spui ‘gâtlejul diavolului’, atâta este de înspăimântător şi de prevestitor de rele. Versantul opus, ca râtul unei reptile monstruoase antediluviene, cu doi copaci ascuţiţi ca nişte coarne încrucişate şi cu limbă aspră şi păroasă, vibrând către tine, despicată precum la şopârle, pipăindu-şi, uscat, prada: alt copac.

Dar în hău? Acolo s-a încuibat seninul. Obraz de mătase sinilie, uşor adiată spre mov, către coasta cealaltă, apa din trecătoare se vălureşte, pe nesimţitelea, ca de o respiraţie largă şi rară, ca într-un somn de o sută de ani al unei cosânzene adormită sub

puterea vrăjitoarelor. Lungi gene clipite peste irisul albastru înmărmurit, velele celor patru corăbii completează sugestia frumuseţii feminine a apei. Conturul ochiului i-l creionează colinele elegante de pe celălalt ţărm, dincolo de case pudoarea sânului de adolescentă, numit muntele Fuji, se oferă sărutului, mai uşor ca orice mângâiere, al cerului.

Gheorghia ridică brusc privirile de pe filă şi mă aţinti:

– "Spune-mi, nu cumva planşele acestea mi le descriai după ce am fost operată de ochi?"

– "Ba da. Mai ţii minte?"

– "Cum să nu. Imprimaseşi descrierile pe bandă. La ascultam toată ziua. Fără magnetofon sunt sigură că ajungeam la exasperare. Nu ştiu ce făceam; mi-aş fi smuls bandajele; mi-aş fi tăiat venele, aşa, pe întuneric. Dibuiam drumul până la fereastră şi mă aruncam de la etaj... De când ne tot uităm prin album mi se părea ceva cunoscut. Atunci le ştiam aproape pe de rost (descrierile tale, la ele mă refer). Mi le închipuiam după experienţa mea. Cunoşteam prea puţină artă orientală în perioada aceea. Le bănuiam mult mai feminine, mai dulcege. Cum de nu mi-a trecut prin minte niciodată să ţi le cer?"

–"Ba mi le-ai cerut. Deîndată de ai ieşit din spital. Le socoteai un fel de El Dorado al visurilor tale; aşa cel puţin spuneai..." am retractat, să nu accentuez prea mult entuziasmul ei pentru puţinul ce îl făcusem pentru dânsa.

– "Mi le-ai dat? Nu-mi amintesc."

– "Nu. Ţi-am spus că nu mai ştiam unde le pusesem. De fapt, nu voiam să le vezi. Le ascunsesem,"

– "De ce?"

– "Să nu-ţi amintească de boală. Eram hotărât să nu le mai scot niciodată din fundul sertarului. Nu ştiu ce mi-a venit astăzi. Bănuiesc că n-am crezut c-o să le recunoşti numai după povestire..."

– "Mai ai banda?"

– "E şi ea pusă bine."

– "Nu vrei s-o ascultăm pe când privim stampele?"

– "Nu te temi că te-ar întrista prea tare? că ai rememora săptămânile acelea cumplite?"

– "De ce să mă întristeze? că mi-ar aminti cât mă iubeai?"

La astfel de replici mă prefăceam că nu aud. Dacă îi răspundeam, s-ar fi pornit o discuţie în contradictoriu, interminabilă. I-aş fi spus:

–'Dar te iubesc şi acum.'

Ar fi răspuns:

– 'Nu, nu ca atunci.'

Aş fi insistat:

– 'Ba da, la fel.'

Ar fi precizat:

– Nici vorbă, căci...'

După care cuvinte ar fi urmat o înşiruire precisă şi foarte lungă de gesturi făcute de către tânăr, pe care adultul nu le repeta.

Ajungeam la tirada mea despre dragostea ce se schimbă, în timp, în prietenie, conchisă cu sublinierea că vorbisem despre acest lucru încă înainte de căsătorie, că nu era

ceva neprevăzut, ci general şi ştiut de noi, aşa încât nu era cazul să fiu scos vinovat.

Şi câte altele.

Între timp Gheorghia se tăvălea pe covor, râzând şi chinuindu-şi gâtlejul: hagorhhomo, hhaghhhhoromo, pe diverse voci baritonale şi de bas, nazalizate, franţuzite, arabizante, câte îi treceau prin minte.

Aşadar, m-am dus în camera alăturată, în tăcere, să caut banda magnetică.

Am revenit cu ea, am montat-o în magnetofon, am ascultat primele cuvinte, apoi am derulat-o, să caut comentariile la reproducerea: "Râul Okitsu, dincolo de marginile Okitsu-ului", unde rămăsesem. Glasul meu, glasul acela antipatic de câte ori îl aud pe bandă, graseia, preţios şi scolastic:

– "Se pare că peisajul dintre Yui şi Okitsu depăşeşte oricare alte frumuseţi din Tôkaidô. Aici privelişte a se naşte din apa râului, se întinde pe plajă, să se piardă în mare. Ultimile urme ale tălăzuirii stâncoase se rostogolesc până la malul cu meandre. În jurul acestei finale zvâcniri geologice mai sunt împrăştiate pe iarbă, ca oasele rămase de la un festin pantagruelic, pietre. Plaja este acoperită cu nisip fin ca pielea. Arbuşti vitregiţi de soare trăiesc cum pot. Marea este atât de limpede încât apa şi-a pierdut orice consistenţă, ba chiar şi culoarea. În schimb, cerul rumenit de amurg, la marginile zării, este arămiu. Câteva bărci cu pânze, imobile, în aşteptarea boarei salvatoare.

"Căldura încă zăbuşitoare. Până şi cele două personaje importante, transportate în lectici, au hainele larg deschise în faţă (doar centurile nu le lasă să fâlfâie de voie), îngăduindu-şi pieptul gras şi pântecele bombat în căutarea răcoarei.

"Ţăranii îi poartă pe umeri, numai în chiloţi. Unul singur (o fi răcit) are cămaşă verde şi basma albă."

– "Stai, stai... opreşte-te. Dă înapoi. Reia ultima frază", se grăbi Ghorghia să-mi ceară.

Aşa am făcut.

Ascultă, apoi zise:

– "Dacă ai şti cum râdeam de acel "o fi răcit"! Cât semăna cu tine! cu glumele tale de altădată."

Adevărul este că nu mă schimbasem deloc. Cel puţin aşa mi se părea. Dar setea ei de dragoste, de alintare, era tot mai mare. Nu-mi îngăduia să fiu preocupat de nimic. Poate că avea dreptate. Dar ăsta eram eu: viaţa mi se părea insipidă dacă nu-mi ofeream prilejul să mă încrunt.

Vocea ingrată continuă:

– "Sunt pleşuvi şi toropiţi până la descompunerea trăsăturilor. Locul vadului pe unde traversează râul se află la întâlnirea groazei (stâncile) cu tihna. Nu este de mirare că la Seikenji, în apropiere, se află o pădure de statui de piatră – o parte dintre cei cinci sute de discipoli al lui Buddha.

– "Faimoasa plajă cu pini, Miho, văzută dinspre Ejiri". Sub noi, atât cât poate cuprinde privirea, acoperişurile din Ejiri, printr-un joc al luminii, de un verde fantomatic, de parcă ar fi fost storcite mii de frunze pe ele, îndepărtându-se apoi cu grijă orice urmă a materiei lor, exceptând culoarea. Apa din port este de nuanţă închisă şi citeşti cu uşurinţă, în pofida distanţei mari, clipocitul undelor izbite de şoldurile bărcilor din flota pescărească, ancorate, pustii, în radă. Comparate cu numeroasele ambarcaţiuni cu o pânză dreptunghiulară aflate în larg, par păsări cu tot penajul smuls.

"Astfel de imagini este firesc să-ţi vină în minte în preajma lui Miho. Nu există o

piesă No în care este vorba despre îngerul ce nu se poate reîntoarce în rai fără veşmântu-i de pene (hagoromo)?"

Gheorghia se prăpădi de râs. Se ridică pe neaşteptate de pe canapea, se aplecă şi opri magnetofonul:

– "Ia repetă. Zi cu glasul tău de acum!"

– "Păi, nu ştiu cum să zic. N-am înţeles cuvântul..."

– "Zi după mine: hagorrhhomo", se strâmbă ea, târând mult pe corzile vocale r-ul meu care m-a chinuit toată viaţa, începând cu clipa când mi-a trecut prin minte să mă fac actor şi Aura Buzescu s-a mirat că unul care graseiază poate avea astfel de intenţii, ca apoi tot ea să-mi spună că Manolescu a făcut carieră, "dar la el tocmai r-ul era tot şarmul!...", cu alte cuvinte, r-ul meu..."

Am ridicat-o, am sărutat-o pe obraji, s-a potolit, s-a aşezat lângă mine, am dat drumul aparatului:

– "Şi nu un pescar din Miho a fost acela care şi-l însuşise, neînapoindu-i-l până ce nu dansă pentru el? Dincolo de cele două limbi de pământ cafenii pe care se lăfăie pădurea de pini şi iarăşi dincolo de alte întinderi albastre de mare, o horbotă cu forme ciudate, de culoarea spumei de trandafiri de dulceaţă. Cu certitudine, aici şi-a iuţit îngerul pasul. Astăzi, încă, soarele, apunând în spatele nostru, răsfrângându-se în undă, îşi aminteşte de clipa aceea de poveste şi, oglindindu-se, caută urmele gleznelor celui care nu s-a mai întors.

"Munţii ce plonjează în val sunt şi ei de culoarea cafelei, a castanei, a şerbetului de lămâie şi a fisticului. Peisaj alimentar, parafrazându-l pe Gng. Vânătoru care aşa îşi pomenea 'florile' din a căror vânzare izbutea să trăiască atunci când comuniştii îi interziceau să expună, hiat bugetar al vieţii sale de creator. Dar nu în acelaşi sens. Aici materia are gust, parfum, moliciuni plăcute. Ne aminteşte de fructele pământului, prin caracterul ei rodnic, generos, copleşitor şi de leagăn al huzurului uman.

"Râul Abe, la Fuchû". Ciudaţi sunt pentru noi aceşti munţi ai Japoniei, coborându-şi treptat trupurile muşchiuloase în scalda mărilor şi rămânând în continuare la soare, întinşi pe spate, cu bicepşii, pectoralii şi abdominalii înfioraţi de beţia dulce a zilei acum pe ducă. Grupuri de bărbaţi în pielea goală, numai cu şoldurile acoperite, vin şi pleacă de pe un mal pe celălalt al râului. Unii, în jurul unui cal supraîncărcat cu lăzi, s-au afundat până la talie. Alţii, purtând două lectici cu doamne cochete, până la subsuori. Acesta cară o femeie în cârcă, un om călăreşte pe umerii altuia. Un grup se apropie. Un singur bărbat duce un sac pe cap. Tovarăşii lui umblă, parcă sfidându-l, ba cu mâinile la spate, ba scărpinându-se, ba udându-şi cu palma partea superioară a trupului, să o obişnuiască cu temperatura apei.

"Câte ape de trecut în Tokaidô, în căutarea frumuseţii!

"Ceainărie la margine de drum, vânzând tororojiru, în Mariko".

"Comentariul lui Tomikichiro Tokuriki este foarte preţios."

– "Ăsta cine mai este?" mă întrerupe Gheorghia pe mine, cel imprimat.

– "Nu ştiu. Vreun cercetător, vreun istoric de artă de-al lor. A trecut atâta timp de când ţi-am povestit lucrurile astea. În orice caz, ce câte ori imprimam, să ştii că mă pregăteam."

– "Se vede. Hai mai departe."

– "Numai la o mică distanţă faţă de o nouă şosea de aici, vechiul Tokaidô a rămas foarte asemănător cu ceea ce era în trecut. Hanurile astăzi servesc deliciosul tororojiru, o

mâncare din yam şi o supă dintr-o legumă lungă, subțire şi de forma cartofului, cu cremă de fasole albă. Cu supa se serveşte orez fiert cu orz.

"În "The Shanks' Mare" există următorul pasaj: "Femeia care reveni dinăuntru bodogănind părea să fie nevasta. Părul său era în mare dezordine şi purta un prunc în spinare." Privind cu atenție această gravură ne dăm seama că există o femeie în prăvălie căreia i se potriveşte această descriere. Şi alte stampe din acest ciclu vor indica influența cărții numite.

Ceainăria, după obiceiul japonez, constă dintr-o încăpere complet deschisă, al cărei acoperiş de paie, sprijinit pe trei stâlpi, alcătuieşte un spațiu suplimentar, al prispei, la nivelul solului, pe când restul este ridicat cu o treaptă mai sus. Firmele sunt dispuse pe un stâlp, pe un gard din şițe înalte până la marginea coperişului aproape şi ascunzând vederii o pătrime din fațadă, continuându-se apoi lateral, ori sprijinite oblic de astrucuş. Masa scundă de pe prispă nu slujeşte să mănânci 'la ea', ci 'pe ea'. Dealtfel, zărim doi bărbați înfruptându-se lacomi din tororojiru, unul şezând cu un genunchi pe tăblie şi cu celălalt la gură, în veşmântu-i albastru, iar al doilea, cu pulpele goale şi cămaşa, tot albastră, cu piciorul stâng sub el şi dreptul spânzurând către pământ, înfulecând foarte cocoşat. Femeia menționată, cu copilul legat la spate, cu capul mult aplecat înainte, poziție impusă de prezența pruncului între omoplați, cu o tavă în mâini, păşeşte greoi şi chiar anevoie cu sandalele ei cu talpă exagerat de înaltă, cum era moda feminină în Japonia de odinioară. Îndărătul său, o altă măsuță pe care am mai întâlnit-o în lucrarea "Lângă drumul din Totsuka spre Kamakura", slujind înlesnirii celor care descalecă.

Un nevoiaş se depărtează de ceainărie în susul unui dâmb. spre stânga. Merge abătut, cu capul înclinat într-o parte, cu o traistă mică, verde gri, sub brațul stâng, şi altele două galbene, de două nuanțe deosebite, pe un toiag lung răzimat pe umărul opus, înțepând cerul. Poartă o haină uzată, albastru cu carouri negre, şi pantaloni cenuşii, scurți, legați anapoda, mai lungi în spate decât în față.

E vremea unui sfârşit de iarnă către începutul primăverii, cea din urmă nefăcându-se simțită decât prin mugurii a trei copaci din preajma ceainăriei; trupurile lor încă descarnate. Locul din jurul birtului, căci îl putem numi aşa, ca şi colina din spate, ori dealurile bătând spre negru din depărtare, sunt mohorâte, vopsite în tristețe şi vegetare. Natura pare să-şi fi epuizat resursele lăuntrice, în aşteptarea soarelui.

"Dar omul?

"Cheile Utsunoya, la marginile Okabe-ului". Apa şi-a săpat un pat adânc în stâncă; curge către noi în căderi repezi şi tenebroase. Un mal abrupt urcă până la drum, tăiat cu dalta; celălalt, cuminte, are, totuşi, o înălțare ceva mai modulată, continuându-se cu o pantă bombată către o pădure din care surprindem tulpinile şi câteva rădăcini disperate, aburcându-se, fără suflare, în căutarea unui punct de echilibru. Drumul, îngust. Din el se ridică alt piept bombat al muntelui, acoperit doar cu iarbă, un pom, câteva tufe. Acolo unde cheile se deschid, coboară umbra altor munți, la fel de puțin generoşi; mai întunecoşi, dealtfel. Sub ei, două case. Celelalte se vor fi ascuns în intrândurile dintre roci. Un bărbat în albastru, cu pălărie de paie, cum e firesc, cu un fel de ghiozdan la spate, şi altul chel, cu o sarcină de lemne pe umeri, urcă spre aşezare. Un grup de trei, cu legături mari de crengi la spinare; cel dintâi, cu cămaşa desfăcută la piept, coboară dintr-acolo.

"Scenă de poştă (ton'ya) în Fujieda". Abia sosiți la poşta din Fujieda, culii, în majoritate numai cu şoldurile acoperite, îşi descarcă lăzile de pe umeri. Cel mai apropiat

de noi, la stânga, ținând picioarele desfăcute şi neîndoite din genunchi, se apleacă înainte să depună două lăzi negre; le susține cu cobilița. Poziția sa, cu spatele la noi, ridicându-i cămaşa vărgată (negru cu cenuşiu) până peste şolduri, ne îngăduie, pentru întâia oară să înțelegem că modul acestor hamali de a-şi acoperi şoldurile constituie o apărătoare a pudorii numai în partea din față a trupului, preschibându-se îndărăt într-o fâşie foarte îngustă de material menită susținerii aşa-zisului chilot până în regiunea brâului. La dreapta şi în fața sa, alți doi culii stau în picioare pe când despovărează caii. Între animale, un al patrulea bărbat tocmai îşi depune sarcina pe pământ. În timp ce pe dreapta şirului, o pereche de cărători şi-au coborât de pe umeri pe brațe coromisla ajutându-le la transportul unei lăzi mari, de cealaltă parte unul s-a aşezat pe cutia sa şi-şi freacă spinarea cu basmaua mânuită peste umăr şi spate de cele două mâini ce o susțin de capete, imprimându-i o mişcare ritmică de du-te-vino. El priveşte de sus, către un tovarăş care s-a apucat cu mâinile de cap, pe când, chiar lângă el este depusă o ladă susținută de un fel de toarte.

Proprietarul tuturor acestor bogății, un tip bătrân şi înăcrit, singurul purtător de pălărie de paie dintre câți oameni avem în fața privirilor, este întâmpinat de către trei funcționari ai poştei. În față, unul cu haină spălăcită, în carouri, cu evantai în mâna stângă; cu dreapta îşi prezintă colegul noului-venit. Cel din urmă îşi aruncă privirile spre acela, ca spre o gânganie scârboasă. Dealtfel, comportarea lefegiului solicită ea însăşi un astfel de tratament: trupul îi e tăiat în două, din pântec; partea superioară şi-o apleacă servil în fața călătorului. Numai capul i se ridică (dar nu prea mult), oferindu-şi serviciile, cu adulare. Al treilea slujbaş (sau, poate, însoțitorul celui de a închiriat culii) stă în expectativă, în spatele acestuia, gata la poruncă.

"Funcționaul principal al poştei se află pe o prispă foarte înaltă, în genunchi şi aşezat pe călcâie. Se apleacă spre un bărbat ce iuțeşte pasul către convoi. S-a rezemat cu palma dreaptă de podea, în fața sa, în timp ce-şi ține stânga pe pulpa celuilalt picior. Fața aceluia pe care îl îndeamnă se dea fuga este mascată de un stâlp. Lângă altul, se află două pachete. La câțiva metri, o iapă mânâncă dintr-un hârdău.

Odihna nu va fi lungă, se vor schimba caii, se vor plăti taxele, apoi – la drum.

"Trecând râul Ôi, când vii dinspre Shimada". Aceste ape ale râului Ôi au adus, din toate timpurile un venit apreciabil locuitorilor Shimadei, patul lor fiind prea adânc şi supus unor creşteri de nivel peste măsură, deîndată de soseşte anotimpul ploios. Câteodată, însă, străbaterea lor este împiedicată de viituri prea abundente. Ba s-a întâmplat să fie întreruptă şi douăzeci şi opt de zile în şir. Comparată cu prețul unei gravuri de Hiroshige, trecerea bagajelor sau a persoanelor pe umăr, reprezenta, în epocă, un câştig substanțial. Dacă cea dintâi era plătită cu şaisprezece mon, trecerea cu apa sub piept valora şaptezeci de mon; apa urcând mai sus de piept, dădeai optzeci de mon; între umeri şi subsuori, ți se cerea între nouăzeci şi o sută de mon. Apa ajungând peste umeri, nimeni nu te mai ajuta să treci vadul.

"După cum se vede în imagine, numărul solicitanților era imens. Iar al localnicilor îndeletnicindu-se cu această muncă suficient de limitat. Îşi aşteaptă clienții lângă o colibă, despuiați, gata să pornească la treabă. Sprijinitorile de lectici, în formă de scară, odihnesc pe nisip, una peste alta, în dezordine, între două traversări. Pe plaja foarte întinsă se înşiruie zeci de muşterii, unii purtându-şi singuri greutățile, alții însoțiți de culii, ba chiar de cai, doi-trei călare. Râul vine, majestuos, albastru, între cele două maluri acoperite de nisip, cu o curgere lină, dreaptă. Dincolo de malul opus se întinde un alt braț, aproape

paralel cu acesta. Un copac anemic, aflat mult sub nivelul nostru, dar şi mult deasupra locului unde s-a adunat toată mulţimea aferată precum furnicile, alături de smocuri rare de iarbă pipernicită, contribuie la întărirea simţământului de vană ariditate, accentuat şi de umbra unui nor care s-a aşternut pe aproape toată supafaţa imaginii, exceptând o fâşie îngustă, arsă de raze în preajma primului plan.

Oamenii trudesc, trudesc. Unii pleacă, alţii rămân pe loc să-i ajute pe ceilalţi care vor pleca. Şi, totuşi, parcă nimic nu se schimbă.

"Malul râului Ôi dinpre Kanaya". Privim perspectiva din aceeaşi direcţie. Numai punctul de observare s-a schimbat. Ne aflăm mult mai jos, astfel încât al doilea braţ al râului ne apare în toată lăţimea lui, nesemnificativă raportată la lărgimea celui dintâi; plaja este la fel de extinsă ca şi precedenta, aidoma şi dealurile acoperite şi munţii golaşi în cari se opinteşte somnul ei galben albicios cu reflexe violete. E ceasul crepusculului. Atunci când soarele surprinde stânci într-o poziţie favorabilă, le acoperă în văluri roşietice. Satul, unde lumina cade din plin, pare clădit din faguri de miere. În fund, crestele, demult uitate de strălucire, cresc vinete şi ameninţătoare.

Trecerea acestui braţ se face pe o punte îngustă. Totuşi, hamalii te aduc până aici; intră în plata lor. Apoi cad frânţi de oboseală, lăsând în sarcina nisipului odihnirea membrelor lor amorţite de povară.

Călătorii continuă să vină fără întrerupere. Drumul peste râul Ôi nu osteneşte să procure un mijloc de trai oamenilor ce vieţuiesc în preajma lui.

"Panta Nissakăi şi Piatra-care-plânge-noaptea". Într-o ambianţă de munţi pe jumătate umbriţi, pe jumătate scăldaţi în apele viorii ale soarelui, sub acoperământul galeş al unui văzduh de o rară transparenţă, drumul către Nissaka, cuibărit între copaci puţini la număr şi săraci în vlagă, îşi ia un avânt nebănuit să urce, de parcă ar fi urmă de pasăre în zbor. Te miri cum pot cei trei bărbaţi, dintre cari ultimii doi poartă şi poveri în spate, sa se avânte cu pasul destul de liniştit pe care îl urmărim.

Dar chiar acolo unde urcuşul abia îşi încearcă puterile, doi adulţi cu pelerine (neagră şi albastră) şi pălării de paie şi doi copii s-au oprit să privească un pietroi cât toate zilele, aproape rotund. Este Piatra-care-plânge-noaptea. Către ea coboară panta, venind din urma celor doi copii un alt om, cu straie albastre. Ea constituie centrul de atracţie al ţinutului, nefiind o piatră ca oricare alta, ci una umanizată 'până la lacrimi'. Povestea ei este legată de o crimă.

O tânără, al cărei soţ muncea departe de ea, în Kanaya, într-o seară se îndrepta către el, nemaivăzându-l de mult timp şi nemailăsând-o să doarmă liniştit dorul chipului lui. Mergea încet nu numai pentru că era firavă, dar îi erau puterile ostoite de fătul său, căci mai avea o lună până să aducă la lumină un nou pui de om.

Se întunecase pe neaşteptate şi ea nu ajunsese la capătul drumului. Ba nici măcar aproape de acesta. Când taman se oprise să-şi tragă sufletul, ţâşni din beznă un răufăcător care, fără multe scrupule, o ucise. Zeiţa Kannon văzu înfăptuindu-se fărădelegea. I se zdrobi inima de milă şi de indignare şi dezlegă o piatră din preajmă, piatra noastră, să strige după ajutor, în locul femeii nenororocite care nu mai avea glas. Un slujitor al zeiţei, în trecere nu departe de locul faptei sângeroase, o auzi. Se năpusti într-acolo. Era prea târziu. Făptaşul se făcuse nevăzut. Femeia îşi dăduse duhul. Văzându-i pântecul cu proporţiile lui impresionante, bărbatului nu-i mai rămase altceva de făcut decât să se străduiască să sloboadă pruncul. Ceea ce izbuti să facă. Îl luă cu sine şi îl duse unei femei din Nissaka.

Aceasta nu avea lapte, însă reuşi să crească noua făptură umană cu bomboane. Aşa ajunse el om în toată firea şi îşi răzbună mama.

Vestea pietrei se duse. Soseau zilnic zeci şi sute de oameni de pretutindeni, să o vadă şi să o cinstească. Curând fu ridicată o ceainărie lângă ea, să se poată odihni vizitatorii şi să cumpere în amintirea ei bomboane. În 1519, un preot ce îngrijea de ea, gândi că mutând-o aproape de ceainăria a cărei proprietăreasă nu-i era total indiferentă, i-ar fi făcut acesteia un mare serviciu, înmulţindu-i clienţii şi mărindu-i, deci, veniturile. La fel, şi-ar fi fost de folos şi sieşi, debândind astfel şi recunoştinţa frumoasei, fiindu-i de mult timp stârnită dorinţa după o atare generozitate din partea ei. Mai mult, în calitatea lui de slujitor al pietrei, dacă femeii iubite i-ar fi trecut prin minte să-l răsplătească după cum visa şi se perpelea el, apoi piatra găsindu-se lângă ceainărie, iar el lângă piatră, distanţa nu l-ar fi împiedicat a fi gata să primească binemeritata recompensă oricând ar fi voit stăpâna inimii sale.

Drept care, piatra a fost adusă acolo unde o vedem şi astăzi. Numai preotul, proprietăreasa ceainăriei şi secretele lor ‘de alcov’ au dispărut.

Ce idee bună a avut Gheorghia să-mi ceară banda magnetică. Presimţeam că nu aş mai fi putut ocoli mult tensiunea care creştea între noi şi de care nici unul nu eram vinovat.

– “Minunată călătoria asta prin Tôkaido. Audiovizuală!”

Termenul, specific învăţământului modern, revenind în orice articol, în orice conferinţă, i-a readus în minte, probabil, ceea ce o măcina în seara aceea:

– “Nu-mi iese din cap! E posibil să se comporte mama ei în halul ăsta?! Dar gândeşte-te la tatăl Sandei! Ce martir!”

Sanda era o altă fostă elevă de-a mea. Poate cea mai inteligentă dintre toate.

Ţin minte că o dată, când sporovăia peste măsură în bancă, am oprit-o, ameninţând-o, în glumă:

– “Sanda, în evul mediu, elevii neascultători erau pedepsiţi cu obligaţia de a-şi pune pe cap o bonetă cu urechi de măgar. Vrei să ne întoarcem cu o mie de ani în urmă pentru jumătatea de ceas cât ne-a rămas din oră?”

La următoarea întâlnire cu clasa ei, când deschid uşa, Sanda mă întâmpină într-un chip neprevăzut. Şedea cuminte în bancă, cu creştetul înălţat deasupra colegilor datorită la două imense urechi de catifea roşu aprins. Le confecţionase din sârmă; cususe catifeaua împrejurul celei din urmă (ajutată de bunică, după cum îmi mărturisi), le legase cu o bentiţă solidă şi mă aşteptase nerăbdătoare să-mi dovedească ce greutate aveau vorbele mele pentru ea.

Învăţa excepţional, dar cu eforturi prea mari, eforturi depăşindu-i puterile. Câteodată trecea mult de miezul nopţii şi tot nu era mulţumită de felul cum se pregătise. Până la absolvirea liceului fusese ridicată în mai multe rânduri de maşina salvării: nu-i rezistau nervii; nu era clădită pe măsura propriei voinţe.

După absolvire am aflat despre ea doar că intrase la şcoala sanitară. Apoi i-am pierdut urma, cum se întâmplă.

Iată că peste vreo doi ani, cu prilejul unei serbări a Institutului Teologic, unde mă transferasem, ridicându-mi privirile spre balcon, alături de un student al meu mi se pare că o văd pe Sanda. Mă uit a doua oară, a treia. Amândoi îmi zâmbeau fericiţi. Era ea. Deabia am aşteptat să ieşim din sală, să o pot revedea în hol.

Neschimbată. Numai prelungile ei urechi roşii lipseau.

M-au informat în câteva cuvinte. Se cunoşteau de vreo două luni, se iubeau, hotărâseră să se căsătorească.

– "Nu-i prea timpuriu, Sanda?"

Pe ea am întrebat-o, nu pe el. În el nu aveam deloc încredere. Era omul efortului minim. În loc de scuze că e prost pregătit, îşi ungea figura cu un zâmbet fățarnic, prin care străpungea şmecheria, băiatul fiind insuficient dublat de măsura excrocului, necesară în astfel de împrejurări. Nu eram câtuşi de puțin satisfăcut de alegerea Sandei. Totuşi, nu puteam şti cum evoluase nici ea.

– "Şi dacă vă căsătoriți atât de curând, Sanda renunță la visul ei de a urma Medicina?"

Era o întrebare adresată undeva între ei.

– "Bineînțeles", răspunse el. "Sanda nu suportă eforturile mari", adăugă ocrotitor.

M-am făcut că nu ştiam la ce se referea.

– "De ce?"

– "Când învață prea mult, leşină", explică grijuliu.

– "Aşa este, Sanda?"

– "Da, dar asta nu înseamnă că renunț la studii."

Nu am mai insistat.

În schimb, am invitat-o să vină să mai stăm de vorbă.

A sosit. Singură. Mă cunoştea de parcă am fi fost frați. Simțise că mă frământa ceva ce nu-mi plăcea. Dar nu ştia ce (nici prin minte nu i-ar fi trecut că era un "cine").

L-a lăudat. Mult. Se vedea limpede că era foarte îndrăgostită.

– "Tata îl cunoaşte?"

– "Da."

– "E de acord cu căsătoria voastră?"

Tatăl ei era ofițer M.A.I. O astfel de căsătorie însemna ruinarea carierei lui.

– "Sigur. Tata ține atât de mult la mine... Mi-a spus: "Dacă ție îți place şi crezi că vei fi fericită, aşa să fie." Şi ştiți ce a mai adăugat? "Numai să-mi spui din timp, să-mi cer pensionarea, că anii de muncă i-am îndeplinit."

– "Dar de ce să se pensioneze?"

– "Pentru că, zice, noi nu ne pricepem la gospodărie nici cât negru sub unghie. Şi el, fiindcă m-a crescut cu bunica (nu ştiam că Sanda n-avea mamă), s-a specializat în bucătărie, în îngrijirea casei, la cheltuielile gospodăreşti. Vrea să n-am probleme, să pot studia."

Adevărul era că se temea că, dacă nu demisiona, îl dădeau afară, fiica lui căsătorindu-se cu unul ce urma să se preoțească.

– "Până la urmă s-au căsătorit?" mă întrebase soția mea la câteva luni după acea a doua întâlnire.

– "Da' de unde... Nu am intrat niciodată în amănunte, din pudoare... Totuşi şi eu fusesem curios, astfel că îl întrebam pe băiat, aşa, într-o doară, din când în când. Dădea explicații din ce în ce mai vagi, până când mi-a mărturisit: – "Nuuu!... Nu mai e cazul! Mă însor cu altcineva..." – "De ce? Nu vă mai iubiți?" – "Ba da! Dar ea are de gând să mai piardă încă alți şase ani pe la cursurile Medicinei..."

– "Ții minte", îmi spunea acum Gheorghia, "cum voise tatăl ei să renunțe la toate preocupările lui numai pentru fericirea ei...?"

Imaginea acestui părinte îi venise în minte chemată de aceea a mamei care ne rănise în ceea ce aveam noi mai scump: sacrificarea noastră în prietenia cu fiica ei, fosta mea elevă, poeta.

De ce gândesc oare în termeni atât de gravi: "sacrificarea"_ De fapt nu a fost nici un sacrificiu, numai datorie şi dragoste. Dacă nu ar fi fost acea întâlnire din urmă, ultima (era colţos şi înghimpat acest cuvânt, te durea numai când îţi trecea prin minte), dacă toate evoluau după cum le nădăjduisem, adică dacă ea triumfa, ajungea un poet cunoscut, avea energia să înveţe pentru a se prezenta la un concurs necesar ocupării unei catedre în Bucureşti, dacă ulterior ar fi devenit doctor în filologie şi pătrundea în corpul didactic universitar, legăturile noastre cu ea nu ar fi fost socotite niciodată un "sacrificiu", nici măcar un rezultat al împlinirii datoriei dascălului faţă de elev, ci numai "dragoste". Dar aşa, drumul invers în lipirea etichetelor pe relaţiile psihosociale era parcurs într-o clipă, sufletul prăbuşindu-se în prăpastia dureroasă deschisă de ultima noţiune. Tremuram (Gheorghia sub masca indignării, eu sub aceea a interesului pentru stampele nipone), tremuram ca nişte sacrificaţi inutil.

Iar dacă eu aveam cum îi răspunde la întrebarea: de ce mă sacrificasem? anume: deoarece am crezut în ea; or, nici un belfer nu poate acţiona asupra destinelor ucenicilor săi decât crezând în ei, cu tot duhul şi toată fiinţa sa, Gheorghia avea şi ea o întrebare, la care îşi putea răspunde într-un singur fel; şi acela amar. Întrebarea ei era: de ce atunci când mi-am redobândit vederea, după operaţie, interesul lui pentru mine s-a stins după câteva luni şi a început să se gândească tot mai mult la elevi? Răspunsul este unicul posibil: nu mă mai iubeşte.

Deşi nu avea dreptate, nici eu nu mă simţeam în stare să precizez răspunsul autentic. El nu era lămurit nici pentru mine.

– "Ştii cu ce mă ocupam eu duminicile acelea când tu plecai în excursie cu ea şi cu celelalte eleve?"

Întotdeauna sunt uluit de lipsa de siguranţă, de lipsa de taină a vieţii noastre intime. Ciudat punct de vedere, nu? Vreau să spun că toţi credem că cele trăite în adâncul sufletului sunt claustrate într-un secret desăvârşit. Ne aparţin exclusiv. Sunt absente din zona comunicării sau, mai precis, comunicarea lor depinde numai şi numai de dorinţa şi voinţa noastră strict personală de a le da în vileag. De fapt, prietenul, iubita, fraţii, părinţii, soţia, ba deseori, duşmanul, indiferentul, necunoscutul de pe stradă, au un acces de nepriceput la cele mai ascunse, la cele mai bine zăvorâte, la cele mai încifrate frământări ale noastre. Nu înţeleg prin aceasta forţarea conştiinţei prin repetate solicitări, prin ameninţări sau făţărnicie, prin luptă ori insinuare mascată către mărturisire. Nu înţeleg descoperirea prin mijlocirea conversaţiei, a corespondenţei epistolare sau (lucru foarte grav şi din altă sferă) descuierea sertarului unde îţi ţii jurnalul intim, nu. Mă refer la empatie, acea capacitate a conştiinţei noastre de a se mula pe altă conştiinţă, de a se confunda cu ea, de a trăi cu trăirile ei, rămânând (sau nu) observatoare, păstrându-şi (sau nu) condiţia critică, mulare, confundare ce te duce la (e de râs), ce te conduce la ghicit. Pleci capul, mama ştie de ce ai întârziat până la unsprezece noaptea. Emiţi un mârâit indistinct şi aproape neauzit, prietenul schimbă subiectul discuţiei. Vii cu un anumit mers la întâlnire, iubita ştie cum să te întâmpine ca să-ţi intre în voie. Nici unul dintre aceştia nu a apucat să te vadă deschizând gura. Ţi-au citit adâncurile după comportament. De aceea un filosof spaniol sau italian, autor de limbă franceză, preconiza pentru ghicirea gândurilor celuilalt preluarea până la milimetru pătrat a mimicii şi atitudinii lui. O soluţie.

Dar prin mijlocirea ei nu se explică tot. Este adevărat că între corp şi psihologie există o relaţie reciprocă de manifestare, însă empatia impune orizonturi mai largi, legate, pe de o parte, de simpatie, pe de alta, de telepatie. Căci soţul poate şti de la distanţă ce trăieşte soţia, iar fiul ce trăieşte tatăl şi aşa mai departe.

În cazul acesta mai este potrivit să ne enunţăm în chip egoist şi în afara cunoaşterii autentice a realităţii, să ne enunţăm, ziceam independenţa lăuntrică şi individualismul? Ţin la singurătatea mea, dar adevărul este că viețuiesc cu inima plină de oameni, la propriu şi la figurat, căci tot timpul pătrund în ei, trăiesc alături de ei, în pieptul lor, iar ei pătrund în mine, trăiesc alături de mine, în pieptul meu, într-o simbioză universală, într-un mult mai mult decât o împletire a destinelor şi trăirilor tuturora, într-o co-fiinţare sufletească şi trupească. Toţi suntem unul: omul universal.

– "Ştii cu ce mă ocupam eu duminicile când plecai în excursii cu ea şi cu celelalte eleve?"

Am ridicat privirea nedumerit de faptul că mintea Gheorghiei venise alături de a mea către acele duminici de sacrificiu al vieţii mele personale, nedumerit şi pentru că nu ştiam cu ce se ocupa.

Scoase din noptiera ei un caiet de două sute de pagini. Îl răsfoi puţin, de-a-n picioarelea. Apoi mi-l întinse, deschis la pagina 92. Era scrisul său.

– "Răsfoieşte-l cât pregătesc ceva de mâncare."

Citesc cele câteva cuvinte subliniate.

27. "Râul Kakegawa şi muntele Akriba".

Era una dintre stampele noastre. În fapt, aceea la care rămăsesem. Dau filele înapoi, le întorc mai departe: erau toate comentate, gravurile lui Hiroshige.

Am început să citesc:

O punte arcuită te duce la Kakegawa, peste râul Shioi. În urmă rămân două torii de alt tip decât cele întâlnite până acum: sunt ca nişte felinare din lemn rozaceu.

Culmea punţii tocmai este depăşită de către un personaj important, înfăşurat într-o mantie cafenie, cu reflexe galbene şi purtând o pălărie conică, de mică înălţime, cenuşie. Urcă de parcă s-ar căţăra pe munte, cu pas hotărât, greu, muşchii fiind folosiţi din plin. Se ajută cu un băţ de bambus de care este limpede că nu are nevoie decât pentru a-şi completa aerul aprig. În cealaltă mână poartă un evantai deschis, alb. Şi el este un accesoriu al rangului. Bărbia sa rasă, peste care este petrecută legătura pălăriei, ca la o cască militară modernă, împinsă mult înainte, îi conferă un aer marţial suplimentar, răzbunător, el intenţionând să se impună ca implacabil.

Atât călcătura lui neobosită, cât şi caracterul său neîndurător sunt cu atât mai scoase în evidenţă de către constrastul impus de cele exprimate de figura care îi urmează, un bărbat depăşindu-l ca vârstă cu vreo şase ani pe cel dintâi (care e în depline puteri), cu mustaţă, chel, purtându-şi lucrurile necesare drumului într-un fel de raniţă. Dogorât de soare, şi-a scos pălăria de paie, galbenă ca lămâia, pentru a-şi tampona fruntea, cu un gest de disperare provocat de arşiţă, indiferent la slăbiciunea omenească trădată.

Din partea opusă soseau un bărbat în albastru foarte apropiat de negru, o femeie în negru cu picăţele şi un copil în trandafiriu, desculţ. Părinţii, deîndată ce au dat ochii cu noul venit s-au şi frânt în două, cu pălăriile către pântec, să-l salute cu umilinţă. Trebuie să fie stăpânul locului. Copilul se zbenguie, forfecând cu mâinile aerul şi sărind de pe un picior pe celălalt: n-a văzut nimic, nici nu-i pasă de autorităţi sau de putere.

La o distanţă bună, lucrau pe câmp şase personaje: acum sunt încovoiate cu

fruntea către pământ. Unul singur îndrăzneşte să arunce o privire pe sub pălărie.

Această totală supunere în faţa forţei brutale (desigur bizuită pe aceea a stării sociale şi materiale) este acentuată de duritatea inflexibilă şi rece a munţilor colţuroşi, profilaţi la dreapta, ascunzând soarele.

Există însă în imagine două elemente imprevizibile. Ele introduc o sugestie a libertăţii (contrazisă de fiece element din gravură). Două zmee îşi iau zborul către înălţimi. Cel mai apropiat de noi mai este încă reţinut de sfoară. Al doilea s-a slobozit şi se înalţă vesel, jucăuş, de neînlănţuit din nou, către lumină.

Desigur, simboluri ale eliberării viitoare.

28. "Ceainărie la margine de drum, lângă Fukuroi". Când întâlneşti pe un drum ars de soare şi fără urmă de umbră un copac bătrân, cu coroană deasă, şi când descoperi alături de acesta o ceainărie, oricât de modestă ar fi, te poţi cu siguranţă declara un om căruia îi surâde norocul.

Un astfel de om este bărbatul cu haină indigo şi pantaloni negri, care a luat loc pe un mal de pământ încastrat într-un gard de nuiele de înălţimea unei bănci (al cărei scop este să reţină lutul la vreme de ploaie), cu un picior genuflexat, culcat pe sol şi celălalt rezemat de pământ, sprijinindu-se cu un braţ alături de el, ca să poată privi mai bine la vatra în aer liber de sub copac, unde i se pregăteşte ceaiul, a cărui fierbere o savurează dinainte cu vădită satisfacţie şi naivă curiozitate. Ca să stea cât mai comod, şi-a înfipt mânerul umbrelei de soare în brâu (s-a abţinut să se despartă de ea, fiind cam uituc din fire). Pălăria i se odihneşte de cealaltă parte, pe glod. Dintr-o creangă a arborelui atârnă o sfoară lungă de care spânzură marele ceainic. De întreţinerea focului se preocupă o femeie în negru, cu basma, şi un bărbat cu cămaşă cadrilată (roz, alb şi negru), cu pantaloni negri. Un alt personaj odihneşte la umbra unui cufăr din paie împletite. Nu îi zărim decât creştetul pleşuv şi un braţ.

În depărtare, acoperişurile de stuf ale unor case amorţite de căldură se cuibăresc între răchite. Câteva stoguri, lângă sat, vestesc că secerişul s-a încheiat. Pe câmpul întins şi pârjolit, un ţăran, singur, ară.

Reîntorcându-ne la casa noastră, peste drum de ea o firmă înfiptă într-un băţ; o vedem din spate. Pe aceasta, o rândunică cu coada elegant deschisă către înalt. Priveşte şi ea la ceainicul din care ies aburi deşi.

După copac, un indicator prismatic din piatră arată că drumul abia începe.

Sunt cuvintele mele. Le recunosc. Nu pe ele, ci felul meu de a privi, de a vedea, de a confunda imaginea cu realitatea din spatele ei, de a mă strecura în imagine, aşa, cât sunt de mare şi de greoi, cu carne şi oase, cu amintiri cu tot. Să te simţi respirând aerul unui peisaj, al altuia, locuind între aceşti pereţi, sub acoperişul de ţiglă, de tablă, de bambus, alături de copiii de colo, împărţind patul cu aceea bătrână, cu acea fată, schimbându-ţi starea de la soţ la argat, la ospătar, la marinar, străbătând drumurile înserate, colinele, undele, îmbătrânind şi întinerind cât întorci fila, o bucurie a cărţii, a vieţii multiple, a vieţii generale...

– "Vrei şi ceapă?" se auzi glasul nevestei mele, din bucătărie.

– "Mai avem din cea roşie?" m-am interesat.

– "Cred că da", mi-a spus fără să intre.

După o pauză a adăugat:

– "Avem. Ce mai vrei altceva?"

Nu prea ştiam. Voiam ceea ce mâncam în fiece seară: brânză, pâine neagră (cea albă o cumpăram numai pentru Gheorghia), o roşie, un ardei gras, o cană de lapte bătut.

I-am stigat:

– "Ca-ntotdeauna: brânză, roşii, ardei gras, lapte bătut, ceapă roşie."

– "Vrei şi ou?"

– "Nu, că-ngraşă seara."

Am reluat caietul.

29. "Râul Tenryu, la apus de Mitsuke". Ca şi-n alte rânduri, cuprindem dintr-o singură privire două braţe ale aceluiaşi râu, despărţite de o limbă de nisip arzător, deşi este devreme dimineaţa iar pădurile depărtate sunt linse de ceaţa care înaintează în mase compacte, dându-ţi lacrimile şi înecându-te.

Pe braţul pe care ne aflăm, două luntri spaţioase au tras la mal. Cei doi barcagii s-au adunat în cea mai apropiată dintre ele, să aştepte laolaltă. Unul, în cămaşă verde deschis şi decolorat, cu flori albe, s-a aşezat pe vine, sprijinindu-se cu vâsla în materia microscopică şi deasă a plajei. Celălalt, în cămaşa verde închis, cu un petec mare galben peste omoplaţi, stă lângă el în picioare, cu mâinile la spate. Ambii îşi apără capul cu pălării de paie.

Clienţii pe care i-au adus au izbutit să străbată întinderea dintre braţele Tenryului, unde vreo cinci-şase alte bărci transportă alţi pasageri sau îi aşteaptă.

Curând se vor afunda în ceaţă.

30. "Scenă de iarnă în Hamamatsu". Curioase sunt iernile japoneze, nu atât din punct de vedere al peisajului, cu aceleaşi întinderi mari acoperite de zăpadă, aceiaşi pomi uscăţivi şi golaşi ca şi la noi, cu case somnolând pe ulicele pustii şi stoguri uitate pe câmp, cât pentru veşmintele oamenilor şi modul lor de a se încălzi în aer liber.

Cei câţiva bărbaţi adunaţi lângă copacul din faţa noastră, şi-au aprins un foc. O femeie cu pruncul atârnându-i pe spate le aduce vreascuri. Felul în care se încălzesc unii dintre dânşii este absolut firesc şi obişnuit. Că vedem însă şi doi bărbaţi dintre aceia care nu poartă decât cămaşa şi un fel de cache-sex (căruia de atâta timp nu izbutesc să-i găsesc un nume) este lucru de mirare. Iar că unul dintre ceilalţi şi-a ridicat chiar şi cămaşa vernil, dezvelindu-şi spinarea până la umeri, neapărându-şi de frig partea inferioară şi posterioară a trupului decât cu bentiţa din jurul şoldurilor şi cu panglica de la mijlocul muşchilor fesieri este şi mai mare minune. Adevărat că, astfel dezgolit, îşi arată focului (mai curând fumului gros al acestuia) întreg spatele; pentru noi, locuitorii Europei răsăritene, pare un tur de forţă greu de închipuit atâta timp cât s-a aşternut nea pe jos, oricât de subţire ar fi pojghiţa ei şi oricât de puţin durabilă.

Or fi existând ierni şi ierni, dar nici chiar aşa...

31. "Imagiriul de la Maisaka". Golful care se întinde în faţa ochilor noştri constituie un peisaj maritim de dată recentă şi numai de cinci sute de ani pot luntrile să-l străbată în voie sau să se oprească pe luciul undei pentru a îngădui pescarilor mişcare liberă în mânuirea năvodului ori undiţei. Muntele depărtat, golaş, plin de râpe şi falii, de creste şi prăpăstii, pătrunzând în apă de-a lungul unor gradate muşcături coborând în piatră, a făcut corp comun cu pereţii la fel de striaţi şi de viforoşi urcând dinspre partea noastră, prin spatele celor trei vele împiedicându-ne să-i admirăm. În 1499, datorită unui cutremur de pământ teribil, ţinutul dintre cele două culmi s-a prăbuşit, apele invadând surpătura. De aici, numele Imagiri: "Tăiat acum".

Superstiţia locală ameninţă logodnicele nevoite să străbată faţa valurilor că, dacă

o fac prin acest loc, vor avea parte de o căsnicie scurtă.

Şi toate acestea sub fruntea senină a muntelui Fuji.

32. "Bac şi bariera Arai". Bacul se lasă împins de lungile prăjini ale celor doi luntraşi cocoţaţi pe marginile lui, unul cu cămaşe albă cu dungi orizontale galbene, celălalt cu cămaşă maro. Călătorii sunt aşezaţi destul de înghesuiţi, astfel încât nici nu-i deosebeşti de bagajele lor. A fost pliată şi o rogojină pe un suport, în loc de pânză, să înlesnească înaintarea. În întâmpinarea bacului vine o corăbioară luxoasă, cu o velă albă, trei steaguri dintre acelea în chip de pămătuf, unul dintre ele continuându-se şi cu un fel de coamă despletită în vânt. O a doua pânză, mică (focul?) are imprimate pe ea două cercuri albastre înconjurând două stele cu şase colţuri, de aceeaşi culoare. Tot către barieră se îndreaptă o luntre cu o pânză, al cărei conducător este foarte atent la manevră. Ţărmul Araiului se găseşte foarte departe. Acoperit de păduri dese, el nu-şi lasă văzută goliciunea decât în zona portului şi a barierei. Mai adânc, acest şes se va preschimba în dealuri vinete, aride, ca apoi să cucerească înălţimile sub forma unor munţi sclipitori de raze.

În jurul apei, undeva în fund, două pânze şoptesc nostalgic despre alte zări.

33. "Panta Shiomi, la apus de Shirasuka". Nu numai Hiroshige, s-ar spune că un întreg cortegiu s-a avântat până la aceste înălţimi pentru a privi dintre pinii singuratici plaja întinsă atât de jos, cu câţiva arbuşti însemnaţi pe ea, cele câteva limbi de nisip pătrunzând adânc şi ascuţit în Marea Anshu, flotila de bărci părăsite de stăpâni în voia ancorelor, cele câteva pânze înecate în crepuscul, la marginile zării.

34. "În faţa prăvăliei cu prăjituri de orez din Futakawa". Atâtea dealuri aride. Vagi tufe ca stoluri înfometate. Doi pomi aici, doi departe. Prăvălia pe stânga, din profil. Un bărbat la geam. Cumpără. Prăjiturile de orez din Futakawa au făcut celebru acest târg. Doi bărbaţi şi o femeie urcă şi ei coasta către prăjiturile râvnite.

35. "Castelul Yoshida şi podul Toyokawa din Yoshida". Castelul Yoshida este una dintre acele clădiri monumentale tipic japoneze, cu o structură de bază împrumutându-le un aer marţial. Ea sugerează trăinicia şi impune ideea soliditătii, pe când turnurile vin să atenueze toate acestea cu sentimentul fragilităţii, cu eleganţa feminină, cu jocul poetic dacă nu chiar copilăresc, demonstrat de formele lor. Din păcate, în cazul de faţă nu vedem decât fragmentar partea superioară a palatului; ea e înconjurată de schele, căci vizita lui Hiroshige surprinde castelul în pline reparaţii. Cât de rare sunt lucrările plastice precedându-l pe Fernand Leger, prezentând zidari la lucru! Sigur, se pot cita numeroasele picturi ilustrând ridicarea Turnului lui Babel. Dar programarea senzaţiei transpirând din cele din urmă nu face decât să slujească sublinierii realismului caracterizând stampa japoneză din faţa mea. Muncitorului într-un genunchi, cu spatele la noi, lucrând probabil cu mistria, celălalt aplecat asupra unui vas cu destinaţia găleţilor noastre de bună seamă, al treilea căţărat pe cea mai înaltă poziţie a schelei, înfăşurându-şi un picior în jurul barei pe care s-a suit, ţinându-se cu o mână de ea şi palma celeilalte punând-o streaşină la ochi, pentru a vedea dacă sosesc materialele aşteptate, iată tot atâtea faze ale muncii, surprinse pe viu, cu dragoste şi interes, închipuite ca subiect central al unei opere de artă, impuse atenţiei unui public aristocratic al unui ev-mediu japonez, nu mai puţin riguros deşi întârziat.

Ca să înţelegi pretenţiile clienţilor lui Hiroshige şi curajul realismului său, din toate lucrările discutate şi cu atât mai mult din acestea, unde pitorescul meseriei lipseşte rămânând numai periculozitatea şi eficacitatea ei artistică şi socială, nu ar fi rău să ne

întoarcem la gravura intitulată: “Bac şi bariera Arai”. Tomikichiro Tokuriki, discutând despre cele cincizeci de bariere dintre Ômi şi Edo, cea de la Arai fiind socotită una dintre cele mai de seamă, comentează semnele de respect ce se dădeau la acestea.

“Când documentele unui daimyô treceau prin dreptul unei bariere (...), slujbaşii deservind-o nu erau obligaţi să se închine. Când trecea sigiliul unui daimyô, totuşi, toţi funcţionarii inferiori rămâneau cu capul plecat. Când trecea în persoană un daimyô, toată lumea se înclina adânc şi îndelung.

În perioada Edo exista o mare rigiditate formalistă, implicând penalizări severe pentru încălcare. Săbiile făceau repede dreptate în lumea celor de jos: seppuku (harakiri) constituia unicul mod onorabil de a plăti încălcările săvârşite de cei din vârf.”

Este de mirare că într-o societate atât de împietrită nu s-a impus artistului să nu prezinte oamenii din popor decât în poziţia celor care aduc omagiu umil membrilor castei dominante, aşa cum se întâmplă în stampa întâlnită sub titlul: “Râul Kakegawa şi muntele Akiba”. În orice caz, dacă nu s-a ajuns până la a se impune o astfel de temă, cu siguranţă că ea era preferată; dimpotrivă, artistul nostru aduce un omagiu cald lucrătorilor şi realizărilor lor, reamintind publicului său cui se datorează minunile arhitectonice împodobind peisajul, ca şi siguranţa vieţii celor de sus, cu câtă artă şi sacrificiu sunt ele realizate, transformând astfel pe anonim într-un erou de epopee.

Peisajul ocupând restul de trei pătrimi ale spaţiului grafic, cu podul său lung, cu furnicarul acoperişurilor din depărtare, cu vegetaţia, apa sau muntele abia văzut contribuie la sublinierea acestui mesaj. Căci elementele naturale abia sunt schiţate şi aproape deloc colorate, pe când atât podul cât şi acoperişul, prin accentuarea lor coloristică vin să amintească încă o dată de rodul mâinilor bătătorite preschimbând faţa pământului, printr-aceasta făcându-se ecou al imnului triumfal al muncii, din prim-plan, al acelei entuziaste cuceriri a înălţimilor vădită de omul căţărat în punctul cel mai înalt al schelei, privind în zare, de parcă ar scruta bucuriile viitorului.

35. “Femei ademenind călători în hanuri, la Goyu”. S-a întunecat. Nu e o seară ale cărei spaţii largi să grăiască de libertate sau de odihna binemeritată, unde nu se oferă privirii răgazul unei curţi, liniştea unei grădini (deşi ele există, gardurile şi pomii lor sunt însă înghesuiţi între ziduri, mutilaţi, pierduţi în umbră). Acoperişuri şi faţade, prevestind prin ritmica loc monotonă peisajul urban industrial modern, care l-a apăsat atât de mult pe poetul Émile Verhaeren sau pe un alt gravor de geniu, expresionistul Franz Masereel.

Cu excepţia câtorva figurine micşorate de depărtare şi sufocate de umbră – toate liniile încep să se confunde în ea, această cale a posomorârii este pustie.

Doar clădirea cea mai apropiată de noi, în dreapta, este luminată: iluminare abundentă, fără a aduce lumină, dacă acest joc de cuvinte poate ilustra sentimentul artificialului care respiră din albul, galbenul şi bejul, toate bolnave de verde, emanând din fereastra fără geam şi din cadrul intrării fără uşă. Unui bărbat şezând pe marginea unui pat (de fapt un fel de estradă, cum găsim în casele japoneze), cu un membru inferior pe jos şi laba celuilalt odihnind pe genunchiul primului, abia de i s-au spălat picioarele. Femeia care a făcut-o tocmai ridică hârdăul scund de lângă sandale. El ţine strâns la subsuoară o sticlă de băutură, cu dop. Cumva în spatele lui, o altă femeie, plictisită, îşi reazimă capul în pumni, sprijinindu-se pe coate, la ceea ce am numit fereastră. Priveşte, absentă, pe stradă. Scena urmărită am mai văzut-o de mii de ori.

Un bărbat, cam trecut, cam durduliu şi foarte speriat, a fost înşfăcat de guler de către o femeie cu mâna crispată ca o gheară; este împins către han. O tovarăşe de-a ei şi-a

înfipt braţele în părul acesteia şi încearcă s-o determine să-i dea drumul prăzii. Dacă ar izbuti, nu i-ar rămâne altceva decât să se bucure ea de vânatul şterpelit vânătorului. A treia soaţă a lor le priveşte cu răutate, pizmă şi dispreţ: vulpea care afirmă că sunt strugurii acri. În spatele femeilor care se jumulesc, un beţiv cu trupul zigzagat de ameţeli, abia găsindu-şi echilibrul în băţ, privind în pământ, în căutarea drumului.

Triste plăceri ale burgului din veacul trecut.

37. "Interiorul unui han din Akasaka". Curtea interioară a unui han. Clădirea, cât se întinde, precedată de o prispă scundă de scânduri, pe stâlpi scurţi. Două încăperi în unghi drept. Prin uşile larg deschise pătrundem înăuntru cu privirea.

Una, în faţa noastră, este camera de oaspeţi. Bărbatul care gustă bucuriile oferite aici stă tolănit cu spatele la noi, rezemat într-un cot. Fumează, înconjurat de ceşcuţe consumate, cu o tavă înainte. În faţa lui o altă uşă, în cadrul căreia au îngenunchiat o slugă în albastru şi o slujnică în verde înfăţişându-i două mese minuscule pe care se află noi bunătăţi. Încăperea din care vin cuprinde şi o scară pe care se văd coborând de la etaj picioarele altei figurine. Într-un ungher, spatele unui personaj ghemuit.

În odaia din dreapta, două femei îşi fac toaleta. Cea cu faţa la noi, al cărei veşmânt este tăiat din mătase albă, cu mari carouri albastre, pare să-şi atenueze fardul de pe bărbie cu o cârpă albastră. Urmăreşte rezultatul într-o oglindă rotundă cu mâner. De cealaltă parte a unei mese de toaletă, o altă femeie, în kimono verde cu carouri albe, înfăşurată înt-un brâu portocaliu, îşi înfige un ac de păr în cocul negru, privindu-şi şi ea reflexul din oglindă. A treia (straie albastru stropit cu margarete gingaşe), în picioare, se apleacă să le spună o vorbă. Ţine sub braţul stâng o pernă cărămiziu închis. Tot lângă ele, un sfeşnic pe picior, cu o lumânare albă. Lângă peretele din fund, o stivă de saltele îndoite, la care revin nuanţele de bază ale gravurii, efectul lor sugerând o mare voluptate coloristică. Pe un cuier, îndărătul celor dintâi femei pomenite, atârnă două haine vernil şi albastru închis cu carouri negre.

Un pin în prim plan îşi răsfrânge cu generozitate ramurile către dreapta şi stânga, ca şi când ar spune: Bucureţi-vă, eu sunt straja voastră.

38. "La marginile Fujikawei". Caracterul autobiografic al gravurii acesteia are o importanţă deosebită, întrecându-l chiar pe cel documentar care, şi el, este de prim odin. Obiceiul impune ca de 1 august să se facă schimb de daruri în cinstea culesului recoltei. Pe sub gardurile de chirpici albăstrui susţinând malurile de pământ deasupra cărora sunt alte garduri de şiţă ce ne despart de uliţă, se înşiruie convoiul care duce darurile shôgunului din Edo, destinate împăratului din Kyoto. În 1832, Hiroshige a luat parte la această procesiune în dreptul căreia trei trecători s-au prosternat, aşteptând să se desfăşoare şirul de purtători ai omagiului shôgunului. Am subliniat prosternarea, ea fiind foarte deosebită de ceea ce înţelegem prin aceasta noi, europenii; anume, bărbaţii stau pe vine, cu mâinile sprijinite pe genunchi şi cu bărbia coborâtă către piept. Ultimul amănunt nu s-ar părea să fie obligatoriu căci, exceptându-l pe cel din mijloc, care ţine capul plecat, tovarăşii săi din dreapta şi stânga se uită la el, de parcă l-ar asculta şoptind ceva. Lângă ei, doi căţei zburdând în jurul unui bolovan nu au învăţat încă ce este respectul faţă de oficialităţi. Desigur, shôgunul epocii nu era atât de aspru ca nobilul din gravura "Râul Kakegawa şi muntele Akiba", înaintea căruia nu crâcnea nimeni şi nici să ofteze nu îndrăznea.

Copaci ca sălciile plângătoare, irizaţi de lumina începutului de zi, se profilează diafani şi dantelaţi pe cer, în spatele potoului indicator de pe drum. Lângă noi, ferigi fine

se înclină în adierea blândă a vântului.

După ce împăratul îşi primi darurile, la întoarcere, Hiroshige începu munca ce în 1834 avea să fie încununată cu încheierea acestui ciclu de gravuri care l-a impus definitiv.

39. "Podul Yahagi, la Okazaki". Dintre toate gravurile înfăţişând poduri, din acest ciclu, cea de faţă are aspectul cel mai tehnic; atât de specializat e încât sunt sigur că preluată de un arhitect contemporan i-ar putea sluji perfect pentru înălţarea pe dată a unei structuri similare, nerămânându-i decât să i se adauge dimensiunile, după studierea terenului. Desigur că nu asta impune o operă de artă. Dimpotrivă, minuţiozitatea tratării, precizia tuturor planurilor, indiferentă la o ierarhizare conformă distanţei, valorii estetice şi afective, ea caracterizând, aşa cum am prezentat-o acum, tehnica gravurii acesteia, nu poate decât să îndepărteze lucrarea de pretenţiile artistice. Patimei pentru realitate a lui Hiroshige i se poate întâmpla să năvălească în primul plan al creaţiei, obturând celelalte componente ale ei, fără ca prin aceasta să i se aducă prea mare vină, atât este de clocotitor interesul său pentru calităţile realului. Dar când încălcarea echilibrului lăuntric numit talent (sub acest cuvânt ascunzându-se cele enumerate mai sus, ca şi multiple alte capacităţi) s-ar săvârşi o singură dată, gravorul nipon n-ar mai putea constitui obiectul admiraţiei noastre, nefiind altceva decât un desenator de duzină.

În pofida tratării detaliate a lăstărişului crescând de sub cadrul inferior, egală aceleia în care s-a prezentat vegetaţia de pe malul opus al râului, în pofida amănunţirii castelului şi satului Okazaki din depărtare, cei doi munţi (vânăt-brun şi verde-albastru, cel din urmă topindu-se în portocaliul storcit al apusului) izbutesc, printr-un efort remarcabil, să salte planşa peste graniţele platitudinii, într-o lume ameninţată de un mister neprecizat, într-o lume asupra căreia planează un fior.

40. "Târg de cai la Chiryu". Imaşul acoperit de ierburile galben crud ale lunii martie (târgul începea la 25 martie şi ţinea 10 zile) se întinde de la un capăt al zării la celălalt, întrerupt numai de câteva case cu doi-trei pomi în preajmă, vizibile la dreapta, tare departe, şi de un copac falnic şi viguros, lăsat să crească în voie în mijlocul suhatului lui. Potecile (le citim după dispunerea vegetaţiei) îl împart în trei triunghiuri inegale, două dintre unghirile lor întâlnindu-se pe baza celui de al treilea; acest punct de întâlnire nu concide cu acela unde se încrucişează diagonalele. Multiple stănoage înfipte în pământ susţin prin jocul lor de linii verticale paralele, distribuite în mai multe cercuri, măreţia arborelui izolat. Caii, adunaţi în trei grupuri inegale, pasc priponiţi. Unul, doi, s-au întins, osteniţi. Câţiva privesc în zare. De undeva din stânga un om îşi aduce animalul la vânzare. Un altul şi-l leagă de un stănog apropiat de noi. Majoritatea sătenilor s-au adunat sub pom, să se târguiască, să mai schimbe veşti, să stea la taclale. Lumina nu s-a aşezat bine. Vor mai veni oameni, vor mai sosi cai. Timp de zece zile şi nopţi, siliştea va fi în mare fierbere. Apoi va amorţi iar, rar tulburată de câte un trecător, din visele ei cu mânji albi, fremătători.

"Poţi să vii la masă", mă îndemnă Gheorghia.

M-am ridicat anevoie. Cam înţepenisem în aceeaşi poziţie. M-am îndreptat din şale, cu braţele îndoite, cu palmele sprijinite pe partea dindărăt a şoldurilor. Şira spinării mi-a troznit. Aşa păţesc când nu mă mişc câtva timp. Pe urmă vine regretul: de ce n-oi fi făcând gimnastică?!

Aşezându-mă, am întrebat-o pe Gheorghia:

– "Ai transcris imprimarea mea pe caiet?"

– “Da. Să treacă timpul cât erai plecat.”
– “Ai răbdare...” am şuierat admirativ.
– “Mai bine zis încercam să mi-o educ.”
Am tăiat ceapa în patru. I-am întins două sferturi.
– “Cam acum un an, pe vremea asta, am întâlnit-o pe strada Câmpineanu, când era cu mama ei, nu?” o întreb.
– “Da. Ne întorsesem de vreo două săptămâni din concediu.”
În cursul vacanței, Gheorghia şi cu mine discutasem în mai multe rândnri că ar fi fost oportun să o punem în legătură cu Şerban. El, ca student, reprezenta pentru mine ceea ce fusese ea ca elevă. Din primele zile se apropiase de sufletul meu. Mi se încredințase: că scrie, că adună poveşti, strigături. Că a apucat să publice, când era liceist, un articol, o poezie. Întâlnindu-ne azi, mâine, ascultându-l citind, iscodindu-l asupra proiectelor sale, urmărindu-i visele, stând după-amieze şi seri întregi cu el, străbătând pe jos, în pas de plimbare, toată distanța de la Institut acasă, însoțit de el, arătându-i clădiri memoriale ale Bucureştilor, monumente, m-am trezit retrăindu-mi adolescența alături de el, respirând încă o dată din aerul celor pregătiți să cucerească viața. Când a ajuns în anul III, i-a apărut prima carte. O urmărisem evoluând pagină de pagină. După depunerea ei la editură, m-am împrietenit cu redactorul; azi o vorbă, mâine alta, săptămânal aminteam despre existența ei, despre calitățile textului, atât de reale, dealtfel, până ce, în sfârşit, sosi clipa corecturii. L-am împins să învețe o limbă străină suplimentară, iar după absolvire, l-am convins să se înscrie şi la doctorat. L-am socotit şi continui să-l socotesc o mare speranță a literelor noastre. Ce soț mai bun putea ea găsi? Şi ştiam prea bine cât îşi dorea mama ei să o scoată din singurătate, să o mărite. În atâtea rânduri mă sunase la telefon, ori se deplasa la noi, să o influențeze prin mijlocirea noastră în sensul hotărârii de a se căsători.

Atunci când păruse decisă (aceasta avusese loc cu doi ani în urmă; el, încă, nu îmbrăcase pentru noi chipul unui pretendent posibil) a avut ghinionul să se îmbolnăvească.

– “Ai mers şi la spital, s-o vizitezi”, îmi spuse soția mea.

După operație, în cursul căreia fusese gata să moară, am făcut o vizită, într-adevăr, la spital. Mama ei nu era acolo, dar eu eram. Tânărul asupra căruia căzuseră sorții zvârliți de mamă, nu s-a arătat hotărât pentru căsătorie ci, mai curând, pentru o aventură trecătoare. Ea s-a retras iarăşi în sine. Nu mai avea nici măcar mângâierea literaturii. De când intrase la facultate (aceeaşi urmată şi de mine la timpul meu) şi cu atât mai mult după ce fusese repartizată profesoară, scria tot mai rar şi, nu ştiu cum, tot mai sec, mai contrafăcut. Este adevărat că de când îşi luase repartiția, loviturile veniseră una după alta. Mama ei îi alesese oraşul unde profesa, deoarece familia avea rude acolo. Mătuşile în cauză se dovediră nişte hiene provinciale, supraveghiindu-i până şi somnul. O înhămară, în timpul liber, la educarea şi supravegherea unui nepot, peste care, o țineau de vorbă până cădea moartă de somn, să nu aibă deloc răgaz pentru sine. Târgul, prin clima lui, era contraindicat maladiei sale congenitale. Noi o avertizasem. Mama ei visa să se despartă şi să revină în sânul propriei sale familii, ori să facă asta odată ieşită la pensie. Prin expedierea fiicei acolo, îşi pregătea viața ulterioară, să nu cumva să se simtă izolată când avea să arunce zarurile în acest sens. Boala tinerei se agravă până la acea criză ce o aduse în pragul morții. Din pricina stării rele a sănătății sale nu făcea față nici catedrei. Nu avea vlaga de a se impune. Turbulența, vioiciunea nestăvilită, neastâmpărul copiilor, trăsături

fireşti pentru alţi profesori, pe ea o chinuiau peste puteri, o măcinau, îi clătinau încrederea în sine. Şi mama ei care ne tot îndemna s-o convingem să-şi schimbe felul de viaţă, să iasă şi ea cu un băiat, să lege o prietenie...

– "Am chef să-mi citeşti cu glas tare textul transcris, cum îmi citeai altădată...", mi se adresă Gheorghia.

Pentru aceşti elevi, pentru aceşti studenţi, mi-am părăsit propria viaţă, am neglijat-o pe Gheorghia; aşa ne-am înstrăinat unul de celălalt, am ajuns să ne suspectăm fiece cuvânt, fiece gest, să confundăm solicitarea cu imputarea sau chiar s-o atragem pe aceasta (de ce folosesc oare pluralul? Nu am nici acum curajul să mărturisesc că vina a fost a mea şi numai a mea?)

Am răsuflat uşurat. Simţeam cum creştea în mine o dragoste veche, o încredere pe care nu o mai simţisem de ani de zile. Casa noastră era iarăşi plină.

Ne-am aşezat alături, ca la începutul serii. Gheorghia a luat în mâini volumul cu stampe, eu caietul. Urmărea imaginile ilustrate de cuvintele mele rostite cu glas tare.

41. "Prăvălii din Narumi unde se vând faimoasele Arimatsu Shibori". Stradă largă cu prăvălii mari, lăsând să se ghicească cât sunt de înstăriţi negustorii. Stofele boite (arimatsu shibori, după numele oraşului Arimatsu) sunt expuse pe nişte podiumuri apărate de soare şi intemperii de streşinile prelungi sprijinite pe câte doi pilaştri. Clientul ia loc pe podium, priveşte, alege, se târguieşte cu neguţătorul care şade cu picioarele încrucişate sub el.

O doamnă este purtată într-o lectică. E precedată de două slujnice. Au pornit-o la târguieli. Mai în urmă vine un călător călare. Atât el cât şi animalul cad de osteneală. Numai omul mânând calul de frâu, ca şi culiul care păşeşte în urmă-i, nu îşi vădesc sfârşeala datorată mersului de o zi.

Plopii înseraţi nu mai nădăjduiesc adieri.

42. "Serbarea alergării de cai, la altarul Atsuta, din Miya". Atât este de aproape de noi o tori încât nu-i putem vedea decât un colţ. Se disting crăpăturile lemnului trandafiriu supus când soarelui, când ploii. În colţul diametral opus, două clădiri, tot din lemn, cenuşii, în faţa cărora s-au aprins sub cerul liber două focuri de vreascuri. În cea mai din faţă, două siluete feminine la fereastră; alta şade în prag; a patra s-a ghemuit în faţa focului şi-l aţâţă. Trei bărbaţi trec. Toate aceste siluete sunt învestmântate în negru.

Alergarea de cai este un joc sportiv. Frâul animalului este tras, de o parte şi de cealaltă, de către doi bărbaţi; prinse de şa, atârnă două curele, lungi de mai mulţi metri, de-a lungul cărora se înşiruie perechi de bărbaţi agăţaţi de ele, să înfrâneze goana calului. Cei de la crupă, cu nuiele în mâini, îl biciuiesc. Toţi fug nebuneşte în ritmul lui, în chiote, îndemnuri, urlete, hohote. Două astfel de convoaie s-au năpustit în spaţiul liber din faţa noastră, ambele tâşnind din dreapta, pe direcţii aproape diagonale. Întrecere populară veselă şi zgomotoasă, amintind de epoca domesticirii cailor sălbatici şi de eroismul anonim al îmblânzitorului.

43. "Intrarea în portul Kuwana". Oraşul portuar Kuwana începe pe coasta înaltă şi abruptă, îndiguită sub forma unor ziduri piezişe de piatră, linse de talazul neliniştit care îşi lasă spuma pe ele năclăindu-le. Casele albe, acoperite în unghi ascuţit, despărţite de o vegetaţie bogată revărsată peste ele, par nişte construcţii anume făcute să bucure ochiul navigatorului apropiindu-se de casă, grăindu-i despre o masă îmbelşugată, un pat odihnitor, prezenţa unor mâini harnice de gospodină. De pe culmea al cărei piept rezistă valurilor faleza scade lin către portul propriu-zis; activitatea febrilă a acestuia se

desfăşoară în afara limitelor îngăduite privirii noastre.

Cerul este incert, albicios; marea se zbuciumă, vrând, parcă, să reţină cele două corăbii: au început să-şi coboare velele unice, în apropierea radei. Altele câteva zăbovesc la oarecare distanţă, ca şi cum ar urmări cele ce se petrec aci, între fierberea potrivnică a apelor şi voinţa omului de a reveni acasă, de a forţa intrarea în golful Ise, la gura râului Ibi.

Celebră carnea de vită din Kuwana, altădată! Eforturile marinarilor vor fi răsplătite în faţa farfuriilor aburinde.

44. "Râul Mie, la Yokkaichi". Perspectiva unor întinse mase foşnitoare de bambus, aplecate de vânt. Malul dinspre noi al râului Mie se prelungeşte între unde ca o limbă de pământ apărată de dezmembrare printr-o structură din lemnul aceleiaşi plante. Ea este continuată cu o punte dreaptă, pe stâlpi înalţi, legaţi între ei cu bârne dispuse în chip de semn de înmulţire, tăiat printr-o bară verticală. Un om îşi face drum pe ea, să treacă de cealaltă parte a râului Mie; păşeşte cu dificultate, împotriva mişcării aerului, sprijinindu-se în băţ. Pelerina îi este umflată de repetatele năpustiri ale nevăzutei puteri. Un pelerin care îl urma, purtând agăţată pe după umeri cutia cu mască întâlnită în gravura "Înserare la Numazu", a fost obligat să se întoarcă pe neşteptate, în goană. Suflarea nebună i-a smuls pălăria de paie de pe cap şi o învârteşte că abia de o mai vezi, ca un cerc bătut în drum de un copil îndemânatic. Bărbatul ai zice că s-a împleticit, încurcându-se în propriile-i picioare. O salcie pletoasă râde în urma sa, scuturându-şi pieptul căzut.

Nici o corabie n-a mai părăsit micul port rural abia zărit în depărtare. Catargele s-au agăţat de văzduh şi rezistă.

45. "Apropiindu-ne de Ishiyakushi". Din păcate, templul Ishyiakushi – de la numele lui provine numele satului – nu-l putem vedea. Numele este dedus din acela al unei statui de piatră (ishi): Yakushi Bodhisattva, sculptată de Kukai, de dimensiuni impresionante: şaptezeci de picioare jumătate, omagiu nipon adus celui care a fost Buddha.

În schimb, imaginea rustică este printre cele mai bogate din acest ciclu. Drumeagul trecând pe la dreapta noastră duce către casele de dimensiuni variate, unele cu acoperiş de stuf, altele cu ţiglă roşie, altele având pocrişul vopsit în verde, după starea sălăşluitorilor lor. Ca să ajungi la ele, treci printre două grupe de plopi falnici şi plute cochete, astfel adunate încât alcătuiesc un portal majestuos. Abundenţa frunzişului cu chip schimbător conferă viaţă acestor imenşi stâlpi mişcători. Ei amintesc de acea fotografie în care Brâncuşi a suprapus peste clişeul cu propria sa imagine acela al unui vas cu flori, obţinând astfel un 'portret filosofic' (dacă termenul ne este îngăduit); distincţia dintre lumea vegetală şi cea a animalelor nu se mai poate face; nu şti când triumfă lujerul asupra cărnii sau conturul obrajilor asupra florii; frunza şi pleoapa sunt una; lobul urechii şi mugurele abia crestat de pulsaţia creşterii îşi vădesc izvorul comun. În masa gelatinoasă a peliculei are loc o mutaţie biologică: ea rezumă esenţa întregii sculpturi a ţăranului gorjan. Căci ce altceva decât mutaţia de la o stare la alta este tema operei sale?

Şi aici bănuieşti, în spatele ramurilor înfiorate, chipuri de moşi şi babe îmbiindute să le calci pragul.

Satul este năpădit de tufe şi arbuşti, cam desfrunziţi: vara e târzie. Câteva căpiţe s-au adunat la sfat, în două tabere de bârfitoare. Printre ele, două femei cu grebla în mână, trag cu urechea. O pereche de bărbaţi poartă un coş pe umeri, susţinut de un băţ ce le

impune un mers ritmic. În sat, un băiat trage un cal, pe urmele unui bătrân cocârjat.

Apoi, dincolo de case, apusul, vatră de jăratic, întrevăzut prin petecul de horbotă a crengilor nude. De îndată ce începe a urca cel dintâi deal, învelit în straiul său verzui atât de moale, cătinel creşte şi pădurea de brazi respirând sănătate şi îndrăzneală. A doua colină se înverşunează, mai înaltă şi mai întunecoasă în vârful potopit de copaci înghesuiţi unul în celălalt, parcă de spaimă, pentru ca ieşind pe dreapta mai departe decât tovarăşul său, să i se moaie culoarea către căldura laptelui. Şi mai adânc în spaţiu, se profilează imaterial un munte cu urcuşurile şi podişul plutind albastru închis peste vapori.

Iarăşi aşternuturi ale luminii crepusculare.

46. "Ploaie la Shono". Tomikichiro Tokuriki afirmă că în nici o altă gravură al cărei subiect este ploaia, Hiroshige nu şi-a dat mai din plin măsura talentului. Să mergem mai departe, spunând că această lucrare întrece în compoziţie, culoare şi mai cu osebire transparenţă, tot ceea ce a creat marele artist în cadrul acestui ciclu? Să-ţi citez o remarcă a comentatorului abia pomenit: "Şi Van Goh a folosit ploaia ca subiect; or, ne amintim că această idee i-a venit de la artiştii japonezi, gravorii ukiyoe". Adaugă: "Aproape că auzi ploaia căzând", referindu-se de data aceasta la imaginea noastră.

Ce este atât de deosebit în gravură? Nu numai că auzi ploaia căzând, ci o simţi cum te udă. Întreaga atmosferă este saturată de umezeală. Te-a pătruns frigul până la oase. Ţi-a muiat gândurile. Răsuflarea înoată. Parcă ai ţine ochii deschişi sub apă. Cerul se revarsă neîncetat. Copacii arcuiţi s-au preschimbat în vegetaţie acvatică. Oamenii se învârtesc pe drum ca tomatele verzi, morcovii şi hreanul în saramură. Unul joacă hora, prins de vârtej, amonte, altul în aval. Sub pelerinele lor din rogojină sunt ca nişte dopuri în voia valului. Când cineva foloseşste umbrela de hârtie, trebuie să-şi rupă trupul în două, s-o apere de a nu fi sfâşiată de curgerea continuă. Unul dintre cei doi purtători de lectică a înţeles că hainele nu mai au sens. Şi le-a înnodat peste brâu, lăsându-şi trupul spălat în voie, de sus până jos. Drumul costiş s-a învineţit de frig. Pădurea s-a acoperit de o paloare a sufocării. Printre ramurile din vârf, se prăbuşeşte o adevărată cascadă lividă, cu vagi urme de palpitări sângerii. Şi căderea apei nu mai conteneşte.

47. *"Scenă înzăpezită la poalele castelului Kameyama"*. Până şi pietrele cimentate de sub piciorul castelului Kameyama sunt învelite în nea, una da, alta nu. Panta diagonală, urcând către el abia dacă mai recunoaşte linia şi punctul de altă culoare decât albul, consemnând vegetaţia ascunsă ori pe cea străduindu-se să reziste proiectată pe cer, atunci când manşoanele de zăpadă în care a fost afundată o împiedică să-şi mai confirme existenţa verticală. Cu atât mai mult se cufundă totul în indescifrabile mase de fulgi înghеţaţi, cu cât următoarele trei coline au exact aceeaşi înclinaţie. Între ele, casele, rotunjite sub poverile lor de ninsoare adormită, s-au preschimbat în perne de puf, moi cum nici împăraţii din basme nu visează. O pădurice, alta, a treia, arată ca oşti de purici migrând.

48. *"Dimineaţa devreme la un bonjin din Seki"*. Acest oraş al plăcerilor se înfăţişează ca o imensă scenă de teatru: rolul principal îl joacă cortinele albe, fastuoase, cu un mare cerc albastru imprimat pe ele; în cerc, un model decorativ. Tiparul revine în negru, pe fond trandafiriu, şi în alb, pe vernil deschis. Mai mult, în prăvălia din stânga noastră există un joc de mari planuri decorative unde se înfruntă albastrul cu desen roz, culorile negru, galben, verde cu dungi, felurite griuri, într-unele abundând trandafiriul. Structura de bază este una amplu orizontală, suprafaţă tăiată vertical de copaci (prezenţi în imagine, ori ale căror trunchiuri se ghicesc după coroane), stâlpi, garduri, potouri

indicatoare. Între aceste ritmuri precise oscilează siluetele umane, cu poziţiile lor vii, stângace, şirete, curioase, în aşteptare, toate surprinse în plină discuţie vehementă, cu forme variind de la slăbănogul fără vlagă la pântecosul înfierbântat. Linia curbă, de bază în cercurile specificate la început, reapare în felinare şi triumfă în personajele omeneşti.

49. *"Muntele Fudesute, la Sakanoshita"*. Rar se întâmplă ca o denumire geografică să îşi afle originea într-un fapt de artă. Iar când se petrece aceasta, putem deduce cu uşurinţă ce rol important joacă arta în simţirea respectivului popor. Prezenţa muntelui Fudesute în această gravură este binevenită prilejuind o cântărire a aprecierii artiştilor la neamul nipon. Căci "fude" înseamnă: pensulă; iar "sute" este una dintre formele verbului : a arunca.

Un celebru pictor, Motonobu Kanô, se străduia de mai mult timp să picteze masivul de piatră cu urme de codri pe creste. Nimic din cele surprinse de penel nu-l satisfăcea. Veni o vreme când osteni şi, scârbit de sine, îşi zvârli pensula cât colo. Memoria folclorică reţinu gestul disperat al neputinţei omeneşti în faţa frumuseţii naturii şi-l imprimă definitiv în limbaj.

Hiroshige şi-a amintit provocarea şi cum nu s-a dat la o parte din faţa nici unui element peisagistic ce ar fi putut reţine atenţia călătorului prin vechiul Tôkaido, a atacat pieptiş imbatabilul Fudesute.

Ne aflăm alături de gravor, la marginea unui podiş sterp, pe buza perpendiculară a unei prăpăstii. O ceainărie sub şopron slujeşte drept adăpost câtorva bărbaţi împotriva razelor necruţătoare. Doi dintre dumnealor au rămas să-şi soarbă tacticos ceaşca afară: unul pe vine, celălalt în picioare. Un ţăran cu pălărie îşi mână de frâu calul; pe urma lor se grăbeşte un copil. Clienţii şi-au părăsit bagajele în soare.

Cât apucăm să vedem din căderea bruscă a stâncii constituie amarnic leagăn pentru câteva fire de ferigă suspendate deasupra neantului.

Pe peretele opus al hăului, lumina se reflectă ca într-o oglindă, nemailăsând vederii nici un contur, înecate cum sunt formele în valul de sclipire. Acolo unde roca devine tot mai personală, colţoasă ca nişte măsele crescute anapoda, care încotro, şi încălecate una peste cealaltă, putrede de carii, cu smalţul căzut şi materia înnegrită, începem să distingem un chin elemental, o vânzolire pocită şi primitivă, din crevasele căreia urcă perii neorânduiţi şi chiar zbârliţi ai unor tufişuri ţepoase, năclăite, hirsute.

Seninul muntelui, posibil dar încă ideal, îi vesteşte o culme sinilie, depărtată.

50. *"Ploaie de primăvară la Tsuchiyama"*. Tsuchiyama doarme, ascunsă de nişte plopi. Pesemne a nins de curând. Neaua, însă, a fost spălată de pe frunze de ploaia deasă şi măruntă. Pe pământul pietros au mai rămas petece albe. Chiar şi aici, în dreptul punţii drepte şi late ca pentru trei persoane puse cot la cot. Ea uneşte cele două maluri stâncoase ale unui torent umflat şi vijelios. Malul dinspre noi urcă, tăiat adânc de ape. Din vârful lui atârnă un smoc de plante ruginite supravieţuind iernii. Un grup de muncitori (albatru şi brun-cărămiziu) străbate puntea. Bărbaţii păşesc strâns. Cîţiva ţin capetele în piept. Câţiva ţin capetele în piept. Abia de poate trece ploaia printre ei. Aproape că nu se vede nimic înainte. Ziua se ascunde după multiple cortine de borangic întunecoase.

52. *"Han la Ishibe"*. Clădirea este impunătoare, lungă şi lată, comparată cu celelalte case, ale căror dimensiuni le judecăm după micile acoperişuri risipite printre copacii golaşi cu crengi dese, scăldate în lumină. Pare făcută să adăpostească în lăuntrul ei jumătate din aşezare. Cei doi munţi tociţi din zare vestesc întâii aburi ai dimineţii. Dar oamenii au şi început să părăsească locul unde au dormit, cu spinările încărcate, cu beţele

în mâini. Sigur, a mai rămas un cal legat de un stâlp. Curând va fi pornit şi el la drum. O slujnică trebăluieşte în preajma hanului. Cine să mai zăbovească atunci când soarele cântă din chimvale de lumină?

53. *"La Kusatsu, în faţa unei prăvălii de prăjituri din orez"*. Două lectice verde deschis trec, una pe lângă cealaltă, purtate de către patru vlăjgani, numai cu şoldurile acoperite. Cea care se îndreaptă către stânga noastră are şi privilegiul unui staroste care zbiară şi tună la omul din frunte. Rolul acestuia este mai uşor decât al tovarăşilor săi, dar ingrat şi barbar. El nu cară ci, agăţat de o funie petrecută peste umărul drept, târăşte din fugă, bâtul de sprijin al lecticei, obligându-i pe cei doi cărători să ţină pasul. Al patrulea împinge acelaşi băţ din partea posterioară, imprimând şi el ritmul goanei.

Cealaltă lectică, mult mai încăpătoare, cu înfăţişare de căsuţă, este dusă într-un ritm mai omenos de culii dispuşi perechi.

Este limpede că localul acoperind aproape întreg fundalul nu constituie subiectul gravurii. Acesta este contrastul dintre răgazul oamenilor cărora situaţia socială le îngăduie gustarea unei prăjituri de orez, fără grabă, şi chinurile celor mai săraci dintre semenii lor care, între timp, îşi sacrifică viaţa pentru huzurul muşteriilor bogaţi, prea leneşi ca să-şi folosească până şi propriile picioare, îşi canonesc umerii în nădejdea unei porţii din acelaşi orez, dar cât de amar.

Într-un număr cel puţin egal remarcăm slugile hanului, o pedichiuristă, o spălătoreasă de vase, o femeie şi un bărbat servind la mese, rândurile acestora fiind întărite de către alţi purtători de bagaje ori lectici, precum şi, pe o uliţă laterală, de către doi săteni împovăraţi cu traiste şi pachete.

Doi cai, unul, gonindu-şi muştele de pe picioarele din faţă, celălalt pregătit şi fie încălecat, stau priponiţi de stâlpii prispei. Rolul lor în compoziţie este simbolic. Ei fac legătura între bieţii oameni care se agită în prăvălie şi cea care asudă afară: animal de povară. Un al doilea element simbolic este piaţa goală unde aleargă cărăuşii. Ea îi izolează de lumea acelora care se bucură de viaţă.

54. *"Ceainărie şi hashiri-i în Otsu"*. Iar înserează. Să ne sorbim ceaiul pe îndelete. În acest târg, cel mai răsărit de pe malul lacului Biwa, Hiroshige ne oferă desfătarea ultimului ceai fierbinte. Privirile şi auzul ne sunt delectate de clipocitul străveziu al unui havuz (hashiri-i). De la el şi-au luat numele şi gustoasele turte de orez ce se vând aici. Mai mult, ni se prilejuieşte şi cumpărarea unor suveniruri: gravurile populare.

Stropii răcoroşi ai apei ne înfioară obrajii şi mâinile de câte ori se întâmplă să ne atingă, purtaţi de adiere. Parcă ar sfârâi pe pielea arsă de pojarul drumului parcurs, uscată de vântul sec şi deseori colbăit. E o senzaţie agreabilă a trezirii la viaţă. Cutreeră pretutindeni, ca într-un vis. O femeie spală rufe la fântână, aplecată cu spatele la noi. Odată clătite, le pune într-alt ciubăr. Se mişcă voinicеşte, sănătos. Un copilaş îi dă târcoale, ţopăind. Un convoi de care trase de câte un bou s-a angajat pe strada principală, ajungând până în dreptul nostru. Transportă legături de bambus, clădite înalt de parcă ar fi clăi.

Deasupra jugului, până la capătul oiştii, un coviltir albastru: să apere truditorul nevorbitor de razele săgetătoare.

Casele din preajmă au fost părăsite în zori. Oamenii sunt la muncă. Se vor întoarce curând. La ceainărie, însă, s-au adunat mai multe gospodine. Mai schimbă o vorbă, o veste, un sfat.

Copacii şi arbuştii şi-au scuturat umerii înfrunziți. Se desmorțesc înainte de a se pregăti de culcare. Aşternutul cerului s-a aurit deasupra muntelui Osaka care se tot depărtează.

55. *"Podul Sanjo, din Kyoto"*. Ne aflăm în pragul fostei capitale, la capătul unei drumeții care, pe timpul lui Hiroshige, dura două săptămâni. Un ultim pod, apoi oraşul. Construcția celui dintâi este examinată cu foarte mare atenție şi sunt consemnate numeroase detalii tehnice, cum s-a întâmplat şi cu podul Yohagi, din Okamaki. Dar sentimentul nu mai este acela resimțit în fața unui plan ingineresc (îți aminteşti gravura). Dimpotrivă, minuția desenului are ceva din acea "ultimă privire" fixată cu drag, ca pentru o eternizare goetheană a ei. Rolul mărețului pod este simbolic. Plin de femei – se plimbă la adăpostul cochetelor umbreluțe de soare –, de bărbați ce calcă romantic sau grav pe scândurile lui, cinstit de prezența unui om – filosofează de la înălțimea balustradei, lăsându-şi ochii furați de munca unor culii care cară stive de pachete, podul Sanjo pare un rezumat al bogatei vieți în care ne-a introdus, pe rând, fiece gravură anterioară, un rezumat filmat cu încetinitorul, ca o trecere în revistă a amintirilor din călătorie imprimate în memorie.

Ne aşteaptă oraşul. Aici vom fi smulşi din ritmul visării şi îmbrânciți în clocotul urban.

Nu te întrista. Şirurile de munți albi-albăstrii, vineți, verzi sau cafenii, profilați în depărtare, ne vestesc noi călătorii posibile.

Peisaje fără sfârşit ne aşteaptă.

Viața ne cheamă.

Gheorghia puse mâna pe mâna mea care ținea încă deschis caietul gros.

– "Atâta timp, dragul meu, am văzut numai prin tine..."

Am privit-o. Ochii ei, ochii aceştia închişi atâta timp... M-a cuprins o uşoară amețeală. O iubeam. O iubeam ca la început. Apoi ne-am trezit sprijinidu-ne capetele unul de celălalt. Buzele ni s-au întâlnit fără să ştim ce se petrecea cu noi.

– "Pentru ce m-ai părăsit?..." şopti ea, între sărutări. Mai târziu am auzit-o rostind trist: "Merita?..."

Răspunsul îl purtam cu mine.

În seara aceea când am întâlnit-o cu mama ei pe Câmpineanu, de la început i-am spus că vreau să-i fac cunoştință cu Şerban. I-am explicat toate despre el, cu entuziasm, cu căldură.

Privirile îi străluceau. Înțelegea. Mă înțelegea. Mama ei m-a întrerupt.

– "Şi unde funcționează?"

– "În oraşul natal", am răspuns, numindu-l.

– "Ea ar trebui să se mute acolo?" păru indignată.

– "Este un oraş mai important decât cel unde se găseşte acuma. Are o bibliotecă publică excepțională, câteva muzee, teatru, o revistă literară..."

Strâmbă din nas.

– "Lăsați că-l ştiu eu: un târg împuțit."

– "E mai frumos decât Bucureştiul..."

– "Dar acum ea stă la o mătuşă de-a mea. Între neamuri."

– "Însă nu este fericită..."

O privi cu săgetări în ochi, vrând să o mustre, parcă, pentru că recunoscuse

aceasta unui străin, adică mie. Pe urmă:

– "Să mai aibă puțină răbdare. Mai sunt doi ani până ies la pensie şi, după asta, mă mut şi eu cu ea..."

Ea tăcea zâmbind. Îşi muta privirile de la unul la celălalt, cu aerul acela adoptat de tineri când par să-i înțeleagă pe adulții ce se ocupă prea intens de fericirea lor, aşa cum îi înțeleg şi pe copii. În cele din urmă o întrerupse pe mama sa, adresându-mi-se:

– "Să îi dați adresa mea, domnule profesor, să îmi scrie. Cine ştie..."

Peste câteva zile ne-am pomenit cu mama ei la noi acasă. Fierbea dar ştia să se stăpânească. N-a ridicat nici o clipă tonul. Nici un moment nu şi-a formulat limpede dorința. A refuzat să ia loc. M-a obligat să stau mai bine de un ceas şi jumătate în picioare, s-o ascult. Era un discurs de o rară dibăcie. Adulându-mă tot timpul (şi nu numai pe mine, ci şi pe Gheorghia, ba şi pe părinții mei), din când în când aducea în prim-plan toate necazurile proprii, provocate de creşterea fiicei, de soț, de proprii ei părinți (victime ale celui din urmă, zicea), îşi scotea în evidență sacrificiul personal pentru ei şi, printre noi laude la adresa noastră, evidenția necesitatea ca ea să îmbătrânească alături de copilul ei şi în mijlocul familiei proprii din oraşul unde i se afla fiica acum. Mai mult, elimină, de parcă m-ar fi contrazis (deşi noi nici nu deschideam gura, ci doar o ascultam), posibilitatea ca Şerban să se mute în oraşul ales de ea însăşi. În definitiv, Şerban având preocupări atât de asemănătoare cu fiica ei, amândoi s-ar fi închis în casă, să citească şi să scrie. Or, ea, mama, mai era încă tânără; voia să meargă la un film, la un concert de muzică uşoară. Şi aşa, când se ducea în vizită la fiica ei, o trăgea cu carul la cinematograf că, altfel, stă ca o pustnică în bârlog, cu nasul înfundat în tipărituri, scriind versuri.

– "Ba n-am s-o mai las să fie nici profesoară. Să aibă o slujbă ca omul, să uite de toate fandoselile astea cu literatura!"

Curând a plecat. Am mâncat cu noduri, fără să scoatem o vorbă. Urma să trec pe la văduva unui fost profesor de-al meu, să-i duc, în semn de omagiu, ultima carte ce-mi apăruse. Pe stradă, la numai zece minute după ce am ieşit din casă, mi s-a făcut rău. Prima oară în viață când am simțit că leşin datorită unei jigniri. A trebuit să intru într-o cofetărie, să caut un loc, să beau o cafea tare.

Toată munca, toată dragostea mea, se vădeau inutile. Făcusem dintr-un copil neştiutor, provenit dintr-un sat suburban, o poetă, o profesoară de liceu, un avid cititor al celei mai subtile literaturi, o împătimită după pictură şi un degustător al celei mai pure muzici. Acum avea să se năruiască totul. Cum să mă lupt? Nu mai aveam cum.

Târziu, în luna mai, a venit acel telefon de felicitare pentru ziua mea de naştere. Apoi nimic. A trecut un an de la vizita mamei.

Acesta era răspunsul pe care îl datoram soției mele. Eşecul meu şi, cât pe ce, eşecul acestei căsnicii, adăpostul sufletului nostru.

– "Va trebui să stăm cât mai mult timp împreună... să facem excursii... să călătorim... Vrei să mergem în Japonia?... Da, vom merge în Japonia... vom merge pretutindeni... Să ne interesăm la agențiile de turism... Poate că se organizează vreo excursie în jurul lumii", şopteam când unul, când celălalt, contopindu-ni-se glasurile, vorbind în acelaşi timp, beți, iarăşi beți de fericire.

Târgu-Neamț – Bucureşti

FLORI DE VIŞIN, TOAMNA

1

Cine a mai pomenit să înflorească vişinii la jumătatea lui Brumar? E semn de toamnă lungă, zicea lumea. Amenințați de o nouă iarnă fără foc, cum ne erau de ani şi ani de zile lunile anotimpului alb, de ni se prăpădeau bătrânii şi pruncii sub plapumă, nici o prevestire nu putea fi mai potrivită ca aceea fluturând în sărăcanul de pom din pragul casei lui Radu Sfetca. Pe lângă fericirea românilor, merita pomul însuşi o atare bucurie, deoarece, peste vară, îşi legănase pe brațe cerceii fructelor până i-au putrezit unul după celălalt de câte ploi îl podidiseră. Şi fusese un an rodnic nevoie mare! Cu alte cuvinte, dacă nu-şi încălzise oasele de lemn în cursul potrivit al verii, stăpânul lui, Radu Sfetca, nădăjduia pentru el să-i palpite seva măcar în acel ceas al vremii frumoase adusă de hazard pe neaşteptatelea.

Aşadar, cu mic, cu mare, ne-am pregătit pentru o întârziată căldură molatică, îmbietoare ca o senectute tihnită, dusă cu trupul încă în puteri şi cu capul pe umeri neclătinat, respirând seninătate şi deplinătate sufletească.

Ne învățasem cu binele, poate, şi ne căutam liniştirea duhului zbuciumat de amintirea sângelui vărsat în decembrie 1989, în iunie al anului următor şi în septembrie 1991, o căutam într-o natură mai înțeleaptă decât semenii noştri sfâşietori de semeni. Nu se arătase ea blândă şi mângâietoare atunci când gloanțele românilor muşcaseră din copiii românilor, la îndemnul ofițerilor români şi al partidului comuniştilor români? Aşteptam de la înțelegerea ei uşurarea nevoilor noastre de a ne încălzi iernile, pe care statul ceauşist nu se mai chibzuise de mult timp să le ogoiască.

Mişcat de astfel de simțăminte, era firesc ca la vederea celor doi fluturaşi vegetali – căci nu mai multora le dăduseră viață ramurile tânărului pom – Radu Sfetca să fi uitat de grijile toate, ca renăscut.

*

Nu ştiu dacă se vor fi desprins bine şapte file din calendarul agățat în cuiul din bucătărie că, de Sfântul Dimitrie Izvorâtorul de Mir, fără de veste s-a năpustit pe fața pământului o vijelie umedă şi, peste noapte, a nins viforât şi îndelung, sub un cer crud şi negru de patimă.

2

Întâiul gând al dimineții lui Radu se îndreptă către cei doi bumbi veseli şi albicioşi, râzând de-a dreapta şi de-a stânga crengilor despuiate, ce i se voiseră îngeri binevestitori. Lărgindu-le suprafața simbolului, după năravul său de a căuta în orice nimic înțelesuri mai adânci decât purta, se întrebă de ce şi cei mai curați se lasă înşelați şi se năimesc gornişti ai unor minciuni sfruntate, cum o pățiseră florile nevinovate ale vişinului.

Oricât de ridicol ar fi fost domnul Sfetca (şi era conştient de acest haz fără voie stârnit prin simpla sa prezență), nu înceta să caute mai departe răspunsurile la dilemele ce-l chinuiau. De pildă acum, amănuntul pomicol fără însemnătate – oricât de

surprinzător era – îl folosea pentru a încerca să rezolve, pe o cale nouă, anumite întrebări ce şi le punea în tărâmul eticii obşteşti. Nu este de mirare calea de ocol adoptată de el cât timp fiinţa umană şi societatea creată de ea atinseseră hotarul demenţei şi nu se mai lăsau adulmecate de raţiune. După exemplul începătorilor într-ale filosofiei, ajunsese să voiască a-şi deduce concluziile cu ajutorul glasului încifrat al fenomenelor Firii şi al făpturilor acesteia.

La ora aceea, saltul gândului său din zona botanicii până la împărăţia omului nu se opri la generalizare, la intregul spiţei. Nu. Ci asupra unui amic: Trandafir Bilan. Va să zică, în dimineaţa respectivă pe Bilan îl alesese să întruchipeze neîntinarea căzută în capcana înşelăciunii şi mânuită până la a deveni sol al Răului.

Prietenia îi unise timp de vreo cincisprezece ani. Nu una oarecare, ci o legătură a maturităţii, plămădită dintr-o pasiune comună: lectura.

Domnul Trandafir Bilan lucra ca redactor la editura unde uneori publica domnul Radu Sfetca.

Apropierea li se datorase interesului manifestat de cel dintâi pentru un studiu pus pe hârtie de către cel de al doilea. Acelui interes ştiinţific măgulitor, autorul i-a răspuns cu o implicare emoţională în anumite necazuri de servici încredinţate lui între patru ochi de către funcţionarul cultural sensibil la dezvăluirea erudiţiei scriitorului.

– "Ce fel de om este?" m-a întrebat Sfetca înainte de a da curs unei invitaţii acasă făcută lui de Bilan.

– "Dintr-o bucată", l-am informat, eu fiind coleg de câţiva ani bunişori cu noul amic al lui Radu. "Are curajul să se bată şi cu ăi de la cenzură pentru o pagină bine documentată şi argumentată. De ce întrebi?"

– "M-a lăudat cum nu se obişnuieşte, aşa că mi-a trezit suspiciunea. E firesc în ţara noastră şi-n timpurile acestea..."

– "Trist, dar adevărat..."

După o scurtă pauză, am revenit la subiectul iniţial al convorbirii, dornic să continui prezentarea acelui tip ciudat, cu nas mare, dar nu şi lat, cu buze vineţii, cu pielea gălbejită ca la bolnavi, cu forma capului prelungă, cu firul părului subţiat, şaten albicios, cu ochii verzi-cenuşii, foarte vii şi arzători, plini de personalitate, cu fruntea înaltă foarte. – "Dacă te place şeful secţiei de istorie, moare cu capul pe umărul tău, apărând ceea ce semnezi. Dacă-i displaci, nu ezită să-ţi atârne o piatră de gât de n-o poţi duce."

– "Interesantă făptură."

– "E comunist sadea, vechi şi unul dintre aceia care nu se dezice. Drept şi neînduplecat. Fără îndoială că aşa este. Cu alte cuvinte, fii atent: tu, ca fost deţinut politic..." Îmi venea să adaug: 'Rişti'. Eu unul nu aş fi avut curajul să mă împrietenesc cu Bilan. Mă puteam aştepta la cine ştie ce schimbare de umoare, ce-mi putea deveni fatală. Era, totuşi, un capricios dubios.

Parcă pentru a mă contrazice şi a-mi face în ciudă, chipul mai totdeauna tensionat al lui Radu se destinse. Două cute în formă de semilună i se adânciră a zâmbet sub pleoapele inferioare, pecetluindu-i aspectul melancolic cu ceva incert contradictoriu.

– "Mă amuză", şopti maliţios, "că lipseşte o trăsătură din prezentarea ta: probabil că este un ghinionist. Îi place textul meu cum nu a agreat nici o scriere depusă pe biroul său în ultimii ani, mi-a mărturisit. Închipuie-ţi că este vorba despre scrierea unui paria."

– "Asta cam aşa este. Când te gândeşti câţi solicitanţi cu carnetul de membru de partid în buzunar are editura şi lui Trandafir Bilan tocmai pe tine să-i căşune..."

– “Eh, chiar dacă nu sunt toţi membri, unii sunt înclinaţi să cocheteze cu comuniştii, alţii dispuşi să-şi aducă omagiul ‘conducătorului mult iubit’ la fiece sfert de filă sau să-şi împăneze literatura cu tot soiul de condimente utile liniei oficiale, din recuzita lui Adrian Păunescu şi a Cântării României! Începe să mă atragă situaţia în care m-am pomenit. Încă din închisoare mă fascinează ideea de a cotrobăi prin debaraua simţămintelor, aplecărilor, aspiraţiilor unui fidel al bolşevismului. Unul autentic. M-am săturat de tagma ariviştilor.”

– “Şi de a fricoşilor şi conformiştilor nu? Te-apucă ameţeala când, oriunde te-ai întoarce, nu găseşti decât dintr-ăştia. Cum îi scuturi nitel, constaţi că fiecare are ceva de acoperit şi ceva de dobândit.”

– “Îi roade o sete nebună să se salte pe ei înşişi şi să-şi cătere familionul cât mai sus.”

– “Iar dacă n-o fac decât cât negru sub unghie, tot se declară fericiţi...”

Radu emise, după obiceiul său, o propoziţie de zile mari, ca un specialist în definiri paradoxale ce era:

– “Şefi! Toţi se visează şefi! Fie şi peste tomberoanele ţării!”

Îşi luă cu de la sine putere câteva clipe de contemplare a imaginii pe care o născocise. Eram familiarizat cu astfel de momente când spiritul i se pierdea în amănuntele unei scene evocate. Îi puteai urmări pupilele mişcându-i-se ca în faţa unei panorame aievea. Întreaga figură îi participa la surpriza provocată de cele revelate de către propriu-i subconştient. Chipul lui constituia un spectacol ce merita cunoscut deoarece atât de puţini imaginativi avem şansa de a mai întâlni.

– “Mi s-a întâmplat să stau în închisoare şi cu trei-patru granguri din partid. Cu o excepţie, toţi au înnebunit.”

– “Nu-i uşor, îmi închipui, să te vezi condamnat de ai tăi. Dacă nici ei nu au încredere în tine, când tot omul te urăşte, te disprețuieşte, de ce să te mai agăţi? E clar că-ţi pierzi minţile.”

Nu ştiam că fuseseră arestaţi şi membri de partid. Aflând-o, m-am mirat că nu-mi trecuse prin minte această posibilitate: comuniştii nu aveau mamă, n-aveau tată, iar a-i trăda pe cei apropiaţi era o lege morală pentru ei.

Sfetca îşi continuă explicaţia:

– “De aceea n-am putut ajunge la sufletul nici unuia dintre dânşii.”

– “ Nici la cel rămas zdravăn?”

– “ Sta chitic în scoica lui. Orice sunet ar fi scos, se temea să nu se-ntoarcă-mpotriva sa. Se zvonea că răspunsese de colectivizarea Dobrogei şi că Ceauşescu, nemulţumit de performanţele lui, îl depusese la naftalină, preluându-i prerogativele. Puşcăriile gemeau de ţărani care se opuseseră acestui jaf fără precedent. Ce părere ai?” reveni el la obsesia lui, “merită să dau atenţie şansei pe care mi-o oferă Bilan, nu?”

– “Dacă n-ai altă investigare mai bună de făcut...”

– “Uite ce e”, încercă să mă câştige în favoarea opţiunii sale, “sunt tolerant de la natură. De aia îi şi creditez pe toţi semenii. Va să zică, nici pe emulii lui Karl Marx nu-i exclud dintre intelectuali. Am şi eu ambiţia să le aflu raţionamentele. Eventual, să le combat cu loialitate, fără temerea că voi fi denunţat. Mi-ar place să-i contrazic şi să mă contrazică, ce mai...! să dialogăm ca doi inşi ce se respectă. Ceea ce e inuman în comunism, în primul rând, este faptul că au interzis comunicarea dintre oameni. Aceasta ne scoate pe toţi din tiparele speciei. Am jertfit prea multe pentru dreptul de a-mi rosti

opiniile cu glas tare, ca să nu mă deschid în faţa oricărei opinii propuse de altcineva", reveni el de unde plecase. "Suntem oameni sau ce suntem?! Dacă renunţăm să mai vorbim unul cu celălalt, unde vom ajunge?! Ne animalizăm cât cuprinde."

Radu îşi cam ieşise din fire.

– "Asta şi vor, să deschizi gura. Şi cum ai căscat-o, haţ! te şi pun la popreală. Parcă ţie trebuie să-ţi spun asta? Le displace să-l audă vorbind pe altul decât pe ei înşişi. Ţii minte când s-au scumpit biletele pentru mijloacele de transport în comun, sub domnia lui Nicolae Ceauşescu?"

– "Ce are una cu alta?"

– "S-au făcut şedinţe în toate instituţiile capitalei. Şi la noi. A vorbit secretarul de partid şi preşedinta sindicatului, una numai miere şi lapte: s-o strângi în braţe toată noaptea, dacă n-ar fi fost atât de parşivă încât să-i placă puterea mai mult decât omenia. Ei, şi ne lămuresc dânşii, ne fac socoteli cât pierde statul, cât câştigăm noi dacă băgăm mâna mai adânc în buzunar. Culmea propagandei, ni se citeşte, în final, o telegramă expediată de Niculae Ceauşescu din Africa, ori de unde mă-sa se afla atunci."

– "Dar de ce v-a scris Ceauşescu?" nu-şi ieşea Radu din stupoare.

– "Nu ne-a scris numai nouă. A telegrafiat tuturor românilor. Aşa cum aş telegrafia eu tibetanilor!"

– "Ce l-a apucat? Ce dor nebun îl chinuia?"

– "Îl frământa dacă să se scumpească biletul de tramvai la 50 bani sau la 1 leu. Nu mai ţin minte exact. Sau se ezita între 1 şi 2 lei. El ne-a vestit telegrafic că înclina pentru suma cea mai mică – fiindcă şi el era cetăţean al Bucureştiului, nu?"

– "Hai, că-i bună!"

– " Aşaaaa... Deci ni s-a comunicat conţinutul telegramei sale. Ovaţii, chestii şi tot tacâmul. Apoi, discuţii. Tipii destinaţi din timp să ia cuvântul se înscriseră şi-i aduseră prinosul... Când, ce să vezi? Ridică două degete şi nea Panglicaru', cum i se spunea, că-i mergea gura ca o meliţă. – "Tovarăşi, eu locuiesc la marginea capitalei. Atât eu, cât şi nevastă-mea, schimbăm trei mijloace de transport pentru a ajunge la locul de muncă. Mai sunt şi ăia trei mici de hrănit, de îmbrăcat. Pentru că ne-aţi întrebat, eu, unul, vă spun drept, nu sunt de acord cu scumpirea tarifelor de călătorie." Şi ce crezi? A dispărut. Ziua următoare n-a mai venit la servici. Şi niciodată de atunci înainte. Ni s-a şoptit că s-a retras în oraşul natal, pentru că în Bucureşti credea că o să-i fie greu să mai vină la semnatul condicii."

– "De fapt..."

– "Ai priceput. Acolo a ajuns. Şi de ce, mă rog? Numai pentru că a vrut şi el să deschidă gura, înţelegi?"

Sfetca râse verde. Ca şi mine. Hohoteam şi înjuram. Apoi, trecu brusc la cele ce îl frământau.

– "O să-i mărturisesc de la bun început cine sunt. Nu este cazul să-i fac surprize."

3

Într-adevăr, cu eleganţă şi îndrăzneală provocatoare, când invitaţia lui Trandafir fu repetată, i se adresă:

– "Domnule Bilan, am auzit că sunteţi un vechi comunist. E de datoria mea să vă încunoştinţez că, în ceea ce mă priveşte, sunt fost deţinut politic."

– “Iar eu insist să-i public pe foştii deţinuţi politici”, îi luă cuvântul de pe buze, dezvăluindu-i o preferinţă cu adevărat surprinzătoare.

Francheţii scriitorului, redactorul i-a răspuns cu o francheţă egală, ce l-a decumpănit niţel pe cel dintâi. Mi-a mărturisit ulterior a mă fi chiar bănuit în conjunctura aceea că, din invidie pentru atenţia acordată lui de către colegul meu de redacţie, i-am inventat acestuia defecte atât de grave ca cele menţionate mai sus.

*

Însă, pe la sfârşitul acelei întâlniri de început – ce decursese susţinută de interesul descoperirii reciproce, peripeţiile conversaţiei îi conduseseră la foarte mare distanţă de sâcâielile de la editură, de unde plecaseră, la o depărtare atât de neverosimilă încât Radu nu se mai regăsea.

– “Dar la copiii africani care mor de foame nu vă gândiţi?” izbucnise gazda sa într-un glas ce-i scăpa din chingi, ca şi când ar fi uitat că musafirul îi călca pragul pentru prima dată.

– “Nu”, răspunse oaspetele, destul de iritat de precedentele incursiuni în politica internă şi externă. Adăugă placid: “N-am timp să mă gândesc la ei, fiindcă trebuie să mă gândesc la copiii români care mor de foame şi la care africanilor adulţi nici nu le trece prin minte să se gândească. Nu le bâzâie altceva prin tigve decât să ne ceară credite pentru o sută de ani şi să descindă din superjeturi în România, să ne dea cu tifla cu dolarii jupuiţi tot de pe undeva din ţările comuniste.”

Trandafir Bilan era amator de ‘cuvinte potrivite’, cum se lăuda singur, recurgând la imaginea lui Arghezi. Jocul cu verbul “a gândi” îl surprinse plăcut, oricât îl orbea de furie neîmpărtăşirea îndoielilor sale de sorginte gazetărească. Însă cum firea aprigă şi pieptul clocotitor îl sufocau, nu adăstă să îl guste, ci se avântă, călcând din lac în puţ, într-un hăţiş de locuri comune tot mai încâlcit.

Când perorarea i se împletici definitiv în lumea a treia, dovedind că nu mai putea reveni din mizeria ei, oaspetele, dezamăgit şi furios, se ridică şi-l părăsi cu un rămas bun sec şi definitiv.

Întâlnirea le evoluase de la curtenie la duşmănie, fără ca vreunul să-şi fi dat seama încotro se îndreptau.

– “Mi s-a plâns”, mi-a povestit Sfetca, “de directorul vostru.”

– “Mare pişicher. Un hopa-Mitică lipsit de orice scupule”, l-am cofirmat pe Trandafir.

Sfetca rezumă cele aflate:

– “Un individ capabil de orice trădare şi care, pe deasupra, nici nu e de meserie.”

– “Care meserie?! E fostul secretar de partid al unui for înrudit. De când a fost uns director, s-a pus pe treabă: demolează ceea ce au clădit antecesorii lui, oameni cu carte. De aici, înfruntarea cu subalternii.”

– “Mi-a istorisit Bilan. Şi el s-a trezit că şi l-a suit în cap tocmai pe unul ca directorul ăsta. De aia m-a chemat: n-are cui se plânge.”

– “Şi cum de-aţi izbutit să ajungeţi de la director de-a dreptul în Continentul Negru?”

– “Să mă tai dacă-mi amintesc. Cert este că Trandafir, mutându-se în politica externă, şi-a schimbat radical atitudinea: apăra cu aceeaşi vehemenţă sistemul înjurat cu

câteva minute în urmă.”

– “Pricepi că nu se pot schimba prea multe vorbe cu nici un comunist, oricât de inteligent ar fi?”

4

Iarna se înstăpânea pe oraş cu o vigoare de spaimă. Urca din degetele picioarelor şi din tălpi, pe sub piele, de-a lungul arterelor şi venelor, înconjurându-le în manşoane de frig infinit de subțiri. Aceasta era senzația pedeştrilor luați prin surprindere de anotimpul clandestin: răceala provenea dinăuntru şi nu din afară.

Decepția tuturora o egala pe aceea trăită în urmă cu cincisprezece ani de Radu Sfetca. Ieşind din apartamentul lui Trandafir Bilan, simțise în salivă gustul adrenalinei şi îl scuturase un clănțănit nervos. Câteva zile la rând s-a mustrat de a-i fi deschis uşa. Pe urmă, solitudinea, încredințarea că omul nu este niciodată pierdut definitiv şi sila de a fi constatat de mult timp lipsa unui caracter ferm la mai toate cunoştințelor sale – care ieşea în evidență când o compara cu temeritatea lui Bilan de a-şi da pe față, cu orice risc, încăpățânarea –, îl obligară pe scriitor să se întrebe dacă se purtase corect atunci când refuzase continuarea dialogului privitor la înfometații din deşerturile africane.

– “Dacă n-ai prieten, se cade să-l inventezi”, parafrază el un adagiu celebru.

Eu nu intram la socoteală. – “Tu eşti altceva”, mă flata în loc de scuze şi lămuriri Radu. Şi cum țineam prea mult la el, acceptam că acel “altceva” era plin de semnificație. Altfel, cam avea dreptate: era singur.

– “Cu foştii colegi de prin gherle nu pot decât măcina mereu şi mereu aceleaşi şi aceleaşi amintiri. Mă despart de dânşii cu inima strepezită. Cu cei indiferenți la politică şed pe ghimpi, ca-ntr-o rezervă de spital: prea le seamănă neîmplinirea cu autismul bolnavilor psihici. În schimb, cu Bilan am schimbat salve nimicitoare. El mi-a trântit în obraz câteva articole de fond din Scânteia. La rândul meu, m-am repezit cu sete în el. Dar, nu ştiu cum, îndărătul şarjelor noastre, simțeam că el regreta a se fi lăsat antrenat şi că era peste puterile lui să n-o facă. Iar eu resimțeam o nevoie inexplicabilă de a-l ierta.”

Finalmente, Radu ajunse la unul dintre paradoxurile sale:

– “Lupta ne-ar fi putut înfrăți.”

Într-adevăr, mi-o repetase în mult rânduri: nu mai era în stare să viețuiască într-o lume pustie de frățietate.

Aşa că reveni la Trandafir acasă.

5

Fu întâmpinat cu un zâmbet al recunoştinței abia schițat pe figura emaciată a redactorului. Aceasta părea un cearşaf alb legat de un băț prin două noduri, cearşaf consemnând abdicarea. Ochii – uneori oțele – îi erau acum calzi, umezi de satisfacție. Mândria nu i se stinsese din privirile dure. Da data aceasta, însă, ea se împletea cu concederea egalității dintre ei doi.

– “Uneori îi conferim aproapelui un statut de o seamă cu al nostru abia după ce l-am făcut să ne simtă puterea. Până şi eroilor din basme li se întâmplă să se recunoască frați de cruce unul cu celălalt numai după ce-şi încearcă dibăcia şi forța fizică în luptă

dreaptă", îmi încredința Sfetca ce-i trecuse prin minte la vederea lui Trandafir Bilan.

Numai a personaj de basm nu arăta cel din urmă. Scund şi ogărit, cu stomacul pârjolit de nervi, îşi concentra întreaga personalitate în fruntea deschisă, brăzdată între sprâncenele de culoare apoasă, despărțite de o sumă de dungi verticale. Pielii lui subțiri i se potrivea mai curând denumirea: 'pieliță'. Lipsită de grăsime, juca la o oarecare distanță de carnea ascunsă sub ea. Tendoanele i se singularizau, împungând-o pe trasee liniare sau cu formă de calotă. Fără a fi impus ideea nestăpânirii, gesturile sale decise trădau o intensitate a energiei abia mascată. Când şedea, prefera atitudinile unei superiorități conştiente de sine.

Dealtfel şi felul cum îşi mobilase încăperea (una din două) avantaja aceste atitudini şi istorisea o poveste mută, complicată, despre aplecările gazdei, despre visele sale, icoană virtuală reprezentându-l ca devenit 'cineva' într-o lume creată pentru el anume şi stăpânită de el.

Spațiul locuinței era împărțit în două. Cea mai amplă dintre încăperi era destinată muncii intelectuale; cea mai restrânsă şi mai obscură, odihnei (care îi era mai mult neodihnă, după cum mărturisea Trandafir, îngrețoşat de calvarul nopților nedormite).

În bugetul meschin al intelectualului, investiția în biroul şi fotoliul complementar, în dulapul-bibliotecă şi în cele două foteluri tapetate în culoarea ierbii veştede, ce alcătuiau, toate, podoabele primei odăi, reprezentase o incizie sângeroasă. Dar ea nu fusese consumată cu drămuire cărpănoasă. Omul nu se perpelise de spaima costului acestor achiziții reprezentând idealul unei copilării şi tinereți necăjite, încoronarea aspirațiilor sale ținute secrete chiar față şi de restul familiei. Dimpotrivă. Lăsau impresia a fi fost căutate cât mai scumpe şi cât mai impunătoare. Şi-l răsplăteau pentru această opțiune, susținându-i demnitatea de reprezentant al noii culturi cu câtă strălucire se pricepeau să emaneze.

Născut într-o familie de oameni săraci (mama, rămasă văduvă după ce apucase să dea naştere la patru-cinci copii, i-a crescut, vânzând în cel mai apropiat oraş, brânză şi unt, urdă, caş, şi rămânând în anumite case să ajute în gospodărie sau numai la bucătărie), Trandafir crescuse în cultul şcolii şi al tipăriturilor. O dată pe săptămână, poştaşul satului le aducea acasă o revistă de educație sanitară popularizată, la care fusese abonat părintele lor până ce a fost prins sub un camion sovietic cu care făcuse autostopul şi ucis. Soția lui se hrănea serile cu cărțulii de literatură pioasă. Tatăl, pe lângă lectura menționată, fusese interesat şi de istoria modernă, vădind o înclinare specială pentru aceea a Statelor Unite. Numai Trandafir ieşise ateu şi simpatizant bolşevic, sub oblăduirea unor părinți şi frați mai mari dedicați respectării ideilor celorlalți, de ca şi când toate, indiferent de conținutul lor, ar fi deprins valoare prin aceea că proveneau din teascul tipografic. A-şi dărui existența cărților constituia țelul cel mai impunător pentru ei toți.

Reîntorcându-ne la mobilarea celei dintâi încăperi, simțământul că fusese efectuată cu o oarecare 'căutare' artificioasă părea să provină dintr-o confuzie latentă dintre euforia lecturii (aceasta arătând ca destinație unică a biroului salon) şi dorința de a împlini cu propria persoană portretul insului ce citea într-un mediu 'elevat' (aspirație pe care o cultivase de bună seamă, ca pe o contrapondere, după cum s-a văzut, a copilăriei călcate de lipsuri şi neîmpliri). Către prima numită îl chema setea sa de informații, către a doua, nevoia de prestanță socială.

– "Îmi închipui că, adolescent fiind, visa la sine însuşi matur ca la un individ sobru, odihnind cu o carte în mână, într-o încăpere fastuoasă", insista Sfetca, "tablou a

cărui ‘frumusețe’ fascinantă a contemplat-o în închipuire noapte de noapte, ani de-a rândul.”

De aici, deducea Radu, provenea gustul pentru masivitatea mobilierului, cu desmățul încrustăturilor ce-l ornau, dotat cu un luciu impecabil al vopselei, în ciuda numeroşilor ani de când se împăunau între aceiaşi pereți, martori solemni şi laudativi ai poziției sociale atinse de copilul palid de odinioară, preschimbat în adultul livid de astăzi.

Îşi crease un ‘mediu’, noțiune ce-i definea preocupările. Şi nu numai unul în domiciliul său, ci şi unul social. Cu prilejul unei foarte recente conversații cu Radu, acesta a spus:

– “Mi se pare ciudat că, dacă în cursul primului an după Revoluție, toată lumea citea cărți politice sau cuprinzând culegeri de documente, astăzi, în al doilea an, majoritatea cumpărătorilor din librării par să se orienteze către literatură.”

– “Nu în mediul meu!” veni replica lui Trandafir, de parcă l-ar fi lovit cu pumnul pe conlocutorul său drept în ochi. “Eu şi cei care mă-nconjoară citim numai cărți din cea dintâi categorie.”

Părerea lui Sfetca fusese confirmată recent în interviul luat unui traducător olandez de literatură română. Străinul afirma că în acelaşi prim an nu găsise în România nici o lucrare ce să-l fi interesat, pe când în următorul cumpărase pe puțin cincizeci de volume. Nu-l cită. Nu te puteai opune încântării monolitice de pe culmea căreia gazda sa îşi contempla ‘mediul’ uman.

Am plecat în acest excurs de la atitudinile corporale ale redactorului. Ele erau studiate în raport de înfățişarea camerei unde primea musafirii rarissimi, tinzând să se armonizeze cu ea. Ținteau la confruntarea cu un sine însuşi care aştepta la capătul imaginației lui Bilan ca acesta să i se identifice pe măsura progresului său social.

După ce-i deschidea musafirului uşa, după ce se zbuciuma puțin să servească tava cu cafea, se instala îndărătul biroului. Nicăieri nu se simțea ‘mai acasă’. Dulapul-bibliotecă imens, din dreapta lui, îi conferea o încredere în sine de care, la redacție, era lipsit, parcă s-ar fi rătăcit într-o lume necunoscută. Pe când aici, în umbra mobilei imitând stilul florentin, perspectiva unui Radu Sfetca rămas ascuns, mititel, în fotelul scund, plasat într-o prea mare şi jenantă vizibilitate, aproape în mijlocul covorului, ca un soi de insectă prinsă în bold, îl îngrăşa pe editor văzând cu ochii.

Curios lucru, deşi am insistat asupra dimensiunilor dulapului menit să conțină cărți – şi care le şi conținea –, o cochetărie ce i se părea de ‘bon ton’ impusese alegerea ei astfel încât să-şi tăinuiască tezaurul tipărit. Pentru că, oricât se lăuda sălăşluitorul în apartament, membrii ‘lumii’ lui, societatea sa, ştiu prea bine – tot el o mărturisea –, nu agreau fața purtată de el la vedere, dacă o desenau cotoarele unor Opere Complete, ci numai dacă i-o schițau semitonurile călduțe de găsit pe Calea de Mijloc, de-a lungul căreia se delectau să privegheze creşterea copacilor banalității şi nu puieții furtunilor intelectuale.

În această alegere a unui dulap-bibliotecă şi nu a unei biblioteci deschise, mai descifrai o premeditare, rezultat al disciplinei politice practicate în decursul unei vieți întregi de om: nimeni nu se cade să-ți cunoască prea îndeaproape preocupările intime. Drept care este de dorit ca aerul ce te înconjoară să emită sunete imprecise privitoare la anumite mistere ce, pasă-mi-te, te depăşesc, fără să lămurească niciodată ce sunt acelea exact. Însă este suficient să le indice ca mister pentru ca să iasă la iveală şi noțiunea de forță misterioasă, la pândă înapoia lor, balaurul paznic al fiicei de împărat, recte al tău.

6

Prin străduințele scriitorului, această atmosferă dezagreabilă şi înghețată se topi încetul cu încetul. Radu Sfetca nu avea dificultăți în a crea situații ce să-i facă pe cei de față să se simtă în largul lor. Îşi rezolvase piedicile lăuntrice ale instinctului sociabilității, inerente inşilor interiorizați, prin decapitarea timidității, încă din primele zile urmând arestării. Un timid, ajuns în temniță, nu izbutea decât să moară. Această idee străpunse cea dintâi prin pânza orbirii ce coborâse automat asupra conştiinței sale, odată cu pistoalele îndreptate asupra lui într-o casă străină, unde căuta pe cineva şi unde căzuse în capcana securiştilor, întinsă pentru orice necunoscut se nimerea să fi sunat la uşă, ceea ce păţise el. În clipa respectivă, nodul gordian al timidității fusese tăiat în subconştientul său, fără să afle prea bine cum. Învățase să nu ocolească cele ce avea de spus. Poate că deprinderea o dobândise şi din familiaritatea cu literatura ca act de creație. Sau poate din conştientizarea amară a rezervei dureros de scurtă de timp rămas la dispoziția lui până la săvârşirea zilelor sale. Cert este că ajunsese, în această luptă cu timiditatea, a trebui să facă eforturi considerabile pentru a-şi masca gândul sau pentru a nu-i împrumuta glasul.

Adeseori o atare purtare, de-a dreptul incomodă, este tăioasă. Ea are şi meritul de a provoca în ceilalți, nu rareori, adoptarea unui comportament la fel de slobod. Aceasta se petrecu şi cu Trandafir Bilan.

Pus față în față cu vorbirea ‘pe şleau’ a scriitorului, editorul se simți tot mai asfixiat îndărătul multiplelor draperii ce-l ascundeau de semeni. Pe de altă parte, gustând frustul graiu al conlocutorului său, ca un cititor împătimit (căci recunoştea în el libertatea de a alege cuvintele cu miez şi nu pe cele tăcute până la nerecunoaştere), se lăsă cucerit. Astfel se pomeni înlăturând pânzele oarbe ce-l învăluiau. Ostenise. Era o despuiere dureroasă de eşecuri, dezamăgiri, înfrângeri. Pe parcursul ei, un cuvânt al celui care devenise pe nesimțite duhovnicul său, al fostului puşcăriaş, îl răsplăti şi-l încurajă să continue:

– “Orice bătălie pierdută reprezintă o victorie, pentru cine ştie s-o înțeleagă.”

Oricât de ‘fabricată’ arăta cugetarea, oricât s-ar fi zis că le repeta pe altele similare, ale unor generali din trecut, cu alte cuvinte chiar dacă nu era originală, reprezenta unul dintre acele aforisme de care ai nevoie, ce-ți pot răsturna viziunea asupra întregii vieți, ce se pot constitui rezervă de curaj ignorat, stimul pentru a-ți continua lupta.

Or, Trandafir simțea că ajunsese la fundul sacului, că toate iluziile lui se destrămaseră şi că nu mai izbutea să le coasă la un loc. Chemarea la pace a lui Radu Sfetca dădea roade. Experiența libertății lui interioare – în pofida detenției trupului său şi în pofida eforturilor statului de a-l ucide cu încetinitorul – era complet alta decât aceea a orizonturilor încrâncenate ale lui Trandafir. Redactorul devenise conştient de acea deosebire calitativă şi începuse să se simtă, la rândul său, oareşicum mai slobod decât înainte.

Pe calea aceasta ajunsese să-şi spovedească întrebările în privința comunismului pe care-l slujea, ca şi deruta provocată de răspunsurile pe care ajunsese să şi le dea, constatarea limitelor doctrinei, a orientării ei antiumane.

– “Când am aflat pentru întâia dată despre soțiile care-şi denunță soții sau invers, despre copiii care-şi vând părinții, m-am cutremurat. Am priceput că există musai o

greşeală de fond în teorie. Apoi mi-a sărit în ochi că numirea incapabililor în posturi de conducere este sistematică. Numai că aceste dezvăluiri au apărut prea târziu pentru mine. Eram prins în angrenaj."

Cu cât înaintau în jocul dezinhibărilor cu atât drumul le era mai lin şi cu atât poziţiile li se apropiau mai mult. Radu Sfetca, pe de altă parte, îşi dădea tot mai bine seama că meritase să-şi încalce inima în urma acelei izbucniri filoafricane de tip dickensian (vă amintiţi de celebra lui filantroapă înconjuraă de mii de hârtii cuprinzând cereri băneşti, proiecte de ajutorare, toate nepractice, dar şi de propriii săi copii – nespălaţi, nepăziţi, neîngrijiţi, cu alte cuvinte: rămaşi ai nimănui, vă amintiţi, da?), mai ales că el personal nu avea nimic de reproşat filantropismului, când era derivat din belşug şi nu creştea sălbatic din ogorul mizeriei naţionale.

Ba nu trecură prea numeroase luni ca să afle că Trandafir ştia să urască deziluzia provocată de comunism mai dihai decât el, victimă a opresiunii lui. Verifică, provocat de prilej, câteva locuri comune ale înţelepciunii populare, ceea ce-l încânta totdeauna.

Anume că fanatismul convertitului întârziat depăşeşte prin intransigenţă hotărârea luptătorului călit. Furia lui Bilan făcea ridicolă cumpăna cuminte a neimplicatului în viaţa socială Radu Sfetca – cel de după eliberare. Scriitorul constata cu tristeţe cât era de anevoioasă existenţa redactorului. Trandafir urcase până pe o culme – oricât de scundă – unde se găsea în văzul tuturor duşmanilor şi în cătarea armei lor, ca şi în bătaia tuturor rafalelor de vânt, ca să nu pomenim ameţelile ce-l cuprindeau pe dinăuntru de câte ori îi cădeau privirile asupra văilor fricii generale ce-l înconjurau. Încrâncenarea îi era dublă: simţea nevoia să clădească şi se agăţa de unde putea, să nu-l fi doborât furtunile ce băntuiau pretutindeni şi necontenit în juru-i. Desigur că o atare situare nu era comodă. Ea explica îndârjirea lui împotriva acelora care-l obligau la eforturi imense pentru a nu-şi da de gol crezul anticomunist autentic, dobândit tardiv, ca şi la alte eforturi la fel de angoasante, de a încetini, de pildă, oricât de stângaci, rostogolirea tăvălugului ce ameninţa viitorul culturii.

Un alt adevăr popular ce-i era exemplificat lui Radu Sfetca de către amicul său era că nimeni nu-şi neagă vreodată prima iubire. Trandafir era anticomunist convins şi la fel de convins dejist. Fostul deţinut era stupefiat cum de putea intra în firescul vieţuirii noastre ca doi contemporani, de aceeaşi vârstă, să fi recepţionat istoria de la doi poli opuşi. El să fi auzit toate vaietele mamelor, nevestelor, pruncilor; celălalt doar strigătele barbare împotriva unei lumi care se prăbuşea. El să fi zărit spaima înscrisă pe toate chipurile; celălalt, ebuliţia izbânzii cu orice preţ. Omenia căpătă două dimensiuni potrivnice în conştiinţele lor distincte. Pentru el, ea însemnase apărarea celor slabi; pentru celălalt, ralierea la cei puternici. El crezuse – şi credea încă – în gloria păstrării unei civilizaţii încercate şi verificate; celălalt îndrăgise demolarea acesteia şi se ţinuse scai de o umbră emanată, ca un abur vicios, doar din filele tipărite, legate între coperţi roşii, fără nici o consistenţă în perspectivă. El era conştient că studenţimea, intelectualitatea şi oamenii cinstiţi ai patriei erau decimaţi. Celălalt presupunea că se ridica o pătură cugetătoare superioară precedentei. Cum putuse Trandafir Bilan, lucidul de astăzi, să închidă ochii asupra crimelor de ieri?! nu izbutea să înţeleagă bărbatul pe care aceleaşi crime îl obligaseră să-şi înalţe fruntea, încă adolescent fiind, şi să le strige în faţă că erau odioase şi că săvârşitorii lor trebuiau să-şi ia pedeapsa.

Ceauşescu era un ucigaş, afirma Bilan. Dar nu Dej. Sub Ceauşescu mureai de foame; şi nu sub Dej. Sub Ceauşescu se împăuna minciuna; nu sub Dej.

Prietenul său nici nu mai avea curajul să-l asculte, ca nu cumva să fi fost dator a recunoaşte că Trandafir rămăsese legat sufleteşte de vânzarea fără de seamăn a ţării materne efectuată de numitul feroviar care slujise aservirii românilor. Trandafir, dependent de vechea propagandă, îl spăla pe Gheorghe Gheorghiu-Dej de orice culpă şi accepta versiunea oficială ce-i mânjea pe Ana Pauker, Vasile Luca, cei doi Chişinevschi şi pe ceilalţi din haită, trădători formaţi pe teritoriul sovietic şi trimişi nouă cadou, călări pe tancurile cotropitoare. Editorul, deşi tuna şi fulgera împotriva comunismului, nu reuşea să parcurgă ultima etapă a gândirii logice, adică să pună semnul de egalitate între toţi comuniştii, ca slujitori ai morţii, cu vini nediferenţiate – atunci când culpa distrugerii civilizaţiei române exista, cum era cazul membrilor Comitetului Central.

Pentru a merge până la capăt cu înţelegerea lui Trandafir Bilan, Radu Sfetca fu dator să recunoască la el o trăsătură ciudată, analizată de sine însuşi până atunci doar asupra unor fragmente literare. Cititorul îmi va ierta incursiunea în cercetări privind psihologia umană, poate prea aride pentru gustul său. Ele sunt necesare în vederea limpezirii acelei slăbiciuini speciale resimţite de scriitor faţă de această amiciţie care, va să zică, îi hrănea şi interesul ştiinţific.

7

Comunismul scosese la iveală o capacitate a comportamentului semenilor noştri neevidenţiată decât sporadic şi numai la anumiţi indivizi până în epoca instaurării lui. Este vorba despre capacitatea dedublării comportamentale. Dar nu despre orice fel de dedublare comportamentală, ci despre una în care dublul se opune antonimic aşa-zisului original. Formularea lapidară a acesteia o întâlnise în tragedia shakespeareană "Othello". Iago, se autodefineşte: "Eu nu sunt cel ce sunt". Or, el se prezintă lumii ca "prea cinstitul Iago" pe când este profund necinstit; ca prieten al generalului maur, stegarul căruia este, al locotenentului acestuia, Cassio, şi al altora, pe când în umbră trudeşte la distrugerea lor. Până şi termenul "dedublare" i se păruse lui Sfetca impropriu. Purtarea poate apărea observatorului dinafară ca o dedublare, deoarece acesta o surprinde în faza ei acută, când se manifestă distinct opusă comportării uzuale. De fapt, ea subsistă simultan celeilalte, nu aşteaptă decât împrejurările favorabile ieşirii la suprafaţă şi revelării surprinzătoarei sale puteri de contrazicere a ceea ce s-ar spune că e personalitatea de bază.

Cercetătorul ajunse să accepte cele două feţe ale unuia şi aceluiaşi om ca asemănătoare celor două feţe ale unei monede: capul şi pajura, indisolubil legate de existenţa ei; de nedespărţit, atâta timp cât moneda rămâne monedă; simultane până la moarte; în plus, una rămânând invizibilă atunci când cealaltă este vizibilă.

Culmea unor atari manifestări aberante i se impusese atenţiei când aflase, în temniţă, despre ororile săvârşite în centrul de reeducare a studenţimii române de la penitenciarul Piteşti. Acolo fuseseră aduse de către securitate câteva lichele căzute ca musca-n lapte printre deţinuţii politici. Aceştia primiseră dezlegarea de a prelua rolul anchetatorilor, neimpunându-li-se nici o limitare barbariei. Mai mult decât anchetatorilor, li se ceruse să 'întoarcă pe dos' personalităţile colegilor de claustrare. Cu ajutorul unor torturi fără precedent îşi duseseră misiunea atât de departe încât din oameni fermi, curaţi, nobili, izbutiseră, terorizându-i într-un chip inimaginabil, să plămădească noi călăi şi noi 'răsturnători pe dos' ai personalităţii umane. Părea o reacţie în lanţ nelimitată în timp.

Cu alte mijloace, acelea ale presiunii morale, susţinută de înfometarea ştiinţifică,

de lipsa de căldură în case, bine chibzuită, de absența hainelor de pe piață, aceeași experiență se desfășura pe întregul teritoriu al țării. Radu Sfetca auzise prea bine ce însemnaseră 'demascările' din celebrele ședințe de partid și U.T.M. din cursul, anilor '50.

Pentru a putea lucra cu conceptul descoperit de el, Radu Sfteca fu obligat să-l boteze. Ajunse la termenul: comportament dihotomic-antonimic. Nu mă voi opri acum la motivarea acestei denumiri ci, ca și autorul teoriei, voi ține seama de ea în vederea discutării mai lesnicioase a relației persoanei sale cu Trandafir Bilan, ca și a personalității acestuia.

Revenind, comunismul scosese din mocirla subteranelor omenirii comportamentul dihotomic-antonimic. Cei mai buni amici se denunțau unii pe ceilalți; rudele înseși o făceau. 'Sărutul lui Iuda' ar fi fost emblema cea mai grăitoare de cusut pe steagul roșu și nu secera și ciocanul, ea însăși o structură dihotomică-antonimică, fiindcă proclama alianța dintre muncitorimea urbană și țărănime, deși cea din urmă ajunsese sclava celei dintâi.

Oriunde te întorceai, întâlneai surâsul vânzătorului, duhoarea omului fals, putreziciunea cuvântului mincinos. Te scăldai în neadevăr, după cum ziua te scalzi în lumină, iar noaptea în întuneric.

Radu Sfetca s-ar fi putut mărgini la a analiza minciuna. Însă și-a dat seama că era prea puțin. Ea reprezenta doar una și cea mai grosolană dintre armele mecanismului dihotomic-antonimic al gândirii, posesor al unei panoplii vaste cât întreaga cugetare și simțire a insului bolnav. Nu greșesc cu această calificare. Ultimul secol al celui de al doilea mileniu era ros, în răsăritul Europei, în Asia comunistă, China, Corea, Vietnam, în Cuba, în unele țări africane, de o boală psihică necunoscută anterior în atari proporții de masă, nici identificată ca una dintre maladiile existente. De la mesele de tratative și până la cinele de familie, cancerul comportamentului dihotomic-antonimic se extinsese în țările comuniste până la a molipsi toate relațiile umane.

Radu Sfetca ajunsese obsedat de temerea că omenirea înnebunea. Pentru că mintea este zămislită doar ca să admită că albul este alb și negrul negru. Acum ea manipula cu dezinvoltură ideea că albul este negru și negrul alb. Cât mai rezista cugetul, fără să explodeze, pe drumul acesta nefiresc, îndreptându-se în sens contrar informațiilor primite de la organele de simț, în sens contrar bunului simț, în sens contrar logicii și naturii? Scriitorul nu mai avea liniște. Fusese aruncat în închisoare pentru că refuzase dictatul acelei nebunii colective. Se ajunsese la situația ca oamenii cu un psihic normal să trebuiască a fi eliminați prin condamnarea la moarte sau la o detenție atât de lungă, ori în atari condiții insalubre și nefirești încât tot la dispariția fizică a victimei conduceau. Exista vreun capăt undeva? Articolele și cărțile lui se voiau avertismente, semnale de alarmă. Cenzura îl împiedica să spună lucrurilor pe nume. Asta nu-i oprea curajul de a le diseca, în trăsăturile lor generale, mijlocind o echilibristică pe sârmă ce-l storcea de ultima vlagă, pentru a evita vetoul politrucilor din editurile stat, unicile edituri din țară. Oferea astfel cititorilor treji materialul necesar pentru a-și înțelege epoca mai profund și în vederea adoptării unor măsuri de precauție, fiecare în parte, ca să se apere de dezagregarea personalității.

Efortul nu-i era inutil.

Reîntâlni, după o perioadă lungă pe parcursul căreia nu-l mai revăzuse, un tânăr preot dintre foștii săi studenți. Îl urmărise din adolescență crescând sub ochii lui. Îi cunoscuse frământările, îndoielile, refuzurile, entuziasmele. Îl observase cum își

plămădea personalitatea. Iar aceasta ieşise splendid rotunjită din cuptorul maturizării. Era un adult cinstit, pentru care binele rămânea bine şi răul rămânea rău; un adevărat slujitor al lui Dumnezeu, al semenilor şi al neamului său.

La revederea lor, băiatul de odinioară arăta chinuit. Îi istorisi că abia luându-şi parohia în primire fusese contactat de către un securist. Îl momise; îl amenințase. Primise chiar şi un ultimatum. I se cerea să devină colaboraționist. Provocator. Turnător. Să-şi denunțe enoriaşii. Ce pradă mai grasă putea jindui ministerul de interne decât preoțimea țării? În fața altarului, credincioşii îşi denunțau de bună voie gândurile cele mai ascunse.

– "Nu pot trăi dihotomic-antonimic, domnule profesor!" abia de-şi stăpânea focul, cu ochii umezi de indignare şi cu obrajii goliți de sânge.

Era un cititor al său. Deci scrierile lui Radu aveau ecou. Îi ajutau pe semeni să priceapă absurdul viețuirii ce le era impusă, îi ajutau să se întărească, să se redreseze. Datorită publicațiilor sale, cititorii lui aveau posibilitatea să-şi disece mai adânc trăirile, situațiile în care erau puşi, pericolul prin care treceau de a fi fost împinşi în hăul demenței de către represiunea de stat.

Or, tocmai acest comportament dihotomic-antonimic îl fascina la Trandafir Bilan.

– "Uneori", i-am spus într-o zi când îmi vorbea despre aceste lucruri, "uneori am impresia că unii oameni sunt predestinați la a fi într-un fel sau altul, la a se purta într-un fel sau altul, prin numele de li se impune de la naştere."

– "Adică?"

– "Trandafir, de pildă, pentru că despre el este vorba. Trandafirul este regina florilor. Însă această regină este sterilă. Pe de altă parte, cea mai frumoasă floare este plină de ghimpi."

– "Sunt şi acestea nişte caracteristici înrudite cu ceea ce numesc 'structura dihotomică-antonimică', adevărat", confirmă el.

– "În plus", am adăugat, "rădăcina patronimului său este: 'bilă'. Înțelegi? Se rostogoleşte ca 'bila'..."

– "N-aş zice că Bilan se rostogoleşte. De fapt, în atitudinea sa de anticomunist, cât şi în aceea de comunist, Trandafir Bilan este la fel de cinstit şi de autentic. Totuşi, nu pot să nu-ți dau dreptate. Acum şi mie mi se pare că zăresc în acelaşi patronim un semn categoric al structurii dihotomice-antonimice: prefixul B I. Nu apare el în bifurcat, binom, bicicletă, biped, bimotor şi aşa mai departe şi nu indică prezența a doi într-unul sau, mai bine spus: unul în doi? Hai s-o încheiem că Bilan se şi găseşte în anotimpul bilanțului."

Oare o fi vrut să distingă două părți şi în acest termen: 'bi' şi 'lanț'? Adică un ins de două ori înlănțuit?

8

În editură, printre alte sarcini de partid ce-i reveneau, redactorul o avea şi pe aceea de a superviza conținutul articolelor propuse spre afişare la gazeta de perete.

Taman atunci când situația sa de lefegiu devenise precară, când o reorganizare menită a-l lovi exclusiv pe el desființă secția al cărui şef era, când fu aruncat în biroul unde fuseseră adunați toți trepăduşii cei mai insignifianți ai editurii, admiratori declarați ai securității, dotați numai cu alte două 'calități': cea de a fi fost frecventatori ai cenaclurilor literar-muzical-ceauşiste organizate de un poet puhav, slugă declarată a fiului

preşedintelui ţării, şi de a se încinge, cât era ziulica de lungă, în controverse pe marginea meciurilor de fotbal, redactorul se trezi vârât pe neaşteptatelea într-o cursă de şoareci de unde nu mai ştia găsi ieşire onestă posibilă.

Fiul directorului unei gazete de mâna a doua, la absolvirea facultăţii cu brio, fusese repartizat corector în editura lor. Ucenicise într-ale cărturăriei pe lângă un fost deţinut politic de geniu, unic specialist al ţării în domeniul filosofiei indiene vechi. Aşadar, junele în cauză se ambiţiona să se înscrie într-o linie intelectuală ilustrată de un Mihai Eminescu, un B. P. Haşdeu, un Mircea Eliade, un Aram Frenkian, un Simenscki şi un Sergiu Al-George, dascălul său. Prieten cu profesorul lui, Radu Sfetca fusese invitat la Asociaţia de Studii Orientale, să asiste la o şedinţă în care erau propuşi audienţei ciracii preferaţi ai cercetătorului medic. Fusese un prilej folosit de proaspătul licenţiat pentru a vădi tuturora că îşi clădea un viitor excepţional şi o ocazie binevenită pentru Radu de a-l fi cunoscut (după auz) pe personajul despre care, în termeni mai puţin laudativi, se întâmplă să-i vorbească şi Trandafir Bilan.

Emilian Pop, după numele său, se distingea de colegii lui de serie prin sensibilitatea şi timiditatea ce-l obligau la dureroase strădanii de a se învinge cu prilejul adresării publicului. De aici deriva o oarecare grăbire a debitului verbal, dusă până la eludarea a aproape jumătate din fiece frază rostită, ceea ce limba română desemnează cu minimalizatorul: ‘a mânca din cuvinte’. În cadrul concentrării necesare vorbirii pe înţeles, încordarea psihică i se transpunea pe chip. Fruntea, nu numai încreţită, ci întruna modificându-şi structura brazdelor şi mutându-le când pe orizontală, când pe verticală, adia un aer chinuit asupra întregii figuri. Contractării dintre sprâncene şi rădăcinile coamei rebele de păr şaten, pieptănat doar din degete, îi răspundeau contractări şi rictusuri ale dungilor adâncite sub pomeţi şi în jurul gurii. Ele atrăgeau mobilizarea nasului în tot soiul de strâmbături. Buzele închise la culoare, dolofane şi compuse ca din mai multe loburi alăturate, sfidau orice ispită să se odihnească li s-ar fi năzărit. Se măcinau una pe cealaltă. Se năpusteau între dinţii care le muşcau cu perseverenţă. Se credeau singurele capabile de o mimică elocventă, mai dotate pentru oratorie decât înseşi vorbele aruncate de pe ele. Într-atâta se zbăteau încât scuipau, fără ştirea stăpânului, hăt departe, nu numai în jur. Circul acelei figuri se încheia în groapa adâncă din bărbie, crater convulsionat de cutremurele tectonice ce bântuiau jur împrejurul lui. Neras de câteva zile, în conformitate cu moda tineretului, dar ţepii decoloraţi ai virilităţii fiindu-i semănaţi la intervale rare pe o piele smeadă şi lipsită de luciu, deci neimpunând briciul pe dată, impresia lăsată de chipul său era penibilă, departe de a susţine admirabila personalitate a lucrării a cărei comunicare se desfăşura.

La fel, nici trupul slăbănog şi deşirat, neajutat de şansele unei dezvoltări armonice puse la dispoziţie de gimnastica practicată zilnic, nu sărea în sprijinul său când se adresa celor de faţă. Se sumeţea pe picioare prea lungi şi fără de astâmpăr. Braţele îşi căutau făgaşe prin aerul dinainte-i. Uneori i se înşurubau şi se deşurubau în şi din omoplaţi. Coloana ba i se frângea, ba i se îndrepta. Toate aceste ruperi traumatizante ar fi putut fi speculate de către un obişnuit al conferinţelor sau de către un sofist din piaţa publică. Diletantismul lui sărea în ochi de la o poştă şi distona cu ţinuta impecabil şcolărească a celorlalţi tribuni nu demult păşind către maturitate.

Însă nimic din cele expuse până aici nu micşora interesul provocat de el prin conţinutul lucrării. Era – categoric! – o viitoare somitate în domeniul orientalisticii române.

Ei bine, prin numirea sa în post acest cap deosebit se rostogoli, de pe culmea locuită până atunci, într-o baltă stătută. Alăptat cu oxigen de o puritate îmbătătoare şi desfăşurându-i-se înainte panorama celor mai nobile eforturi omeneşti de surprindere a adevărului, fu stropit de ape slinoase, neaerisite, cu gust şi iz de putrejune. Exersat în nobila artă a scrimei intelectuale, descinse în cocina bârfelilor, a cârtelilor şi, mai ales, a poruncilor aiuristice date de forurile de partid, ori de către emisarul acestora, directorul obtuz. Văzul său, antrenat să ajungă văz de vultur, se izbi de peisajul unei mărunte barăci de lagăr în care deţinuţii – oameni slobozi numai după nume – nu ştiau cum să-şi omoare timpul, aşteptând încheierea programului de servici, şi – ceea ce era mâhnitor peste poate – refuzau orice activitate cu adevărat culturală, printr-o simplă ridicare indiferentă din umeri şi scuipând printre dinţi formula stereotipă: 'De ce să-mi iau şi beleaua asta pe cap?...'

Constată că era un mediu ideal pentru manevrele tăinuite ale micilor găinari. Nimeni nu le disturba activitatea neîncetată de jupuire de bani a autorilor doritori să-şi facă publică munca. Toţi colegii le cunoşteau afacerile interzise. Nici nu se putea altfel. Viermuiau pe faţa purulentă a smârcului, într-o mişunare permanentă ce provoca, prin contopirea tuturor mişcărilor lor, un zumzet ameninţând să devină asurzitor. Aşa încât chiar şi dacă aspirai să te abstragi din dreptul agresivului foşnet ce se voia misterios şi era nemaipomenit de pe faţă, nu izbuteai cu nici un chip, nici măcar toaletele instituţiei neconstituind ostroave ale acalmiei. Căci cei mai subversivi dintre bişniţarii cărţii se retrăgeau în micuţul lor hol, pentru târguielile iminente corupţiei. Totuşi, niciunul dintre funcţionari, în afară de Trandafir Bilan, nu protesta. Iar vehemenţa aceluia fusese aspru pedepsită, lucru ce se înscria atât ca avertisment pentru el, cât şi ca exemplu pentru eventualii aspiranţi la 'greşeli' similare.

Într-un astfel de cumpăt al impasului picase, ca din lună, Emilian Pop.

Şi cu puritatea proaspătului ieşit din adolescenţă, cu energia, cu entuziasmul şi cu dorinţa acestuia de a schimba lumea într-una mai bună, şi cât mai repede, trecu la fapte. Dar nu oricum. Nu de pomană încheiase ciclul universitar. Pe băncile facultăţii aflase că orice acţiune ce urmăreşte reuşita presupune stabilirea unei metode preliminare. Prima treaptă hotărâtă de el în cadrul ofensivei preconizate fu analiza situaţiei economice a editurii. Urmărea demonstrarea finală că editarea cărţilor proaste (aducătoarele veniturilor personale ilicite menţionate) constituia o povară prea grea pentru instituţia datoare şi aşa să editeze cărţile politice comandate de sus, rămase nevândute până la una, în etalajele librăriilor.

După ce făcu toate investigaţiile şi verificările necesare, decise a fi sosit momentul solemn al dezvăluirii celor aflate şi al concluziilor personale. Drept care redactă un articol pentru gazeta de perete.

Îşi depusese întreg sufletul în întocmirea lui, ca şi toată pasiunea pentru demascarea falsurilor economice declarate oficial prin şedinţe.

Dacă a publica o carte onestă sub vechiul regim, când nu constituia o imposibilitate, se dovedea o luptă, totuşi, titanică, nici a prinde-n pioneze o foaie de hârtie în cutia prismatică dotată cu geam, numită gazeta de perete, nu era floare la ureche, dacă pe acea filă stăteau înscrise cuvinte jenante. Şi pentru aceasta erau necesare – da! – mai multe vize. Lucrul nu este de mirare, ţinând seama că cenzura era discreţionară şi, aşa cum bine a constatat un dramaturg într-o şedinţă a asociaţiei lor (dealtfel binecunoscut provocator şi instrument al securităţii, preferabil a fi menţinut la distanţă de către orice

om cinstit şi prudent), românii ajunseseră să şi fie, în forul lor lăuntric, primii proprii cenzori, aberație de neînchipuit şi robotizare strigătoare la cer a splendidei făpturi a lui Dumnezeu, liberă de orice opreliști interioare şi externe până la aburcarea Fiarei Apocaliptice pe grumazul Țării!

Aşadar, micuța scriere – numai cifre – compusă de Pop, intră în maşina de tocat idei, compusă din comitetul de redacție al colii de carton spânzurate pe zidul coridorului. Membrele distinsului juriu se bucurară în tăcerea sigilată a conştiințelor lor de rândurile ce împrumutaseră viață din panglica maşinii de scris. Apoi îşi retezaseră mijirea zâmbetului cu o foarfecă a cinismului. Îşi readaptară pe obrajii boiți masca 'integrității civice' şi a 'vigilenței'. Şi îi prezentară 'tovarăşului' Trandafir Bilan textul, spre avizare. Reamintim cititorului că lui îi revenea semnătura ultimă, necesară expunerii oricărui articol.

Iar în acest punct interveni comportamentului dânsului dihotomic-antonimic. Prietenul lui Radu Sfetca, luptător convins, eroic şi păgubos, împotriva neregulilor din editură, refuză să-şi dea girul 'operei' lui Emilian-Pop-cel-cu-Caş-la-Gură, cum şi ajunseseră să-l batjocorească cele dintâi trei cititoare ale raportului său nesolicitat de nimeni şi ce se dovedea, pe deasupra măsură, şi nedorit de careva.

– "Cum ai putut face una ca asta?!" fu indignat Sfetca, la auzul monstruoasei reacții. "În sfârşit ți-a apărut un aliat demn de dumneata! Nesperat! Cinstit până-n măduva oaselor! Gata de sacrificiu! Căruia nu-i pasă de duşmănia nimănui! Care nu cunoaşte cruțarea, nici a celorlalți, nici aceea de sine! Şi tocmai mata, domnule Bilan, să-i dai lovitura de grație, în loc să te bizui pe el, să te aliezi cu el şi să deschideți un front comun?!!"

Tremura. Nu-şi mărturisea nici sieşi, dar simțea că-l ura pe redactor.

Celălalt răspunse repede, cu privirile înfipte în ochii săi, arătând prin aceasta cât era de sincer:

– "Mi-a fost frică. Toată instituția stă cu ochii ațintiți asupra mea. Nu există coleg să nu aştepte înfrigurat să-mi surprindă reacția..."

– "Şi ce spectacol penibil le-ai oferit? Acela al lovirii cu copita într-un camarad lipsit de apărare. Eşti groparul băiatului!"

– "Gazeta de perete nu este citită numai de noi, salariații instituției. Materialele ei sunt şi la dispoziția curiozității străinilor. Nu este cazul ca aceştia să ne cunoască bucătăria..." surprinse Radu o modificare de tactică în pledoaria celuilalt.

Reîncepuse să vorbească membrul de partid, individul educat să păzească 'secretul de stat', în aria căruia rămânea agățată până şi hârtia boțită pentru a fi folosită să-ți cureți pantofii cu ea şi, după satisfacerea acestei intenții, aruncată la coşul de gunoi.

Sfetca îşi vedea prietenul metamorfozându-i-se, într-o clipă, dintr-un om cu capul pe umeri într-unul care-şi pierdea capul. Individualitatea i se topise conlocutorului său, ca ceara din jurul fitilului aprins al unei lumânări, dobândind o formă monstruoasă la răcire.

Încercă să-l ajute a-şi recuceri statutul anterior:

– "Îți stă în puteri să îndrepți această greşeală, să-ți reabilitezi imaginea în conştiința colegilor, maculată chiar de tine prin blamarea, pentru opiniile sale, a unui nou angajat."

Fu suficient să insiste astfel ca, în loc s-o readucă pe linia normalității, în gazda sa timorată să vuiască un vifor întru apărarea 'liniei partidului' şi împotriva acelora care pretindeau a fi cunoscut una mai bună.

9

Destinul ulterior al lui Emilian Pop i-a pregătit o nouă ocazie lui Sfetca de a pătrunde şi mai adânc în psihologia întortochiată a lui Trandafir, psihologie – aşa cum o numea o talentată tânără romancieră – a omului-labirint.

După eşuarea tentativei sale de a provoca la luptă dreaptă conducerea instituției, de a o obliga să adopte o atitudine clară, fie împotriva, fie în favoarea desfrâului financiar sesizat de el, dezordine în care se bălăceau mulți dintre salariați, imaturul advocat al cinstei luă cu obstinație cuvântul în şedințe. Nu i-ar fi putut da socoteală decât cei întronați la masa cu acoperitoare din pânză roşie. Inşii inculpați direct, huzurind în staluri, ca şi când ar fi fost muritori de rând, n-aveau dezlegare să-i răspundă, pentru ca nu cumva prin aceasta să fi dat apă la moară suspiciunilor şi credit acuzațiilor. Numai că de pe scenă nu icnea nici un glas. Să nu se creadă cumva că nu se purtau discuții între sală şi dirijorii şedinței. Se purtau, ba chiar în formă de 'du-te-vino', cum nu?! Stârneau tot praful din imensa încăpere. Doar că decurgeau ținându-se riguros seama de partitura cam îngălbenită, cam învechită, cam arhicunoscută, scrisă încă din U.R.S.S. şi recomandată țărilor satelit pentru 'concerte pe toate vocile'. După ce ieşeau puzderie de scântei, să trezească marea masă a participanților, ghemuită prin scaunele anonime, pentru o odihnă binemeritată, şedința se ridica. Se ridicau şi funcționarii. Emilian Pop rămânea cu convingerea că, fiind atât de timid şi nepricopsit, nu fusese auzit.

Probabil că cititorul a dedus din încercarea mea de a-l portretiza, că licențiatul era un nerăbdător. Nu avu nevoie de numeroase atari adunări pentru a-şi fi dat seama că intervențiile sale erau nu numai inutile, dar şi caraghioase. Că de nu se instituiau ca 'moment vesel' şi picant, acceptat ca util, întru diversificarea reacțiilor de pe parcursul plictisitoarelor ceasuri de amorțire generală obligatorie – hipnoterapie de durată –, de înfometare, înfrigurare şi de indignare a nervilor naționali.

Cititorul a mai înțeles că acelaşi Pop era un ambițios, ca tot tânărul. Şi un 'deştept', cum îl caracterizau colegii grăbiți să se fi întors în sânul cald al familiei, dar țintuiți locului de 'logoreea' sa .

Acestea fiindu-i darurile – multe, puține, cum vor fi fost –, el se scutură, îşi limpezi mințile şi sări la o concluzie care, oricât de pripită, nu arăta a nechibzuință: 'Decât să-şi bată ei joc de mine, mai bine să-mi bat eu joc de ei'. Iar cum aceşti "ei" însumau prea multe persoane, majoritatea cu dibăcie rămânând în spatele cortinei, îl alese în vederea acestui scop pe capul răutăților: directorul editurii.

Trebuie ştiut că, după obiceiul Facultății de Filologie, corectorul recent angajat absolvise două secții: limba şi literatura franceză şi limba şi literatura sanscrită. Îşi manifestă, printr-o cerere scrisă, dorința de a urma şi cursurile de limbă şi literatură română, la 'fără frecvență', şi ceru, după cum suna legea, acordul instituției pentru a se fi prezentat la examenul de admitere. Editura i-l refuză, căci – aşa cum fusese intenția solicitantului – era evident o luare în derâdere prea gogonată. Drept care, băiatul ceru audiență la director. Acesta perseveră în a se opune dorinței sale. Emilian Pop profită de întrevedere şi-i zvârli, între patru ochi, cum celălalt n-avea scăpare, toate acuzațiile deversate atât în articolul respins de colectivul de redactare al gazetei de perete, cât şi în repetate rânduri prin şedințe. Individul dindărătul biroului îşi muşca mustățile ca pana corbului argintată, făcea delicate spume la gură – coclite de revărsarea fierei –, îşi rodea

unghiiile îngrijite, se frământa în fotoliu, gata să-l fărâme. Când simți că exploda, îi porunci subordonatului său să părăsească imediat încăperea.

Portretul lui Ceauşescu, de deasupra sa, ce păruse a fi fost foarte interesat de câte le auzise şi care, deobicei, se ambeta de moarte, participând numai la dispute având drept obiect literatura socialistă, dădu semne a-l simpatiza pe Emilian. Clipi apăsat şi cu simpatie, dintr-un ochi, îndemnându-l să continue, că el unul era numai urechi – deşi în acea imagine i se zărea doar unul dintre pavilioanele clăpăuge.

– "Singur nu ies de aici. Îmi place camera asta unde vă lăfăiți şi de unde trageți nişte ițe pe cinste. Am declarat-o de când am păşit înăuntru: "E tare frumos la dumneavoastră! Nici n-ai zice că-i biroul unui 'tovarăş'." Parc-ați fi nabab! Textual. Şi sunt gata s-o repet în fața tuturor salariaților, fără milă pentru faptul că unii, mai nedescurcăreți, se-ncovrigă-n odăițe de servici, populând mansarde şi subsoluri. Or, am auzit că domnia voastră vă continuați huzurul şi-ntr-o vilă naționalizată, unde vă odihniți după truda de aici.

"Va să zică îmi place şi încăperea – e aerisită şi luminoasă, nu ca alea unde ne înghesuim noi, între cinci şi cincisprezece calici, să ne stricăm ochii şi să ni se-mpută plămânii –, îmi place şi să stăm la taclale, ziceam. Când vă mai prind eu dispus pentru aşa ceva? Ştiți ce-mi trece prin minte? Ce ar fi s-o iau de la început? Am impresia că n-ați înțeles nimic din ce v-am povestit. Poate că a doua oară o să ciuliți urechile. Merită să mă străduiesc. Încercarea moarte n-are. Dar dacă n-aveți timp, dați-mă afară direct şi personal. Sunt curios să constat ce mutre or să facă scriitorii care aşteaptă-n hol, când îi veți invita martori ai bătăii noastre. Dacă boxăm, o să mă-nvingeți la puncte. Sunteți mare ca un malac. Iar eu o să vă-nving la plânsul de milă că, pirpiriu cum mă aflu, voi culege întreaga compasiune a celor de afară. Cred că măcar atâta lucru înțelegeți şi dumneavoastră."

Fără pauză, trecu la reiterarea dezvăluirilor şi acuzațiilor sale.

A fost smuls din cabinetul directorial de către trei haidamaci cu titlul de redactori, taman când descoperise că nu izbutea de vreo zece minute să-şi înnoade şireturile pantofilor, ce i se deznodau întruna, de cum le atingea, ceea ce-l făcea pe superiorul său să turbeze de indignare.

Soarele de afară, rânjitor torid, îşi ascunse hohotul în palma unui noruleț de nimica. Fotografia scretarului general, spânzurat pe alb, se întristă, deoarece era frustrată de jocul ei de-a trasul cu urechea.

Peste câteva seri, 'tovarăşul' director află de la postul de radio "Europa Liberă" că, din pricina debandadei din instituția condusă de el, debandadă pe care Emilian Pop, unul dintre salariați nu o suporta, ea subminând economia națională – şi aşa dusă pe apa sâmbetei –, tânărul se adresase disidentului Paul Goma, solicitându-l să-i înlesnească emigrarea.

Conducătorul instituției adormi cu greu, neizbutind să scape de gâdilarea unui fir de păr din nara stângă, ce se îndărătnicea să-l chinuiască. Dar ațipi surâzând: scăpa de un cui al lui Pepelea. De fapt nu rămânea îndârjit împotriva persoanei lui decât Trandafir Bilan. Cu acesta era altă poveste, se linişti directorul: 'El cel puțin cunoaşte disciplina de partid.'

Nu mult după revelația postului străin de radio, redactorul îl chemă telefonic pe Sfetca, rugându-l să treacă urgent pe la el.

Când îi deschise uşa, era alb ca hârtia. Un fior necontrolat îi străbătea mâinile.

– “Radule, am aflat de la cineva care cunoaşte familia lui Emilian că Dumitru Pop, ascultând emisiunea pe care o ştii, i-a cerut explicaţii fiului său. După ce le-a ascultat până la ultimul cuvânt, s-a grăbit a doua zi dis-de-dimineaţă să ceară a fi primit în audienţă la Comitetul Central, unde avea un consătean, acela care-i favorizase numirea în postul său de conducere a uzinei. I-a mărturisit ce-i destăinuise fiul său. Concluzionă că nu se mai simţea vrednic de încrederea partidului. A cerut să fie trimis la munca de jos. Prin diligenţele prietenului, i se făcu hatârul, pentru cinstea dovedită cu acel prilej, de a fi pensionat pe caz de boală.”

Sfetca nu avu nevoie să-l scruteze prea îndelung. Era evident că ştirea îl frânsese în două pe amicul său. În definitiv, atari denunţuri între membrii aceleiaşi familii îi deschiseseră ochii încă din anii ‘50 asupra descompunerii definitive a moralei individuale, către care conducea imoralitatea regimului lor.

– “Credeam că acest capitol s-a încheiat. Dar nimic! Nu evoluăm cu nici un chip!” gemea amfitrionul, copleşit de veste. “Comuniştii au rămas la fel de ticăloşi...”

Scriitorul trăia un simţământ potrivnic, stârnit nu de evenimentul în cauză – de aşteptat, după părerea lui –, ci de bărbatul dinainte-i. Îl iubea de câte ori avea astfel de explozii ce-i dovedeau deplina omenie, firescul reacţiilor, logica purtării. Exulta că, în sfârşit, era recuperat, că se vindecase de urâta maladie receptată în copilărie, aceea a doctrinei marxiste, că redevenise om.

Îl interesa prea puţin că un tată, după alţi zeci de mii, dacă nu şi mai mulţi, îşi denunţase fiul. Erau treburi ce-i priveau pe ei, pe comunişti. După cât rău făptuiseră în ţară, doar nu era să se apuce a le plânge de milă pentru răul pe care şi-l făceau singuri, îşi spunea. Atâta timp cât se îndărătniceau să slujească paranoia în curs de generalizare, răspundeau de propriile lor suferinţe.

În schimb, prietenul său merita înduioşarea. El nu se eschiva de la recunoaşterea crimei psihologice săvârşite de sus în jos pe toate treptele sociale. Cele ce obseva îl torturau. Inima lui şi simţămintele însămânţate în perioada celor şapte ani de acasă tresăreau îndurerate la fiece nouă dovadă că ciuma dezumanizării nu istovea făcând victime. Deşi personalitatea i se răsucise iarăşi pe dos, chinuitor, ameţitor.

Radu îşi depuse palma pe spatele mâinii lui Trandafir, cu peri de culoarea antracitului, şi i-o apăsă cu înţelegere.

10

N-au fost necesare mai mult de două săptămâni ca să se ivească la editură un personaj misterios. Apariţia coincidea, conform rumorii generale, cu plecarea din ţară a corectorului, plecare ce urma, se presupunea, unei anchete dure. Deci şi unor dezvăluiri făcute de el cu privire la treburile editurii.

Necunoscutul era un ins înalt, vânjos, cu chip mumificat, impasibil, cu trăsături anevoie definibile, greu de ţinut minte, atât de lipsite de pecetea originalităţii se lăbărţaseră pe figura lui lătăreaţă şi slăninoasă. Politeţea sa impersonală te îngheţa o clipă; pe urmă o uitai, de ca şi când nu te-ar fi privit pe tine, ci numai pe ceilalţi. Serviciul de contabilitate era recipiendarul principal al bunei sale creşteri. Colegii lor îi primeau obolul curtoaziei mormăite inform numai când era cazul să se fi mutat de pe scaunul lor, ca să se poată deschide vreo cartotecă dintr-acelea cu oblon glisant sau pentru culegerea unor informaţii. Întrebarea pusă cu astfel de prilejuri nu era agrementată nici de

prezentări, nici de destinderea trăsăturilor întunecate şi vinete: de nici un fel de gesturi sau cuvinte de prisos.

Lucra şapte ceasuri şi jumătate, adică sosea la treizeci de minute după ce semnau ei condica şi ieşea cel dintâi pe poartă. La capătul a şapte zile, nu mai reveni neînsoţit, ci împreună cu cineva căruia i se adresa cu deferenţă cazonă: "tov. colonel". Acesta, şi el puhav, cât îi era de îndelungată datoria sta revărsat într-un scaun de pe tăblia căruia omniprezenţa părţii sale mijlocii dorsale îşi căuta, în mod inutil, o susţinere suplimentară primprejur şi umplea vidul la distanţă mare de circumferinţa sa de lemn.

Doamnele, mai curioase din fire, întredeschideau pe rând uşa biroului unde zăcea sorcovit de contabili şi contabile, să arunce asupră-i o privire de cunoscător, să-l cântărească pe toate feţele, să-i judece gabaritul, să-l eticheteze. Îşi părăseau postul de observare care de care mai plină de 'intuiţii trăznet' şi mai gata să explice taina prezenţei sale în mijlocul lor, alături de gradul inferior care-i gătase calea precum Ioan Botezătorul lui Iisus Hristos.

Ca să fim cât mai exacţi în citare: "îi îndreptase potecile", pentru că ambii fiind reprezentanţi ai unui for înarmat, că era vorba despre miliţia economică sau de securitate nu se putea şti, căpitanul (i se descâlcise în cele din urmă gradul), desţelenise ogorul în vederea străbaterii acestuia de către tractorul sosind greoi, mugitor şi ameninţător din umbra legii, la o săptămână în urma lui.

După scurgerea a două-trei zile necesare punerii sale în temă, avură loc stranii dispariţii de funcţionari după acea uşă îndărătul căreia trona osânza imperială a ultimului descins dintre cei doi. Ele se extindeau între câteva ceasuri şi întreaga zi de muncă. – "Ah, am stat niţel de vorbă", lămureau în grabă cei chemaţi şi eliberaţi şi-şi înfundau ţevile de eşapament ale nasurilor jenate în colbul dosarelor, foarte preocupaţi de complicata frază unde rămăseseră, citită şi răscitită, deşi la înţelesul ei nu mai izbuteau să ajungă. Nu se găsea unul să fi avut curajul a încălca regula 'secretului de stat' sau să se fi descurcat în descifrarea esenţialului din hăţişul de întrebări importante şi fără semnificaţie, directe şi ocolite, clare şi confuze, în plasa cărora se zbătuse până mai adineaori.

Veni şi rândul lui Trandafir Bilan.

– "Îl interesa partea financiară a editurii, dar şi persoana directorului", îi explică lui Sfetca.

Acesta se bucură pentru amicul său: era şansa de mult căutată de a fi fost date în vileg matrapazlâcurile aceluia, pregătirea unui act justiţiar.

Uluirea sa nu fu mică la auzul mărturisirii:

– "Nu l-am atacat. Dimpotrivă. După uimirea cu greu stăpânită citibilă pe chipul anchetatorului, cred că m-am numărat printre puţinii care am lăudat calităţile sale de conducător, priceperea în treburile editoriale, spiritul echităţii..."

– "Cum ai putut face una ca asta?! Crezi că astfel de ocazii se repetă după voia ta?"

– "Şi dacă 'ocazia', cum o numeşti tu, a fost creată pentru a prilejui directorului să afle de la cine pornesc anonimele împotriva lui?"

– "Presupui că s-ar fi deranjat o instituţie militarizată în vederea unui scop atât de personal?"

– "Dacă directorul face parte şi din personalul ei, da."

– "La asta nu m-am gândit."

Nu-i trecuse aşa ceva prin minte, deoarece îi lipsea experienţa celuilalt în privinţa metodelor de conducere a instituţiilor, metode abia lăudate de el în faţa străinilor.

În prima zi a săptămânii următoare, salariaţii avură o surpriză dintre cele mai neaşteptate. Sâmbătă noaptea avusese loc un incendiu în incintă. Luase foc o cămăruţă de la mansarda clădirii; nici mai mult, nici mai puţin decât depozitul arhivei. Din fericire, flăcările nu se extinseseră nici cu un deget în exteriorul zidurilor ei. Conform depoziţiei acelei vecine care alertase pompierii, pe acoperişul editurii se ivise, ca să piară după cum apăruse, un tânăr cu trăsături indescifrabile de la distanţa de la care fusese zărit. Bineînţeles, nimeni nu verifică spusele sale. Nici că pompierii fuseseră alarmaţi cu adevărat de către o străină, nici că se aflaseră acolo în timp util sau avuseseră alte raţiuni ce-i mânaseră spre acea destinaţie la momentul oportun; nici că era adevărat că se deşteptase careva din cartier pentru a zări la timp făptaşul şi a explica dezastrul după cum s-a văzut. Cert este că dacă ar fi fost necesare anchetei probe palpabile împotriva directorului, acestea pieriseră mistuite de flăcări.

Radu Sfetca, la auzul ştirii, se ruşină de naivitatea de care dăduse tocmai dovadă. Se presupunea că se cuvenea să fi avut oarecare experienţă în privinţa mijloacelor folosite de către ministerul de interne pentru a-şi atinge ţelurile. Acum îşi dădea seama că se înşelase închipuindu-şi că ancheta intenţionase să scoată adevărul la iveală. Pe când realitatea era că rostul ei fusese să se verifice cât de cunoscut era acel adevăr. Şi fiindcă se dovedise că toată lumea îl cunoştea, fuseseră distruse dovezile scrise ce l-ar fi putut susţine pe acuzator în faţa instanţei. Vinovatul fusese salvat de către înşişi aceia în datoria cărora stătuse să-l fi suit în dubă.

11

Amărăciunea lui Trandafir, dezamăgirea sa, revolta lui, se adânceau tot mai mult, pe zi ce trecea. Sufletul îi clocotea. Învinovăţirile cu care împroşca regimul nu aveau stavilă. Nimeni, s-ar fi spus, nu ura mai intens puterea ce ne înrobea. Acuza foametea, frigul, preschimbarea oraşelor în şantiere înecate-n praf, instaurarea inculturii, minciuna, ameninţarea, susţinearea panglicarilor şi a şmecherilor, tot, tot, tot. Acuza permanent, vehement, obositor, ca şi când atunci descoperea imensa decădere a naţiei.

Revoluţia din Decembrie îl surprinsese pe meleagurile natale, ieşit la pensie. Dată fiind starea de spirit a redactorului, din ultima perioadă când îl frecventase, Radu Sfetca nu se miră să-l vadă într-o bună zi pe micul ecran, interviewat pe stradă asupra impresiilor lăsate de samavolniciile şi teroarea cu care fusese întâmpinat poporul când îşi manifestase dorinţa arzătoare de înlăturare a comunismului ce ne înlănţuise jumătate de secol.

Fostul redactor, un necunoscut pentru omul cu camera, îşi tranformă răspunsul într-un monolog fără capăt. Pe parcursul lui nu se mai întrezărea nimic din darul său de a-şi impune ideile prin rigoarea logică şi o energie agresivă. De pe buzele-i uscate se jeluia un bocet sfâşietor. Printre hohotele de plâns ca de femeie, răbufneau cuvinte ca:

– "N-aş fi crezut niciodată...! Crimele...! Nu e cu putinţă...! Copiii noştri împuşcaţi...!"

Cameramanul insista cu o perseverenţă diabolică asupra durerii sale, a sinceităţii intime, expunerea sfâşierii sufleteşti fiindu-i atât de totală, atât de dezinhibată (ceea ce pe Radu îl stupefia, la un om atât de ros de inhibiţii), încât profesionistul televiziunii fusese

sigur de succes, de o primă peste salariu şi de avansare; în sfârşit, pusese mâna pe un individ în stare să se vaite convingător în numele întregului popor.

Radu Sfetca îi fu recunoscător lui Trandafir că se arăta naţiei, fără excepţie, după măsura cu care el, prietenul său fost deţinut politic, îl investise cu încrederea lui: un om onest, care se înşelase în tinereţe, dar care plătise greşeala aceasta de odinioară cu tone de remuşcări pe parcursul restului vieţii trăite.

În acelaşi timp, situaţia i se părea de un ridicol tragic. Drama neamului nostru, a celor 23.000.000 de români, era expusă, tot ca înainte, exclusiv de către un membru de partid.

De n-ar fi fost vorba despre Trandafir, Radu şi-ar fi manifestat public scârba. Era prea de tot: membrii de partid ne aduseseră în situaţia imposibilă din pragul Revoluţiei; ei umpluseră caldarâmul cu sânge românesc nevinovat; şi tot ei deplângeau nenorocirea; după cum televizoarele erau pline tot de mutrele lor ce ne asigurau, mai lacrimogen sau mai puţin storcător de lacrimi, ba unii cu impertinenţa de a fi recunoscut la rece, că 's-au făcut şi unele greşeli, tovarăşi...' Ţara nu mai avea scăpare.

Oricât de revoltat era (– "Dar ce ai fi vrut să facă?" l-am apostrofat pe scriitor. "Să râdă?! Să se bucure?!" – "Să stea acasă şi să plângă în taina inimii..." îmi răspunse arţăgos. "Să-i lase pe aceia care şi-au dat sângele să vorbească în numele românilor. N-am văzut oferindu-i-se un spaţiu atât de amplu niciunuia dintre cei răniţi sau dintre cei bătuţi la Jilava, ori în Timişoara, până ce au ajuns din oameni neoameni. Este indecent din partea lui că n-a profitat de şansa de a se adresa omenirii pentru a fi cerut cu toată forţa sufletului asta: să se fi dat cuvântul eroilor. E indecent că n-a recunoscut cu glas tare că a făcut toată viaţa parte dintre-o mafie a crimei. E indecent că a bocit asupra câtorva zile de culminare a asupririi şi nu asupra a cincizeci de ani de închisoare generalizată pentru tot neamul. E indecent că nu a acuzat acapararea din nou a puterii de către aceiaşi călăi de ieri!..."), oricât de revoltat era Radu Sfetca, spuneam, se bucură pentru Bilan. În urma acestei pseudoconfesiuni în aer liber, oricât de tăinuitoare a statutului său politic şi de neconcludentă în punerea la stâlpul infamiei a făptaşilor şi a gândirii diriguitoare ce le-a stimulat degetele pe trăgaci, defularea se efectuase şi Trandafir îşi crease singur şansa unei reluări a vieţii de la început, rupând-o definitiv cu trecutul şi cu formarea sa ideologică.

Realitatea, însă, nu era chiar aceasta.

12

A fost deajuns ca noul şef al statului, provenit tot din rândul conducerii de ieri a partidului comunist, să fâlfâie pe la nasul telespectatorilor o revistioară despre care a afirmat că era legionară şi publicată în Statele Unite ca, uitând ce făptuiseră teroriştii lui însuşi (despre care se spunea că fuseseră ai lui Ceauşescu), Trandafir să se lanseze într-o diatribă fără cap, nici coadă, împotriva recrudescenţei fascismului militant nestârpit la timpul cuvenit.

Radu Sfetca înţelese prea bine care era acel "timp potrivit": Bilan se referise la perioada comunistă.

Şi, ca şi când i s-ar fi părut că aluzia nu-i era suficient de grăitoare, adăugă:

– "Au tunat şi au fulgerat împotriva securităţii", se referea Bilan la revoluţionari şi la opoziţie, probabil. "Acum or să-şi dea seama ce greşeală au făcut eliberându-i din funcţia de apărare a ţării pe specialişti. Pe cine se vor putea bizui în lupta împotriva

legionarismului?"

Cele două concepte de bază ale activistului de ieri nu părăseau terenul minții sale în fierbere neputincioasă: lupta împotriva cuiva, a oricui, şi credința oarbă într-o realitate legionară încă vie.

– "Despre care legionari vorbeşti? Nu te gândeşti că cei care au avut în 1940 20 ani măcar au astăzi pe puțin 70 ani? Pe deasupra, că şefii lor au fost ucişi de Carol II, iar cei scăpați – în penitenciarele lui Antonescu sau pe front şi ultimii rămaşi – în temnițele comuniştilor? Iar dacă n-au murit încă, sunt tuberculoşi, țepeni de reumatism, infirmi, al căror viitor atârnă de o zi mai geroasă sau mai săracă-n medicamentele care, şi aşa, au ajuns de negăsit?! De ce visezi numai duşmani în jur? Crezi că nu meritați şi voi vreun prieten?! De ce te iei după o propagandă care n-are ce scorni şi dezgroapă doar morți, din cauză că nu face față să conducă economia şi dă vina pe ei? Nu vezi că cei de la conducere nu vor să renunțe nici cu o iotă la doctrina pe care au slujit-o şi pe care, tu personal, ai urât-o?!"

Trandafir Bilan păru scos din priză de scuturarea la care îl supusese prietenul său. Rămase câtva timp cu fața inertă, de ca şi când mintea i-ar fi fost părăsită de orice gând.

– "Aşa arată trecerea de la automatismul verbal la reinstaurarea rațiunii", îmi explică Sfetca: era un om care, oricât l-ar fi antrenat ideile ori simțămintele, nu renunța la ipostaza observatorului ştiințific al vieții. Tonul îi era înmuiat de deplângerea implicită a crizelor de absență a cugetării care, era evident, îl mai bântuiau pe Trandafir. Îşi dezvoltă spusele: "Psihologic vorbind, Țurcanu şi şefii săi de la securitate, n-au greşit", se referi el la conducătorul 'reeducărilor' de la închisoarea Piteşti. Acela, cu bâta în mână şi poruncind cele mai cumplite cazne, intenționase făurirea 'omului nou' şi izbutise ca, la cea mai măruntă înălțare a sprâncenii, zeci de victime să cadă pe brânci şi să lingă cimentul de la picioarele sale – folosesc cuvintele în sensul propriu – sau să izbucnească în trompetarea lozincilor la modă atunci. "N-a greşit", reluă Radu, "deoarece a izbutit să preschimbe oamenii în benzi de magnetofon şi în fiare. A dovedit că lucrul era posibil, chiar şi cu cei mai buni, cu cei mai hotărâți, cu cei mai sfinți. Dar, iată că, în cazul celor mai slabi şi mai înclinați către colaboraționism, tortura n-a mai fost necesară. Creierul lor este gata oricând că intre în relache, în blocaj, să se retragă din activitate, din realitate, şi să-şi lase înlocuit travaliul intelectual de către idei învățate pe de rost, de către sentimente potrivite acestora, deşi artificiale, doar pentru că aşa au fost sugestionați de către un reprezentant al puterii..."

Însă bobârnacul dat de Sfetca lui Trandafir îşi duse până la capăt mişcarea de scoatere din inerție a lui Bilan. Revenit la sine însuşi, luni de zile acesta nu mai cârti decât împotriva neocomuniştilor a căror vitalitate nu dădea semne de slăbire a puterii de luptă.

Se lansau împreună în intermitente cumpăniri ale situației politice, în prognoze asupra ei. Gustau, cu hohote de râs nestăpânite cațavencianismul foştilor membri de partid care se rebotezaseră pe stil nou. Îi stupefiau concursurile în care se antrenau parlamentarii şi miniştrii, străduindu-se să comită cât mai puține dezacorduri gramaticale, spre hazul patriei. Românul avea nevoie să mai şi râdă, iar noua forță dirigentă se străduia din belşug să țină seama de această necesitate naturală şi să i-o satisfacă. Dealtfel, dacă nu s-ar fi dat în spectacol pe ei înşişi, ce puteau oferi legiuitorii bietului popor? Desigur, ar fi fost de dorit să-l scoată din haznaua colectivismului, însă această rupere de trecut nu le convenea, nădăjduind încă, prin absurd, o revenire la vechea orânduire.

Toate acestea le vedea şi Trandafir Bilan şi se desfăta cu ele sau, dimpotrivă, scuipa pe ele, fără reţinere.

Viaţa era tot mai anevoioasă. Preţurile urcau vertiginos. Existenţa de zi de zi devenise un blestem.

– "Când am trecut de la economia capitalistă la aceea socialistă, mutaţia s-a petrecut într-o noapte, printr-un decret. Pentru operaţia inversă, suntem duşi cu preşul că nici măcar trei ani nu sunt suficient de lungi. În schimb, guvernanţii ne dezechilibrează tot mai fără de scăpare producţia, atât cea agricolă, cât şi cea industrială. Şi toată lumea tace! Suntem oare un popor de orbi?! Atât de proşti ne-au făcut comuniştii?!" se revolta fostul membru de partid.

Rămăşagul pus cu sine însuşi de către Radu Sfetca înclina a se lăsa câştigat de el. Acordându-şi încrederea Binelui şi Adevărului, Radu, cititorul îşi aminteşte, mizase că acestea se cuvenea să iasă totdeauna izbânditoare în toate planurile.

Aşa crezuse de când se ştia. Aşa fusese învăţat de părinţi. Aşa deprinsese din literatura imensă citită. Aşa părea să fie lecţia exemplului oferit de oamenii triumfători pe pământ.

În numele încrederii în capacitatea celor două noţiuni de a se opune Răului şi Minciunii, ca şi în numele credinţei în menirea fiecărui om de a se perfecţiona, pariase că Trandafir Bilan urma să se depăşească, să-şi înfrângă temerile, să-şi smulgă colţii străini de făptura lui, implantaţi de partid în ea cu şiretenie, urma să-şi tocească orice chingă veche, să-şi despielţeze uniforma roşie şi să-şi redobândească locul firesc între semeni.

Este adevărat că Sfetca fusese dator să aştepte cam mult ca schimbarea lui Trandafir să fi avut loc. Dar reînvăţarea omeniei constituie un proces mult mai anevoios decât scuturarea de ea. Omul pare mai înclinat să se identifice sălbăticiunilor din rândurile cărora a evoluat decât imaginii virtuale a unei perfecţiuni umane accesibile în viitor şi singurul său noroc este că glasul conştiinţei îl conduce către ea şi că acesta nu-şi încetează niciodată chemarea.

Oare aşa să stea lucrurile? Dar Ţurcanu? Unde sălăşluia conştiinţa în omul acela?! 'Despre nebuni nu are rost să vorbim!' îşi tăie scurt Radu dubiul ce-i apăruse din senin. 'Ţurcanu nu reprezintă unicul caz aberant din omenire. Doar n-o să îngăduim ca excepţiile să ne facă legea. Mai ales când aceste excepţii îşi datorează poziţia ieşită din comun unei categorice defecţiuni psihice.'

Speranţa depusă de scriitor în revirimentul intelectual şi moral al prietenului său ajunsese, în sfârşit, în anotimpul roadelor.

13

După cum apăruseră din nimic, neaşteptate şi nevisate de nimeni, cele două floricele de vişin pieriseră odată cu iarna cotropind pe nevestitelea nu numai ţinutul românesc, ci Europa cât este ea de mare. Dar nici neajunsurile acestei invazii albe nu durară mult timp. Zăpada se topi, viforul scăzu până la a nu mai fi fost simţit, frigul cedă încetişor. Semnele toamnei reveniră, doar că erau mai înaintate către cum ne obişnuieşte să arate la sfârşitul ei, decât la începuturile sale desemnate atunci de calendar.

Până când, deşteptându-se peste vreo săptămână de la această îmblânzire a vremii şi aruncându-şi privirile pe geam, Radu Sfetca a constatat că ceaţa se înghesuia pretutindeni, mult mai densă ca-n ultimele dimineţi. Abia de putea zări crâmpeie difuze

din stradă. Traficul era aproape nul din pricina fenomenului, iar rarele siluete întunecoase ale trecătorilor răsăreau şi se risipeau, topite ca într-un coşmar.

'Ce o mai fi făcând Trandafir?' îl potopi dorul de amicul său. Se invită telefonic la acela.

Radu se îmbrăcă mai gros şi porni în josul trotuarului ce înainta ca un râu în necunoscutul alb, umed şi înecăcios. Cum nu există stare a vremii să nu evoce o stare sufletească, parcă înrudită cu ea, ceața din jurul său îi readuse în conştiință opreliştile puse minții de a pătrunde Taina , ca şi pericolul ce-l pândeşte pe bărbatul hotărât a persevara în descifrarea Ei.

Gândul i se fixă dureros lui Radu sub tâmplă, când constată cât îi era de greu să respire pâcla otrăvită ce-i înțepa nările până la refuzul acestora de a mai trage aerul acela viciat în plămâni.

Sosit în garsoniera lui Bilan, apăsat de inconvenienţele străbaterii urbei pe jos, instalat în fotelul ce-i diminua statura, îşi aşteptă încântat ceşcuța de cafea fierbinte. Cât lipsi Trandafir s-o pregătească, prietenul său îşi roti cu drag uităturile în jur. Adăpostul agreabil oferit de încăperea aceea atunci când era mai necesar îi stârni iarăşi interesul pentru spațiul dintre cei patru pereți care, în anii numeroşi scurşi de când îl călcase pentru prima oară, îşi pierduse atracția, atenția scriitorului concentrându-se asupra locatarului şi a clătinării sufletului acestuia, în aparență atât de stabil.

Trecu în revistă biroul, fotoliile, biblioteca închisă, covorul, lampa pe picior, aceea suspendată de tavan, studioul din ungherul întunecos. Îşi aminti câte dialoguri purtase inițial cu aceste obiecte. Cum o luaseră, de la bun început, înaintea întrebărilor sale, oferindu-i răspunsuri edificatoare cu privire la firea, obiceiurile, intimitatea discretă şi metehnele stăpânului lor. Dezvăluirile făcăturilor din lemn lăcuit fuseseră exacte, vrednice de stimă. Întemeiat pe ele, aflase câte ceva şi despre slăbiciunile aceluia care le cumpărase şi despre calitățile lui de netăgăduit.

Se ridică şi deschise dulapul cu cărți, să treacă încă o dată în revistă titlurile. Aveau preponderență volumele redactate de gazdă. Restul se împărțeau în trei categorii: volumele cumpărate în tinerețe – când entuziamul cultural îl grăbise pe Bilan spre sacrificiul material; opurile achiziționate în Anglia, cu prilejul unei expoziții de carte, la care fusese trimis de către editură să însoțească exponatele ei; tot foarte de demult; şi lucrările primite cu autograf din partea autorilor frecventatori ai instituției unde lucra, în speranța de a mai fi luați în seamă. Unul dintre secretele mobilei închise cu cheia, pe lângă înțelesul căruia trecuse în multe rânduri fără a-l pricepe, deodată i se revelă în plină lumină.

De când era matur, Trandafir Bilan nu investise bani în nici o apariție recentă. 'Şi câte opere excepționale n-au fost tipărite în timpul ăsta!...' exclamară vârfurile degetelor cotrobăitoare ale musafirului. Aceasta nu însemna că gazda nu era la curent cu noutățile editoriale; doar că le citea din împrumut. Era o mărturisire jenantă pentru ea, făcută de tăcerea obiectului masiv persoanei ce-i inspecta intimitățile. Căci a nu te roade pe dinăuntru să ai în preajmă permanent cugetarea creatorilor îndrăgiți semnalează că nu eşti dureros de îndrăgostit de ei. Şi dacă nu iubeşti scriitorii, ce altceva ai putea iubi, vrednic de o atare renunțare la tine însuți? Nu era acesta o denunțare a imposibilității lui Trandafir de a iubi, în general?

Sfetca încuie iarăşi uşile căptuşite cu sticlă.

Îşi roti privirile mai departe. Până-n acea zi nu-i trecuse prin minte că uitase

prezența fizică a acelor mobile. Pentru el, îşi pierduseră personalitatea, se ascunseseră în muțenie, umbrite de personalitatea lui Bilan, personalitate în creştere neîncetată în conştiința amicului său. Trandafir era acela care devenise ‘o voce’; ele înghețaseră, străine, nemaifolosind cunoaşterii. Îşi îndepliniseră, inițial, menirea de a ilumina elocvent o inimă, iar acum se retrăseseră cu modestie în tihna lor de fabricate banale, de serie, voit pompoase, trădând mai curând opinia designerilor despre gustul public şi şansele lor comerciale.

Plictisit de aerul lor de vitrină de magazin, Sfetca se reaşează.

Paşii gazdei vestiră intrarea acesteia. Ei fură însoțiți de un ton de harță, pentru care împăcarea cu sine, molcumă, chiar adiind un ziurel de fericire, a musafirului, nu era pregătită. Plutea în inflexiunile glasului amfitrionului ceva din stridențele discuției lor de început, aceea privind copiii flămânzi ai Africii. Corzile sale vocale vădeau o desprindere din sfera amiciției, o şfichiuire batjocoritoare, făcută, dorită usturătoare, umflată de superioritate. Întrebarea retorică era pusă cu intenția strivirii celui căruia îi era adresată:

– “Ce-mi spuneai, dom’le, că nu mai există legionari?!”

‘Iarăşi revine la placa asta preferată... Cât o să se mai lege omul ăsta de mine?!...’ se îmbufnă oapetele care se invitase singur. ‘De când îl ştiu, țâfna i se năzare din senin. Dacă-l doare burta, se răzbună pe mine. Nu se poate şi el controla când îl apucă?!...’

– “Ce-ți veni?” îl întrebă împăciuitor.

– “N-ai deschis televizorul aseară?”

– “Te referi la grila Gărzii de Fier dată cu bidineaua pe monumentul lui Armand Călinescu?”

Bilan seceră aerul cu brațul, într-un gest ce ținea locul confirmării şi al unui comentariu nici că se putea mai convingător.

– “Opera unor copii...” surâse liniştitor Radu. “Doar nu-ți închipui că oameni de vârsta a treia, care au sprijinit zidurile temnițelor, în majoritate, câte douăzeci de ani, se apucă, la bătrânețe, să se joace de-a legionarii şi vardiştii, în loc să-şi vadă, pe de-o parte, de necazurile lor, iar pe de altă parte de necazurile țării?...”

– “Copii care ştiu că Armand Călinescu a pierit de răzbunarea ‘camarazilor’ cu cămăşi verzi!” îi pălmui celălalt părerea, evident rizibilă pentru el.

Radu Sfetca, care văzuse cu ochii săi copii condamnați cu ani grei de închisoare numai pentru că scrijeliseră pe un zid o asemenea grilă, fără să fi ştiut nici cu ce se mănâncă, nici cu ce se bea ‘legionarismul’, decât că doctrina era urâtă de comunişti, ceea ce o făcea vrednică de tot interesul, ei, la rândul lor, urând, după cum se cădea, comunismul, îl lăsă pe Trandafir să peroreze în voie, până ostenea. Îşi dădea seama că, lipsit de experiența închisorii, dinlăuntrul acesteia, Trandafir Bilan nu era capabil să judece realitatea în întregul ei.

Avansă o altă supoziție, la fel de plauzibilă, poate chiar mai convingătoare, în orice caz mai uşor de acceptat de către conlocutorul său furibund:

– “Cine ştie pentru care motiv are nevoie guvernul să scoată în ochii lumii acest cal de bătaie tocmai acum şi a trimis un ex-securist să mâzgălească marmura. Nu te-ai obişnuit cu provocările lor, cu indicii falşi cu care ne însămânțează viața publică, pentru a atrage atenția poporului de la cine ştie ce afacere necurată pusă pe picioare de vreun grangur sau de la vreo nouă lege neocomunistă în curs de elaborare? Ar trebui să te fi familiarizat cu manevre de acest tip şi să le recunoşti mai lesne. Avem destulă experiență cu înşelătoriile lor. E destul ca televiziunile să le cânte osanale ca să te îndoieşti de orice

ți s-ar propune să înghiți pe nemestecate."

– "Am văzut ce am văzut şi nu am de ce să nu cred ce-mi văd ochii! Auzi, 'legionarii sunt nişte bătrâni neputincioşi! Nu mai sunt organizați în nici un fel!' Dar Horia Sima?!" scoase el ca pe un stindard, fâlfâindu-l prin fața lui Radu Sfetca, numele ce a înspăimântat pe comunişti mai tare decât orice vrăjmaş, deoarece trăia departe de cât le era lor de lungă mâna criminală.

Luând seama că celălalt nu avea nevoie să discute, ci doar să acuze, Radu Sfetca renunță să-i mai explice cele ajunse la el prin camera de luat vederi a televiziunii. I se păru că era mai importantă pacea dintre ei doi, recâştigarea sentimentului că exista o cale de reîmpăcare şi că această cale o constituia recunoaşterea orbirii proprii a fostului membru de partid şi recâştigarea omeniei pierdute prin sălile de şedință. Zise:

– "De ce simți nevoia să urăşti tot timpul? De ce adopți agresivitatea tuturor simpatizanților partidului de guvernământ? Nu e destulă mizerie în țara asta?! Nu ți-e destul şi prea destul chiar să-i urăşti pe panglicarii care ne-au dus România de râpă şi continuă să se agațe nebuneşte de putere?! Mai ai nevoie şi de alții, smulşi din umbrele trecutului, pentru a-ți satisface ura? Nu ți-a ajuns cuțitul la os de atâta sărăcie în care ne bălăcim de o viață?!"

– "Ne bălăcim toți în afară de comunişti!"

Radu Sfetca fu uluit de replica auzită. Ştia prea bine că membrii partidului comunist nici vorbă să fi huzurit nici sub propriul lor regim. Avantajele comuniştilor de rând fuseseră altele şi era uşor să le rezumi cu un singur cuvânt: proritatea. Ei avuseseră prioritate în a face studii, în a li se mări automat notele în cataloagele şcolare, în a fi numiți într-o funcție, în a fi trimişi peste hotare pe banii statului, în a fi primit cu uşurință accesul la tipar. Or fi fost şi alte câteva privilegii la fel de neînsemnate. Hrana bună, căldura în casă, banii, caracterizau numai nomenclatura. Iar Trandafir Bilan ştia la fel de bine că Radu Sfetca era încunoştințat de aceasta. Ce joc stupid încerca? De ce intenționa să-i vâre-n gură cuvinte şi idei ce nu-i aparțineau? Dacă, prins în năvodul provocării, scriitorul şi le-ar fi asumat, ele deveneau o jignire mincinoasă adusă prietenului său. Către asta îl împingea Trandafir? Redactorul era din nou incorect, ca într-o şedință de partid de pe timpuri, când, se vede, nu cruța nici o armă pentru a-şi doborî adversarul.

– "Nu. Nici vorbă să fi fost comuniştii atât de bogați încât să aibă şi astăzi din ce se înfrupta. Nu i-am confundat niciodată pe nefericiții care şi-au agățat nădejdeile de un carnet roşu, care s-a soldat cu ruşinea de semeni, datorată laşității şi lipsei lor de caracter, nu i-am confundat cu şefii de cadre, amatori de peşcheşuri, nici cu angajații M.A.I., cu salarii triple şi şansa de a jefui casele percheziționate. După cum nu i-am confundat cu responsabilii de magazine alimentare şi de restaurante, nici cu directorii de hoteluri. Nu am de ce-i urî pe comunişti. Cel mult îi pot disprețui. Ce este sigur e că mi-e milă de ei. Am o milă nespusă pentru aceşti nefericiți rămaşi fără echilibru, fără țel, fără nădejde. Dacă ar fi credincioşi, toate acestea nu le-ar lipsi. Dar aşa... Suferim toți, comunişti şi necomunişti, prea mult. Mi-e milă de această suferință şi mi-e milă că ea nu ne tămăduieşte prostia generalizată."

Bine înțeles că Radu Sfetca elimina din turma celor bolnavi de prostie generalizată pe acei români care se opuseseră, într-un fel sau altul, după puteri, regimului. Deşi, uneori, era ros de anumite îndoieli şi în privința lor...

Socotea că apucase să vorbească excesiv de mult. Omul violent – şi asta redevenise Trandafir Bilan odată cu recrudescența comunismului (de data asta mascat)

care-i întorsese iarăşi pe dos personalitatea, omul violent nu merită să-i răspunzi. Era conştient că violența atrage după sine violență. Simțea gâlgâindu-i furia în mărul lui Adam. Vroia să o sufoce, să se abțină de la ridicarea tonului. Totuşi nu avu suficientă tărie. Adăugă:

– "Am terminat-o cu ura în clipa când am fost arestat. I-am lăsat pe anchetatori să urască. De ce să accept să mă târască în mizeria lor morală? Crezi că intră în datoria fiecărui om să se mânjească?!..."

Vorbea, de fapt, pentru sine. Ducea un dialog cu un Trandafir care l-ar mai fi putut înțelege. Aşa cum îl cunoştea înainte de descălecarea libertății – libertatea de a-ți înjuga din nou aproapele. La nesfârşit...

'Murdărirea' tuturora, pătarea cu sânge a mâinilor fiecăruia, constituiau o tehnică aplicată de securitate la penitenciarul din Piteşti. Pusă în practică prin Țurcanu. Aşa s-a preconizat distrugerea credibilității unei generații de elită. Radu Sfetca regăsea, în mic, acelaşi îndemn la ură şi în spusele lui Bilan. Dar îi respingea ispitirea cu încredințarea că el, Sfetca, încă o dată era dator să ardă de viu pe rugul lăuntric pentru a rămâne Om.

Fără legătură cu 'legionarii' cu care îşi începuse diatriba, redactorul, atras magnetic de ideea sărăciei şi a guvernării prezente, izbucni într-o nouă explozie de duşmănie:

– "Ce sunt pensiile astea imposibile?! Cine se gândeşte la cei care au muncit întreaga lor viață?! Vor să ne bage în mormânt?! Câte kilograme de carne pot cumpăra cu pensia mea?! Şi asta după toate câte le-am făcut pentru cultura română?!"

Alături de susținerea unor cărți acceptate de cenzură, Trandafir Bilan se transformase, sub vechea orânduire, într-un cenzor rafinat în a descoperi carențele politice ale textelor supuse redactării sale şi, motivat de frică sau de credința în doctrină, fusese unul acerb. Acesta era adevărul asupra a ce făcuse el pentru cultura română.

Fără vreun cuvânt suplimentar, Radu Sfetca se îndreptă spre cuier, îşi puse paltonul, căciula şi ieşi.

Ceața se lăsase şi mai opacă. Şi mai apăsătoare. Şi mai sufocantă. Era o ceață aşezată peste lume în eternitate.

O VIZITĂ MATINALĂ

Pe timpul comunismului, sub stăpânirea celui de-al doilea autarh, divorțurile deveniseră extrem de lungi şi complicate, dintr-o strădanie lăudabilă a regimului - dar incompletă şi prost chibzuită - de a reintroduce morala în viața familială. Dealtfel, morala fusese ferfeniță prin diligențele precedente ale echipei lui Dej, aşa că urmaşul la putere era dator s-o reinstaureze, deoarece țara se ducea de râpă văzând cu ochii, nemaiavând nici un temei spiritual pe care să se sprijine. Gurile rele spun că influența Elenei Ceauşescu ar fi contribuit la dirijarea din umbră a acestei întârzieri a pronunțării în justiție. Nu că pe ea ar fi durut-o inima mai tare pentru destinul nostru național. De vină, adaugă bârfele, era temerea ei, ca a oricărei femei ajunsă la vârsta respectivă, de eventualitatea unui divorț. Drept care, acționă, cum singură o putea face, determinând starea lucrurilor astfel încât despărțirea legală să devină atât de greu de dobândit, încât să-şi piardă bărbatul ei şi oricare altul pofta de a mai hrăni vise legate de o evadare posibilă

din lanțurile căsniciei. Poate că aici stă şi explicația faptului că Nicolae Ceauşescu nu se deplasa nicăieri în lume fără a fi însoțit de credincioasa-i soață: să nu cumva să se fi lăsat atras de vreo ispită, fiind lucru ştiut că bărbații sunt slabi de vârtute, mai ales dacă nu cred în pedeapsa lui Dumnezeu.

Victimă a noii legislații era şi profesorul X: prins în capcana amenințării doamnei sale că urma să fie părăsit de dânsa, el nu se înfățişase nici măcar o dată în fața tribunalului, oricâte înştiințări primise în căsuța poştală. Aceasta pentru a-şi ține cuvântul dat dumneaei că nu avea s-o necăjească în obținerea libertății dorite. Distinsa-i pereche era grăbită s-o dobândească în vederea contractării unei noi căsătorii. În aceste condiții, un timp ce i se păruse enorm de lung dascălului se scursese fără ca el să se fi dumirit dacă era în sfârşit divorțat cu adevărat au ba.

Au existat mai multe pricini ce au condus la această situație. În primul rând, bărbatului nu-i fusese deloc agreabil să se explice în fața unor necunoscuți care îşi arogau dreptul de a dicta în viața lui. În al doilea rând, nu se simțea chiar la îndemână să i se spună de la obraz că i se desfăcea o căsnicie ce durase, de bine de rău, douăzeci şi trei de ani; aşa că preferase ca acele lucruri jenante să se rezolve în absența lui. În al treilea şi ultimul rând, se temea ca nu cumva să se isce vreun neprevăzut în soarta nevestei sale, s-o îndemne să se răzgândească în ultima clipă. Lui, cum era blând şi iertător, îi era frică să nu se fi înduioşat şi să închidă ochii asupra tentativei ei eşuate, astfel calvarul lor reîncepând pentru alți vreo douăzeci şi ceva de ani.

Plin de nădejdi dulci dar şi de nesiguranță, sosirea vacanței îi îngăduise să se retragă la mănăstirea Cocoş. Era un început de vară desfătător. Vlaga soarelui te urmărea leneş, boarea se preumbla molatic prin ramuri, lumina se întrețesea cu umbre, liniştea era curmată neîncetat de argintul din glasurile păsăretului cântător. Corpurile chiliilor se orânduiau pe tiparul unui dreptunghi. În mijlocul lor se înălța albul bisericii, nici impunătoare, nici intimă, caldă însă cu siguranță. Între laturile în chip de cetate şi casa Domnului se întindea o grădină cu tufe rare de trandafiri, cu crini, irişi şi gazon pretutindeni, mărginită jur-împrejur de o alee acoperită până la bărbie cu pietriş. În afara incintei, la nu prea mare distanță de gardul robust ce se clădea atunci din piatră de râu, după pilda aşezărilor monahale moldoveneşti, se înălțau coline înveşmântate cu o pădure continuă, pictată cu un verde proaspăt, încă necolbuită, nici zdrențuită de invazia omizilor. Ele alcătuiau un crater pe fundul căruia din cățuiul turlei de culoarea varului se revărsa plutitor în jur duhul monahal - nutritor prin rugăciuni pentru tot ce însemna viață în preajmă - mai prezent decât rasele negre ce înspicau rareori curtea veselă chiar de nu părea populată.

Pacea locului mângâia cu discreție nevoia de odihnă sufletească a vizitatorului. Deşi aspirase el însuşi la acea dezlegare de contractul marital, ce era în curs de a se desăvârşi, îl rodea un regret şi o ruşine nemărturisite nimănui. Atunci când se pregătise de căsătorie, îşi făgăduise în taină să o fericească pe aleasa inimii sale. Anii trecuseră peste ei, sufocând ca sub o pilotă călduroasă şi indiferentă la simțăminte orice aspirație de acest ordin din sufletul bărbatului. Se pomenise, într-o bună zi, că uitase cu desăvârşire ceva. Abia mai pâlpâia într-un cotlon întunecos al minții sale conştiința posibilității ca existența lor să se fi desfăşurat sub semnul acelei înfruptări din fericire la care gândise inițial. Constată amintirea dorinței sale vechi şi... maşinal trecu mai departe. Acum se întreba tot mai dureros cum de ignorase ambiția de odinioară. Nu-i rămăsese decât să bage de seamă

că nimic nu mai era de făcut: anotimpul fericirii trecuse. Doamna lui avea dreptate: liniştea nu le mai era accesibilă decât despărţiţi.

Mistuind atari cugetări, sufletul său se goli treptat de imaginile curente ale sfertului de veac scurs, fără a se lăsa pătruns de altceva decât de aburii înălţaţi din iarbă, inconsistenţi ca incertitudinile sale privitoare la ce fel de om se pregătea să devină. Avea să semene cu el însuşi şi pe viitor sau urma să se obişnuiască a conviețui cu un străin în acelaşi trup? A rămâne singur urma să-i fie propice ori era spre distrugerea lui? Trebuia musai să reia un trai comun sau singurătatea i se potrivea mai degrabă? Dacă avea să se recăsătorească, ce calităţi şi ce defecte aspira să aibă femeia ce l-ar fi reţinut pentru a doua oară? Cum se cuvenea să se schimbe, pentru a nu repeta greşelile făptuite? Era cu adevărat capabil de atare modificare? Şi câte nu-i mai persecutau creierii obosiţi...

Dincolo de vârtejul unor asemenea gânduri, comoara pe care o descoperise era bucuria de a fi în sfârşit singur, în pat, la masă, la plimbare, când citea, când observa natura şi când nici nu ştia măcar ce chef avea. Oricât se străduia raţional să-şi pregătească viitorul, amâna cu nespusă delectare clipa unei hotărâri, pentru a se mai bucura de vidul creat în sine şi în jurul lui, vid propice păcii nou cunoscute.

O vizită a episcopului local nu-l alungă din apartamentul oficial unde fusese găzduit de starețul care-l prețuia mai mult decât merita. Fusese avertizat că urma să schimbe reşedința, însă ierarhul nu intenționa să-şi petreacă noaptea acolo. În loc să-l stânjenească, îl invită să-i împartă prânzul şi avură una dintre cele mai agreabile convorbiri cu putință. Înaltul oaspete îl măguli că, stând atâta timp singur, în lecturi şi tăcere, ducea o adevărată viață smerită de monah, ceea ce-i plăcu mai mult decât ar fi crezut. Replica îi confirmă înțelepciunea traiului său din ultima lună şi, dacă mai zăboveau ezitări în sufletul lui, legate de cele petrecute cu viața sa intimă, cuvintele adresate lui i le stinseră cu stima ce o revărsau asupră-i. Ba chiar, stimulat de cele auzite, îi trecu prin minte că, în definitiv, ar fi putut şi asta fi o perspectivă. Fără să-şi dea seama de jocul ce se desfăşura în sinea sa, mai bine spus în subconştient, în acest context îşi aminti cu plăcere de chipul stareței de la mănăstirea vecină, Saon; apoi de statura ei; pe urmă de patima ei pentru viteză, când se urca la volan pe înserate, zdrobind maşina pe drumurile de glod, până ce-şi omora dracii toți adunați în cursul zilei. Cu aceste fragmente de imagini ațipi cu un surâs nevinovat pe buze.

Dormi neîntors până la ceasurile cinci şi un sfert. Nu numai că era un matinal, dar era şi un harnic. Nu ar fi zăbovit în aşternutul somnului nici să-l pici cu ceară. După câteva aplecări ritmice din brâu, pentru desmorțire, străbătând camera de trecere, în acelaşi timp una de aşteptare şi un salon, şi deschizând larg uşa de intrare, aşa cum făcuse şi cu fereastra odăii de unde ieşise, se afundă în sala de baie. Duşul rece şi frecarea trupului cu un burete aspru, apoi cu prosopul de cânepă deloc mai catifelat, îi puse sângele în mişcare şi-l desmetici definitiv. Nerăbdător să-şi facă gimnastica zilnică, lăsă rasul pe mai târziu şi reveni de unde plecase.

Remarcă din mers, cu marginile conştiinței, ceva necunoscut şi imposibil. Elimină cu forță din plămâni aerul viciat, după care trase adânc aer proaspăt în piept, concentrându-se asupra mesajului ce i l-ar fi trimis nările, mai precis ce ar fi fost semnalat de simțul său olfactiv. Descifrarea acestuia era nici că se putea mai clară: undeva în casă exista o femeie. Dădu fuga în dormitorul părăsit numai cu zece minute în urmă. Gol cum îl lăsase! Reveni în precedenta încăpere: 'Am traversat-o neatent. Acolo se ascundea, să-mi joace un renghi!' Dar cine??! Fosta lui soție nu avea cum fi. Habar n-

avea unde se ascunsese el. 'Stareța', îți aminti fantazările sale dintre somn şi veghe, 'în nici un caz!' Scutură capul, pentru că i se părea nepios să-i fi trecut asta prin minte. 'Vreo solicitantă cu cine ştie ce grabnică cerere pe lângă episcopie? La ora asta?! Ce prostii! Să mă calmez', îşi zise, reluând căutarea sistematic. De data aceasta se uită şi-n aşternutul său lăsat neglijent unde fusese lungit, ca şi sub pat. Deschise şi uşa dormitorului oficial, unde săvârşi aceeaşi inspecție riguroasă. Cum nu dădea peste nimeni, reintră în sala de baie de unde abia ieşise. Nimic! Revenind din atmosfera umedă a băii în salon, îl izbi neplăcut calitatea mizerabilă a parfumului folosit de necunoscută, acela care îl convinsese că avea o vizită neaşteptată şi, în definitiv, neobrăzată într-o mănăstire de călugări... Avea un iz puternic şi dulce ca parfumurile bulgăreşti sau sovietice! 'Ce calitate proastă are femeia!' îşi zise aproape îngrețoşat de mireasma cotropitoare, groasă ca mierea. Renunță să mai cotrobăie după intrusă. 'A plecat cu siguranță. A furat ceva şi a şters-o...' Se repezi să-şi regăsească ceasul depus pe noptieră şi pe semne rămas sub cartea lăsată deschisă. 'E aici.' Îşi înfundă pumnul în buzunarul pantalonilor unde-şi ținea portmoneul cu ceva bani şi mai ales cu buletinul de identitate. Era şi el la locul lui. Îl deschise: nu-i lipsea nimic. Ieşi în prag şi inspectă amănunțit grădina. De pomană îşi forța vederea: acolo nimeni nu ar fi trecut nevăzut; nu exista nici o tufă şi nici un copac.

Se îmbrăcă în pripă şi ieşi din incintă, sperând să vadă femeia din spate, depărtându-se după incursiunea făcută, când se răzgândise dacă-şi dăduse seama că greşise adresa...

Absolut nimeni pe drum, nici în crângul din fața portalului de intrare!

Reveni abătut ca omul ce nu şi-a îndeplinit menirea.

- "Buna dimineața, dom' profesor!" îl apostrofă glasul starețului, un pehlivan şi jumătate. "Ce-i cu dumneavoastră cu noaptea-n cap prin târg?"

- "Binecuvântați..."

- "Domnu' ", răspunse după cuviință, adică: nu eu binecuvântez, ci Dumnezeu.

- "Să vedeți ce am pățit!" şi-i istorisi întreaga tărăşenie.

Depunea tot sufletul în povestire, ba o mai şi îngroşa, să-l facă pe conducătorul obştii să fie îngrijorat pe măsura îngrijorării sale. Părintele Gherontie îşi micşorase ochii şi-l cântărea amuzat printre crețurile pleoapelor:

- "Ce n-aş fi dat eu să fi venit la mine aia, dom' profesor... Ce v-ați speriat? că nu voia să vă facă rău! Om şi ea... N-a putut dormi singură..."

Îl luă pe după umăr, zguduindu-şi pântecul revărsat în toate direcțiile pe sub sutană şi peste centiron. Îl scoase din nou pe drum. Făcură alături vreo sută de metri.

Îi spuse liniştitor:

- "Ei, ați văzut că nu ați avut de ce vă teme? Ni se întâmplă la toț i să ne trezim cu fundu-n sus şi să ne apuce bâțâiala de frică. A trecut, gata..."

- "Ba nici vorbă, părinte stareț! Trageți pe nas! Mirosiți! nu simțiți?! Uite că până şi-aici şi-a lăsat parfumul!..."

- "Ah, asta era? Teii, dom' profesor, teii, dragii de ei!... Teii! A-nflorit as'noapte pădurea de tei de pe deal...!" întinse brațul şi-l roti jur împrejur, arătându-i minunea, cu un gest de parcă ar fi fost zeul Dobrogei: verdele de pe coamă se înălbise cu o cochetărie de mare cuceritoare care, deşi în vârstă de douăzeci de ani, se străduia să arate bătrână cât lumea...

PIJAMAUA DE MĂTASE

Îşi merita, sărmanul, costumul de pijama!

Nu era unul obişnuit, dintr-acelea de îmbrăcat înainte de culcare. Nu. Era un costum de pijama de casă. Un simbol al comodităţii elegante, distinse, boiereşti. Dacă era prea cald pentru a rămâne într-un halat subţire, te cuibăreai în fotoliu în acest costum, pentru a-ţi continua lectura începută în ajun; te aşezai pe o parte a tablei de şah odihnind pe o măsuţă cochetă, între tine şi fiul tău; te relaxai alături de radio (în timpurile acestui soi de veşmânt neexistând posturi de televiziune!); atunci când treburile zilei erau definitiv îngropate în uitare, te desfătai în tihna familiei.

Mătasea din care era confecţionat costumul său de pijama era mai consistentă şi mai strălucitoare decât majoritatea mătăsurilor ce le văzusem. Alb lăptos cu dungi late, verticale, bleu marine. Dacă ar fi să dau socoteală de ce înţeleg eu prin *savoir vivre* al paşalelor sau sultanilor de la Înalta Poartă. aş spune că foloseau astfel de pijamale de casă.

Interesant este că nu-l jenau zăbrele de pe fondul ca lumina înspumată... Că nu ne supăra pe noi este de înţeles. Deşi fusesem luaţi în primire de câteva luni bune de către administraţia fortului Jilava, încă nu primisem ‘ţoalele festive’ – cum denumea în derâdere uniformele condamnaţilor unul dintre colegii mei.

Dar el, care făcuse 8 (opt!) ani de puşcărie de tot soiul – în penitenciare şi la Canal, în mine şi în colonii din sectorul agricol, cunoscuse şi răscunoscuse zeghele vărgate şi – după mintea mea – s-ar fi cuvenit să i se sleiască limba numai la rostirea numelui lor. Însă, nu! Domnul Gărnescu era un filosof. El gusta clipa – cu pijamaua ei bariolată cu tot...

Când şi-a scos hainele de stradă în cari fusese arestat şi s-a drapat în costumul de pijama, timp de o clipă l-am urât cu toţii. Atât de noi, de bine croite, atât de nobile erau materialele din care fuseseră cusute, atât de modernă cupă aveau, încât am fi dorit să ne îngăduie a-l observa într-o tăcere respectuoasă, timp îndelungat. Bineînţeles că nu ne trădam uluirea de faţă cu el, nici invidia de sărăcani jerpeliţi şi jegoşi, cu hainele neschimbate de un an şi mai bine. L-am fi admirat fără a-i îngădui să devină conştient de jalnicele noastre simţăminte. Pentru că trebuie să aflaţi, veşmintele sale de stradă nu se situau mai prejos decât opulentul costum de mătase ce le-a luat locul. De pantofii săi comandaţi la ăl mai şic pantofar din Calea Victoriei să nu mai vorbim (tinerii cititori e posibil să nu fie conştienţi că încă şi în 1957 românul îşi mai îngăduia a-şi comanda straie şi încălţări după gustul şi punga sa, deoarece Nicolae Ceauşescu – poate că în amintirea propriei copilării – era îngăduitor cu existenţa cizmarilor ale căror ateliere singulare înveseleau urbea, şi, prin influenţă, şi a meşterilor croitori.

Revenind, domnul Gărdescu se respecta din toate punctele de vedere. Să nu-i mai pomenim mustaţa de muşchetar fioros, groasă sub îmbucarea nărilor şi tot mai răsucită către terminaţiile subţiate ce se depărtau în direcţia mijlocului obrajilor. Oscilau între blond şi roşcat precum spicul de grâu copt; erau amuzante ca un spirit al lui Aramis, dar şi impunătoare ca o încruntare a unui Porthos. Privindu-l pe noul venit, am constatat ce se

înțelegea prin mustățile unui vechi puşcăriaş – unica podoabă îngăduită în universul gratiilor, dar noi nu aveam cunoştință încă de aceasta.

Într-adevăr, domnul Gărdescu reprezenta un bătrân puşcăriaş revenit la matcă. Iar trupul său de haiduc ni-l recomanda ca atare. Era cărnos şi muşchiulos de parcă se pregătea a da o probă pentru rolul unui june prim de tipul 'Corsarului'. ' Iate uită cum te înzdrăveneşte munca în mină! Şi ce sănătate îți conferă activitatea fizică în aer liber, prin fermele M.A.I.-ului...' încercam să mă închipui cum aş fi arătat după un număr egal de ani petrecuți prin temnițe... Încă nu cunoşteam secretele înfloririi sale regeşti, dar nu am întârziat a le afla.

Întreg lotul său fusese pus în libertate cu prilejul grațierii din 1955. Lunile adăugându-se după luni, domnului Gărdescu îi parveniră ştiri nesigure că unii membri ai unei organizații din care făcuse parte fuseseră rearestați. Cum nu se zvoni despre nici unul dintre dânşii că ar fi fost repus în libertate, după acest interview de rău augur, recentul nostru coleg pricepu că li se înscena un nou proces.

Întretimp, libertatea îl cucerise definitiv. Înjghebase planuri dintre cele mai fireşti şi mai frumoase. Intenționa să facă studii universitare, să întemeieze o famile, să-şi chivernisească salariul pentru a-şi cumpăra o motocicletă şi o barcă. Nu-i venea uşor să renunțe la acestea pentru o nouă condamnare gratuită.

Sfătuindu-se cu nişte avocați şi medici din larga sa familie de intelectuali, opinia majorității acestora înclină către internarea sa în ospiciu. Familia Gărdescu era reprezentată şi acolo de doi iluştri şefi de secție. Părinții să profite de acel refugiu pentru a-i completa garderoba. În răstimp, să aştepte strângerea lațului în jurul gâtului său robust. Poate că refugierea între nebuni l-ar fi putut salva de oroarea celei de a doua recluziuni...

Zis şi făcut. Numai că lanțul, nedotat cu suflet, după modelul oamenilor, făuritorii săi, nu se înduioşă de soarta junelui de douăzeci şi şase de ani, ci-l târî în fața crudei instanțe. Aceasta îl aruncă în mijlocul nostru, să-şi reia nenorocita existență alături de cei lipsiți de orice perspectivă.

Ce s-o fi ales de domnul Gărdescu? Mi se pare că a mai primit cincisprezece ani. Personalitatea sa tonică, încurajatoare pentru noi, neofiți într-ale suferinței, a pierit în oceanul locurilor de caznă comuniste.

Însă hainele sale (de nebun!), costumul de pijama mai ales, dar al părinților lui pentru întreaga-i tinerețe pierdută, au rămas vii în memoria tuturor acelora care am apucat să le vedem impregnate de acel aer indicibil al libertății pe care apucase să o guste.

RAHATUL DIN CRAIOVA

În aşteptarea Sfintelor Sărbători ale Crăciunului din 1989, în fabrica unde lucra prietenul meu se adunaseră oarecari cantități de bunătăți dintre cele râvnite de copii. Munca de mult timp era întreruptă şi se organiză în curte, trăgând către chioşcul de alimente, o coadă imensă, compusă din câte şase-şapte inşi stivuiți unii după ceilalți, în aşteptarea sosirii pe rând în dreptul tejghelii. Imensa omidă umană înainta penibil de încet. Nu-i vorbă că nici pricina înşiruirii muncitorilor nu le dădea prea mare ghes. Nu se desfăcea făină, nici zahăr, nici unt, nici stafide, nici banane, nici portocale, nici carne de

sarmale, nici cârnați, nici măcar brăduți, pentru împodobit încăperile. Se vindea rahat. Dar oamenii stăteau şi pentru aşa ceva: să nu se întoarcă la copii cu mâna goală. Nu numai că se înşiruiseră, cum sta în firea românului, orice s-ar fi vândut, dar se şi îmbulzeau, călcându-şi pantofii unii altora, după cum dictau legile nescrise ale comerțului socialist.

Timpul trecând, oamenii păreau tot mai sălbăticiți. Recurseră – ceea ce se petrecea foarte rar – la lovituri de palme şi pumni, la nişte bombee bine aplicate în părțile moi dorsale.

Când vrăjmăşia îşi atinse apogeul, un tânăr ieşi dintre rânduri, făcu doi paşi la dreapta, se întoarse pe călcâie şi-şi privi concetățenii, cu pupilele arse de nerăbdare, cu cearcăne ale istovirii de sărăcie şi cu buzele uscate de umilire. Îi privi şi începu să scandeze, inițial fără vlagă şi fără de încredere în rostul faptei sale. Muşca silabele ritmic:

– "Ti...mi...şoa...ra! Ti...mi...şoa...ra!"

Se reuneau cu dificultate alte şi alte voci. Când se ajunse a se întruni cam jumătate din oameni în intonarea imnului început, se impuse un al doilea:

– "La...pri...mă...ri...e...! La...pri...mă...ri...e!"

Acum răsuna întreaga curte, strada toată, ba şi cartierul. Geamurile zăngăneau.

Exclamația impunând tăcerea solicită oamenilor să se potolească. Brațele se îndreptară către directorul fabricii, care apăruse nu se ştia cum. Era limpede că dorea să li se adreseze. Îl ascultară.

Nu pierduse demnitatea şi omenia ce-l caracterizaseră tot timpul de când conducea întreprinderea.

– "Vreți să mergeți la primărie. N-am nimic împotrivă. Doriți să demonstrați acolo. Nu mă opun. Dar ascultați şi sfatul meu. Nu vă legați de nimeni pe străzi. Nu stârniți discuții de nici un fel şi nu răspundeți la provocări. Să nu cumva să spargeți vitrinele magazinelor şi să nu luați lucruri ce nu vă aparțin. Mergeți de-a dreptul la primărie şi arătați care vă este voia."

Trecuseră douăzeci de minute din clipa când tânărul ieşise dintre rânduri.

Cineva deschise porțile şi cei dintâi revoluționari ai Craiovei se revărsară pe paviment.

REVELAȚIA

Un titlu prea pretențios față de pretextul nesemnificativ ce l-a sugerat, zic unii. Numai pentru umilul dramaturg are însemnătate. Una greu explicabilă, pentru că foarte intimă; va să zică, grijuliu tăinuită. Aşa încât riscă să rămână povara sa sufletească, niciodată comunicabilă, pecetea tăcută cu care să coboare în sicriu.

De această 'revelație' atârna pacea sa lăuntrică. Poate că şi asta este prea mult spus. Până la acea 'revelație', se simțise handicapat. Sentimentul nu-i stârnise coşmaruri în somn. Nici măcar nu-l determina să-şi piardă odihna. Însă nu se putea despărți de conştiința surdă că-i lipsea ceva esențial. Ceva care pentru ceilalți constituia o capacitate firească. Ca şi când ar fi fost pe nevestitelea emasculat. Nu era în stare să recunoască oamenii după chip, relațiile sale umane dinainte de arestare, din perioada cât apucase a fi

student, despre asta este vorba. Toată lumea îşi recunoştea prietenii sau duşmanii. Pentru el, feţele celor din jur rămâneau hărţi indescifrabile, câteodată şi din perioada următoare. Meteahna nouă îl ducea până-ntr-acolo încât, ştergând cu privirea obrajii unei tinere, într-un autobuz aglomerat, i-au trebuit mai multe reveniri insistente ale pupilelor asupra chipului ei (care nu i se părea străin), pentru a-l recunoaşte în el pe al propriei sale soţii. Asta la începutul căsătoriei.

N-a solicitat nici unui medic să-l consulte. Iar psihologi în ţara noastră nu există, ei constituind un motiv de spaimă pentru comuniştii care aveau atâtea de ascuns şi refuzau oricui dreptul de a le radiografia sufletul. De aceea, 'savantul de renume mondial' madam Ceauşescu, după cum o gratulau ziariştii puşi pe şotii, a poruncit desfiinţarea institutului de psihologie (printre altele) şi să nu cumva să fi rămas în stare a mai miji picior de cercetător al psihicului sub soarele negru al nebuniei sale femeieşti.

Îşi explica singur beteşugul. Pe de o parte, convieţuise cu peste 6.000 inşi prin temniţe şi lagăre, başca paznicii, îşi făcea socoteala. Îi ostenise memoria vizuală, îşi spunea. În ceea ce-i privea pe foştii colegi de facultate, dinainte de arestare, ştergerea înfăţişării lor din cuget, aceea care-i pricinuia necazul, avea o explicaţie specială, gândea. Radiindu-le trăsăturile, subconştientul său îl apărase în anchetă de înspăimântătoarea posibilitate a unor mărturisiri privitoare la implicarea lor în demonstraţia studenţească sau referitoare la opiniile şi credincioşia acelora faţă de partid. Aceasta, la început; când nu trecuse mult de la înhăţarea lui. Mai târziu, după eliberare, când nu mai avea voie să studieze, când ocolea clădirea cenuşie, sobră, dar impunătoare a Universităţii, umplându-i-se ochii de lacrimi de cum o zărea, orice semn de recunoaştere i-ar fi aruncat un fost coleg, ajungea la el ca un cuţit mânuit de un jongler neîndemânatic, cu vârful gata-gata să-i sfâşie carnea. Cum pericolul de a se găsi faţă-n faţă cu aceia era la fel de mare aiurea, ba chiar mai mare decât în cartierul cutreierat de el cât frecventase sălile de curs, era mai bine pentru sine (judecă) să ajungă a da nas în nas cu ei fără a i se mai trezi vreo amintire. Când spun 'judecă', nici vorbă să cred că procesul a avut loc într-un mod conştient. Nu, totul se desfăşura la nivelul inconştientului.

Stăpânirea capacităţii de a activa pătura sub care dormeau cele memorate nu izbutise să o domine totalmente. Acelea îl surprindeau nu rareori a nu fi murit, ci a reveni dureros în conştiinţă. O dată s-a întâlnit cu o fătucă din aceeaşi grupă de studiu cu el, pe care o curtase înainte de dispariţia sa. În multe rânduri îi revenise mutrişoara ei inteligent zglobie-n minte, genele sale negre, lucitoare, lungi şi întoarse ca nişte corniţe pregătite să-i atace privirile molâi cu care-i sorbea, într-o tăcere amuzată, frumuseţea. Mai ales nu o putea uita cum îi povestise, în legătură cu o doamnă oacheşă şi masivă, prietenă cu mama ei, întâlnită de el în camera de zi a familiei, că, dând anunţ la mica publicitate în legătură cu nişte mobilă ce o avea de vânzare, fusese vizitată de un necunoscut care, în cele din urmă, uitând de scopul comercial al intruziei sale, o convinsese să-i cedeze atunci şi acolo, maculând studioul sufrageriei cu pricina. Iar naratoarea îşi umplea zâmbetul de subînţelesuri colorate şi ademenitoare, aruncându-i-l de-a dreptul în braţe conlocutorului ei student în primul an: prinde-mi-l dacă poţi şi înţelege-mi-l! 'De fapt, altceva ce s-o fi caracterizat, nici nu mai ştiu...' îşi zicea în temniţă, când pierdea timpul cântărindu-şi propria nechibzuinţă erotică de odinioară, datorată sfielii şi bunei creşteri dusă până la mazochism.

Tocmai pe această domnişoară, dragă în alte timpuri, se nimeri să o întâlnească la

nu multe luni după regăsirea în libertate. Se bucură să o vadă dând colțul străzii. 'Ah, ia te uită: e chiar strada ei! Iar vizavi locuise cu părinții...' S-a dus de-a dreptul spre dânsa, i-a surâs şi i-a întins mâna, cu ingenuitatea sfârşitului adolescenței, când o cunoscuse. Mâna ei a rămas țeapănă pe lângă trupul încremenit. Buzele ('totdeauna le-a avut subțiri') nu i s-au descleştat decât pentru a-i spune: "Tovarăşe, te rog să nu mă mai saluți când mă întâlneşti. Nu-mi face nici o plăcere." Şi a trecut pe lângă el de ca şi când nici nu s-ar fi găsit pe acelaşi trotuar cu dumneaei.

Pățania îl îndemnă la mobilizarea întregii prudențe şi înțelepciuni pe viitor, în cazurile când ar fi întâlnit foşti colegi. Nu putea şti cum evoluaseră în cei în jur de zece ani de când nu mai avuseseră ştiri unii de la ceilalți.

Altă dată intră în redacția revistei "Luceafărul". Dusese nişte poezii, în strădania de a reveni pe făgaşul ales pentru sine demult, acela al manifestării pe tărâmul versificației. Ghinionul a făcut ca tocmai atunci să se găsească în încăpere un coleg din vremurile trecute. Se prefăcu a nu-l vedea. Celălalt îl măsură răbduriu o bucată de timp. Când ajunse la capătul târguielilor cu sine însuşi, hotărî că înainte-i se afla categoric camaradul de altădată. Nu se mulțumi să descopere aceasta, ci trecu la a-l ataca fățiş, cu glas tare şi de față cu redactorul paginii de versuri, un comunist înrăit, necruțător cu duşmanul de clasă, cum obişnuiau ei să scrâşnească. – "Nu vă supărați, nu sunteți...?" îl întrebă, numindu-l în perfectă cunoştință de cauză. "Ba da." Nu putea nega, deoarece, redactorul ținea în sertarul biroului filele sale cu semnătură autentică. – "Am fost colegi!" izbucni vesel. "Nu mă mai cunoşti?" L-a scrutat crunt. – "Nu." – "Am fost studenți în acelaşi bănci..." Pomenea o epocă ce se îndepărtase cu un deceniu. – "Nu eu. Eu sunt student acum." Redactorul, fără a şti că acoperea un condamnat politic, sesiză situația ambiguă şi stânjenitoare pentru colaboratorul său şi îl atrase pe acesta într-o discuție pe marginea strofelor tocmai recitite. Limbutul se retrase fără alte comentarii.

Aşadar îi uitase, pentru a nu mai fi pus în situații de acest soi.

Acum, când îi lăsa careva de înțeles că studiaseră în acelaşi timp pe băncile aceleiaşi facultăți, îi cântărea mirat fața, ridica din umeri şi şoptea: – "Iertați-mă, sunt profesor. Am văzut prea multe figuri în viața mea. Mi s-a tocit memoria vizuală. Mă simt prost s-o mărturisesc: m-am ramolit..."

Acesta-i era handicapul.

Asta o pățise şi cu secretara literară a teatrului. Îşi încredințase comedia în mâinile ei. O satiră politică a cărei bătaie era actuală; folosise viața lui Baumarchais pentru a ataca tirania bunului plac ceauşist. Admira chipul, ținuta şi umorul acid al doamnei total necunoscute. Copleşit de îndelungata documentare necesară aducerii la lumină a subtilităților cugetării şi simțirii din secolul XVIII, muncit de o imaginare în efervescență a profilurilor gracile, a veşmintelor de mătase, a atitudinilor statuare şi a gesticulației inteligente, frecvente în epocă, avu impresia a le regăsi pe toate contopite în istețimea femeii cu care era confruntat de dincolo de birou. Ce o fi provocat atari confuzii era greu de spus; poate că lunecarea liniei de margine a obrajilor femeieşti într-o rotunjire agreabilă privirii, pentru a închega buzele, uşor ieşite în afară, ca nişte petale de boboc de trandafir vag fanat, şi bărbia cu desen clasic, desprins dintr-un ulei de Boucher. Un mărunt calcul al ei, făcut cu glas tare pentru a provoca o apropiere cu cel care "se dădea" drept necunoscut (i se părea), un calcul privitor la vârstele lor posibile şi la profesorii pe care-i avuseseră ca studenți, calcul ce putea converge către ideea că fuseseră colegi, fu respins de el cu blândețe, dar în sinea lui cu o vehemență plină de oroare (– 'Ah, nu, nu

acum... Îmi pun atâtea nădejdi în discuția cu această doamnă. Pare să fie clădită din acelaşi aluat cu mine. Poate că şansa mea atârnă de ea. Nu vreau să mă recunoască că eu sunt cel condamnat politic! Am şi eu dreptul să fiu judecat pentru meritele mele.')

Spera să nu se repete o anumită întâmplare. O altă persoană care-l dibuise, după un scurt schimb de cuvinte, în redacția de teatru a radiodifuziunii, se pomeni că ridică tonul la el, cu priviri indignate: – "Nu pricep care-i jocul. Trebuie să nu te recunosc? N-avem voie să vorbim unul cu celălalt?! Ți-e ruşine că ne cunoaştem?!" Era de presupus că fuseseră destul de apropiați. Totuşi, putea jura că nu ştia cu cine avea de-a face.

Pe doamna aceasta nu voia s-o jignească: atârna viitorul său ca dramaturg de dumneaei. Dar nici pe ea nu şi-o reamintea cu nici un preț. Şi dorea din suflet ca nici dânsa să nu şi-l reamintească, după cum se părea că se pregătea s-o facă.

Delicată, femeia nu insistă. (– 'Nu-i convine să joace pe acest teren', remarcă. 'Îmi dă de înțeles să mă fac că nu-i cunosc trecutul.')

Nu trecu mult timp până să-i comunice că atât ea cât şi directorul teatrului căzuseră de acord să-i promoveze piesa. Urma să sosească din Târgu-Mureş cel mai original regizor al țării, pentru a semna un contract cu ei. Punea în scenă alternativ în România şi în Ungaria. Dacă agrea şi el textul, succesul comediei era asigurat şi peste hotare.

După ce descinse acela, dramaturgul află că venise cu o piesă rusească la el şi nimic nu-l determina să renunța la ideea de a o monta pe scena lor.

Aşadar, succesul lui era amânat. Dar cu atâta grație o făcuse secretara literară, încât ajunse a se convinge că izbutise a câştiga un prieten. Aceasta deoarece, arătându-i câteva articole, portrete ale unor personaje dramatice întrupate pe scena teatrului lor, ele îi fură publicate pe dată în 'caietele teatrului'. Cu aceasta începu o serie foarte bogată de portrete similare ce vedeau lumina tiparului atât în 'caietele' diverselor scene, cât şi în reviste nu numai de specialitate, ci şi general culturale. Datorită ei ajunsese stăpânul unui domeniu în care era unicul guvernant. Fiecare pagină constituia un foc de artificii, hrănit cu o topică explozivă şi cu o varietate a vocabularului ce îl prezenta pentru prima oară ca scriitor autentic, din familia acelora care descoperă sensuri noi în cuvinte demult ostenite, ruginite, irosite de vorbitori şi de istoria literară. Pentru toate acestea îi era recunoscător secretarei literare. Dacă pierduse şansa unei premiere, descoperise un gen nou ce-l impusese cu rapiditate.

Trecu Revoluția şi românii se străduiau să se aşeze pe temeiuri noi, pentru a pune început bun, cum spuneau eremiții din pustia Egiptului. Existența dramaturgului se schimbase peste noapte. Nu-l mai interesau nici cucerirea publicului din sălile de spectacol, nici strădania de a surprinde originalitate unei interpretări sau alteia. Acum întreaga lui energie se concentra asupra dezvăluirii ororilor comunismului. Nu mai avea zi, nu mai avea noapte. Fondase o editura pentru a fi sigur că nimeni nu-i întârzia strădaniile. Cu modestie pătrunsese în conştiința publică. Câteva apariții la televiziune răspândiseră ideea că lupta pe tărâmul cunoaşterii adevărului.

Într-o bună zi, se găsi față-n față cu directorul teatrului ei, un actor demn de toată stima pentru ținuta sa, deşi aceasta era înnegurată de prea multe recitări în cinstea soților Ceauşescu. Nu-l acuza pentru asta. Cunoştea cazul unui alt interpret care, când i se propunea să participe la atari manifestări, cum erau numite, acuza crize de inimă, ceea ce-l scutea de murdărire. Dar nu oricine avea tăria să se opună măcar pe calea aceasta

valului omagial ce îneca existența oamenilor de teatru.

Îl salută cu respectul cu care-l înconjurase întotdeauna. Fu uimit că actorul se opri şi-i întinse mâna. Pe când o strângea pe a sa, mărturisi cu jumătate de glas, ceea ce făcea penibilă spovedania, că regreta a nu-l fi ajutat să debuteze cu piesa despre care e vorba, că s-a temut, ținând seama de trecutul autorului.

În clipa aceea, dramaturgului îi răsări în minte tentativa de altcândva a secretarei literare de a-l face să recunoască faptul că fuseseră colegi. Era singura din toată instituția teatrală care-i cunoştea trecutul. Nu o putea acuza că-l trădase: îşi apărase poziția, familia, existența personală. Între timp, constatase că avea şi o mare hibă fizică: şchiopăta. Avea cu atât mai mult de ce se feri de necazuri.

Din când în când o întâlnea şi pe ea. Nu ataca niciodată subiectul piedicilor ce i le pusese. Întemeiase şi dânsa o editură, dimpreună cu nişte rude şi câțiva cunoscuți. Când dramaturgul îi propuse o carte despre luptătorii din munții Câmpulungului, o refuză cu delicatețe. Dădu vina pe unul dintre ceilalți: nu credea că cititorii urmau a fi interesați de atari subiecte.

Mult mai târziu, după ce editura lor dădu faliment, ea îşi arătă regretul de a nu o fi publicat când i-o înfățişase. – "Ați avut dreptate şi noi ne-am înşelat: cititorii aşteptau astfel de cărți şi nu literatură clasică."

Soțul ei, cunoscut de scriitor întretimp, se legase sufleteşte de acesta. Până la a ajunge să recunoască în fața sa faptul că, în urma primei sale arestări, semnase un protocol de turnător. Îşi găsea o justificare: înțelegerea o avusese cu vechea siguranță. Ea operase cele dintâi arestări, după schimbarea regimului. Mai afirma că nimic nu se petrecuse în urma acestei cedări. Adică nimeni nu fusese turnat.

Scriitorul constată că mulți turnători şi rude ale lor îi povesteau lucruri similare. (– 'Fiecare a suportat tensiunea din anchetă, caznele, după puterile sale. Mărturisirile făcute acum vădesc că respectivii inşi nu se socotesc excluşi de faptele lor din lumea noastră, a celor oneşti.') Nu-i era uşor să le înțeleagă mentalitate şi să-i ierte, decât printr-aceea că nu ştia cu exactitate ce făcuseră în calitatea lor de colaboraționişti. Singura modalitate de a-i ierta era să-şi spună: – 'Dacă presiunile asupra mea ar fi fost peste puterile mele, te pomeneşti că şi eu cedam. Nu e bine să judec. Poate că aceasta înseamnă că mă judec singur.' Apoi sărea în sus: – 'Adică dacă făptuiam astfel, nu era cazul să mă judec?! M-aş fi putut ierta, cum am impresia că o fac ei?...' După o pauză, găsea soluția dilemei: – 'Pe ceilalți să-i ierți. Niciodată pe tine.'

După stingerea soțului din viață, prietenia cu fosta secretară literară se aşează pe noi baze. O luaseră de la început. Trecutul lor din domeniul teatrului nu intra în discuțiile ce le purtau. Decât că i-a narat frumoasa atitudine a fostului ei director. Din când în când, îi venea în minte faptul că bănuia să fi fost colegi cândva, dar nu-i era cu putință să-şi amintească nici un element din acea epocă. Relațiile lor se îmbogățiseră prin aceea că soția celui mai bun prieten al său din temniță era foarte legată de secretara literară. Fuseseră colege de facultate şi rămăseseră foarte apropiate una de cealaltă. Nici pe această doamnă nu şi-o amintea, deşi deducea, din conversațiile lor, că fuseseră categoric colegi. Şi dumneaei avu decența de a nu interveni în tipul de relație impus de bărbatul astăzi matur. Târa aceste amiciții cu chiu cu vai prin ceea ce devenea o minciună în continuă creştere, ca un bulgăre de nea rostogolindu-se la vale şi tot crescând, tot crescând, amplificare de care nu era vinovat nicicum.

Aşa, pe nesimțite, se conturară condițiile unei modificări de optică. O sumă de

amănunte o înfăţişară pe secretara literară într-o lumină mai puţin agreabilă, fără să fi intervenit lucruri majore în comportamentul dumneai. Erau mici răutăţi ce, la început, pe timpul colaborării din teatru, păreau distractive, ca orice bârfă nevinovată. Ghinionul lor era că se acumulau. Şi că de data aceasta, ea devenise ‘o femeie singură’. La fel, lăudăroşenii fără acoperire. Voia să impună mediului imaginea unei bogăţii care-i lipsea de când rămăsese văduvă, dar trebuia să legi firele pentru a decoperi cvasi pauperizarea femeii, obligată de viaţa tot mai grea să muncească la bătrâneţe, pentru a se întreţine, cu echivalentul contemporan al decăzutei de drepturi dactilografieri, computerul luând locul maşinii de scris. Revoluţia adusese pe urmele ei ispita născocirii unor părinţi sau măcar a unor bunici bine plasaţi, dacă realitatea nu era chiar atât de linguşitoare.

Prietenul cu soaţa sa izbutiseră să se proiecteze, definitiv, în Franţa, iar dramaturgului nu-i mergea nicicum. Decedându-i tatăl, cu banii obţinuţi din vânzarea vilei acestuia, îşi clădi o casă ieftină, deoarece de lemn, pe malul unei ape: îşi împlinea un vis din copilărie. Reacţiile prietenilor fură foarte diverse. În general, toţi îşi manifestară dorinţa de a cumpăra şi ei un teren acolo. Câţiva, amânară vizita cât putură. Secretara printre aceştia. La telefonul de mulţumire pentru masa oferită, trecu uşurel pentru ce ar fi putut constitui laude şi insistă, caustic, asupra noroiului ce a întâmpinat-o la coborârea din maşină. Însă l-a asigurat că peste vreo zece ani locul avea să fie foarte frumos. Iritat, deoarece regăsea în spusa ei un clişeu verbal obişnuit la cei invidioşi (şi înţepătorii şi el, cel înţepat, aveau acum între 70 şi 80 ani...), îi făgădui să nu o invite până atunci, ca să se simtă cu adevărat bine... Dându-şi seama că exagerase, nu se putu abţine de a supralicita. Adăugă: – “Atunci să mă inviţi când va fi praf!”

În acea clipă, avu loc revelaţia. O văzu cu ochii închipuirii alături de viitoarea soţie a colegului său de temniţă. În anul I al facultăţii, rezemate de un calorifer pe un coridor al etajului patru. Cea din urmă fascinantă cum a rămas de-a pururi, iar ea – o spelbă clătinându-şi trupul firav pe cele două picioare inegale, neştiind bine cum să gesticuleze, ce atitudine să adopte şi neavând curajul de a-l privi în faţă, de aceea adresându-se mereu colegei sale oxigenate, ca şi când asta i-ar fi dotat replicile cu un haz (cu care nu a fost înzestrată nici mai târziu).

Va să zică acea bâzdâganie îl înspăimântase, pentru că era reprezentanta unei epoci şi, în calitatea sa de secretar literar, fusese aburcată într-un post de conducere a teatrului. Abia acum o vedea în toată splendoarea neînsemnătăţii sale. A fost necesară această inutilă ţâşnire a urii pentru a-i ridica fotografia ‘la minut’... din amintire. Pricepu că îşi făurise câte o fantomă din nişte gogoşi umflate şi sfârâitoare. Abia astăzi se dumirea asupra misterioasei puteri ce le-o atribuise.

Dacă titlul “Revelaţia” vi se pare exagerat, eu socotesc că o atare revelaţie are o însemnătate mai mare decât una de tip religios: este o revelaţie asupra omului şi a unei părţi din istoria sa contemporană.

UN ADMIRATOR AL LUI PETRU DUMITRIU

Cel mai trist lucru întâlnit prin puşcăriile deţinuţilor politici era prezenţa – e adevărat că rară – a comuniştilor. Dacă noi căzusem victime ale răzbunării partidului, ei luptaseră pentru propăşirea lui. Deaceea mi se părea atât de jalnic ce li se întâmplase. Fuseseră arestaţi, anchetaţi şi condamnaţi de fraţii lor de crez. Nu mă refer la Lucreţiu Pătrăşcanu, Vasile Luca, Teohari Georgescu, Ana Pauker, rivalii de a căror putere se speriase Gheorghiu-Dej şi se descotorosise de dânşii cum putuse. Aceştia îşi meritau soarta datorită setei lor nemăsurate de putere, în numele căreia ar fi săvârşit aceleaşi fapte de spaimă ca şi Gheorghe Gheorghiu-Dej. Nu, vorbesc despre comuniştii mărunţi, dar nu mai puţini dedicaţi cauzei. De pildă, marinarul Stamate.

Nu acesta este numele său adevărat. Au trecut de la întâmplările în care a fost implicat peste patruzeci şi opt de ani. Sunt scuzabil că am uitat cum îl chema. "Stamate" ne va sluji la fel de bine ca orice alt nume.

Era scund şi nu prea viguros. În schimb, avea nerv şi o ţepeneală a şirei spinării ce-i confereau o dârzenie discernabilă când îi revenea să efectueze o muncă fizică în faţa greutăţii căreia alţii se codeau. Cel mai limpede îi citeai încăpăţânarea de a ieşi la faţa apei atunci când povestea câte ceva din trecutul său de luptă. Şi mai ales când îşi pomenea singurătatea.

Familia lui se compunea, în afară de el, dintr-o mamă şi o soră. Posibil ca una dintre acestea să fi fost grav bolnavă, deoarece nu s-ar fi spus că se depărta vreodată de cei patru pereţi ai odăii unde vegetau tustrei. Stamate le iubea cu căldură. Nu era explicit când îşi da pe faţă simţămintele, însă uneori cuvintele sale erau îmbibate de amintirea discretă a celor două, astfel încât ele deveneau vii şi pentru tine şi nu te puteai abţine de a fi înduioşat de soarta lor.

Fruntea lupului de mare se impunea înaltă şi teşită. Se pierdea sub un păr rărit, blonziu. Ochii, pe jumătate închişi (nu a somn, nici a şiretenie), îi ţinea ferecaţi de frământarea minţii. Când se deschideau niţel, lăsau să se destăinuie conlocutorului apele lor albastru tulbure, pentru a apăsa un înţeles mai nedesluşit şi a-l elibera din încordarea unei vorbiri chinuite. Sub capetele lor se lăţeau formele pometilor plaţi, dar nu mai puţin evidenţiaţi de tegumentul subţire ce-i acoperea. De la ei, coborau pieziş, brazde adânci pe obraji, către colţurile gurii, trădând o amărăciune iremediabilă. Se poate ca aceasta să nu-i fi umbrit chipul înainte de a-l copleşi necazurile ce l-au mânat către puşcărie. Gura mobilă, cu buze moi şi cu formă incoerentă, se deschidea sub un nas coroiat pe o linie vag înspiralată descendent. Ea se armoniza cu aerul îndrăzneţ ce respira din statul său scund dar tăios. Lăsa impresia că sta veşnic la pândă să sară de gâtul cui l-ar fi insultat pe el ori pe prietenii săi.

După obiceiul meu, de cum apăru în încăperea unde ne înghesuiam vreo şaizeci-şaptezeci de clienţi ai Jilavei, am ţâşnit în întâmpinerea lui, să-i ofer un pat lângă al meu. Eram tare însetat de prietenii noi. Mde, ca la douăzeci-douăzeci şi doi de ani.

Privitor la poziţia sa politică, am aflat de la bun început şi fără ocoliş că era agitator de partid în cadrul marinei comerciale. Ce însemna asta, nu prea ştiam. Dar nici nu l-am întrebat, de teamă că arătându-mă prea necunoscător îi voi pierde încrederea. Or, pentru îmbogăţirea experienţei mele aveam nevoie mai ales de un astfel de amic. Unul ce

cotrobăise prin tranşeele vrăjmaşului şi-mi putea dezvălui secretele lor. Ce vreți? minte de adolescent neîmplinit...

Romantismul acelor ani mă împingea către îmbrățişarea a tot ce era legat de o existență aventuroasă. Cum să nu fiu atras de matrodul picat între noi, bătrâni obişnuiți ai Hades-ului, cu proaspătul său aer amirosind a talaz şi spumă sărată?

Dar şi mai tare ne-a legat patima sa pentru literatură! Iubea!... Iubea!... Iubea opera lui Petru Dumitriu; mai ales **"Pasărea furtunii"**, roman, am înțeles, desfăşurându-se în mediul pe care abia îl părăsise pentru a intra în puşcărie. Dar citise şi răscitise toate scrierile acelui romancier din vârful piramidei prozei româneşti comuniste. Nici nu-şi punea întrebarea dacă şi eu citisem cele ce comenta cu ardoare. Se amăgea că era cel mai firesc lucru să se fi delectat şi conlocutorul său cu aceleaşi scrieri. Drept care, discuta cu mine, aproape fără pauză, numai şi numai despre problematica umană desfăşurându-se în romanele menționate.

Şi, într-o bună zi, îmi făcu următoarea mărturisire:

– "Bănuiesc că vă pot încredința ceva..."

Avea tonul oarecum interogativ, ca şi când mi-ar fi solicitat o încuviințare a spovedaniei ce urma să mi-o facă.

Am clipit afirmativ şi cu putere.

– "Ştiți că l-am întâlnit pe Petru Dumitriu!"

În tonul scăzut al glasului său descopeream şi exultarea.

– "De fapt, nu l-am întâlnit, ci doar l-am auzit vorbind. Ați înțeles unde?"

– "În vreun port, nu?"

Avu un gest de nerăbdare şi oarecare dispreț.

– "Chiar n-ați înțeles?"

– "Cum să-nțeleg? Din ce?"

– "Păi, nu v-am spus că, de fapt nu l-am întâlnit, ci doar l-am auzit vorbind? Unde se pot auzi oamenii, când vorbesc, dar nu se pot vedea?"

Brusc, mi se lumină mintea. Am zis, fără urmă de îndoială, deşi tonul îmi mai era interogativ:

– "La securitate?"

Nu că aş fi fost dotat pentru a ghici, însă la securitate se reducea întreaga noastră experiență.

– "Da. La securitate. L-am auzit discutând cu un caraliu. Cu un general, probabil, sau un membru al c.c.-ului, travestiți în sergenți-majori şi puşi, pentru binele nostru, să se plimbe de-a lungul celularului, pentru a ne asigura liniştea, pentru a ne apăra de eventualii duşmani ai comunismului."

Îmi crescuseră ochii de uimire. Stamate era prea copleşit de comunicarea ce mi-o făcea ca să-şi dea seama prin ce treceam. Prin ce treceam? iată o întrebare bună. Ardeam de nerăbdare să aflu în ce măsură matrozul îmi nara o întâmplare adevărată şi în ce măsură povestea sa era dovada unei nebunii trecătoare.

– "Vreți să spuneți că şi Petru Dumitriu este arestat?" am insistat, pentru a pricepe mai bine cuvintele ce-mi adresa. Nu m-ar fi mirat să fi fost aşa, deoarece pe timpul evenimentelor din Ungaria, căzuseră victimă a securiştilor cel puțin câte un membru al fiecărei familii, dacă nu familii întregi. Temnițele deveniseră prea neîncăpătoare. De ce să nu le pice în mână hingherilor şi vreun scriitor de vârf, om format şi ridicat de comuniști, care, în cele din urmă înțelesese cum se-nvârtea roata morii?

– "Cum puteți gândi că este cu putință să fie arestat Petru Dumitriu?! Dumneavoastră știți cine e Petru Dumitriu?"

Mai mult decât știa toată lumea nu știam, e drept.

Nu mă constrânse la un efort de rememorare prea îndelungat. E mai mult ca sigur că dacă o făcea, nicăieri nu ajungea cu un neinformat ca mine.

– "Petru Dumitriu este adevăratul conducător al partidului. Conducătorul nu este secretarul partidului, recte Dej."

– "În cazul acesta, de ce se zice că Dej...?"

– "Pentru ca să nu se hotărească vreun dușman să-l execute pe cel tăinuit, fără de care nu am putea construi comunismul. El constituie cel mai de preț capital al poporului nostru. Nevolnici ca Dej se pot dezgropa cu sutele, dar Petru Dumitriu este unic. Lucrul e cunoscut numai de o mână de ființe superioare asemenea lui. Aceia care conduc mișcarea comunistă mondială. Ei au hotărât închiderea lui în celular, pentru a-i păzi viața."

– "În cazul acesta, domnule Stamate, cum de vi s-a dezvăluit dumneavoastră că...?"

– "Nu mi s-a dezvăluit nimic. Am surprins întâmplător tonul glasului său. Mi-a fost deajuns. Îl cunosc prea bine. E unic."

Făcu o scurtă pauză. Obrajii săi se umpluseră cu sucul acelei voci fără egal. Eu, care nu-i cunoșteam rătăcirile în lumea sonorităților vocale, am fost de-a dreptul uluit.

Dar nu despre acceptarea personalității lui Petru Dumitriu, înscăunat pe jilțul cel mai de seamă al țării, venise vorba, ci despre incapacitatea neamului românesc de a-și găsi un conducător ce să nu riște a fi ucis de conaționali. Și de nevoia de a-l ascunde departe de mânia regicidă a poporului. Îndelungatele noastre convorbiri ne conduseră la spaima, împărțită pe din două, că nebunia lui Stamate s-ar fi putut să constituie o intuire exactă a prezentului. Microbul său se strecurase în mine însumi.

Cu adevărat, cum să cred că c.c.-ul conducea astfel treburile țării încât să riște răsturnarea propriei puteri? Era absurd. Ori nu se găsea capabil (cum insinua Stamate), ori săvârșea treaba altcuiva, nu? În acest caz, era posibil ca izbucnirile sale în exterior să ascundă vreun caz fericit de adevărat conducător. Cum ar fi fost Petru Dumitriu. Nu?

Nu m-am dumirit încă asupra acestei ipoteze. Dar merită băgată în seamă.

STRIGĂTUL MUT

M-a întrebat doamna Stela Ciocu acum vreo doi ani cât timp am petrecut cu doctorul Marcel Gheorghe Dabija în temniță și în ce perioadă a evoluat amiciția noastră în libertate. Cunoscându-i părerea bună ce o are despre mine, m-am jenat să-i numesc adevărul. Însă altceva mai bun nu aveam de făcut.

– "Păi, nu l-am întâlnit decât de două ori; în acele dăți menționate în cartea mea."

Referirea era la "Rugul Aprins" (și o singură lucrare este, indiferent de faptul că scrierea a cunoscut mai multe ediții, dintre care una sub numele "Testament între înger și diavol"). Medicului, fost șef de lucrări, cu delegație de conferențiar, îi datoram impulsul de a o scrie. Nu direct. Ci prin aceea că a redeșteptat în inima mea cea mai mare iubire din adolescență, perpetuată pe tot parcursul vieții: dragostea pentru minunatele chipuri

cărturăreşti şi monahale ce pâlpăiau ca nişte candele vii în pridvorul bisericii mănăstireşti a Antimului în jurul personalităii lui Sandu Tudor (ieroschimonahul Daniel).

Caracterul minunat (cu sensul: cvasimagic) al acelor confruntări cu medicul l-am scos în evidență în cartea mea. Tot acolo am pomenit de recunoaşterea (fără să mă fi cunoscut vreodată) de care a dat dovadă cu ani şi ani în urmă conlocutoarea de azi la care mă refer. Întâlnirile cu dumneaei au continuat fără prea deasă recurență, dar în mare intimitate, ca aceea a doi oameni ce se ştiu legați de funii invizibile şi neînțelese pe cari preferă să nu le scoată prea tare la lumină, de frica irosirii misterului transcendental ce le străpunge.

Nu am nici un merit în amestecarea mea în astfel de aventuri pe jumătate pământeşti, pe jumătate din altă lume. Nici psihologul Stela Ciocu nu cred că are. Atribui puterile ce ne cutreieră din când în când existențele exclusiv doctorului Gh. Dabija. Prin toate actele existenței sale el a provocat puterile de mai presus de om să se supună voinței lui de cunoaştere a adevărului. Vrând-nevrând, din aceste strădanii s-au scurs şiruri-şiruri chemări şi întăriri colaterale ce i-au preschimbat viața într-un amestec de uman şi ceresc.

Îşi aminteşte doamna Stela Ciocu, nepoata părintelui Simeon Ciomandra, ultimul stareț al Schitului Darvari înainte de închiderea acestuia de către uzurpatorii atei, că, spre sfârşitul anilor săi, doctorul Dabija, victimă a unei crize de ulcer mai acută ca oricare alta, într-o clipă de nestăpânire, a strigat: "Ah, dac-ar fi doctorul Romițan aici!"

Acesta fusese un alt coleg de temniță, cu care se înțelesese mai bine decât cu oricine. Era un greco-catolic cu care avea multe de discutat, ambii fiind docți în privința creştinismul şi toleranți cât încăpea. Orelistul timişorean îi lăsase o impresie de neşters ca practician şi teoretician al medicinei şi membrul "Rugului Aprins", scăpat ca prin urechile acului de azvârlirea în anticamera morții numită Aiud, îi găsise un loc în suflet, dintre cele mai apropiate.

Un al treilea coleg de detenție, azi arhitectul pensionar Emil Mihăilescu, în vremurile celea student smuls din facultate pentru a fi frecventat într-o vacanță schitul Rarău unde stărețea părintele Daniel, îşi aminteşte cu mare drag de Esculapul de pe malurile Dunării. – "Era un bărbat subțire, şi blâââând... Lucra la cabinetul medical..." – "De aceea, pe semne, nu mi-l amintesc. Nu am fost niciodată pe acolo" comentez cu regret, fiindcă mult mi-am dorit să ajung şi eu la o mică odihnă datorată numeroaselor boli ce mă subminaseră, cât şi medicilor noştri; dar nu mi-era menită, se vede... Emil pomeneşte faptul că a scăpat de lagărul de la Salcia (unde a fost bătut ca o vită, în prima seară de iarnă, aflându-ne toi în afara sârmei ghimpate, despuiați de haine şi lenjerie, pentru un control la piele). Se îmbolnăvise şi el de febră tifoidă (e prima oară că o aflu) şi, prin dr. Romițan, a ajuns în lagărul Stoeneşti, dedicat tificilor, şi din nou la Gherla.

Văzându-l cum se chinuia doctorul Dabija, doamna Ciocu, gazda sa (şi mai mult decât atâta, deoarece îl îngrijea ca o asistentă medicală şi îl hrănea ca o mamă grijulie, deşi mult mai tânără ca el), hotărî să apeleze la o rudă din capitala Banatului ce se îndeletnicea tot cu aceeaşi profesiune ca cei doi prieteni. Aceea îi dădu de urmă otorinolaringologului; ba chiar luă legătura cu fiul lui sau altă rudă, nu mai ştiu bine. Fu încunoştințată că doctorul Romițan se găsea în capitală, la un simpozion O.R.L.

Întretimp acesta îl căuta neîntrerupt pe doctorul Dabija la o fostă adresă, de parcă strigătul sfâşietor al chinurilor bolnavului l-ar fi ajuns. Noua ocupantă a locuinței de demult făcu legătura între cei doi. Timişoreanul îl vizită pe bucureştean. Doamna Stela

Ciocu nu ştie ce s-a petrecut între dumnealor. Dar plecând timişoreanul înapoi în oraşul său îndepărtat, doctorul Gheorghe Dabija era vindecat.

Socotesc că întâmplarea merită a fi reținută pentru arta biografului viitor al acestui medic, siluetă inconfundabilă a zonei Patriarhiei şi a împrejurimilor ei.

TINEREȚI IROSITE

Acea dulce osteneală, scăldată-ntr-o lumină lăuntrică, răspândită-n toată carnea după îmbrățişarea iubirii, după cum şi mulțumirea sufletului de a se fi împărtăşit din sufletul alăturat, îi odihneau ca într-un leagăn cu mişcare abia simțită. Bărbatul nu părăsise trupul femeii decât târziu de tot, când se adânciseră-n somn cei doi sori contopiți până foarte de curând într-o stea unică de foc. Însă rămăseseră alipiți şi după aceea. Îşi amețeau încordarea muşchilor cu mângâieri tihnite şi cu sărutări liniştitoare. Era un mod de a-şi mulțumi unul altuia pentru deschiderea de ceruri săvârşită şi de a regăsi unul pentru celălalt o cale de reintrare în conştiența ce, pentru ei, nu înghețа niciodată în indiferență.

Lucian se mira încă, după atât de îndelungat trai comun – aproape o căsnicie, de fapt ceva mai bogat decât aceasta – că în anul acela ce-i precedase condamnarea, singurul său an de studenție, fuseseră colegi la Universitate, frecventaseră aceeaşi facultate, şi că, totuşi, nu-şi amintea de ea nici măcar cât de o umbră. Şi cât de mult reprezenta Rada pentru el acum! Scormonea întruna trecutul, doar-doar îi va fi zărit profilul plutind între două reminiscențe, fie şi timp de o miime de secundă, atât cât să poată zice: Iat-o! chiar dacă pe urmă pierea. Doar să fi ştiut că o purta în sine de pe atunci.

O dată i se păruse că o recunoştea. La o coadă de bilete imensă, într-un cinematograf. În fața lui, bătută de mişcarea unduită a oamenilor înghesuiți de-a-n picioarelea, o tânără slabă, modestă, numai explozii de artificii în pupile când râdea, era mereu provocată la veselie de glumele unui bătrân curtenitor, deosebit de bine crescut.

Graseia, trădând familiaritate cu limba franceză. Din modelarea frazelor îi recunoşteai cultura. Era înalt şi chipeş încă. Un fular de lână roşie ca sângele pe punctul de a se coagula acoperea părul ei întunecos. De aici porecla scornită de neastâmpărul spiritului ghiduş al curtezanului nins: Scufița Roşie.

După cumpărarea biletelor, nu distinsul amator de bufonerii o conduse pe bulevard, ci el, Lucian.

Cu acel prilej află că erau colegi, în ani de studiu şi la secții distincte, aşa cum la vreun sfert de veac mai târziu, avea să descopere despre sine şi Rada.

– "Scufița Roşie..." repetase visătoare Rada, când îi menționase confuzia memoriei. Ar fi vrut să fie ea aceea. Nimeni n-o alintase cu vrun nume din poveste. Din păcate, nu recunoştea nimic din incidentul dezgropat din trecutul lui.

În general, nimeni până la Lucian nu o alintase vreodată. Fusese respectată. Cei cu caracter nehotărât şi cei incorecți chiar se temuseră de ea, ori se scârbiseră. De când se ştia, se străduise să merite respectul. Acum, pentru întâia oară, se bucura că imaginea ei, ca femeie, avea preponderență asupra stimei suscitate. Numai că noua prețuire îi era oferită prea târziu, constata cu regret. Şi mai remarca faptul că o şi obosea să fie tratată în

atare măsură ca femeie. Nu fusese obişnuită nici cu adorarea, nici cu pierderea stăpânirii de sine a partenerului când o privea, nici cu învăluirea ei într-o gingăşie, receptată de Rada ca uşor ridicolă şi oricum inutilă, nici să fi fost obiectul risipei de imaginaţie erotică pe care, mai cu osebire în anul întâi al acestei iubiri, o cenzurase, neînţelegându-i, pe atunci, rosturile psihedelice. Drept rezultat, când şi când răbufnea în câte o revoltă împotriva a ceea ce o smulsese din comoditatea prejudecăţilor adoptate în cursul formării sale. Totuşi, pe nesimţitelea, cedase şi se nărăvise la a fi devenit atât obiect cultic, cât şi ramură tremurând într-o neîncetată boare erotizantă ce-i fâstâcea simţurile până la pierderea siguranţei pe picioare. Şi ajunse să râvnească în fiece clipă la o tot mai aprinsă patimă revărsată peste ea, aceasta în confruntarea cu aceleaşi îndârjite opoziţii adânci ale prejudecăţilor numite, pe care nu izbutise să le alunge (şi poate că nici nu intenţiona s-o facă).

Crusta unei infinităţi de sentinţe, neverificate personal, cu care o îndoctrinase mediul său, se cimentuise în jurul ei, încăpăţânându-se să se pună opreliştе năvalei stranii şi intempestive a lui Lucian cu hotărârea de a-i sorbi timpul, gândul, trupul, întreaga existenţă. Discretă până la a se fi metamorfozat într-o carceră umblătoare, o speria şi o zăpăcea cererea lui aprigă de a-şi nega decenţa clădită cu rigoare şi o năucea dăruirea propriului corp al bărbatului şi răvăşirea, sub ochii ei, a personalităţii lui, fără jenă, fără reţineri, în bătaia puternică a becurilor electrice sau a razelor inundând fereastra, ca şi a instanţei ei morale, în absenţa oricărui veşmânt, a oricărei reţineri de limbaj, a oricărui scrupul.

Nu ştia cum să asimileze talazurile de informaţii asupra a câte se petreceau între un bărbat şi o femeie, ce şi le interzisese până atunci; după cum nu pricepea ce să fi făcut cu masa aceea caldă, de alt gen gramatical decât ea, încinsă într-o piele plăcută la atins şi la privit. Descoperea desene şi volume anatomice rămase străine ei până în pragul unei jumătăţi de secol de vieţuire şi nu era sigură că îi era îngăduit să le scruteze şi cu atât mai puţin să se bucure de ele. Îl asculta vorbind pe şleau şi, cu cât mai incitant, istorisind despre zeci de femei care-şi trăiau viaţa aşa cum o învăţaseră romanele şi pe ea că se cuvenea devorată. Era tentată să le imite. Nu, nu asta. Le împrumuta trăirile; le întrupa; devenea una cu povestea; era chemată să plonjeze într-o rătăcire asemănătoare acelora ale lor, dar pe care o descifra, uluită, ca fiindu-i proprie şi ei, de neregăsit în alte tărâmuri.

Se mirase de sine însăşi când, într-una dintre convorbirile de neuitat premergându-le contopirea dintâi, exclamase, cu glasul îndrăzneţ al unei necunoscute din adâncul său, abia în acea clipă haricâ revelată: – “Dacă nici în iubire nu suntem liberi, cum ne-am mai putea elibera vreodată?!” Şi se înspăimântase atât de puterea cu care aştepta dragostea lui, cât şi de foamea de lăcustă, cu care foame tânjea personal după libertate.

Şi pentru Lucian acea exclamaţie fusese surprinzătoare.

Aşa cum o cunoscuse pe Rada, ea era departe de a fi reprezentat femeia tulburătoare pe care a zămislit-o curând cu ardoarea lui. E suficient să spunem că mai înainte cu doi ani de a-l fi întâlnit, se stinsese pe un pat de spital domnul cu care trăise ea zece ani. Cu expirarea lui, înalta funcţionară cumpănise a-şi fi încheiat socotelile cu zbaterea aventuroasă a dorinţelor.

Îşi căutase câteva slăbiciuni organice, le cultivase neajunsurile. O chinuia umărul. Voma pe stradă. Îşi petrecea nopţile sărăcite de somn în capul oaselor, citind sau migălind cu creionul pe hârtie însemnări pentru munca zilei următoare. Îşi întreţinea cele

mai mărunte dureri, fără a-şi fi dat seama că urmărea preocupări cât mai depărtate de dogoarea ce-i înfiorase întreaga existență de până atunci, că încerca să se adapteze unui model clasic pentru vârsta a treia, încă atât de distanțată

Curând, înfățişarea Radei se schimbă. Se redeprinse să-şi asimileze hrana, anterior ingurgitată din datorie. Acum ea nu-i mai întărea doar capacitatea de rezistență la eforturile şi traumele sociale, ci îi slujea operei ciudate a reînfrumusețării. Se împlini. Întinerea văzând cu ochii, de te întrebai dacă urma să se oprească vreodată. Capul i se semeți. Umerii şi bazinul i se rotu

Acea dogoare nu fusese stinsă vreodată – era conştientă –, ci doar potolită în anumite tovărăşii masculine, în nici un caz în aceea abia pomenită de noi ce se întinsese pe cea mai lungă durată dintre toate. Dimpotrivă, lipsa de atenție față de nevoia ei de visare şi de treptată lunecare către ostrovul nevăzut al desfătării îi provoca nu numai disperate accese de neodihnă şi repulsii, ci chiar şi suferințe fizice. Însă respectivul domn prezentase avantajul de a-i fi propus o relație comodă. Locuia în provincie. Nu apărea în apartamentul ei decât pe parcursul a două-trei zile lunar, una după alta, iar atunci când sosea, venea ca un Moş Crăciun, cu brațele şi portbagajul încărcate. Aceasta nu însemna o scutire de griji materiale pentru Rada, cât mai ales încredințarea încurajatoare că se afla în această lume cineva care să-i fi purtat grija.

Revenirile lui ritmice – s-a văzut de ce, pe de altă parte, chinuitoare – o conduseseră în direcția opusă liniştirii în doi. Îi rămăsese să se reinițieze, pentru dobândirea acalmiei, în mijlociri obscure, nemărturisibile, singulare, înălțate de rafinamentul ei înnăscut la măsura unor adevărate opere de artă al căror virtuoz era, fiindu-le, simultan, şi solitarul spectator răpit de improvizația solistică mai presus de orice interpretare cu acompaniament Când n-o turbura vreo prezență străină. se preschimba în muzică şi-n rai.

Aşadar, când îşi făcea bilanțul trăirilor intime, condamnate, din punctul de vedere al perechii posibile, la dispariție, prin decesul domnului menționat, nimerea într-o mare moartă.

Astfel de concluzii, precum şi decepțiile receptate în majoritatea planurilor existențiale – după cum s-a întâmplat cu noi toți –, îşi lăsaseră pecetea descumpănirii pe chipul şi pe corpul ei. Severitatea îi înăsprise figura a cărei linie curată devenise angulară. Brazdele adâncate de la colțurile gurii (altfel de o culoare mov trandafirie, senzuală şi magnetică prin misterul ei) îi amărau expresia. Tăinuirea privirilor demne şi inteligente îndărătul unor lentile destul de puternice o lipseau de omenia ce gâlgâia sub impersonalitatea gesturilor sale deobicei timide. În aerul ei prea sigur de sine, pentru că era nesigură, se împleteau trei sugestii: aceea a domnişoarei bătrâne, aceea a domniei unei ruralități independente şi de viță veche, neîndoielnic echivalentă autenticei boierii şi – potrivit ca nuca-n perete – aceea a unei 'tovărăşii principiale', deoarece comunistă fusese destul timp. După botezul adevărului, lucrul devenise atât de trist pentru dânsa încât nici nu i-am scurma rana aici dacă subiectul nostru nu şi-ar găsi izvorul tocmai în această trăsătură.

Dar să amânăm detalierea portretului ei şi să revenim la momentul când am surprins-o în pat cu Lucian. Acesta urmărind tipicul unui joc postnupțial inventat de el pentru uzul doamnei sale, o stârni reiscodind-o asupra experiențelor ei trecute în domeniul autocunoaşterii prin eros, joc ce, treptat, din post- se preschimba în pre-nupțial şi o gătea pentru o reînnoită nuntire şi mai evanescent triumfătoare decât precedenta.

Pe măsură ce vorbele ei se zmulgeau din inconştienţă, cu nişte întreruperi specifice ale respiraţiei, deci şi ale rostirii, pauze provocate de emoţia de a glăsui despre câte nu concepuse vreodată că ar fi putut grăi până şi doar pentru sine, privirile lui luară iarăşi în stăpânire trupul, palmă de palmă. Bărbatul resimţea o mulţumire pe deplin satisfăcătoare să-l cântărească în înflorirea-i neaşteptată datorată faptului că Rada se ştia, în sfârşit, iubită.

La prima apariţie jenată când hotărâseră să se dăruiască unul celuilalt, o zărise drapată într-un furou prea lung, ciorapi de mătase susţinuţi de protjartier şi sutien. Era costelivă, cu şolduri ascuţite. Şi, poate, taman din aceste pricini i se păru mai înduioşătoare, mai vrednică de iubit, cu băgare de seamă, cu încetinitorul, cu sfială, cu un simţ pedagogic prudent, aplicat pe nesimţite, şi cu multă tandreţe. Ceea ce nu-i stăvilise elanul de pasăre de pradă, cu care o mistuise trei zile în şir, până la a o desprinde şi sfâşia din ea însăşi. Abia după aceea se lăsă dominat de tactul care îi dirijă paşii de atunci înainte.njiră. Pântecul i se arcui cu eleganţă. Fesele îi deveniră pietroase. Iar sânii clamau miracolul: îşi schimbară total forma, respirau o juventute de neînţeles; se întindeau, în plină evoluţie, să cuprindă cât mai mult din lăţimea pieptului; se sumeţeau de parcă ar fi răsărit numai de patru-cinci ani, ca şi cum n-ar fi depăşit vârsta celor optsprezece veri. Era absolut de neînţeles ce se petrecea cu micile coline răcoroase şi clătinate, rezultatul splendid al acestui fenomen inexplicabil devenind legea lor, adică ele nemaimutându-şi nicicând forma de la această treaptă a desăvârşirii. Lucian era martor al minunii evocate de Mircea Eliade în nuvela sa: “Les trois grâces”.

Acum, când i-am surprins noi, Lucian nu asculta suficient de atent cele istorisite de ea la rugămintea lui – femeia nu i le încredinţa pentru prima oară –, pentru că se străduia s-o imagineze cum arătase atunci când avusese loc scena descrisă, o aventură pasageră, trăită la un an-doi după susţinerea licenţei.

Ar fi voit s-o perceapă cu ochii lui Neacşu, tânărul în cauză – şi el fost coleg al ei, unul de grupă. Ajunsese ziarist. Un entuziast, un obraznic, un încrezător în viitorul propriu, un pion gata de orice pentru un baston de mareşal. Tipul banal al arivistului intelectual care nu se putea bizui pe dotarea-i personală şi căuta să se sprijine, în vederea saltului, încovoind orice spinare i-ar fi ieşit în cale. Gata să se umilească înaintea celui care-l dispeţuia şi să-şi fi înjunghiat cel mai bun prieten, dacă nevoia urcuşului o cerea. Perora cu naivitate asupra utilităţii lui sociale. Ba chiar era convins că societatea nu putea progresa dacă el nu-şi ocupa un loc în primele rânduri ale clănţăilor regimului.

Cam astfel arăta – doar că ceva mai cruţător schiţat – portretul moral al celui întâlnit de Rada pe stradă. Fusese expus, portretul său, atenuat, fiindcă portretul ei moral însuşi depindea oarecum de cât de tare sau de diluat îl încondeia pe celălalt.

– “Mi-am dat seama că nutrea o imagine falsă a mea. Mă închipuia cocoţată aproape de vârful puterii”, râse condescendent. “Se bizuia pe cunoaşterea faptului că însemnasem ceva în organizaţia de partid a Universităţii.”

Am omis să menţionez că Rada îşi depăşise colegii, cât privea vârsta, cu un deceniu. Necazuri numeroase şi grele îi întrerupseseră cursurile Şcolii Normale, la a cărei absolvire aspirase, cu toată tăria inimii unui copil harnic şi cuminte. O boală necruţătoare, năvălind asupră-i în două rânduri, o storsese de vitalitate. Moartea accidentală şi cu atât mai patetică a tatălui său – sprijin spiritual pentru toţi membrii familiei, iar material pe cât o îngăduia perioada de după război, îi impusese, prin pauperizarea bruscă a celulei lor sociale, să ia servici înainte de timp, pentru a-şi ajuta mama să-şi crească cei mai mici

copii.

Agățată de salariul mizer, semnă o adeziune la Partidul Social Democrat, zvîrlită pe masa ei de către şeful său, membru al respectivei formațiuni. Politica noii grupări din care se trezise că făcea parte sta în cucerirea simpatiilor în rândurile muncitorimii şi ale micilor salariați. Pe de altă parte, pregătea preluarea puterii pentru totdeauna, prin desprinderea de partidul mamă şi afilierea la Partidul Muncitoresc Român, emanație a ocupanților bolşevici ai țării. Reprezentanții acestora trecură la investirea unei noi intelectualități, ce să servească interesele dictaturii proletariatului. Rada fu întrebată dacă nu o atrăgea reluarea studiilor, înainte de a fi fost întrebată dacă se recunoştea comunistă. Cum alt vis mai drag nu avea decât de a învăța, ajunse la una dintre acele şcoli speciale muncitoreşti unde în doi ani erai declarat absolvent de liceu.

Va să zică, la timpul înscrierii ca studentă (pentru absolvenții acelor şcoli examenul de admitere era eludat) ea era membră de partid cu un stagiu destul de vechi. Adultă fiind de mulți ani, de la bun început i se încredințaseră funcții politice de conducere, ceea ce o orbi, Rada ajungând să creadă cu patimă în demagogia cu care era bombardată şi pe care nu o descifra în limitările ei pernicioase. Acesta constituia temeiul în numele căruia Neacşu bănuise a citi în existența ei o traiectorie politică ascensională şi fără opreliște.

El ignora că Rada trecuse, de când nu se mai întâlniseră, printr-o dublă metamorfozare. Întâi şi-ntâi renunțase a se mai lăsa târâtă de val şi se închină studiului exclusiv. Bunul ei simț şi pretențiile ce le avea de la sineşi îi deschiseseră ochii asupra jalnicelor carențe ale tipului de învățământ prin care trecuse. Nu-l acuza – preferând, din mândrie dârză, să ia toate vinile asupra sa. Dar îi îndrepta golurile create în ştiința ei. Altfel spus, cum nu suferea să ocupe locul al doilea în competiția cărturărească, se înhămase la o muncă de recuperare intelectuală de autentic sisif, neîncheiată nici măcar acum, când stătea de vorbă cu Lucian, pe cearşaful umed de roua trupurilor lor abia răcorite. Pe deasupra, contactul cu realitățile sociale ale străzii – pentru care studenții nu prea aveau răgaz – o desmeticise. Îşi punea tot mai multe întrebări privitoare la corectitudinea cântarului personal cu care apreciase statutul țării. În perioada cunoştinței cu Lucian, depăşise de douăzeci de ani acea turburare a apelor şi era definitiv bine ancorată printre cei mai înverşunați duşmani ai comunismului, care — sărmanii timorați! — continuau să-şi plătească cu regularitate cotizațiile pentru carnetul roşu, neavând curajul unei ruperi definitive cu trecutul, act ce i-ar fi putut costa libertatea şi, ceea ce era mult mai grav, lovi familiile.

Va să zică, nici vorbă să fi escaladat treptele ierarhiei, până unde nădăjduia Neacşu.

–"Îl simțeam că se afla în plină vânătoare, în intenția de a redacta un reportaj de succes pe lângă superiorii lui de la gazetă, că era într-o perpetuă goană după 'personalități' în curs de aşezare printre puternicii zilei. Probabil nădăjduia ca, odată cu ele, să fi fost târât în sus, la lumină, vertiginos, să fi fost smuls din anonimatul în umbra căruia vegeta majoritatea ziariştilor."

Pentru a nu o fi scăpat din mână – cu alte cuvinte pentru a nu fi dat cu piciorul şansei –, ambițiosul, după schimbarea câtorva fraze de convenință cu fosta sa colegă, jucase cartea cea mare într-un mod pueril. Îşi lăudase colecția de discuri şi o invitase la el să le asculte.

– "Cred că intenționa să se 'sacrifice' pentru scopul său 'nobil' de a scoate la

iveală un subiect gras. Adică 'subiectul' eram eu. Îți închipui cât de grasă..." zâmbi Rada, înălțându-şi privirile către bărbatul deschis față de oricare dintre intimitățile ei.

Se cuibări pe umărul său. Operația dură mult deoarece nici o poziție nu o mulțumea pe deplin, dorind să nu-i fi rămas nici o părticică de piele ce să nu se fi încălzit din dogoarea lui. Îşi alipi fruntea de gâtul lui Lucian; astfel îl obliga să-şi înalțe bărbia şi să n-o mai fi privit. Aceasta nu-i convenea iubitului ei, pentru că din pupile îi înțelegea mai bine relatarea. Se reaşează la rândul său, până fură ambii încredințați că postura nouă îi apropia şi mai intim. Abia potoliți, avu loc o altă desfăşurare de manevre, Rada țintind să-şi adune picioarele astfel încât să fi ajuns cu genunchii sub propria-i bărbie – ceea ce i-ar fi întărit convingerea că ambele lor trupuri erau unul singur şi-i ofereau aceeaşi satisfacție de parcă ar fi fost doar al ei. Făcu mişcările necesare însă, prin acestea, îşi interzise sânilor şi pântecului să mai fure din temperatura agreabilă a bărbatului. Gemu:

– "Strânge-mă în brațe..."

O cuprinse ca pe un prunc, împletindu-şi pulpele cu ale ei. Îi dăruia nu numai cu palmele mângâierile, ci cu întreaga lungime a brațului slobod. Rada râse:

– "Mă gâdili cu părul de la subsuoară."

Eficiența jocului 'de-a retrăitul' dădea din nou roade. Dar eliberarea propusă Radei de către Lucian îi crea acestuia o dilemă. Nu ştia alege dacă nevoia ei momentană de ocrotire provenea din dorința ei de atunci, reproducând dialogul cu Neacşu, sau, dimpotrivă, reflecta dorința de a se apăra de simțământul ei frustrant, izvorât din a nu fi acceptat atunci rolul propus ei de Neacşu, din a-l fi acceptat la imboldul unei prea cenuşii singurătăți a cărnii dezolate.

Oricum ar fi stat lucrurile, că el – Lucian – ținea locul lui Neacşu, cu prilejul reiterării vechii dorințe a femeii, ori că-şi interpreta propriul personaj, ca apărător al Radei de trecutul ei, tot lui i se adresa ea – era un fapt indiscutabil. Că în ghemuirile ei însetate de prezența bărbatului, luat în general, vibrau nuanțele unui apel sau ale celuilalt, Lucian regăsea în ambele una dintre ispitele ce-l frământau pe el însuşi: aceea de a fi cuprins în persoana lui toți amanții ei din anii duşi, chiar dacă nu fuseseră iubiți de ea, cum se întâmplase când cu audierea discursurilor fostului coleg. Îşi dorea aceasta din pricina acelor momente de exultare ale ei, oricât de fugitivă, ce i-ar fi putut fi provocate de către oamenii pomeniți, momente pe care suferea, în taină, că nu avusese norocul să i le fi pus el la dispoziție. Ispita lui se potrivea mentalității femeii de lângă sine, ca un şurub în piulița sa. Şi dânsa, cu prilejul evocărilor lui Lucian, prelua fiorii femeilor care-l cunoscuseră şi îi trăia ca pe ai săi înşăşi.

Aşadar, dacă Rada, în acea secundă tânjea iarăşi la colegul din tinerețe, îşi spunea bărbatul de lângă ea, la el, la Lucian tânjea, la Lucian, care i-l reda pe Neacşu, prin corpul lui şi, mai ales, prin provocările lui sufleteşti, pentru că Lucian, prin aspirația lui atotcuprinzătoare de a fi fost înşişi toți ceilalți bărbați ai ei, devenea înşişi toți aceia. Nu se simțea în stare – nici nu-i trecea prin minte o atare posibilitate – să fi făcut vreo distincție între el şi dânşii. De când se ştia, de Rada fusese înfometat, de ea avusese nevoie, numai ea i-ar fi putut fi hrană, pentru ea rătăcise din femeie în femeie. Alt bărbat nu încăpea între ei doi. În cele din urmă acosta la țărmul metempsihozei, reîntâlnind-o într-un şir infinit de existențe, în cele două poziții unice posibile sexului opus: mamă şi iubită. Dar niciodată absentă.

– "M-a distrat lipsa lui de imaginație. Trăiam într-o febră a neimplinirii. Mi-am zis că norocul mi-l scosese în cale cu propunerea lui. 'Ce-mi pasă ce urmăreşte?!' am

exclamat. ‘Important e că mă vrea şi că nu-mi este indiferent. Dimpotrivă.’ N-am luat deseori astfel de hotărâri, n-am avut acest curaj, mă cunoşti. Şi strălucea de juventute şi de un optimism ce se transmiteau! Aşa că l-am urmat, ascultând cu jumătate de ureche la câte-mi turuia. Mă amuza cum se străduia să se dea mai important decât era plauzibil să fi fost, cum mă asigura că era cel mai potrivit ceas pentru mine ca să fi avut parte de puțină publicitate, deci de ce îmi putea aduce el, cum evita să atingă singura temă ce, în definitiv, mă atrăgea către odaia lui. Deltfel îi eram recunoscătorare că nu insista asupra ei...”

Asta însemna că dacă Neacşu ar fi atacat direct subiectul, o obliga să se închidă în sine, o amuțea, i-ar fi deşteptat sfielile complexelor, ar fi determinat-o să ducă o luptă dificilă cu sine însăşi pentru a-şi păstra dispoziția cu care plecase la drum. Lucian îi cunoştea inhibițiile până la ultima. Găsise un antidot pentru fiecare, dar oricare dintre acestea îl costase între câteva săptămâni şi câțiva ani de stăruințe şi renunțări pasagere, necesare demobilizării ei, cantitatea enormă de perseverență materializându-se în deosebi în solicitări ale închipuirii, în construcții ce nu numai că se adresau ba logicii, ba bunului simț, ci introduceau, în final, probe din experiența imediată.

Într-adeevăr, Neacşu trecuse pe lângă un pericol mai mare decât era firesc să intuiască, deoarece Rada îşi apăra chipul public cu o sumă de poze prezentând-o mult mai emancipată decât se voia, decât s-ar fi acceptat. Când nu mai putea da înapoi în fața provocării de a se fi dovedit ceea ce simula a fi fost, o cuprindea panica; stânjenirea îi împingea stângăcia să-i calce în strâchini; rigiditatea unei educații şi autoeducații încătuşătoare i se strecura în buze, şi-n membre şi, înlemnită, abia de mai tresărea. Aşa fusese la început şi cu el, şi cu Lucian. Însă totala deschidere a lui Lucian către ea, năvala lichidă a iubirii vuind asupră-i într-un şuvoi năpraznic, ca dintr-o peşteră, ca apele din pieptul muntelui, sub mănăstirea Tismana, o purtase departe de ea însăşi. Atât de repede se petrecuseră toate, după o perioadă dulce şi blândă de tatonări delicate, prelungită până ajunsese să plutească, încât nici n-avusese timpul să mai închidă pleoapele când o săltase valul viforos. Faptul că nu strânsese ochii i-a fost fatal, bietei Rada. Păstrase în adâncul pupilelor imaginea acelui teritoriu al trupului lui Lucian, ce urma să-i bântuiască toate nopțile existenței, până la ultima, şi să-i schimbe radical viața.

– “Când s-a încheiat, socoti că-mi dăduse suficient pentru a-şi fi meritat interviul nădăjduit. Nu pot nega că mi-a făcut plăcere să-l lămuresc că nu eram omul lui, cel bănuit.”

Intonația femeii îi atrase atenția lui Lucian. Fără să acorde ponderea pe care o alta ar fi exagerat-o, cu finețea prezentă în fiecare dintre ironiile sale, rostise cele de mai sus cu o uşoară deconspirare a unei satisfacții a ei suplimentare față de ceea ce avusese loc între dânşii.

Lucian, adăstând asupra acestei constatări, pierdu fraza următoare rostită de dumneaei. Îi rămăsese din aceasta numai o măruntă umbră, posibil a unei dezamăgiri pe care îi plăcuse să o plătească tot cu provocarea unei dezamăgiri. Însă Lucian, deprinzând cuprinsul completei ei biografii erotice, era încunoştințat că dezamăgirile ei cu privire la purtarea bărbaților erau luate ca un dat ireversibil al naturii, deci mult atenuate. În schimb, îi venea şi lui să zâmbească de grotescul dezamăgirii unui fluşturatic fără scrupule gonit cu atâta simplitate de la ospățul grandorii, mai ales după ce-şi încălcase şi boțise ‘superba’ lui ‘libertate virilă’.

Aici interveni în mintea bărbatului o amintire personală, legată de arestare.

Suntem datori să încunoştinţăm cititorul că în cursul celor două luni scurse de la începutul anului universitar 1956-1957, al doilea de studiu pentru el, Lucian ieşise la plimbare, câteodată, cu câte două colege. Cu una dintre ele ţinea minte să se fi dus la cinematograf în mai multe rânduri; cu celaltă, nu.

O uşoară lunecare în linie dreaptă ascensională a unghiilor lui, de la masa îmbelşugată şi muşchiuloasă a celor două fese albe şi zvâcnitoare, pline de personalitate, până la ceafa subţire de intelectual, îi răvăşi Radei întregul organism, din creştet până-n tălpi. După cum nu poţi atinge, oricât de uşor, corzile unui violoncel, fără ca acestea să vibreze până la ultima fibră a lemnului brusc sonorizat, la fel, femeia de lângă el, instrument muzical perfect, răspundea celei mai neînsemnate frolări, cu o implicare atât de spontană, de sinceră şi grăbită încât îşi pierdea controlul de sine până la o zonă psihologică despărţită doar de o muchie de cuţit de starea leşinului. Lucian nu ştia cui să fi mulţumit că nu se întâmplase încă să se fi aflat în preajma femeii aceleia bărbatul care să fi ştiut preţui comoara dăruită de ea şi că lui i se sortise să aducă la suprafaţa fiinţei ei această apetenţă de a fi, în orice ungher al corpului şi al minţii, loc geometric al extazului. Pentru acesta bărbatul trăia fără întrerupere, de când o cunoscuse pe Rada, starea de graţie a rugăciunii de mulţumire.

Provocarea frisoanelor plăcerii reprezenta blânda lui răzbunare. Cunoştea efectul. Rada, după ce se abţinu cât Lucian îşi prefirase vârfurile degetelor pe spatele său, cu scopul de a gusta până la durere semnul prezenţei lui, a cărei sarcină era s-o cheme şi s-o recheme la nesfârşit într-un Dincolo al desprinderii de toate, zvâcni şi se rostogoli în hohote de râs nervos şi năbădăios, departe de bărbat, muşcând, cu ton îngroşat, dintr-o succesiune de ‘nu’ întretăiată de lipsa de aer şi de noduri în muşchii pântecului.

Cititorul ar putea crede că mica răutate a partenerului ei provenea din faptul că-i împărtăşea câte ceva din intimitatea ei cu alt bărbat. Dar am insistat suficient asupra felului în care Lucian prelua asupra sa atari experienţe, cum se umplea de personalitatea celuilalt şi cum îi împrumuta propria-i personalitate până la a-l investi alter ego al său, adevărat incub.

Nu, umbra de agreabil sado-masochism ce planase câteva clipe asupra cuplului lor fusese lăsată de o pâclă ce, oricât de subţire, şi-ar fi putut trimite răceala fugară şi între dânşii.

Tonul Radei, când rostise: “Socoti că-mi dăduse destul pentru a-şi fi meritat interviul nădăjduit. Nu pot nega că mi-a făcut plăcere să-l lămuresc că nu eram omul lui, cel bănuit”, acel ton, care vădise explicit o satisfacţie suplimentară, cum o caracterizase Lucian, faţă de cele petrecute în pat, îl asocia cu conţinutul unor fragmente din spusele ei anterioare: “M-a distrat... febră a neîmplinirii... norocul mi-l scosese în cale... important e că mă vrea... strălucea de juventute... mă amuza... singura temă care mă atrăgea...” Iar din această asociere se năştea, după cum o făcea nu mai ştia care idee a mitologiei clasice, din apele mării, o viziune asupra sexului opus, asupra bărbaţilor deci, o viziune minimalizatoare în absolut. În cadrul acesteia, ei se prefăceau din nişte fiinţe umane, în nişte instrumente aduse de destin la îndemâna Radei, nişte instrumente ale satisfacţiilor ei erotice.

Lucian se opuse impresiei sale frustrante. Nu; în nici un caz Rada nu era acea fiinţă posesivă. Bărbatul avea sentimentul că îi cunoştea Radei, ca-n palmă, atât timiditatea, cât şi, mai cu osebire, dificultatea caracterială, de a-şi da pe faţă intimitatea. Recunoştea ea însăşi cât de anevoioasă şi greoaie îi era violentarea discreţiei. Era, cu

siguranță, cea mai discretă femeie întâlnită de el vreodată. Deşi – culmea! – aşa cum stă în firea de velă a minții umane, cugetul Radei se putea răsuci pe loc, ca o velă, la modificarea direcției vântului, iubita lui devenind cea mai torid indiscretă dintre toate femeile iubite – în ceea ce privea tainele personale din domeniul împărțit de către Lucian şi de ea mai mult decât frățeşte, ca de o singură făptură. Dar acea indiscreție reprezenta un privilegiu împărătesc, un edict al celei mai înalte încrederi în capacitatea lui de înțelegere, conferit bărbatului care se replămădea pentru a deveni una cu Rada. În orice altă relație cu sexul opus, Rada avea nevoie de eforturi supraomeneşti pentru a se manifesta conform dicteului lăuntric, chiar şi în cazul celor mai simple gesturi umane. Şi această trăsătură nu se potrivea deloc suspiciunii lui privitoare la atitudinea ei față de bărbați, cum că i-ar fi dominat.

Apoi, o frază rostită de ea odinioară îi alungă orice îndoială, înrădăcinându-i iarăşi părerea precedentă. O întrebase cum concepea ea situația cea mai potrivită nevoilor ei, ce ar fi putut fi generată de totala sinceritate a legăturii dintre bărbatul ales de ea şi ea însăşi. Răspunsul fusese unul dezbrăcat de orice prejudecată şi dezarmant. Cât luptase Lucian pentru această eliberare din lanțurile prejudecăților! O investitură mai elocventă a identității erotice şi intelectuale dintre ei doi nici nu ar fi fost cu putință să i se fi acordat. I-a confiat, cu o simplitate şi o naturalețe demne de dialogul cel mai naiv purtat de două fetițe de doisprezece ani: – "Mi-ar plăcea ca de câte ori îmi este deşteptată dorința de vreo împrejurare sau de cineva, el să fie prompt şi eficace în a mi-o mulțumi..." Iată, va să zică, un profil al Radei, de care Lucian se cuvenea să fi ținut cont când cântărea înclinarea ei de a folosi bărbatul pentru ogoirea crizelor senzuale şi nu cum învățau literatura şi morala uzuală (cu certitudine fals romantice) în vederea cine ştie cărei vagi aspirații nedefinibile la o fericire semiplatonică şi semimaterială.

Fără a-şi duce până la capăt simțământul dezagreabil stârnit de tonul de adineaori, se reînstăpâni asupra cugetului său care i se fixă asupra întâmplărilor personale din '56, concretizate în două scene anume.

Cea dintâi era plasată la sfârşitul îndelungatei sale anchete: vizita procurorului. Se pare că reprezenta o obligație de servici, că nu era îngăduit să fi fost adus în fața judecătorului fără efectuarea ei.

Lucian nu mai contemplase de luni de zile alte chipuri umane decât acelea ale câtorva anchetatori şi paznici. Dacă însumau, toți la un loc, zece... Iar dintre ele, numai două frecvent: căpitanul cu care stătuse față în față sute de ceasuri şi maiorul, şef al anchetei, care apărea mai ales pentru a-l bate.

Acum, privindu-l pe procuror, se speria cât de urât putea fi un reprezentant al speciei umane, umflat de băutură, cu picioarele crăcănate, cu trăsăturile diforme, vulgar până-n măduva oaselor, o combinație între un cap de broască râioasă şi altul de hienă; emana un aer de încredere în sine stupidă şi brutală. Cu o atare figură, lui Lucian i-ar fi fost silă, în libertate, să împartă aceeaşi slujbă; de aceeaşi masă nici nu admitea să fi venit vorba.

Din două-trei întrebări de rutină, Lucian dedusese că intra între îndatoririle noului venit să-l cunoască, să-şi facă o părere despre persoana lui. Însă cuvintele ce i le adresa erau pronunțate maşinal. Iar răspunsurile lui nu erau aşteptate. Pe măsură ce le emitea, se izbeau de o indiferență plictisită, nerăbdătoare, nici măcar încărcate de duşmănie – cum stăteau lucrurile cu ofițerii M.A.I. –, ci doar grăbită să încheie cât mai repede corvoada la care era supus acuzatorul public.

Într-adevăr, omul cu trăsături hidoase, agățându-se de o vorbă a tânărului închis, se răsuci, puhav, pe scaun, către securistul prezent şi, lingându-şi buzele soioase cu o limbă albită de depozite suprapuse de grăsimi, îl iscodi asupra întregului lot studențesc ce urma să fie deferit simulacrului de justiție. De aici trecu la ceea ce-l obseda: studentele.

La gura lui se învălmăşiră cele mai ordinare etichete, presupunerile cele mai scabroase – date drept realități –, ignobilul de care s-ar fi ferit până şi un bolnav psihic, ca şi asigurările că "va intra el în blocul Carpați" (unde era situat căminul studentelor la Filologie) "să facă ordine între curvele alea, să le incendieze bordelul" şi fără să-şi fi dat seama de incompatibilitatea afirmațiilor, îl asigură pe ascultătorul său zâmbitor că avea să-şi vâre virilitatea pe toate portițele superioare şi inferioare din fragilele organisme ale colegelor lui Lucian, cunoscute şi necunoscute...

Lucian atrăsese pe pieptul său capul Radei. O mângîia cu seninătate. Trupul ei se lăsa cu nevinovăție în grija palmei lui, moleşit ca după o jumătate de zi de băi de soare. Mâna bărbatului revenea ritmic asupra ei, ca valul mării abia zărit, reîntors să lingă întruna acelaşi țărm fierbinte, într-un anotimp al acalmiei văratice.

Culorile corpului ei se treziseră în nuanțe pastelate datorită retragerii sângelui în adâncuri. Orice încordare muşchiulară se destinsese. Priveliştea membrelor adormite ale Radei aducea cu una dintre acele fraze muzicale enesciene, compuse pentru vioară, ce se răsucesc la infinit, simțindu-se într-o jubilare fără saț, în tovărăşia lor înşile, într-o certitudine ontologică de neschimbat, nemaitulburându-le tăcerea decât nevoia de a îngâna muzica aştrilor.

Această inocență – era uluit Lucian – intra în planurile de agresivitate purulentă ale procurorului complexat. Fiindcă şi Rada, în perioada apogeului său politic, împărțise căminul studențesc "Carpați" dimpreună cu toate victimele prezumtive ale canibalismului lubric inversat, erupând în acelaşi, clamat cu clăbuci de lături pentru distracția amicului securist, ca şi pentru impresionarea deținutului cu aripile tăiate, pentru umilirea lui maximă, atunci când vigoarea tinereții îi era zdrobită de acei reprezentanți ai Puterii.

În închipuirea lui Lucian năvăliră oamenii'ordinei', în plină noapte, făcând să sară, cu loviturile de cizmă, toate uşile dormitoarelor ce adăposteau somnul tihnit al fetelor, necesar refacerii forțelor epuizate la mesele din sălile de lectură ale bibliotecilor publice. Le vedea, înspăimântate, trăgându-şi cearşafurile sub bărbie, agățându-se de orice material textil le-ar fi putut acoperi nevinovăția odihnei. Noii sosiți le împroşcau cu vorbe biciuitoare al căror înțeles nici nu-l puteau cuprinde bine, le acuzau, le bălicăreau, le sângerau. Se aruncau peste ele, după ce-şi descheiau pantalonii, amestecându-şi făpturile asudate cu neîntinarea copilelor chemate în capitală de glasul poeziei răsunând în amfiteatrele Facultății de Filologie. Îşi manifestau deşănțarea morbidă izbind cu pumnii unde apucau, într-un carnagiu tot pe atât de universal precum violul colectiv la care supuneau viitoarea intelectualitate a neamului şi viitoarele mame ale unei alte generații de intelectuali.

În mijlocul acelei confuzii de bestialitate şi angelic pus la zid, o zărea pe Rada, abia revenită de la Festivalul Tineretului Lumii organizat la Moscova, sub auspiciile 'părintelui tuturor copiilor pământului', cum îi plăcea să fie numit vărsătorului de sânge, imundul Iosif Visarionovici Stalin, vampirul susținut de preşedintele Statelor Unite ale Americii, paraliticul Franklin Delano Roosevelt, şi de premierul Marii Britanii, grăsanul Winston S. Churchill.

Atunci când Lucian era răpit de la rosturile formării sale, pentru a fi protestat

împotriva ocupației sovietice, reflectate în viața tineretului, Rada era răsplătită, prin acea trimitere în focarul bolşevismului, ca translatoare a grupurilor de juni comunişti români. Prezența ei acolo confirma raptul patriei lor comune săvârşit de către invadatorul de la răsărit, inițial prieten la toarte cu Hitler şi susținător al nazismului prin tratate de alianță.

N-a lipsit nici de la următorul Festival, acela de la Viena. Îi narase despre dansul ei pe puntea unui vapor a cărui eleganță o ameţise, în mediul cosmopolit, botezat, pentru uzul uteciştilor, 'internațional proletar'.

Oare spânzurarea lui Lucian pe rangă, luarea de cunoştință a ceea ce însemna vâna de bou, râmarea străveziului terci zilnic de mălai încins şi prost fiert, înjosirea de a semna declarații autoacuzatoare mincinoase, coincisese cu izbânzile sociale ale iubitei sale de astăzi?

Iar acum era martor neputincios, pe scena imaginației sale, al supunerii ultimei libertăți a femeii adorate, sub jugul carnal al violenței procurorului şi acoliților săi întru dezumanizare, irumpți în templul slujitoarelor literaturii, care pentru ei constituia doar o casă de târfe...

Sub presiunea închipuirilor atât de plauzibile – deoarece, repet, Rada, în acel moment fusese una dintre numeroasele colege obligate de sărăcie să doarmă în căminul menționat –, lacrimi grele îi urcau spre colțurile ochilor şi-l înecau. Lucian se supuse unui act de voință disperat, să sugrume vânzoleala cu o mie de capete ce-i scurma echilibrul, sub influența amintirilor.

Când izbuti să-şi potolească zarva revoltătoare a dezvoltării imaginative ce se alăpta din spusele de altcândva ascultate la Ministerul de Interne, se concentră iarăşi asupra acelei zile în sine.

După ce procurorul se convinsese singur că era în stare să rezolve problema sexuală a întregii 'prostituții' împătimitelor de carte din înaltul for cultural, se retrase jovial şi lătrător cum se prezentase preț de jumătate de ceas. Lucian coborî în celula sa subpământeană, a cărei duhoare părea parfum pe lângă contactul cu haznaua pe două picioare suportată în biroul cu miros acru de fum stătut de tutun, unde era sfârtecată noblețea umană.

Avea să revadă la proces acea înspăimântătoare dejecție a unei perechi de calibani dintre cei mai putrizi ai spiței noastre. Când sosi rândul lui Lucian să fie acuzat, individul făcu eforturi peste puteri să sudeze câteva fragmente ce cu multă bunăvoință ar fi fost de luat în seamă drept gândire logică, într-un roman care nici măcar nu fu ascultat de judecători.

Ajuns la portretul moral al incriminatului şi la modul cum îşi petrecea timpul liber, procurorul se agăță de cele două colege menționate "cu câteva pagini în urmă"... Aflase că în ultima după-amiază înainte de duminica arestării sale, Lucian se întâlnise, la două ore deosebite, cu câte una dintre ele şi băuse cu fiecare câte un țap de bere. Iată o pricină vrednică de efortul creator al acuzatorului public. Făcu legătura dintre cei trei, cât costase băutura oferită fetelor, dintre faptul că Lucian studia limba engleză şi între plata plauzibil a fi fost încasată de el de la oficinele spionajului anglo-american, pentru serviciile aduse de băiat în actul de înaltă trădare probabil dacă eşti destul de avut ca să-ți delectezi cu o astfel de licoare amicele!... Nimeni, încă, dintre toți anchetatorii ministerului morții, nu-l bănuise pe Lucian a fi fost spion şi nici când clănțăul îşi făcea numărul nimeni nu luă în serios bizara aserțiune. Ea nu-şi lăsă dâra băloasă decât în sufletul adolescentului pregătit să se maturizeze. Cu acea stare de vomă îşi petrecu

nesfârşiţii ani de detenţie, tot mai conştient că o societate astfel apărată nu mai putea fi corijată decât în jocul Judecăţii de pe Urmă.

‘Cu asta m-am despărţit de visele în arabesc ale erotismului care pe atunci mi-era inconsistent ca spuma unui izvor...’, îşi spuse, odihnindu-şi privirile tulburate pe mătăsoasa privelişte de culoarea untului a trupului Radei, desfăcut ingenuu în faţa curiozităţii lui iubitoare. ‘Şi dacă Rada a crezut în comunism, a fost nelinişstea cărnii ei mai răsplătită decât carnea mea stâlcită în bătăi? Este oare ceea ce mi-a povestit ea acum o poveste de dragoste? Iar acel Neacşu, care uitase că abia ieşise din adolescenţă şi alerga după cai verzi pe pereţi, după un loc în societatea lor mai spânzurat pe deasupra creştetelor celorlalţi, îşi împlinea el cât de puţin menirea de tânăr...?!’

Lucian pricepu, în sfârşit, tonul Radei, acela care-i dăduse atâta de furcă. Era al călugăriţei, insecta ce-şi devorează masculul în timpul coitului. Era tonul triumfător al femeii care izbutise să-şi supună bărbatul nesaţiului ei. Muma ginţii era aceea care istorisise despre izbânda ei asupra bărbaţilor, aceea care da naştere la feciori pentru a şi-i face soţi. Ei şi? Ce dacă Neacşu o va fi înşelat când i-a propus s-o iubească? Ce dacă Rada l-a înşelat când l-a acceptat?

Rada se afla alături de Lucian, cu vreo douăzeci şi ceva de ani mai târziu, la fel de doritoare, la fel de neştiutoare în a se tempera, la fel de însetată de patimă, la fel de inabilă, ca pe vremuri, de a se bucura de ea.

Lui Lucian nimeni nu-i putea reda tinereţea netrăită. Dar Rada, dar Neacşu, îşi trăiseră tinereţile? Comunişti şi iubitori de ţară erau adunaţi în acelaşi sac cu obiecte uzate, pregătit pentru groapa cu gunoi a secolului al douăzecilea.

Cu o pioşenie nemaitrăită, bărbatul se ridică în genunchi şi-şi aplecă fruntea până în dreptul pântecului ei. Depuse acolo un sărut prin care-L recunoştea pe Dumneazeu încă o dată răstignit de Istorie.

SFINŢIREA

Prea Sfinţitul Irineu mă invitase la reşedinţa Sa din Râmnicu-Vâlcea, dar obligaţiile universitare îl reţinuseră peste aşteptări la Craiova. Am fost întâmpinat de şoferul lui care mă cunoştea bine. În loc să se îndrepte către Episcopie, mă conduse la Mănăstirea Horezu, după cum primise poruncă.

Eram aşteptat. Problema cazării fu rezolvată în timp record de către conducătorul auto. Mi s-a pregătit o încăpere deosebit de mare, alături de terasa imensă deschisă către porţile de intrare în aşezământ. Acestea erau situate la o distanţă remarcabilă, astfel încât nu mă împiedicam din muncă distrat fiind de traficul turiştilor. În schimb, pe deasupra lor, priveliştea se desfăşura până hăt departe-n zare, unindu-se cu ceţurile translucide ce mărgineau culmile dealurilor, colorate în trandafiriu, ba de zori, ba de amurg, în violet sau în porfir. Orizontul devenea, la ceasul îmbinării zilei cu noaptea, o scoică fără limite, în adâncătura căreia mi se părea a mi se pierde nu numai gândurile ci şi senzaţiile. Trebuie să recunoaşteţi că nimic mai personal nu poate caracteriza un om. Pentru a mă regăsi, aveam sentimentul că se impunea o coborâre în hăurile dintre zi şi noapte, dintre rai şi iad. Din păcate nu o săvârşeam acolo, faţă în faţă cu nesfârşirea şi cu eterul, ci abia mai târziu, în patul regesc unde mă afundam în saltele moi ca puful cloştei, cearşafuri

albe ca spuma norilor şi răcoroase ca boarea de pe oglinda apei, că ce primire este mai generoasă decât aceea dintr-o mănăstire ortodoxă românească?

Numai eu trădam cumsecădenia gazdelor mele, ignorându-le disciplina şi curăţenia. Fumam ţigară de la ţigară. Pe masa de consiliu de pe terasă, unde, dealtfel, se dădeau ospeţele cu musafiri peste măsură de numeroşi, se aflau două scrumiere încăpătoare, ca pentru hordii de fumători. Grija mea era să le umplu dintr-o margine în cealaltă. Este adevărat că nu am izbutit până s-a scurs săptămâna vizitei mele, dar nici nu pricepeam delicatul semn al măicuţei de servici pe lângă odaia mea. Era o tânără destul de scundă şi, probabil, lată în şoldurile ascunse de rasa bogată în pliuri, iute ca o furnică, gospodăroasă nevoie mare, veşnic cu zâmbetul pe buzele rumen vişiniu, gata să pleznească de pline de sânge ce erau, zglobie chiar, ca o adevărată purtătoare a unui Dumnezeu bucuros că a făcut o lume pe placul Lui. Gura sa se deschidea în partea inferioară a unei feţe rotunjite de pomeţii evazaţi ce-i împingeau umerii obrajilor mult spre exterior. Pielea de pe chipul şi mâinile sfinţiei sale era bine prinsă de soare. Era o piele dintre acelea ce se bronzează cu iuţeală şi fac încântarea purtătoarelor, la vreme de plajă pe litoral, putându-se ele mândri cu o arămire timpurie şi deosebită de a oricui. Ba, a măicuţei era şi nuanţată de bujorii hărniciei, ceea ce-i preschimba obrajii în ceva semănând tare cu piersicile zămoase, mustoase, răcoritoare şi săţioase. Ei bine, se subînţelege din cele de mai sus că această fată nu lăsa un fir de praf în urma mâinilor sale dibace şi iubitoare de curăţenie. Însă de scrumiere nu se atingea, ca şi când nici nu ar fi văzut aglomeraţia primejdioasă de chiştoace puturoase ce se tot înălţa, ameninţând să se reverse pe faţa de masă peste care se aşterneau unde de lumină străvezie. Era un semn făcut pentru atragerea atenţiei mele asupra faptului că nu respectam ordinea mănăstirească şi-mi băteam joc de gazde. Nu cred să fie prea tardivă nici această mărturisire ruşinat atât de întârziată. Altfel, ne împăcam de minune, eu ştiind să apreciez cum se cuvenea voioşia sa neîncetată şi priceperea într-ale îngrijirii de oaspeţi, iar dumneaei fiind uşor flatată că (în pofida păcatului meu respingător abia mărturisit) îl ajuta pe un profesor de la Teologie să umple zeci de file cu scrieri ce rămâneau pentru dânsa misterioase dar nu mai puţin vrednice de stimă şi utile viitorilor preoţi.

Atrase ca muştele de miere de poveştile sale privind un ins atât de puţin obişnuit, în sufletul căruia iadul şi raiul îşi disputau întâietatea, împărţit între fapta bună şi păcat, apărură pe terasă şi câteva prietene ale măicuţei. Erau toate cam de aceeaşi vârstă şi pe semne aveau o vechime egală în monahism. Experienţe similară de viaţă, aspiraţiile şi reuşitele ori înfrângerile le împărtăşeau aproape întocmai. Aceasta le făcea să semene foarte multe una cu alta, exceptând staturile şi chipurile.

Urma să mai vină o a patra sau a cincia, nu mai ţin minte. Tot îşi aruncau privirile prin curte, către o uşă anume, de unde, am priceput mai târziu, erau nerăbdătoare s-o vadă ieşind. Era uşa bucătăriei. Ştiau că urma să-mi procure o mare surpriză.

În sfârşit, se arătă şi dumneaei. Poate uşor mai naltuţă ca celelalte, cu foarte puţin din rădăcina părului ieşind la iveală de sub văl, atât cât să mă dumiresc că era şaten, cu trăsături armonioase şi adâncite în sine, chiar şi când surâdea în umbra izbucnirilor abia stăpânite ale suratelor sale. Avea un aer de contemplare în irişi, ce sugera că se împărţea între două lumi. Această caracteristică îi conferea şi maturitate.

După cum se aşteptaseră gureşele cu strai negru ca al fluierătorilor, deoarece ştiau povestea dinainte, nou venita se topea (cu nespusă decenţă) privind pe furiş la autorul atâtor cărţi cumpărate de ea de la pangar, volume cu care-şi petrecuse multe nopţi în

singurătatea chiliei. Pentru a-i da de ştire cum îi urmărea scrisul, îi enumeră bărbatului încremenit de jenă, una după cealaltă, toate publicaţiile lui dezvăluind suferinţa neamului în temniţele politice comuniste.

- "Şi de unde aţi obţinut atâta din cât am publicat, măicuţă?"

- "Avem o maică destoinică: are grijă să nu ne lipsească nici o carte bună din mănăstire. Bineînţeles, lucrările teologice sau patriotice, astea mă interesează pe mine."

- "Şi, măicuţă, pe câte mi le-aţi înşirat le-aţi plătit cu bănuţii dumneavoastră, aşa puţini cum sunt?"

- "Da, domnule profesor" se roşi, coborându-şi pleoapele.

Făgăduii în sinea mea ca de atunci înainte să nu mai fie obligată a face astfel de jertfe, ci să-i trimit eu fiece op nou, la apariţie.

O bucată de timp chiar că mi-am ţinut promisiunea făcută în sinea mea.

- "Ce vă interesează în aceste cărţi?" am întrebat-o, după ce am ascultat un şir de titluri privind existenţa penitenciară.

- "Suferinţa neamului meu. Este istoria României, domnule profesor. Acestea sunt scrieri despre mucenici, dar lumea nu-şi dă seama. Tot aşa cum odinioară, creştinii erau daţi la fiare, la fel, sub regimul comuniştilor, tot la fiare lipsite de conştiinţă se cheamă că erau daţi părinţii şi fraţii noştri. Doamne păzeşte!..."

Flatat că îmi ajungeau scrierile şi într-un colţ al ţării atât de depărtat de capitală şi că interesau până şi o mireasă a Domnului, înduioşat de patima sa curată pentru lectură, bucuros că răspândea, fără s-o ştie, lumina literaturii laice în umbra luminii teologice, în acea noapte am avut un somn tulburat de un entuziasm ce mă îndemna să mă dedic muncii mele cu şi mai multă râvnă.

A doua zi era duminică.

M-am dus la biserică, să particip la Liturghie. Când aceasta se apropie de sfârşit, un chip cunoscut, măturând pardoseala cu privirile căzute, se apropie de mijlocul mulţimii credincioşilor, ce se despărţea pentru a lăsa loc de trecere. Venea dinspre altar. Figura feminină îmi părea foarte familiară şi totuşi nu eram în stare a o recunoaşte. Deoarece înghesuiala se desfăcea foarte încet, aveam tot timpul să examinez faţa monahiei cât înainta. Toate trăsăturile sale îmi aduceau aminte de careva cunoscut. Nasul mic, buzele abia desenate, pometii evanescenţi. Şi statura sfinţiei sale o reţinusem ca 'mai văzută'. În acelaşi timp, călugăriţa avea un aer străin de lumescul din care mă împărtăşeam din plin. Pielea sa era transparentă. Parcă ar fi fost compusă dintr-o materie rarefiată, ca şi o stare gazoasă, o materie colorată într-un auriu, verzui şi albăstrui. Mă întrebam dacă persoanele pe lângă care se strecura o vedeau efectiv, îi simţeau apăsarea pe braţe, şolduri, veşminte, îi puteau adulmeca parfumul de femeie îngrijită, o reţineau ca fiinţă în carne şi oase. Sau nimic din toate acestea. Era măicuţa mea, cititoarea! Ieşea mai devreme din biserică, pentru a pregăti masa de obşte la bucătărie. Era şi nu era dânsa. Aceea din faţa mea era un fel de duh, un abur, o încarnare nedurabilă. Am priceput că aveam imensul privilegiu de a străpunge crusta cărnii pentru a ajunge la trupul sfinţeniei sale.

Dar de unde acea sfinţenie? Prin ce se deosebea de prietenele sale care-mi umpluseră terasa în după-amiaza precedentă. Fuseseră tunse în monahism poate la aceeaşi slujbă. Oricum la o distanţă în timp foarte mică. Aveau cam aceleaşi studii. Proveneau din acelaşi mediu sătesc. Erau supuse aceloraşi influenţe şi aceloraşi chemări. De ce, brusc, ea s-a simţit altfel. Mai bine spus: a devenit altfel, pentru că, bănuiesc că era

inconştientă de transformările la care fusese supusă. De se se depărta de statutul uman? De ce se sfințea?

Tot gândind la procesul al cărui martor eram, timpul mistuindu-se, nu am găsit altă explicație decât una de necrezut şi, totuşi, singura plauzibilă: măicuța se sfințea asumându-şi suferința din temnițele comuniste, devenind una cu cei torturați, curățindu-se cu focul pătimirilor lor. Se preschimba în România însăşi.

MIHAI RĂDULESCU

TRISTEȚI SI GRATII

CUPRINS

- COPIII DEȚINUȚILOR – p. 0
- LA SĂHĂDENI – p. 2
- COLEGA DE BANCĂ A MAMEI - p. 4
- BRIDGE-UL ROMANCIEREI – p. 6
- PROFESORUL MEU – p. 10
- DON LAZZARIO – p. 16
- PROFESOARA - p.18
- ICONARUL – p. 19
- GERMANA DUPĂ GRATII – p. 21
- SILUETE PE O FOSTĂ STRADĂ ARMENEASCĂ – p. 38
- PORTRETUL SECRETARULUI GENERAL - p. 39
- DEASUPRA MAGAZINULUI PENTRU COPII – p. 44
- DE TREI ORI PE SĂPTĂMÂNĂ – p. 48
- PROTEJATUL - p. 50
- PUMNUL – p. 52
- IDEEA – p. 53
- ROMÂNUL MIC – p. 55
- URMAȘII LUI RUDOLF STEINER – p. 57
- UN ACTIVIST – p. 61
- FECIORUL LUI IOAN ALEXANDRU – p. 66
- O FEMEIE PREDESTINATĂ – p.66
- O TOVARĂȘĂ DE NĂDEJDE – p. 67
- VULTURUL ȘI FEMEIA ÎN CAPOT – p. 70
- DOI PRIETENI – p.72
- CĂLCÂIUL LUI ACHILE – p. 75
- UN BRIGADIER – p. 78
- OSUL DE PEȘTE – p. 79
- UNGHIA DE LA PICIORUL STÂNG – p. 81
- PACIENȚII – p.83
- GEAMĂTUL – p.92
- APLAUZE PE STRADĂ – p. 94
- ĂȘTIA – p.96
- CU COADA OCHIULUI – p. 97
- DE CE AM REÎNCEPUT A FUMA – p. 100
- MOARTEA LA COLȚ – p.102
- O NOUĂ VECINĂ – p. 103
- COLEGI DE CONDEI – p. 104
- ȘEF PENTRU O ZI – p. 109
- UN SALT MORTAL AL SENECTUȚII – p. 111

- BRIGADA DE LA STOENEŞTI – p.119
- CEAUŞESCU, ĂL MAI TARE OM DIN LUME – p. 127
- CU BRAȚELE-N SÂN – p. 128
- FRAGMENT DINTR-O CORESPONDENȚĂ – p. 133
- EXCURSIA PROFESORILOR – p. 135
- FLORI DE VIŞIN, TOAMNA – p. 178
- O VIZITĂ MATINALĂ – p. 205
- PIJAMAUA DE MĂTASE – p. 209
- RAHATUL DE CRAIOVA – p. 210
- REVELAȚIA – p.211
- UN ADMIRATOR AL LUI PETRU DUMITRIU – p.217
- STRIGĂTUL MUT – p. 219
- TINEREȚI IROSITE – p. 221
- SFINȚIREA – p. 232